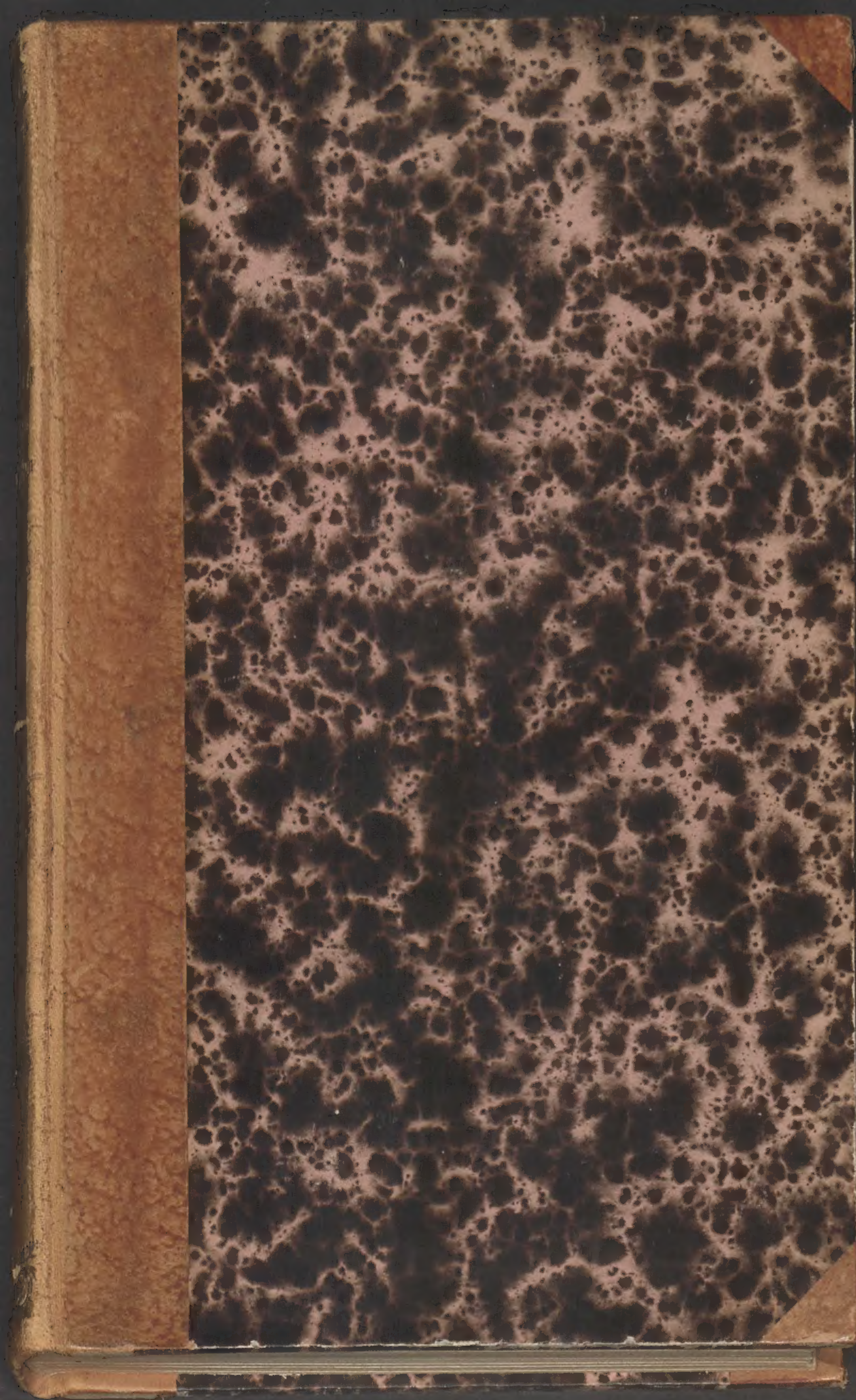

1,50

-ak

Naturen og Menneskelivet

i det høie Norden

af

Dr. G. Hartwig.

Oversat

af

Cand. theol. Th. Jensen,
Seminarielærer.

Kjøbenhavn.
Forlagt af G. E. C. Gad.
Thieles Bogtrykkeri.
1860.

Indhold.

Første Kapitel.

Polarlandene i Almindelighed.

Tænke vi os hensatte under Nordpolen og rette derfra vort Blik mod Syd til de tre Verdensdele, som rage ind i den arktiske Zone, da see vi uhyre Landmasser fra alle Sider skraane ned mod Ishavet og udgyde deres Floder i samme. De udgjøre det Gebeet, hvor kun Nordens Genius regjerer, et Rige, som hverken Solens varmende Straaler eller Menneskets befrugtende Haand nogensinde ville kunne gjøre ham stridig. Kun paa faa Steder formaaer Mennesket her at aflokke Jorden nogle sparsomme Frugter; forresten fremtræder han her næsten overalt kun som nomadiserende Jæger, Fisker eller Hyrde, og Naturen bliver den samme som for Aartusinder siden.

Nordpolarlandene falde i to Hovedafdelinger eller Zoner, de skovløse Ørkener og Skovegnene; hine ombelte Ishavets Kyster mere eller mindre dybt ind i Landet, disse trække sig som en bred immergrøn Krands om hine, indtil de i Syd enten tabe sig i Steppen eller naae op til Bjergenes Affald, hvor de forsvinde for den evige Vinter.

I Siberien kalder man de skovløse Strækninger Tundry, i Hudsonsbugt-Landene barren grounds eller the barrens. Skovmangelen foraarsages ikke saa meget ved den nordlige Beliggenhed, som ved de barske Søvinde, der uden Hindring bruse frem over Ishavets for største Delen flade Kyst, og som overalt trykke Plantevæxten ned mod Jorden. Overalt paa

Jorden er Søluften skadelig for den høiere Trævært; men intetsteds trænger den Skoven længere bort fra Bredden end ved Polarhavet, hvor den saa ofte paa Stormens Vinger og med 30—40 Graders Kulde farer hen over den ubeskyttede Slette; intet Træ, ingen Busk formaaer at hæve sin Krone imod den.

Paa hele Kloden gives der sikkerlig Intet mere sorgeligt og øde end den nøgne Tundra; bleggrønne Mosarter og graae Lichener danne det uanseelige Tæppe, som Naturen indhyller sig i, og sjelden træffes enkelte kummerlige Græsarter og Blomster, der hist og her fæste Rod paa en og anden mod Syd skraanende Bakke. Kun paa særdeles beskyttede Steder hæve sig knap en Fod over Jorden nogle Pile, Alperoser, Bøller, Kræklinger, eller andre Smaabuske, der bedst formaae at trodse den høinordiske Vinters tilintetgjørende Aande; men selv disse haardføre Børn af den arktiske Zone maae sædvanlig søge Ly under Mos og Lav og vove kun med enkelte Blade eller Greenspidser at titte frem af det beskyttende Dække.

Mod Syd gaaer Tundra'en jævnt over i Skovregionen; dens Grændser mod Nord vil man først da lære at kjende, naar hele det endnu ubekjendte Polarhav er bleven undersøgt. Endnu har man ikke naaet noget Land, som paa Sletten bedækkes af evig Snee. Selv paa Spidsberg nærved 80° Brede finde de velnærede Rensdyr rigeligt Græs og Lichener; paa Melville=Øens Sletter smelter Sneen mod Slutningen af Juni, og paa Ny=Siberien findes endnu talrige Leminger, der vel ikke kunne leve af Snee. Kanes Ledsagere plukkede Blomster i Washington=Land ved Bredden af det aabne Polarhav — og hvis der gives Land der, hvor Jorden dreier sig om sin Axe, saa tør man neppe tvivle om, at det paa den lange Sommerdag aflægger sin hvide Vinterdragt og bedækkes af en Tundravegetation.

Grændsen mellem Skovene og de skovløse Ørkener lader sig ikke noie bestemme; thi mellem begge ligger et neutralt Gebeet, hvor det bliver uafgjort, om Planteværtens produktive Kraft skal seire over de kolde Polarvinde, eller om disse skulle

faae Overvægten; hist rager Tundra'en langt ind i Skovgebetet, her derimod rykker Træværten seirrig op mod Nord.

Længst mod Syd naaer Tundra'en i Labrador (59°); Forklaringen heraf finde vi i Landets høist ugunstige Beliggenhed, da det fra tre Sider er omgivet af iskolde Have. Hinsides Hudsonsbugten begynder den paa det faste Land omtrent under 60°, stiger derpaa stadigt indtil Udløbet af Floden Mackenzie, hvor Skoven rykker frem til 68°, ja endogsaa høiere op som en smal Stribe langs med Floden; herfra falder den atter efterhaanden af imod Syd, indtil den ved Behringshavet naaer til 65°. Hinsides Havet i Tschuktschernes Land begynder Tundra'en atter sydligere under 63°, stiger derpaa indtil Lena, hvor Anjou saae Trævært under 71°, falder atter langsomt indtil Ob, hvor Skoven ikke engang naaer Polarkredsen, og drager sig endelig fra dette Punkt høiere og høiere op mod Nord, indtil den endelig paa Norges Kyster under 70° slipper tilligemed Landet selv.

Sammenfatte vi nu efter denne Oversigt de asiatiske og amerikanske Tundra'er, da finde vi, at de indtage en Landstrækning, som overgaaer Europa i Størrelse. Selv Sahara eller de sydamerikanske Pampas staae i Udstrækning tilbage for de siberiske Tundra'er.

Det er ikke muligt at give et Begreb om den rædsomme Dødsstilhed, der om Vinteren hviler over disse Egne. Kun af og til høres Gjøen af en censom Polarræv eller Skrig af den hvide Ugle. Men neppe begynder den brune Jord om Foraaret at komme tilsyne og de uoversluelige Moradser at optøe, før talløse Sværme af Trækfugle vise sig og for en kort Tid oplive den nordiske Ørken. Fra fjerne Egne føres de af Instinktet herhen, hvor de finde rigelig Føde i Moser og Indsøer, paa den flade Kyst, ved Flodbredderne eller i det fiskerige Hav, og hvor de tillige i største Ro og Tryghed kunne stifte Fjederdragt og bygge Rede. Nogle standse i Nærheden af Skovgrændsen, andre flyve længere mod Nord og lægge deres Æg paa den nøgne Tundra. Efter Vand- og Strandfuglene følge Ørne og Høge, talrige Skarer af Ryper, Hjerper

og andre Aarfugle løbe om under det lave Buskads, og naar Solen skinner, hører man selv Finkens muntre Toner.

Medens Sommervarmen saaledes lokker Hære af Trækfugle mod Nord, finde Vandringer i modsat Retning Sted i Floderne, idet Laxene og Størene i talløse Skarer svømme op mod Strømmen for at yngle. Paa samme Tid forlader det vilde Rensdyr Skoven for at græsse paa den mosbevoxede Slette og for ved den køligere Strandbred at søge Beskyttelse mod Fluerne.

Saaledes forvandles Tundraen for et Par Maaneder til en Tumleplads for et rigt og forskjelligartet Liv og formaaer endog at drage Mennesket til sig. Fiskere, Jægere, Hyrder med deres Rensdyrhjorde drage frem paa Sletten. Luftens, Vandets, Jordens Beboere, ja Jorden selv med sin fattige Plantevæxt maae yde Mennesket Tribut til hans forskjellige Fornødenheder, maae mætte hans Hunger, beklæde hans Legeme, tilfredsstille hans Havesyge.

Men neppe varsler den første Septemberfrost om den kommende Vinter, før Alt iler med at forlade en Region, hvor Livets Kilder snart ville standse, og flygter for den rask tiltagende Kulde. Gjæs, Ænder og Svaner drage i tætte Skarer mod Syd; Vadefuglene opsøge en blødere Bund, som tillader dem med Næbbet at forfølge deres Bytte; Lax og Stør vandre atter ud i Havet; Rensdyret vender sig mod Skoven, og paa den bare Slette findes der nu Intet, som kunde holde Mennesket længere tilbage. Dyb Snee bedækker snart det faste Land, den tilfrosne Sø og Flod, og skjuler Alt under sit eensformige Tæppe, undtagen hvor den frygtelige Nordostvind hvirvler den bort fra den nøgne Jord.

Denne Snee, der ikke forsvinder før Vinterens Ende, beskytter paa beundringsværdig Maade Plantelivet mod den vedholdende Kulde. Den førstfaldende Snee er mere løs og storsnokket, ikke saa fast; derpaa følger det fine, faste Sneestøv, og ovenover lægger sig den senere, fugtigere Snee om Foraaret. Under 78° 50 fandt Kane, medens Overfladen af Sneen havde en Temperatur af ÷ 27° 5, at denne to Fod

dybere allerede var steget til ÷ 17°; i en Dybde af 4 Fod viste Thermometret ÷ 13°3, og af 8 Fod endog ÷ 2°6. Saaledes ligge Planterne hele den lange Vinter dækkede af Sneen, der holder fast paa den udstraalende Jordvarme; selv en Kulde af 40—45° formaaer ikke at trænge gjennem den. Naar Tøveir indtræder paa de mod Solen vendende Skraaninger, saa flyde de rask smeltende øvre Sneelag, som Regn fra et Tag, bort fra den underliggende faste Snee, under hvilken Planterne ligge sikkrede mod de strømmende Vandmasser og mod den farlige Nattefrost. Uden denne Naturens vidunderlige Forsorg vilde disse nordlige Egne neppe kunne frembringe en eneste Sommervæxt.

Fra 73° til 80° kan Nordgrønland opvise 76 blomsterbærende Planter; Melvilleøen 64. Der blomstre blandt andre Snee-Ranunklen (Ranunculus nivalis), den purpurfarvede Steenbræk (Saxifraga oppositifolia) og den glatskaftede Valmue (Papaver nudicaule), hvilken Kane beskriver som Polaregnenes haardføreste Plante; dens Blade og især Frøene ere velsmagende og gode mod Skjørbug. Blandt de 8 eller 10 Planter, der ved Slutningen af Sommeren plukkedes hinsides Smith-Sund, altsaa endnu nordligere end Spidsberg, nævnes en Natviol (Hesperis Pallasii) og en anden Korsblomstret (Vesicaria arctica), begge i Frugt. Foruden Lichener og Mos er det de Korsblomstrede, Græsarterne, Steenbrækfamilien, Nelliker og Nørhannede, som opvise de fleste Repræsentanter.

Jo længere vi komme nordpaa, desto eensformigere bliver vel Plantevæxten; men skjøndt Arternes Antal aftager, saa er dette dog ikke Tilfældet med Individernes. Naar Jordbunden bestaaer af Granitsand, iklæder den sig et tæt Tæppe af Cornicularier — Lichener, der paa fugtigere Steder blandes med den islandske Mos (Cetraria islandica). Paa fastere Underlag forekomme andre Væxter, dog uden at udelukke Lichenerne, undtagen paa Engene, der findes især ved Søkysterne, naar de ere beskyttede mod Søvinden. Paa de oversvømmede, moradsige Alluvialsletter voxe høie Stargræsser, ofte i tætte Masser eller Tuer. Ved pludselig Indtræden af Vinteren

stivne Safterne i Straaet; saaledes kan Moskusoxen, der hele Vinteren streifer om paa Tundra'en og aldrig betræder Skovene, finde rigelig Græsning under Sneen.

Endnu større Udstrækning end det nordiske Tundragebeet har det uhyre Skovbelte, der omslutter det i Syd. I en Brede af 15 til 20 Grader trækker det sig gjennem Asien og Nordamerika, og knap nogetsteds fortrænges det af Landmandens flittige Haand. I Areal overgaaes det ikke af Amazonflodens uhyre Skovgebeet, som dog skal optage et Flademaal 12 Gange saa stort som Tydskland. Charakteristisk for den tropiske Urskov er den talløse Mængde af Planteformer, der her trænge sig sammen; med hver, selv den ringeste, Stedforandring finder den Reisende stedse nye Arter. Anderledes i det høie Norden; her see vi sjelden Andet end Naaletræer og atter Naaletræer, og uhyre Strækninger bedækkes eensformigt af en eneste Art Fyr eller Gran. Falder man hist i Forbauselse ved den ubeskrivelige Mangfoldighed, saa undrer man sig her ved ikke at see Andet end det ene Træ. En anden Eiendommelighed for Nordens Skove er deres ungdommelige Udseende. Sjelden vil den Reisende tillægge et Træ en høiere Alder end 50 Aar, aldrig mere end et Aarhundrede; denne tilsyneladende Ungdom tiltager, jo mere man rykker nordpaa. Enkelte tykkere Stammer gives der vel i Zonens sydligere Deel; dog forsvinde disse ganske i Skovens Heelhed og ere dog kun Dverge i Sammenligning med de gigantiske Fyrretræer i Sitkas Urskove af 160 Fods Høide og 7—10 Fods Gjennemsnit. Sommerens Kortvarighed i Sammenligning med den overmaade kolde Vinters Længde er tilstrækkelig til at forklare dette Phænomen. Den pludseligt indtrædende Hede formaaer nok at drive de unge Skud frem, men den varer ikke længe nok til at fremme en kraftig Ved-Dannelse. Derfor aftage Træerne i Tykkelse som i Høide, jo længere mod Nord de findes. Ved den store Bjørneflod behøver Fyrren 400 Aar for at naae en Tykkelse af blot een Fod.

I den nordligste Skovegn hensygne Træerne lidt efter lidt. Knopperne slaae ofte feil, og de unge Skud komme

ikke til Udvikling; Skovvæxten har derfor her overalt et forkrøblet, sygeligt Udseende. Saaledes optræde Lærketræerne ved Skovgrændsen som tynde, 2—3 Favne høie Stammer, visne og bladløse i Spidsen, uden udviklede Grene, kun besatte med smaa og sygelige Greenskud. En Mængde feilslagne Knopper vise, hvor ofte og hvor frugtesløst Træet har maattet kæmpe mod den fjendske Natur.

Tilsidst forsvinder Skoven aldeles; Træstammerne blive til næsten underjordiske, krummede og bugtede Stokke, der med en Længde af nogle Fod i det Høieste naae en Tykkelse af en Tomme, og kun Toppen af smaa eenaarige Kviste titte frem af det dækkende Moslag. Dog selv disse Dverge af Træer frembringe fuldstændige Kogler med fuldt udviklede Frø.

De vigtigste Træarter i Skovregionen, navnlig i Siberien, ere følgende:

Fyrren (Pinus silvestris) trives endnu ved 60° og standser aldeles ved 66°.

Dverg-Cedren (Pinus cembra) findes indtil 68°; den træffes sjelden i reen Bestand, men blandet med Picea obovata og Abies sibirica (siberisk Gran). Den giver fortrinligt Tømmer og egner sig formedelst sin Lethed især til Baadebygning. Dens Frø, Cedernødderne, fortæres i betydelig Mængde af de siberiske Russer.

Den siberiske Gran, Skovfyrrens trofaste Ledsager, er et af Siberiens meest udbredte Træer, men er tillige skadelig for Skoven. Paa Grund af sin Skjørhed og tætte Krone formaaer den nemlig ikke, som Skovfyrren, at modstaae Trykket af de uhyre Sneemasser og trækker da de nærstaaende Træer med i Faldet.

Picea obovata er ligeledes meget hyppig; endnu mellem 66 og 67° danner den tætte Skove, men bliver der ikke meget mere end 30 Fod høi og knap et Kvarteer tyk; den er i det Hele temmelig forkrøblet. Selv under 69½° træffes den, men i ussel Tilstand.

Den siberiske Lærk (Larix sibirica) overgaaer alle andre Naaletræer i Haardførhed. Uafhængig af den subalpinske

Hævning, synes dens Zone at begynde ved 60°. Langt hinsides Jeniseisk maalte Middendorff Stammer af 50, og selv under 67° enkelte af 22 Tommers Tykkelse. Ved Turuchansk, hvor Forkrøblingen af de andre Skovtræer allerede falder stærkt i Øinene, holder denne sig endnu godt, og gaaer i Taimurlandet op til 71½°. Her afbrydes Skoven brat og fuldstændigt med Træer af 7—10 Fods Høide.

Naar vi ovenfor bemærkede, at Menneskene hidtil kun havde gjort Lidet for at rydde de siberiske Urskove, saa glemte vi at minde om de hyppige Skovbrande, der foraarsages af Kaadhed eller Uforsigtighed. Disse Ødelæggelser have den mærkværdige Følge, at den af Asken gjødede Jord, der tidligere kun bar Naaletræer, nu frembringer den ellers kun sporadisk forekommende Hvidbirk (Betula alba). Under 69° skal dette Træ, skjøndt som Dverg, endnu holde sig i temmelig sund Tilstand. Ved 69½° traf Middendorff Birketræer af tre Alens Høide, der dog vare saa skjøre, at det ringeste Stød var nok til at gjennembryde Stammen. Grunden hertil maa rimeligviis søges i den strenge Kulde, der gjør, at kun de yngste og yderste Splintlag holde sig i Live.

Dverg-Enebær (Juniperus nana) og Rønnen (Sorbus aucuparia) forekomme endnu hinsides Turuchansk.

Hvidellen (Alnus incana), Ribs (Ribes rubrum) og selv en Art Rose finder man ved Boganidafloden under 71⅚°.

Charakteristisk for de forskjellige, umaadelige Naaleskove er Plantevæxten i Træernes Skygge. I Fyrreskoven bestaaer den af et hvidt eller graat Tæppe af Lichener eller af grønne Mos-Tuer; under Granerne af Underskov eller Smaabuske (Birk, Pile, Enebær, Krækling, Bøller o. s. v.). Flodbredderne bedækkes langt op mod Nord af uigjennemtrængeligt Buskads, der fornemmelig bestaaer af talrige Arter af Pile.

Gaae vi nu over til den nye Verden, saa er der en paafaldende Lighed mellem denne og den asiatiske Skovregion; skjøndt det for Størstedelen er andre Træsorter, der her danne Skovene.

Det almindeligste Træ er her Hvidgranen (Abies alba).

Hinsides Polarkredsen naaer den sjelden en større Høide end 40—50 Fod, undtagen hvor den er godt i Læ mod Vinden. Fra 69° ved Mackenzie trækker den sig ned mod Kysterne ved Hudsonsfloden til 61° eller 60°. Veddet benyttes til Spanter for Pelshandlernes Baade, og Rødderne spaltes til den behørige Finhed for at sye Barkstykkerne sammen og fæste dem til Spanterne. Hvor Papirbirken ikke findes, bygger man endog ofte hele Baaden alene af Barken. Man vælger da en slank Stamme af 30—40 Fods Høide, gjør paa den ene Side et Indsnit fra Toppen nedad gjennem Barken og afskaller derpaa denne i eet Stykke. Derpaa sammenpløkes Enderne ved Grene, der stikkes ind paatvers, og dermed er Baaden færdig. Ladningen bliver da lagt i Midten, og med to eller tre Indianere som Besætning trodser dette skrøbelige Fartøi den meest rivende Strøm. Efter faa Dages Forløb har imidlertid Baaden indsuget saa meget Vand, at den mister hele sin Stivhed og breder sig fladt ud; den er nu ubrugelig og maa paa samme Maade erstattes af en ny. Ved Skovgrændsen rykker dette Træ længst op mod Nord, enten sporadisk med Toppen bøiet efter Vinden og Grenene trykkede ned mod Jorden, eller ogsaa i smaa Grupper (navnlig paa beskyttede Steder).

Den sorte Gran (Abies nigra) staaer tilbage for den forrige baade med Hensyn til Størrelsen og Nytten, idetmindste i de nordligere Egne.

Balsomfyrren (Abies balsamea) findes ikke høiere end ved 62°. Det er den bekjendte sapin des voyageurs.

Den graae Fyr (Pinus banksiana) naaer fra Polarkredsen ned til de kanadiske Søer.

Den kanadiske Lærk (Larix americana) findes sædvanlig kun sporadisk i Skovene.

Den overmaade vigtige Papirbirk (Betula papyracea), uden hvilken Seiladsen paa Floderne i Hudsonsbugtlandene neppe vilde kunne finde Sted (den benyttes paa samme Maade, som Hvidgranen), og som naaer sin største Fuldkommenhed ved Øvresøens Nordkyst, forekommer hinsides Polarkredsen kun

sjeldent, og da forkrøblet, skjøndt den ved Mackenzie naaer op til 69°.

Dvergbirken (Betula nana, B. pumila) findes overalt i Barren grounds. Ellen gaaer ligeledes op til Mundingen af Mackenzie.

Efter Skovbrande, der her indtræffe ligesaa hyppigt som i Siberien, træde tætte Kratskove af Esp i Stedet for den oprindelige hvide Gran.

Fra Øvresøen indtil Ishavet danne Pilene uigjennemtrængelige Vildnisser ved alle Sø- og Flodbredder. Ved Havkysten, hvor Floderne have dannet en passende Alluvialjord, findes Masser af den „prægtige Piil" (Salix speciosa).

Vel har Naturen nægtet Polarlandene vore større Frugttræer; derimod har den forsynet dem med en stor Fylde af smaa saftige Bærfrugter (Ribs, Brombær, Bøllearter og andre til Lyngfamilien henhørende Planter), som spises baade af Mennesker og Dyr. Frosten skader dem ikke, og gjemte under Sneen bevare de i Regelen deres Sødme og Saftighed hele Vinteren igjennem. Den vilde Riis (Hydropyrum esculentum), de kanadiske Indianeres fortrinlige Næringsplante, findes ikke længere mod Nord end ved Winipegsøen, hvor ogsaa Humlen og de andre Skovens Slyngplanter høre op. Vi gaae nu over til Culturplanterne.

Maisen trænger i Amerika kun paa enkelte Steder frem til 51°; i Siberien savnes den ganske.

Hveden gaaer langt nordligere; paa Skandinaviens Vestkyst dyrkes den endnu ved 62°, hist og her endog ved 64°. Efter Meyen behøver den en aarlig Middelvarme af 3° R i Forbindelse med en Sommervarme af 10°; i den subarktiske Zone er dog en meget ringere Middelvarme ingen absolut Hindring for dens Dyrkning, forudsat at Sommervarmen i 100 à 120 Dage er stor nok. Saaledes dyrkes den med Nytte ved Fort Liard, der er beliggende i en Høide af 500 Fod under 61°5 ved Mackenzies vestlige Kilder. Dog tager den her ofte Skade af Sommerfrosten og modnes ikke hvert Aar fuldkomment. I det europæiske Rusland N. for Wiætka

gaaer Hvededyrkningen omtrent til 59°, og synker herfra baade mod O. og mod V. Ved Ruslands Vestkyst naaer den ikke høiere end til Riga (57°) og Liebau (55°). Omtrent under samme Brede trives den i Siberien fra Barnaul af til det ochotskiske Hav; men der kan her ligesaalidt som i Hudsonsbugtlandene være Tale om nogen udstrakt Cultur.

Langt nordligere gaae Rug og Byg. Begge forekomme ved Mesenfloden endnu under 65°5, Rug ved Petschora under 65°3. Wrangell (1820) angiver Olekminsk som Grændse for Kornavl i Siberien; nu synes den at være trængt længere op mod Nord, til Jakutsk, hvor Bygget ofte, hvis det modnes, giver 15 Fold. I Amginsk har der alt længe været en for de derværende Forhold blomstrende Agerdyrkning. Ved Ochotsk har man dyrket Byg med Fordeel. I Lapland synes det at trives godt, især naar man tager Udsæden fra nærliggende Egne. Der har her dannet sig en rask modnende Afart, der ikke tager Skade af Eftersommerens Frostnætter. Nu dyrkes Byg ved Ennarasøen, og i Norge endog ved 70°. I Amerika modnes Bygget i gode Aar ved Fort Norman ved Mackenzie (65°).

Sjeldnere dyrkes Havren i Norden, da den behøver længere Tid til at modnes.

Boghvede og Kartofler have omtrent samme Nordgrændse. De sidste dyrkes endnu ved Mesenfloden (65°) og trives fortræffeligt ved Fort Liard og, dog af ringere Godhed, ved Fort Simpson og Fort Norman. Ved Fort Good Hope, næsten under Polarkredsen, modnes de sjeldent; men Roerne, der sædvanlig saaes i Slutningen af Mai, opnaae her i gode Aar en Vægt af 2—3 ℔. Længere mod Nord, ved Paulfloden, trives alene Karse.

Jo høiere vi komme mod Nord, desto sparsommere blive naturligviis Forsøgene paa at aflokke Jorden en Høst, og den tyndt spredte Befolkning nødes til at friste Livet ved Kvægavl, Jagt og Fiskeri. Den sidste Næringsvei bringer navnlig mange Samojeder, Ostjaker, Jakuter o. s. v. til Flod-

bredderne, i hvis Nærhed de ogsaa træffe den bedste Græsning for Kvæget.

Skovegnenes vigtigste Rigdomskilde er alligevel Pelsdyrene, med hvis Produkter Nomaderne betale deres faa mere exotiske Nødvendighedsartikler — Tobak, Meel, Jernvare o. s. v. De egentlige Pelsdyr ville vi senere omtale; her skal kun blive Tale om nogle i andre Punkter interessante Skov- og Tundrabeboere.

Rensdyret, Høinordens Hjort, naaer som fuldvoxent en Høide af 4½ Fod. Den er ikke saa spærlemmet og graciøs som vor Kronhjort, men er noget plump og kantet af Skabning og har kortere Been og Hals. Ryggen er i Regelen bruun, Bugen hvid; naar det ældes, bliver det graat og faaer om Vinteren en smudsig hvid Pels som saa mange andre Pattedyr i Polarzonen. De lange Haar under Halsen danne en Slags hængende Manke. Under Løbet frembringe Klovene som bekjendt en klapprende Lyd, der høres i temmelig Afstand. Ved sin overordentlig skarpe Lugt sporer Rensdyret sin almindelige Føde, Lichenerne, dybt under Sneen. Det forekommer i hele det høie Norden; man træffer det heelt ned til 55°, hvor det jages af Baschkirerne, og paa de mongolske Alper i Amurs Flodgebeet. I Amerika, hvor det af de kanadiske Voyageurs kaldes Caribou, gaaer det endnu sydligere, næsten til Qvebeks Brede, men er dog hyppigst mellem 63 og 66°. Akklimatiseringsforsøg i mindre barske Egne have aldrig villet lykkes. I Romertiden fandtes det ogsaa i de herchniske Skove. I Amerika forsyner det Indianerne med Klæder og Føde; men intet af den nye Verdens Folkefærd har forstaaet at tæmme det eller at benytte det i saa mangfoldige Retninger, som Nordasiaterne, Lapperne og Samojederne. Til Ridning egner det sig mindre godt; det mangler navnlig Styrke i Ryggen, saa at man kun med Forsigtighed tør bestige det, og ved rask at svinge sig op paa det udsætter man sig let for at brække dets Rygrad.

Chineserne, der benytte saa mange Ting, som vi ringe-

agte eller afskye, tillave en Gelee af de unge Gevierer; disse samles af Russerne og bringes til Torvs i Maimatsin.

Elsdyret eller Elgen (Cervus alces) er det største Dyr i Skovbeltet. Den overgaaer langt Kronhjorten i Størrelse; men ved sin plumpe Figur forholder den sig til denne som Æslet til Hesten. Især udmærker den sig ved sit store trekantede Gevier med talrige Takker. Et eneste Horn veier undertiden 50 ℔ med en Længde af 2½, en Brede af 1 Fod, og hele Dyret naaer ikke sjelden en Vægt af 12 Centner; dens Farve er mørk graabruun, men lysere paa Benene. — Cæsar har givet den første Beskrivelse af Elgen (de belle gallico VI. 26); paa hans Tid fandtes den endnu i de tydske Skove. Selv har han neppe seet den; han vilde da ikke have sagt, at den har et eneste Horn midt i Panden, som forgrener sig i to skuffelformige Grene. Han kalder den en hjortelignende Oxe, formodentlig paa Grund af dens Størrelse, og fortæller, at Han og Hun ligne hinanden fuldkomment — ogsaa en Vildfarelse, da den sidste er mindre og ikke bærer Gevier. Nufortiden findes Elgen vel i de lave, sumpede Egne i Østpreussen, Lithauen og Polen; men dens egentlige Hjem er Siberiens, Ruslands og Amerikas nordlige Skove, overalt, hvor der gives Piletræer, Aspe, Rønnebærbuske og andre blødere Træsorter, af hvis unge Skud og Blade den fornemmelig nærer sig. For Bræmserne flygter den ikke til Havkysten, som Rensdyret, men dukker til Snudespidsen ned i Flodvandet, hvor den benytter Leiligheden til at æde af det hyppigt forekommende Mannagræs (Glyceria fluitans), som den holder meget af. Ved Hjælp af sine lange Been gjennemvader den med Lethed de dybe Moradser. Da den er meget sky, fanger man den bedst i Ulvegrave; kun om Foraaret faaer Jægeren Leilighed til at skyde den, naar den synker ned i Sneen, som af Nattefrosten bedækkes af en tynd Isskorpe, der er for svag til at bære det vægtige Dyr. En af dens farligste Fjender er Jerven, der fra Træerne styrter sig ned paa den; Ulven forfølger den ogsaa, idet den helst søger at drive den ud paa den glatte Iis, hvor den falder omkuld.

Moskusoxen (Bos moschatus) findes i Mængde paa den amerikanske Tundra. Den bliver sex Fod lang og saa høi som det mindre Hornkvæg. Been og Hale ere korte. Hornene ere meget tykke og smelte næsten sammen foran paa Panden; de naae en Længde af 2 Fod og ere bøiede nedad og med Spidsen opad. Under de lange, mørkebrune Haar, der hænge langt ned om Kroppen, findes en meget fiin og silkeblød Uld. Om Sommeren, da den ikke behøver en saa varm Pels, vælter den sig paa Jorden og gnider Ulden af. Ligesom Rensdyret lever den især af Lichener og Græs. Om Foraaret vandrer den mod Nord over Isen til de nordgeorgiske Øer; i September trækker den atter mod Syd og gjennemstreifer midt om Vinteren Skovregionens yderste Rand. Paa Klipperne klattrer den næsten ligesaa godt som det vilde Faar. Dette forekommer paa de nordiske Alpekjeder; den amerikanske Art (Ovis montana) adskilles fra den sibiriske (O. argali) ved den næsten cirkelformede Krumning af de tykke, trekantede og tverstribede Horn. Den sidste, der er størst og har et mere velsmagende Kjød, holdes i Almindelighed for Stammefaderen til vort tamme Faar.

I de amerikanske Klippebjerge findes ogsaa Steenbukken (Capra lanigera americana) indtil 65°; dens lange, fine Uld skattes høit, men gaaer meget sjeldent i Handelen.

Nogle Rovdyr, som Lossen og Ulven, opholde sig kun i Skovbeltet; andre, som den brune Bjørn og Jerven, streife i visse Aarstider ud over Skovgrændsen. Polarræven (Canis lagopus) har derimod hjemme i hele Tundragebetet fra de nordligste Øer indtil Skovene. Som Eskimoen forstaaer den at beskytte sig godt mod Kulden, idet den udgraver 4—5 Favne lange Huler med 6—10 Aabninger og en kjedelformet Fordybning i Midten, som den udforer med Mos. Dens vigtigste Føde er Lemingen.

Markmusen (Arvicola oeconomus) findes overalt paa Sletten, fra Ob til Kamschatka; den graver Gange i Jordskorpen med store Forraadskamre, som den fylder med meelholdige Rødder. Om Vinteren lever den parviis, og det er

vidunderligt, hvilken Mængde Rødder den kan opgrave og samle; Kamrene indeholde ofte indtil 10 ℔. De østsibiriske Folkeslag opsøge disse Oplagssteder og røve de Forraad, som det flittige lille Dyr samler. Hverken saa flittig eller nyttig, som dette Dyr, er dets nære Slægtning, Lemingen. Den forekommer i forskjellige Former paa Fjeldene og i Tundra'en ligefra Lapland til Kamschatka, saavel paa Fastlandet som paa Øerne; den lever af Græs, Rensdyrslav, Birkerakler o. s. v. Velbekjendte ere de Vandringer, som foretages af den lapландske Leming. Hvert 10de eller 20de Aar forlader den Bjergene i uhyre Skarer, der skride frem i ret Linie. Ingen Gjenstand, hverken Fjelde og Huse eller Søer og Floder, bringe dem ud af Retningen; tilsidst finde de deres Død i Havet. Pontoppidan fortæller, at de undertiden overraske Fiskerne ude i Havet, og klattre op i deres Baade, saa de true med at synke.

Før vi forlade Pattedyrene, maae vi endnu nævne en sjelden Gjæst, som undertiden lader sig see i Sibirien. Det er den bengalske Tiger, der ikke sjelden fra sit tropiske Hjem streifer op til den 55de Bredegrad, mellem Ob- og Aldanflodens Kilder.

Blandt de utallige Skarer af Trækfugle, der om Foraaret indfinde sig paa Tundra'en, ere følgende de mærkeligste:

Den vilde Svane (Cygnus buccinator) er den første, der viser sig; den hilses om Foraaret som Tegn paa den kommende Overflod, da Gjæs og Ænder masseviis følge i dens Spor. Den er hvid som den tamme Svane, har ligesom denne et sort, cylindrisk Næb og sorte Fødder; men dens Luftrør har en anden Bygning. Med en Vægt af 15—25 ℔ maaler den 5 Fod mellem Vingespidserne. Om Sommeren opholder den sig ved de store Floder og Søer i Hudsonsbugtlandene, i Kamschatka, Lapland og paa Island. Om Høsten flyver den mod Syd henover den sidstnævnte Ø i saa tætte Flokke, at den enes Næb rører ved den andens Hale. Dunene ere meget kostbare, og Skindet benyttes af Jægerne til Klædningsstykker. Dens Stemme har en fjern Lighed med Klari-

nettens Toner; men hvad man fortæller om den døende Svanes Sang, hører Digterens Phantasi til. Ved sin Styrke og sit kraftige Vingeslag er den fuldkommen sikker mod andre Fugles Angreb; selv Ørnen vover ikke at forurolige den. Dens Føde er Græs og Urter, undertiden ogsaa Orme og Bløddyr. Den ruger langt oppe i Tundra'en hinsides 60°, dog ikke saa langt mod Nord som Bewicks Svane, der har sine Rugepladser paa Melvilleøen og Boothia.

Den kanadiske Gaas, der i uhyre Mængde overvintrer paa Savannerne i Florida og Arkansas, kommer, saasnart Sneen begynder at smelte i April. Den gaaer op til den yderste Skovgrændse, men viser sig aldrig ved Polarhavets Kyst. Derimod træffer man her om Sommeren mange andre Arter af Gjæs og Ænder (Anas albifrons, hyperboræa, bernicla, ruficollis, glacialis, mollissima etc), udmærkede baade ved velsmagende Kjød og bløde Duun.

Tundra'er og Naaleskove bedække rigtignok den største Deel af de Lande, der omgive Ishavet; dog findes i den sydlige Deel talrige Løvskove og græsrige Sletter eller Stepper. Saaledes findes i Siberien uhyre Stepper i Barabinzernes og Kirgisernes Land ved Tobol, Irtisch, Ischin og Om indtil 54 og 50°, hvor de tabe sig i Skovregionen; ligeledes træffes i Amerika Prairier indtil 54° ved Floden Saskatchewan og paa enkelte Øer endog op til 56°. Det værdifuldeste Produkt paa disse Prairier er uimodsigeligt Bisonoxen (Bos americanus), der streifer om paa dem i utrolig store Hjorde. Den leverer Jægeren og Indianeren det saa uundværlige Pemmikan. Det bestaaer af de kjødfulde Dele af Laarene, der skjæres i tynde Skiver, tørres i Solen og derpaa stødes til Pulver; dette blandes med halvsaameget Fidt, og stoppes saa ned i Sække, der forfærdiges af Dyrets Hud. En saadan Sæk veier i Regelen 90 ℔ og kaldes af de kanadiske Voyageurs en Taureau. I to Pund Pemmikan har en strengt arbeidende Mand nok for een Dag. Om Foraaret koges det sædvanlig sammen med de unge Skud af den smalbladede

Duenrt (Epilobium angustifolium); Skotterne holde meget af at spise det blandet med Havremeel som en Slags Grød. Den bedste Sort Pemmikan blandes med Marvfidt og tørrede Bær eller Korinder, og spises da enten raat eller kogt med noget Vand.

Andet Kapitel.

Det nordlige Polarhav.

Hidtil have alle Forsøg paa at naae det Sted, hvor Jorden dreier sig om sin Axe, været forgjæves. Kjække Søfarere have gjentagne Gange opbudt Alt, hvad Udholdenhed og nautisk Dygtighed formaae; men de have ikke kunnet trænge frem mod de mægtige Ismure, mod de svømmende Isbjerge og Ismarker, mod de tætte Taager og rasende Storme. Trods det Uheld, der altid har ledsaget Nordpolsøgerne, fortjene de dog et særegent Kapitel i Menneskehedens Historie.

Den første af dem var den udødelige **Henry Hudson**. Allerede før ham havde vel Willoughby og Barentz foretaget dristige Reiser i Polarhavet, men deres Vei gik mod Nordost og under en lavere Bredegrad. Hudson var derimod den Første, der tog Sigte paa selve Nordpolen for over denne at finde Veien til Indien. Han naaede Spidsbergs Nordkyst den 27de Juni 1617; men uoverskuelige Ismarker tvang ham til at vende om. — Halvandet Hundrede Aar senere (1773) gjentog **Mulgrave** Forsøget; men ogsaa han stødte paa de samme Hindringer paa samme Sted. Han blev indesluttet i Isen, og blot en gunstig Vind, som drev ham ud fra de omgivende Isblokke, kunde han takke for sin Redning. — **Scoresby** kom endnu nordligere end nogen af sine Forgjængere; maaskee vilde det have lykkets ham at naae Maalet, hvis han

havde kunnet følge sit eget Hoved. Den 24de Mai 1806 naaede han til 81° 30 n. Br., 19° ø. L. Her kunde han med Kikkerten forfølge Randen af den faste Iis langt op mod Nord; og saa langt han kunde see, havde han frit Farvand for sig. Fristelsen var stor, men han havde andre Hensyn at tage, andre Pligter at opfylde; han turde ikke for videnskabelig Nysgjerrighed glemme sin Reises merkantile Øiemed, og saaledes maatte han da, skjøndt med tungt Hjerte, afstaae fra at benytte den gode Leilighed, som maaskee aldrig mere vilde komme igjen. Tillige var hans Stilling betænkelig nok. I hundrede Miles Afstand gaves der ingen Havn, han kunde tye til, intet Skib, der kunde hjælpe ham; desuden begyndte Søen at fryse til, og det var rimeligt nok, at den stigende Kulde snart ganske vilde lægge den i Lænker. Dette Streiftog havde vel intet videnskabeligt Resultat, men henledede dog atter Opmærksomheden paa den hemmelighedsfulde Nordpol, og da der i de sidste Aar før 1818 var seet en usædvanlig Mængde Driviis i det atlantiske Hav, og Grønlands Østkyst fra 70 til 80° nu atter efter 400 Aars Forløb laa aaben, saa smigrede man sig med det Haab at naae det hidtil uopnaaelige Maal. I Aaret 1818 styrede da **Buchan** og **Franklin** op mod Nord. Men ogsaa de traf Nordvest for Spidsberg de samme Skranker, som havde standset Hudson og Mulgrave. Mere end een Gang søgte de at tilvinge sig Gjennemgangen; men den ene Masse efter den anden drev dem imøde, og det mægtige Tryk af de svømmende Fjelde, der leirede sig om deres Skibe, truede dem ofte med Undergang. Endnu farligere blev deres Stilling, da en heftig Storm drev dem ind mod Isens Hovedmasse, saa at de ikke saae anden Redning end i et fortvivlet Forsøg paa at bore sig ind i samme. „Intet Sprog", siger Kaptain Beechy, hvem vi skylde en mesterlig Beskrivelse af denne mærkelige Reise, „vil kunne skildre den gyselige Kamp mellem Isen og det stormende Ocean. Overalt, hvor det oprørte Hav kaster sine Bølger ind mod en fast Gjenstand — Kyst eller Klippe — frembyder det et vidunderlig storartet Skuespil; men naar det ovenikjøbet kæmper med

uhyre Masser, der selv ere i den voldsomste Bevægelse, saa forhøies Virkningen i overordentlig Grad. Det ene Dieblik bryde Bølgerne ud over Isklipperne og begrave dem under sig, men strax efter dukke de op igjen; skummende Vandfald skyde ned over deres Toppe, og idet hver enkelt Masse gynger og ruller frem og tilbage, kæmper og brydes den med de andre, indtil den enten sønderknuses i tusinde Stykker eller hæves op paa Ryggen af en anden Blok. Og denne titanske Kamp indskrænker sig ikke til et enkelt Punkt; den gjentager sig rundt omkring, saa langt som Diet rækker, i uendelig Mangfoldighed — og naar Diet, trættet af denne konvulsiviske Scene, retter sig paa hint andet mærkværdige Naturphænomen, Isblinken, som med unaturlig Sølvglands affspeiler sig i de mørke Skyer, saa kan Læseren vel forestille sig det stærke Indtryk, Sjælen modtager af saa skrækkelige og ophøiede Billeder. Aldrig blev nogen Somands Mod og Standhaftighed sat paa en haardere Prøve, og med retmæssig Stolthed", vedbliver Fortælleren, „skal jeg stedse mindes den faste, rolige Stemme, med hvilken Føreren af vort Skib (Franklin) gav sine Befalinger, og den Hurtighed og Sikkerhed, hvormed disse udførtes af Mandskabet." — Saaledes flyver da Skibet frem for Vinden, og det afgjørende Dieblik nærmer sig. Tause og fattede afvente Alle Sammenstødet. Da knager Skroget, som om det vilde briste, Masterne bøie sig og Skibet slynges tilbage. Vel har det slaaet et dybt Skaar i Isvolden, men den næste Bølge kaster Bredsiden op mod Vinden. De løse Isblokke tordne mod Skibets Side og true med at knuse det. Atter maa Forsøget gjøres, og skjøndt Masterne bøie sig som Siv, maa Seilmassen dog forøges for at kunne vende. Skibet lystrer atter Roret, det dreier sig langsomt, og med Stevnen mod Isen spalter det den 14 Fod tykke Vold, bag hvilken det nu trygt afventer Stormens Udrasen. Der kunde dog ikke være Tale om videre at forfølge Reisens Diemed; kun med Nød og neppe naaede de Spidsberg, hvor de beskadigede Skibe bleve reparerede for at kunne udholde Hjemreisen. — I Aaret 1826

gjorde **Parry**, Melvilleøens Opdager, et nyt Forsøg, men af en anden Art. Ved Randen af Polarisen forlod han sit Skib, Hekla; med Baadeslæder haabede han at naae Maalet. Disse Fartøier vare 20 Fod lange og 7 Fod brede, fladbundede og, for at kunne udholde Stød af den knudrede Iis, udforede med et Lag Filt beklædt med Seildug; de kunde sættes paa Gænger og altsaa benyttes baade som Slæder og Baade. Til at trække dem havde han fra Hammerfest medtaget 8 Rensdyr med et stort Forraad af Foder; han haabede saaledes i raskt Trav at kunne stryge hen over den flade Iis. Desværre nødtes han snart til at slagte Dyrene, da Isen var saa ujævn, at de ikke kunde staae paa Benene. Nu maatte Mandskabet til at slæbe Baadene; i 33 Dage arbeidede de ufortrødent, og de vilde sikkerlig have naaet Maalet, hvis ikke den store Isflade, paa hvilken de kæmpede sig frem, hele Tiden var dreven mod Syd, uden at de mærkede det. Dog naaede Parry længere mod Nord, end nogen af hans Forgængere, til 82° 45. Paa denne saavelsom paa sin forrige Reise ledsagedes han af James Ross, der senere ogsaa kom Sydpolen nærmest. Paa Tilbagereisen til Skibet, der laae for Anker under Spidsberg, maatte de døie meget Ondt. I 56 Timer kæmpede de paa det aabne Hav mod en voldsom Storm; efter utrolige Anstrengelser naaede de forkomne og gjennemvaade Walden Island, N. for Spidsberg, hvor de lykkeligviis i Forveien havde oplagt Proviant. Det var med Nød og neppe de fik Baadene slæbt i Land. — Medens Parry er den, der er kommen Nordpolen nærmest, saa har Nordamerikaneren **Kane** Æren for Opdagelsen af det nordligste hidtil bekjendte Land, Washingtonland under 81° 22.

Sammenfatte vi nu Alt, hvad der i denne Retning er udført siden Hudsons Tid, saa finde vi, at den 80de Bredegrad kun paa ganske enkelte Punkter er bleven overskredet, og det kun fra det atlantiske Hav af. Ved Siberien og Behringsstrædet er man langtfra ikke kommen saa høit op. Kap Taimur er endnu ikke omseilet af Nogen; Hvalrosjægeren **Issackov** er den eneste, hvem det ved et heldigt Træf lykkedes

at omseile Nordspidsen af Novaja Semlja; Wrangell formaaede fra Kap Schelagskoi af ikke at komme længere mod Nord end til 72°. See vi derpaa hen til Grønland, da finde vi, at det Indre af denne uhyre Ø eller Halvø er aldeles ubekjendt heelt ned til Shetlandsøernes Brede. Trods alle Polarfarernes Anstrengelser er altsaa endnu et Gebeet, der neppe kan være mindre end hele Europa, fuldkommen ubekjendt, og Ingen veed, om Polen omgives af Land, Iis eller aabent Hav. For Tiden er der imidlertid meest Grund til at antage det sidste. Scoresby fandt jo aabent Vand for sig, Kanes Ledsagere saae Vand N. for Washingtonland, og Parry havde paa det Punkt, han naaede, løs og sønderbrudt Iis; under hele hans eventyrlige Slædefart dreve Isfladerne tillige mod Syd, der maatte altsaa rimeligviis findes Vand endnu langt Nord paa.

Berømte Geographer formode, at Golfstrømmen flyder ud i Ishavet mellem Spidsberg og Novaja Semlja, derpaa dreier mod Nord og Vest og mellem Spidsberg og Grønland atter strømmer tilbage til Atlanterhavet. Ethvert Forsøg paa fra dette af mellem de sidstnævnte Lande at naae Nordpolen maatte derfor nødvendigviis mislykkes paa Grund af den stærke Strøm fra Nord. Det er besynderligt, at alle Expeditioner fra Barenz's Tid have taget denne Retning; maaskee vilde der være mere Udsigt til et heldigt Udfald, hvis man valgte hin anden østligere Vei.

At de indre Dele af Polarhavet endnu ere saa ubekjendte, tør man forresten saa meget mindre undre sig over, som det endnu ikke er saa længe siden, at dets Omrids fuldstændigen ere affatte paa Kortet. Før Begyndelsen af det 16de Aarhundrede var Siberiens Nordkyst endnu en geographisk Hemmelighed, ligesom i dette Aarhundredes Begyndelse Amerikas Nordkyst fra Barrowstrædet til Iskap. England og Rusland dele Æren for disse Opdagelser, der vel ikke have forøget deres politiske Magt, men dog have viist, hvilken Standhaftighed og Udholdenhed disse Nationer ere i Besiddelse af. Det er ingen ringe Fordeel for et Folk, naar det i sine Annaler kan indskrive og opstille som Mønstre Navne som Parry, Franklin,

Back, Simpson, Richardson eller som Deshnew, Pachtussov, Laptev, Middendorf, Wrangell o. s. v. Senere skulle vi følge nogle af disse uforfærdede Mænd paa deres besværlige Vei; her ville vi blot beskjæftige os med de Phænomener og Farer, som Ishavet frembyder.

De uhyre Ismasser, som møde Polarfareren, ere meget forskjelligartede og have ikke samme Oprindelse. Saasnart den haarde Frost begynder, bedækkes i kort Tid alle Bugter og Fjorde med Iis, der efterhaanden udvoxer til en Tykkelse af 10—15 Fod. Denne river sig løs i Sommerens Løb og drives med Ebben ud i det aabne Hav; her kastes den saa længe hid og did, at den enten optøer eller ved Begyndelsen af næste Vinter etsteds fryser fast igjen. Dannelsen af Iis udkræver dog ikke nødvendigt lukkede Bugter; thi Scoresby saae, hvorledes Isen paa det aabne Hav voxede til en Tykkelse, der var stor nok til at standse et med god Vind seilende Skib. Først danner der sig hvad de engelske Matroser kalde „sludge", smaa løse Krystaller, ligesom svømmende Sneefnokke. Derved jævnes Søens Overflade, omtrent paa samme Maade, som naar man hælder Olie ud over den. Disse Krystaller vilde snart fryse sammen til større Flader, men Bølgeslaget forhindrer dette, saa at der sædvanlig danner sig smaa Iisklumper af indtil tre Tommers Gjennemsnit, hvilke derpaa sammenklumpe sig til den saakaldte Pandekageiis (pancacke-ice); af denne opstaae endelig de indtil en Fod tykke, tavleformede Flader af flere Alens Længde og Brede. Sagtnes nu Bølgeslaget, saa kan Havet ofte i mindre end 48 Timer paa milelange Strækninger bedække sig med en fast Skorpe. Det er sandsynligt, at de store Ismarker danne sig paa denne Maade ude i det aabne Hav, da det ikke er rimeligt, at saadanne uhyre, ofte flere Kvadratmile store Masser kunne svømme ud af Bugterne. Gjennemsnits-Tykkelsen er fra 10—15 Fod. Allerede inden Julimaaneds Ende ere de bedækkede med indtil 6 Fod dyb Snee; henimod Sommerens Slutning optøer denne og danner smaa Ferskvandssøer paa Isen. De største Flager ere ofte ganske jævne og flade, men sædvanlig finder man

dem oversaaede med talløse Blokke, der bidrage til at mildne den skarpe Reflex fra Sneen.

Ismarkerne drive, som sagt, ned mod Syd, deels fra Havet mellem Spidsberg og Grønland, deels fra Davisstrædet, og paa denne Vandring tilintetgjøres aarlig store Masser af dem. Under frygtelig Bragen forvandles de ved Dynningen til Triviis, der derpaa efterhaanden forgaaer. Ikke sjelden geraade Flagerne i en dreiende Bevægelse, der ofte i Omkredsen kan have en Hastighed af flere Sømile i Timen. Naar en saadan dreiende Masse støder sammen med en anden, der maaskee bevæger sig i modsat Retning, saa kan man begribe, hvor forfærdelig en Kamp der maa udvikle sig imellem dem — Masser, der ofte indeholde mange Millioner Kubikalen.

Isbjergenes Oprindelse er en ganske anden. De opstaae nemlig af Gletschere, der efterhaanden glide ud i Havet. Ligesom Floderne udgyde sig i Havet, saaledes rykke ogsaa Nordens Isstrømme ud i Havet, indtil de overhængende Masser afbrækkes deels ved deres egen Tyngde, deels ved Vandets Bærekraft. De fleste svømmende Isbjerge møde Hvalfangerne under Grønlands Vestkyst; de største af dem som og de allerfleste komme fra Jakobshavn og Diskobugten. I Baffinsbugten maalte Parry et strandet Isbjerg; det var 4169 Alen langt, 3869 Alen bredt og ragede 51 Fod op over Vandet, skjøndt det laa paa Grund i en Dybde af 61 Favne. Dog er selv denne Størrelse forsvindende, naar der tages Hensyn til den gigantiske Maalestok, hvormed Gletscherne i disse Egne maae maales, naar vi læse om Gletschere, der rage ud over Havet med en Brede af 7000 Fod og en Høide af 300 Fod, naar vi læse om Humboldt-Gletscheren, der har en Brede af mange Mile.

Sædvanlig viser Isbjergenes Overflade sig som en jævnt skraanende Flade, der til den ene Side falder lodret af mod Havet; men naar Storm og Slud, Varme og Brænding længe have indvirket paa dem, antage de de meest phantastiske Skikkelser. I Regelen ere de hvide eller graae af Farve, men i Solskin spille de i alle mulige Farver.

De svømme ofte langt ned mod Syd, og de Søfarende, der befinde sig i Atlanterhavet mellem 45 og 60°, maae især om Natten holde skarp Udkig. Ved Indløbet til Davisstrædet træffes de ofte i lange Kjeder, og mangt et Skib drives ved stormfuldt eller taaget Veir ind mellem dem og knuses. Naar de forekomme enkeltviis, ere de ikke saa farlige, ja frembyde endog ofte en udmærket Ankerplads, hvor Hvalfangeren kan lade Drivisen drage forbi eller i fuld Tryghed foretage de Arbeider, der følge efter en lykkelig Fangst. Dog maa der ogsaa her iagttages Forsigtighed og Isbjerget undersøges nøie, inden man slaaer sig til Ro ved det; thi ofte mister det Ligevægten ved den ringeste Bevægelse og falder omkuld.

Henimod Sommerens Ende er Isen meget skjør, saa at et eneste Øxehug ofte kan frembringe de overordentligste Virkninger. Saaledes fortæller Scoresby om to Matroser, der vilde fæste et Anker i et Isbjerg; ved det første Hug i Isen spaltedes denne fra øverst til nederst i to Stykker, der styrtede ud fra hinanden. Den ene Matros faldt ned i Afgrunden mellem begge Masser, men reves dog ud af Spalten ved det udstrømmende Vand; den anden reddede sig ved at løbe op ad den styrtende Masse i modsat Retning af Faldet.

Isbjergene give ofte Skipperen Leilighed til at forsyne sig med ferskt Vand. Ikke sjelden strande de paa Kysterne eller Grundene, hvor de da blive liggende i hele Aar. Fabricius og Crantz omtale to saadanne i Southeast-Bay, der paa Grund af deres uhyre Størrelse af de hollandske Hvalfangere døbtes med Navnene Amsterdam og Haarlem.

Ligesom strenge Vintere vexle med milde i vore tempererede Egne, saaledes ogsaa i det høie Norden. Dannelsen af Iis er derfor ikke hvert Aar lige stærk. I Havet mellem Spidsberg og Grønland skjelne saaledes Hvalfangerne mellem lukkede og aabne Saisoner (close and open Seasons). De første finde Sted, naar Isen om Foraaret mellem 75 og 76° er saa tæt og fast, at man ikke kan naae op til Spidsbergs Kyster; de sidste, naar Seiladsen er fri indtil Hackluyts Headland. En 20—50 Sømile bred aaben Kanal løber i saa

Fald mellem Landet og Isen op til 80°; denne bliver efterhaanden smallere og ender endelig ved Øgruppens nordvestlige Spids i en halvkredsformet Bue. Selv i lukkede Aar er Isdæmningen Syd for Spidsberg sjelden bredere end 20—40 Sømile, og Nord for denne under Kysten træffer man atter aabent Vand; den bestaaer som oftest af Pakiis (packed ice). Hvalfangerne maae af al Magt see at komme igjennem den, thi først hinsides kunne de vente at gjøre en god Fangst. De behøve ikke at frygte for ikke at kunne komme tilbage, da Isen henad Sommerens Slutning regelmæssigt optøer.

I Hudsonsbugten standser Skibsfarten sædvanlig i November. Her, saavelsom i Baffinsbugten, kan man før Juni eller Juli ikke trænge langt frem; ofte først langt senere. Baffin kom i Begyndelsen af Juli uden stor Møie heelt op i Bugten, medens Ross i Midten af August traf paa de største Hindringer. I August og September ere Fjordene og Bugterne meest frie for Iis, og i Hudsons- og Davisstrædet er Isen paa den Tid næsten ganske forsvunden.

Til de mærkeligste Phænomener i Polarhavet hører Iisblinken eller Isens Gjenskin paa Himmelen. Den viser sig som en lys, dæmrende Stribe i Luften lige over Horizonten og aftegner der et fuldstændigt Kort over Isen 20—30 Mile hinsides Grændsen for den sædvanlige Synskreds. Den er mangengang af største Nytte for den erfarne Sømand, da den ikke blot underretter ham om, at betydelige Ismasser ere i Nærheden, men ogsaa forklarer ham deres Beskaffenhed, om de ere løse eller faste, sammenhængende eller aabne.

Saaledes fortæller Scoresby, at han den 7de Juni 1821 saae en saa tydelig Iisblink i Horizonten, at han i en Afstand af 20—30 Mile i Runden kunde bestemme Formen og den sandsynlige Udstrækning af hver enkelt Iisflage. Pakisen gav sig tilkjende ved sin matgule Farve, og ethvert aabent Sted eller Stræde viste sig som en mørkeblaa Plet eller Stribe midt i Iisblinken. Kun paa denne Maade blev det ham muligt at slippe ud af det paa alle Sider af Iis omgivne Bækken, der i saa lang Tid havde holdt ham fangen.

En stor Hindring for Seiladsen ere de hyppige og tætte Taager, der kunne vare ved i hele Uger, især i Juli Maaned. De have en meget nedtrykkende Indflydelse paa Humøret, og da Luftvarmen sjelden, selv om Middagen, staaer meget over 0°, saa virker den fugtige Kulde ogsaa physisk paa en høist ubehagelig Máade.

Men det er kun i den gunstigste og smukkeste Aarstid, at vi gjennem Hvalfangerne lære disse Egne at kjende; først ved de egentlige Opdagelsesreiser gjøres vi bekjendt med, hvordan Vinteren her seer ud. Intetsteds finde vi Polarvinteren skildret paa mere gribende Maade, intetsteds træder den os mere levende imøde end i Kanes Reisebeskrivelse; skjøndt det er at befrygte, at vi allerede for længe have holdt Læseren fast mellem Isbjerge og Ismarker, saa haabe vi dog, at følgende Citater af den berømte Amerikaners Dagbog ikke ville være uden Interesse for ham. Det var den første Vinter, han tilbragte paa sin sidste Reise.

„10. Septemb. 1853, + 14° F. (— 8° R.). Fuglene have forladt os. Søsvalerne, der tidligere vare saa talrige, og selv de unge Borgermestre (Larus glaucus) have alle begivet sig paa Reisen mod Syd. Et langvarigt Arbeide forestaaer. Den lange Nat falder snart paa, og om en Maaned vil Solen forsvinde. Egentlig skulde den først gaae ned den 24de October, men da en Bjergrække skjuler Horizonten, saa gjøre vi ikke Regning paa at see den efter den 10de October.

„11. Septemb. Den lange, lyse Dag begynder at tilsløres, og skjøndt Midnatshimmelen endnu gløder i livlige Farver, saa ere dog Capella, Arkturus og selv Nordstjernen synlige. Jeg maa sukke over de faa Grader, som skille vor Zenith fra Polen, over hvilken den hænger.

„28. Octob. Maanen har naaet sin største nordlige Deklination, 26° 33. Den seer prægtig ud; naar den har omkredset Firmamentet, staaer den paa det nederste Punkt af sin Kurve dog endnu 14° over Horizonten. Siden hele 8 Dage lyser den med uformindsket Glands. Det er en af disse funklende Nætter, der fremkalde Mindet om Kaneklokker og

selskabelige Glæder med de fjerne Venner og Slægtninge. Vort Varme- og Ventilationsapparat er saaledes indrettet, at Thermometret under Dækket viser + 14° R., og paa vort under Tag bragte Dæk over 0°. Ude blæser det lidt, og det fryser 25 Grader.

„7. Nov. Ved Middagstid kunne vi endnu aflæse Graderne uden Lys, og Bjergenes sorte Masser med deres lyse Smaapletter ere synlige i omtrent 5 Timer; alt det Øvrige er mørkt. Ingen Christne have endnu overvintret under en saa høi Brede, undtagen paa Spidsberg. Jeg kan ikke lade være at tænke paa de første Hollænderes sørgelige Krøniker. Natten vil i det Hele vare 140 Dage.

„9. Nov. Middelvarmen af Oktober og September er lavere end den, Parry iagttog paa Melvilleøen. Vi maalte Bjergenes Høide. Stuelærde ville neppe kunne forestille sig, hvor vanskeligt det er at anstille Iagttagelser under en saa lav Temperatur. Aanden og Ansigtets Uddunstninger omgive Sextanten og Glassene med en fiin Riim. Udmaalingen af en Grundlinie i Snee under — 29° R. er heller ikke nogen Hverdagsoperation.

„16. Nov. Stakkels Hans Christian (en 19aarig Eskimo, som Kane havde leiet som Jæger, og der foruden sin Løn havde betinget sig et Par Foustager Brød og 52 Pund Spæk til sin Moder) har Hjemvee og er forelsket. Vi kurere ham med engelsk Salt og Beford ring.

„21. Nov. Det sidste Spor af vor Middagsdæmring er borte. I en Fods Afstand fra Øiet kunne vi ikke tælle Fingrene. Det eneste Tegn til, at vor arktiske Verden besidder en Sol, er et ganske utydeligt Skin paa Himmelen, der ligesom schatterer Bjergomridsene i Syd. Det er meget vanskeligt at modvirke Mørkets nedtrykkende Indflydelse, og forgjæves søge vi ved fremkunstlet Munterhed at afværge Sygdommen.

„20. Jan. — 64°—67° F. (— 43° 7—44° 4 R.)

„5. Febr. Thermometerstanden vexler fra — 60° til — 75° F. Middelstanden af vore bedste Viinaandsthermometre var — 67° (— 44° 4 R.). Under saa lav en Temperatur er

det meget vanskeligt at komme til noget sikkert Resultat. Chloræther frøs, og omhyggelig tilberedt Chloroform overtrak sig med en fiinkornet Hinde. Naphtaspiritus frøs ved — 38° R., Sassafrasolie ved — 36° og Singrønolie ved — 43°. Uddunstningerne af Kroppens Overflade omgave de for Luften udsatte Dele med et Damplag. Luften var tydeligt skarp, men jeg mærkede dog Intet til de smertelige Fornemmelser ved Indaandingen, hvorom nogle siberiske Reisende have talt. Indaandedes Luften i længere Tid, fornam man en Følelse af Tørhed i Luftveiene. Jeg iagttog, at vi Alle uvilkaarligt aandede langsomt og med sammenpressede Læber.

„21. Jan. Første Tegn til, at Lyset kommer igjen. Den sydlige Horizont farves for en kort Tid med et orangerødt Skin. Det lange Mørke er høist nedtrykkende. Selv vore Hunde kunne ikke udholde det; de fleste af dem ere døde af en besynderlig Sygdom, som jeg troer foraarsages ligesaa meget af Mangel paa Lys som af Kulde.

„22. Jan. Imorges Kl. 5 gik jeg op paa Dækket. Det var bælmørkt. Medens jeg søgte mig frem, lagde to af mine Newfoundlændere deres kolde Snuder paa min Haand og overlode sig strax til den meest overgivne Glæde. Jeg tænkte, hvor forladte og ulykkelige disse stakkels Dyr maae føle sig i det evige Mørke; naar de tilfældigt see et Lys, hyle de, som om det mindede dem om Maanen. De skulle fra nu af oftere faae Lanterner at see.

„25. Jan. Mine Hunde ere blevne pleiede som Børn. Idag opgiver jeg hvert Haab. De lide sikkerlig af en Sindssygdom, som det kunde være menneskelige Væsener. Alle de materielle Funktioner ere i Orden; men alle andre Symptomer tyde paa epileptisk Vanvid. Ofte gjøe de uden Grund, og gaae frem i rette eller krumme Linier med ængstelig og utrættelig Hast; ofte springe de opad mig og slikke mig, men, naar jeg klapper og stryger dem, synes de ikke at fornemme det. De kunne tilbringe hele Timer i mørk Taushed, derpaa springe de op og hyle, som om de bleve forfulgte, og løbe rastløst frem

og tilbage. Sædvanlig døe de, med Tegn til Stivkrampe, 36 Timer efter det første Anfald.

„22. Febr. I nogle Dage har Solen kastet en Sølvglands op paa Isen mellem Fjeldene; i Middags begav jeg mig afsted for at være den første i Selskabet, der bød den velkommen. Det var den længste Tour og steileste Klattren, siden vi frøs fast; Skjørbug og almindelig Svaghed har gjort mig noget stakaandet. Det lykkedes mig alligevel, skjøndt med Anstrengelse, at naae Maalet, og siddende paa en Fjeldkant badede jeg mig i Solskinnet.“ —

Langvarigt Savn forhøier Værdien af et tabt Gode, og naar vi selv efter nogle korte skyfulde Dage med Glæde see Solen komme igjen, hvor stor maa Jubelen da ikke være, naar den bydes Velkommen efter hele Maaneders Mørke?

Vi nævnte nylig Skjørbugen og tillade os i den Anledning en lille Exkurs for at beskrive denne Sygdom, der senere oftere vil komme paa Tale. Vel ere de Søfarende i alle Have udsatte for den; men intetsteds er den farligere og opstaaer lettere end i Polarzonen, navnlig ved Vintertid, da alle Betingelser for den virke med samlet Kraft — udelukkende Kjødmad, slet Luft, Smuds, Uvirksomhed, Mørke, Kjede og Hjemvee. Saafremt Nogen angribes af denne Sygdom, betages han af en overvældende Følelse af Mathed; Benene bryde sammen under ham og Aandedrættet bliver tungt; han lider af Søvnighed, men Søvnen vederkvæger ikke; violette Blodpletter vise sig paa Huden; Tandkjødet løsner sig, bliver svampet og overtrækkes med blødende Svulster, samt udbreder en utaalelig Stank; Benene svulme op, og frygtelige Smerter føles i Leddene, Indvoldene og langs op ad Ryggen. Indtræder der ingen gunstig Veirforandring, saa tiltage Symptomerne i Styrke; Svagheden voxer og Bylderne gribe om sig; Blødninger fra Tandkjødet, Lungerne og Tarmkanalen forøge Afkræftelsen, og tilsidst bukker den Ulykkelige under, enten paa Grund af Lamhed, Kvælning eller Blodtab. Paa Spidsbergs Kyster findes Tusinder af Grave, ligesaa paa Novaja Semlja, Jan Mayen og i de andre Polarlande —

næsten alle skyldes de denne skrækkelige Sygdom. Den forebygges kun ved Beskjæftigelse saavel for Sjælen som for Legemet, samt ved Planteføde og ferskt Kjød.

Vi ville nu omtale de Luftbilleder, der saa ofte sees over de høinordiske Have. De finde alle deres Forklaring i de ved Luftlagenes forskjellige Temperatur og Tæthed fremkaldte Straalebrydninger.

Scoresby fortæller saaledes: „Saasnart Taagen den 16de Juli begyndte at fordele sig, bevirkede Solvarmen en betydelig Fordunstning af Vand og Iis, hvorved der foranledigedes optiske Phænomener af ulige Lysbrydning, der med stadig Afvexling vedvarede i 60—70 Timer. En Tidlang vare Billederne saa almindelige og udbredte, at vort Skib syntes at seile frem i et uhyre Amphitheater med høie Vægge af basaltformet Iis. Paa nogle Steder, hvor det var Iis alene, der saaes gjennem det brydende Medium, havde de tilsyneladende Klipper nøiagtig samme Farve og Udseende som ægte Basaltsøiler; der, hvor Iis og Vand samtidigt blev refrakteret, lignede Isen i den Grad Land, at endogsaa mine meest erfarne Officerer bleve skuffede. Undertiden frembragte Brydningen til alle Sider de samme Billeder, oftere viste sig dog samtidigt de meest paafaldende Modsætninger. Enkelte Isblokke hævede sig til architektoniske Figurer af overordentlig Høide, og undertiden lignede den hele takkede Isrand en uhyre Mængde Taarne og Minareter eller en tæt Skov af nøgne Træer. Undertiden bevirker den ulige Brydning, at Kysten under Kikkerten seer ud som en stor, gammel Stad med Ruiner af Slotte, Kirker og Søiler. Knap har man tydeligt opfattet en Gjenstand, før den forvandler sig til en anden; snart fremstiller den et Slot, snart en Kirke eller Obelisk, eller den flyder ud i Breden og antager Form af en eneste prægtig Bro over en bred Dal. Basaltformerne synes at have deres Forklaring i Luftens zittrende Bevægelse, Hævningen og Fordreielsen af Gjenstandene i den ulige eller vexlende Tæthed af de parallele athmosphæriske Lag."

Chamisso giver en livlig Skildring af et Luftbillede, han

iagttog i Kotzebues Sund: „Saasnart Kysten af det lave Land begyndte at hæve sig op over Synskredsen, saae det ud som om den 'pludselig berørtes af en Troldmands Tryllestav. Da Befolkningen er tæt, er Kysten oversaaet med „Jurter", der omgives af Stilladser og Sparrelofter, hvis Piller bestaae af Hvalfiskebeen eller strandede Træstammer. Disse Stilladser vare det Første, vi saae dukke frem, men forlængede og forandrede i Form paa Grund af Kimingen. Vi havde Skuet af en talrig Mængde Skibe, af en Masteskov. Paa Saritscheff omgaves vi paa alle Sider af Kimingens skuffende Billeder. Jeg saae foran mig en Vandflade, i hvilken en lav Høi speilede sig, som trak sig langs den hinsides Kyst. Jeg gik henimod dette Vand, men det forsvandt foran mig og jeg naaede Høien torfodet. Da jeg omtrent var gaaet Halvveien, forekom det Eschscholz, der var bleven tilbage, som om jeg med Hovedet alene ragede op over Vandet, og han vilde snarere have antaget mig for en Hund end for et Menneske; altsom jeg skred nærmere hen mod Høien, dukkede jeg mere og mere op af Vandet, og mit Speilbillede blev længere og længere, kæmpestort og smalt."

Ogsaa i Tropelandene iagttages lignende Phænomener, begrundede i de samme Aarsager; men hvad der altid vil blive dem fremmed, er det ligesaa prægtige som gaadefulde Nordlys, der saa ofte laaner Polarnætterne en feeagtig Glands.

Det er neppe muligt, hverken ved Beskrivelse eller Afbildning at give en klar Forestilling om dette; dertil er det for farverigt og for vexlende baade i Form og Farve. I Begyndelsen kommer det frem dybt nede ved Horizonten, omtrent der, hvor denne skjæres af den magnetiske Meridian, i Forstningen som en bred, klart lysende Bue, der er i stadig Bølgen og Gyngen. Saadan staaer den ofte i hele Timer, indtil der endelig skyde talrige Straaler og Straalebundter ud fra den, der stige heelt op til Zenith. Snart skyde disse Ildsøiler alene frem fra Buen, snart hæve de sig samtidigt fra mange modsatte Punkter i Horizonten og udbrede sig til eet bølgende Flammehav, hvis lysende Bølger hvert Dieblik antage

nye Former. Om det Punkt af Himmelhvælvingen, til hvilket Inklinationsnaalen peger, samle sig sluttelig Straalerne til en pragtfuld Lyskuppel, den saakaldte Krone, og hermed har Nordlyset naaet sit Glandspunkt. Straalerne ere som oftest ved Basis røde, i Midten grønne, henimod Zenith bleggule. Vender Øiet sig nu til Jorden, saa viser ogsaa denne sig i et magisk Lys. Det sorte Hav staaer i den skarpeste Modsætning til den udstrakte Sneeflade; alle Gjenstandes Omrids ere i en sittrende Bevægelse, og Fjeldvæggene omgives af et uroligt Skin, der synes at udstrømme fra selve Fjeldet, som Flammer af et Krater. Nattens dybe Stilhed bidrager sit til at fremhæve det prægtige Syn. Dog efterhaanden blegnes Kronen, Lysbuerne bryde op, Straalerne forkortes, forsvinde eller opløse sig i en uregelmæssig Masse af blege, brede, askegraae og ubevægelige Pletter, der efterhaanden flyde ud i et tyndt, hvidt Skylag, hvorefter atter den mørke Nat leirer sig over det øde Landskab.

Naar alle Iagttagerne ere enige om at prise Nordlysets Pragt, saa ere de derimod uenige i, om det ledsages af nogen Lyd eller ikke. Tidligere paastodes almindeligt, at de ledsagedes af en særegen knittrende Lyd; siden man har iagttaget dem nøiere, ere Nordlysene blevne tausere. Spørges om Phænomenets Natur, da svare Physikerne, at det maa tydes som et magnetisk Uveir, et Tegn paa forstyrret Ligevægt mellem modsatte magnetiske Kræfter. Det eneste, vi egentlig vide derom, er kun dette, at det er et magnetisk Phænomen.

Før vi forlade Polarhavet, ville vi endnu kaste et Blik paa Livet, der rører sig deri. Man skulde troe, at et Hav, der den største Deel af Aaret bedækkes af Iis, og hvis Varme om Sommeren kun hæver sig nogle Grader over Frysepunktet, maatte være ligesaa sparsomt befolket, som de nærliggende Kyster; og dog er det et Spørgsmaal, om ikke Fylden af Planter og Dyr er ligesaa stort her som i de tropiske Have — ja maaskee større. Her findes de gigantiske Søplanter, Alarierne med deres favnelange Blade, de 100 Favne lange Nereocyster, de brede Thalassophyller, der danne uhyre under-

skoiske Skove. Overalt har man fundet Masser af Krebsdyr, Gopler og Bløddyr. Ofte farves Grønlandshavet paa Tusinder af Kvadratmile olivengrønt af smaa Meduser, hvis Antal er uberegneligt. Umaadelige Skarer af Fiske opholde sig i Tangskovene og stige aarlig op i Floderne. Paa denne Fylde af smaa, ja selv meget smaa Dyr, beroer Tilværelsen af hine Legioner af Søfugle, Robber, Hvalrosser og Hvaler, der danne Polarfolkenes vigtigste Næringskilde, og som hvert Aar lokke Tusinder af modige Jægere fra Europa og Amerika herop. Robber findes vel ogsaa i de varmere Have; men de store Former af denne Orden, som Søbjørnen, Søløven o.s.v., forekomme kun under de nordlige Bredder; det er kun her, at Mængden af dem er stor nok, til at Jagten kan lønne sig. Hvalrossen hører udelukkende Polarhavet til: i tusindeviis forekommer den langs Behringshavets asiatiske Kyst, ved Novaja Semlja, Jan Mayen, Prudhoe Land o. s. v.

De talrige Hvaler ere endnu ikke tilstrækkelig kjendte. Deres Størrelse samt Hurtigheden af deres Bevægelser gjør det vanskeligt at fange dem. En Deel af dem — Tandhvalerne eller Delphinerne — ere forsynede med skarpe Tænder; som morderiske Rovdyr anrette de derfor store Ødelæggelser i Fiskenes Skarer; de egentlige Hvaler derimod mangle Tænder og leve af Gopler, Bløddyr og Krebsdyr, som de fange ved Hjælp af Barderne. Vi ville her kun nævne nogle af de mærkeligste Arter.

Grønlandshvalen (Balaena Mysticetus) er som bekjendt det største af alle Dyr; den opnaaer en Længde af indtil 70 Fod, og er bag ved Lufferne 30—40 Fod tyk i Omfang og 10—15 Fod i Gjennemsnit. Hovedet udgjør en Trediedeel af hele Kroppen, og de smaa Øine staae i et besynderligt Misforhold til den uhyre Læberand. Den 24 Fod brede, halvmaanedannede Hale ender med to sammenvoxede, vandrette og læderagtige Finner, ved hvis Slag Dyret drives fremad. Lufferne eller Brystfinnerne ere derimod knap 8 Fod lange og tjene til at holde Ligevægten; naar Dyret døer og de vandret udstrakte Luffer lammes, vælter det om paa Siden eller

Ryggen. Dens sædvanlige Hastighed er 4 Mile i Timen, men denne stiger betydeligt, naar Frygt eller Smerte driver den frem. Undertiden farer den saa heftigt op i Veiret, at den springer heelt op af Vandet, eller den reiser sig paa Halen og pidsker Havet med saa frygtelig en Kraft, at Lyden kan høres i tre engelske Miles Afstand. Dens Feighed er ligesaa stor som dens Styrke; selv en Fugl, der sætter sig paa Ryggen af den, kan forskrække og forurolige den. Kun Kjærlighed til Magen eller Ungerne gjør den dristig; for deres Skyld trodser den enhver Fare og understøtter dem til det Sidste.

Gabet er forsynet med Barder istedetfor Tænder. Disse bestaae af trekantede, nogle Linier tykke Plader, der staae paatvers i Ganen i et Antal af over 300 og med en Afstand af omtrent en halv Tomme fra hinanden. Deres indre Rand er opflosset i lange Trevler, medens den ydre Rand er flad og glat. Indenfor dem sidde endnu andre saakaldte uægte Barder, der ere firekantede og saa tykke som Pennefjer; de ere omtrent 4 Tommer lange og opløse sig ligeledes i stærke Trevler. Saaledes ligner hele Ganen et med tætte Børster bedækket Dyreskind. Nedenfor ligger den uhyre, 10 Fod brede og 18 Fod lange Tunge.

Disse Eiendommeligheder svare fortrinligt til Dyrets Fornødenheder, da dets Føde ikke, som man skulde formode, bestaaer af større Havdyr, men tvertimod af meget smaa, som Meduser, Krebsdyr, Blæksprutter, Clio borealis og andre Bløddyr, af hvilke Polarhavet navnlig mellem 74 og 80° vrimler. For at indtage Føde svømmer det med opspilet Gab henad Havfladen; Munden fyldes strax, og ved at lukke denne og trykke Tungen op mod Ganen, presser den Vandet ud mellem Barderne, medens Dyrene blive tilbage i Tusindeviis.

Grønlandshvalen er glat og sort paa Ryggen med hvide Striber; Bug og Underkjæbe ere hvide. Huden er en Tomme tyk, og under dette ligger det 15 Tommer tykke Fedtlag, der ved Udkogning leverer 75 pCt. Olie (efter Vægt). Som slet Varmeleder beskytter det mod Kulden, paa Grund af sin ringe Tyngde letter det Dyrets Bevægelser.

Tidligere dreves Hvalfangsten kun i Havet om Island, Spidsberg og Østen for Grønland, senere i Hudsons- og Davisstrædet; nu er Raden kommet til Barrowstrædet og Polarhavet Nord og Nordvest for Behringsstrædet — hvad enten den nu er udryddet paa hine Steder eller den alt mere og mere trækker sig tilbage for Menneskets Forfølgelser. Det var udentvivl andre Arter, der vare Gjenstand for Baskernes Jagt i det biscaiske Hav og de nærliggende Dele af Atlanterhavet; maaskee var det Finhvaler, der endnu sees der engang imellem. Grønlandshvalen forekommer aldrig saa sydligt som Nordsøen og sees sjeldent nærmere end 200 Mile fra de brittiske Kyster. Den jages deels i det aabne Hav, især i det olivengrønne Vand, hvor den rigelige Føde (Mollusker etc.) lokker den hen; deels venter man paa den i Bugter og Stræder, som den om Sommeren opsøger for at yngle. Dens Fangst er allerede saa ofte blevet beskreven, at vi vel ikke behøve at spilde Ord derpaa. Endnu i forrige Aarhundrede udrustede Hollænderne og Hansestæderne mange Skibe til den grønlandske Hvalfangst; nu er den aldeles i Englændernes og Nordamerikanernes Hænder. Det er altid et voveligt Foretagende, ikke blot for Mandskabet, men ogsaa for Rhederens Pung, da Udbyttet er meget usikkert; store Pengesummer kunne ligesaa godt tabes derved, som vindes.

Finhvalerne adskilles fra forrige ved Rygfinnen og de mange dybe Furer under Hals og Bryst til midt ned paa Bugen. De naae en betydeligere Længde, men have en slankere Bygning og et smallere Hoved. Da de leve af Fisk (Sild, Makreler etc.), ere deres Barder kortere og tykkere. Desuden ere de ikke saa fede og paa Grund af deres Hurtighed vanskeligere at harpunere. Skjøndt Polarhavet mellem Novaja Semlja og Jan Mayen er deres egentlige Hjem, findes de dog ogsaa i det nordlige atlantiske og stille Hav og forvilde sig engang imellem ned i Nordsøen. Saaledes strandede den 5te Nov. 1827 en 80 Fod lang Finhval i Nærheden af Ostende, en anden i Høsten 1849 ved Helgoland.

Delphinerne blive ikke saa store som Bardehvalerne; dog findes der Arter af 20—30 Fods Længde, der i Graadighed og Glubskhed ikke staae tilbage for Haierne.

Spækhuggeren (Delphinus orca) bliver 25 Fod lang og har 11 Tænder i hver Kjæbe; den lever i Skarer og siges at forfølge Hvalerne. Da den svømmer for rask til at kunne harpuneres, maa man skyde den med Kugler. Hvalfangerne spare den, fordi den ved sin Forfølgen bringer Hvalerne til at strande. Ved Englands Kyster er den ikke sjelden og fandtes tidligere langt mere Syd paa; hvis den er den samme som de Gamles Orca, maa den endog have forekommet i Middelhavet.

Grinden (D. glopiceps) har et tykt, rundt Hoved og 9—13 Tænder i hver Kjæbe; den bliver 20 Fod lang og er efter alle Iagttagelser en af de almindeligste Delphinarter i Polarhavene. Paa Shetlandsøerne, Færøerne og Island strander den hvert Aar i stor Mængde. Alligevel er den ikke Gjenstand for nogen regelmæssig Jagt; man bemægtiger sig blot de strandede Individer eller ogsaa søger man at jage Skarerne paa Grund, naar de ankomme i Nærheden af Kysten. Stimen følger nemlig instinktmæssigt sin Fører, ligegyldig hvilken Vei denne tager. Opdage derfor Fiskerne en Flok, saa søge de blot at tvinge Anføreren ind paa Stranden, de øvrige følge da frivilligt med. I Aaret 1664 dræbtes saaledes paa to forskjellige Steder paa Færøerne over 1000 Stykker, og i Vinteren 1809—10 omtrent 1100 i Hvalfjorden paa Islands Kyst.

Hvidskjævingen (D. leucas) har ingen Rygfinne og bliver 12—18 Fod lang. Den findes i hele Ishavet fra Davisstrædet langs med den siberiske Kyst indtil Behringsstrædet, især ved de store Floders Udløb. Den gaaer høit op i Floderne, medens den jager efter Laxene — saaledes indtil Irtisch i Ob og i Jenisei til Tunguska. Den fanges i Flodmundingerne i stærke Net og dræbes med Spyd. Ogsaa ved Novaja Semlja gaae Russerne paa Jagt efter den.

Døglingen (D. rostratus) udmærker sig ved den lange, smalle Snude, der minder om et Andenæb; det er Islændernes Andar nefia og Pontoppidans Næbhval. Foran i Underkjæben sidder der to smaa Tænder paa hver Side, bagtil derimod 11—13, der ere smaa og let falde af eller skjules af Tandkjødet. Den naaer en Længde af 28 Fod. Om Sommeren synes den at opholde sig i Polarhavet, om Efteraaret trækker den regelmæssigt mod Syd til Island og Færøerne; af og til træffes den ved Europas nordvestlige Kyster, i Nordsøen, Kattegattet og Øresund.

Sælhundene eller Robberne ere almindelig udbredte i alle nordiske Have, og det er dem, der næst efter Hvalfisken fortrinsviis trække Jægerne herop. De komme aarlig i Hundrede-Tusindeviis med Drivisen fra Grønland til Newfoundland og blive paa disse svømmende Øer overraskede af Jægerne. Danske, tydske, norske og engelske Skibe afgaae i Mængde i Marts og April paa Robbefangst. Opdages en Flok paa Isen, saa søger man at komme dem nær i Baade. Hvis Robberne tage Flugten, søge Matroserne at standse dem ved Raab og Skrigen; de forundrede Dyr glemme Angsten for den dem fremmede Lyd, og blive nu let gjorte til Bytte; man dræber dem ved et Slag over Snuden. Kan man ikke nærme sig dem i Baade, saa bliver Jagten meget besværlig; Matroserne maae da ofte springe fra Isblok til Isblok for at kunne naae dem med Køllerne.

Blandt de mange Sælhundearter ere følgende de mærkeligste:

Klapmydsen (Stemmatopus cristatus) bliver 8 Fod lang og bærer paa Panden en udvidelig blæreformig Hud. Den synes kun at forekomme i Ishavet mellem Grønland og Europa; den sover gjerne paa Isen, og hyler og gjøer som en Hund.

Den grønlandske Robbe (Phoca grønlandica), der er større end den almindelige Sælhund, er den hyppigst forekommende Art i Nærheden af Ishavet; om Vinteren trække de fleste Syd paa. For Grønlænderne er den det vigtigste Dyr.

Den almindelige Sælhund (Callocephalus vitulinus) eller Ringsælen forekommer overalt i Nordhavet, fra Labrador og Spidsberg indtil Tydsklands og Hollands Kyster. Den bliver 5—6 Fod lang; dens Hoved er stort og rundt, Halsen kort, paa hver Side af Snuden staae der nogle stærke, lange Børster, som hos Hunden. Den har smukke, livlige, kulsorte Øine med Udtryk af Godmodighed og Intelligens. Skjøndt den ved sin langstrakte Krop med de korte Svømmepoter mere egner sig til Svømning, saa er den dog istand til med saa stor Rasthed at bevæge sig paa Landet og Isen, at man har Møie med at indhente den. Trods sin fortrinlige Svømmeevne fjerner den sig ikke mere end i det Høieste 30 Mile fra det faste Land. Om Sommeren soler den sig paa Strandbredden; om Vinteren sørger den altid for at have et aabent Hul i Isen, til hvilket den tyer, ifald den angribes af Mennesket eller Isbjørnen. Skjøndt den mangler et ydre Øre, saa hører den dog skarpt, selv under Vandet; Musik og Fløiten lokker den op til Overfladen. Denne Nysgjerrighed kommer den ofte dyrt til at staae, thi Jægeren pleier da at blinde den ved en Ladning Hagl og fanger den derpaa levende; dræbes den strax, saa synker den øieblikkelig tilbunds.

De store Ørerobber eller Otarier i Behringshavet ville blive omtalte i et andet Afsnit, saa at vi strax kunne gaae over til Hvalrossen (Trichechus Rosmarus). Dette uhyre Dyr bliver 20 Fod langt og naaer et Omfang af 12 Fod midt paa Legemet. Den er meget klodset; Hovedet er lille, Halsen kort og tyk, Kroppen plump og trind, Benene ere korte og ende med brede finneagtige Svømmefødder. Overlæben bidrager heller ikke til at forhøie dens Skjønhed; den er tyk og opsvulmet, i Midten dybt kløftet og besat med gule Børster, der ere saa tykke som Halmstraae. Under Læben rage de to mægtige Stødtænder frem fra Overkjæben, der ere krummede nedad; de tjene til at løsrive Søplanter fra Havbunden eller til at afskrabe Muslinger og andre Bløddyr. Desuden ere de fortrinlige Forsvarsvaaben og kunne vel ogsaa yde god Hjælp, naar den kryber op ad Isen. Disse Tænder ere finere,

fastere og hvidere end Elfenbeen; de anvendes derfor især til Forfærdigelse af falske Tænder. Den jages meget, deels for Tændernes Skyld, deels for den tykke Huds Skyld, hvoraf der kan beredes stærkt og elastisk Læder. Hyppigst forekommer den i Behringshavet og Nord for Siberien.

Hvalrossen er et selskabeligt Dyr. Paa Vestkysten af Spidsberg træffes den i Hjorde paa flere hundrede Stykker; den er munter og leger gjerne. Naar de sove, er der altid en af dem paa Vagt, og ved mindste mistænkelige Tegn styrte de sig alle paa een Gang hovedkulds i Søen. Deres Løb kan bedst lignes ved et Slags kluntet Galop; men i Vandet svømme de let og behændigt og kunne da blive farlige Modstandere, idet de tappert forsvare hinanden og angribe Baadene med Huggetænderne. Saaledes blev en Baad fra Skibet „Dorothy" angreben af en rasende Hob, som man kun med Vanskelighed forsvarede sig imod, indtil man fik affyret et Skud lige i Gabet paa den største og tappreste af dem. Strax hørte Angrebet op, idet de Andre svømmede bort med den Saarede, der syntes at være deres Anfører; man saae, hvorledes de holdt ham op over Vandet med Huggetænderne for at hindre ham i at blive kvalt. Kun eet lille Dyr uden Stødtænder blev tibage og vedblev at angribe med Raseri; skjøndt det blødte af mange Saar, forfulgte det Matroserne endog paa Isen. Eskimoerne anvende derfor ogsaa den yderste Forsigtighed, naar de angribe dette Dyr. Kun sjelden lykkes det Isbjørnen at faae Bugt med Hvalrossen; dertil er denne altfor vagtsom; kun naar den overraskes af den i saa stor Afstand fra Vandet, at den ikke hurtig nok kan komme til at anvende sin fortrinlige Svømmeevne, bliver den Bjørnens Bytte.

Ogsaa Isbjørnen svømmer godt; den træffes undertiden svømmende 40 engelske Mile fra Land og Iis. Ogsaa paa Landet bevæger den sig med stor Lethed; den løber dobbelt saa hurtigt som et Menneske og overrasker ofte sit Bytte, idet den sagte og med lydløse Trin sniger sig frem paa Sneen. Den findes ved alle Ishavets Kyster, undtagen i det østlige Siberien og paa Øerne mellem Asien og Amerika. Det er endnu

ikke afgjort, om den overvintrer i Ishuler eller om Vinteren opsøger det aabne Hav. Som bekjendt adskilles den fra Landbjørnen ved sin større Styrke, sin hvidgule Pels og langstrakte Krop; den bliver 9 Fod lang, men kun 4 Fod høi.

Naar Foraaret begynder og Isen lidt efter lidt enten optøer eller driver bort, saa trække Alke, Maager, Dykænder og Stormfugle igjen op mod Nord og befolke Havets klippefulde Kyster med deres larmende Skarer. Kun faa Arter blive ogsaa Vinteren over, hvilke blot den allerstrengeste Frost formaaer at jage mod Syd. Blandt disse sidste egentlig høinordiske Fugle er Svalehalemaagen (Larus Sabini) en af de interessanteste og sjeldneste. Den er kun blevet funden i de allernordligste Egne af Amerika; selv i Sydgrønland træffes den saa sjelden, at Carl Holbøll under sit 18aarige Ophold her kun har kunnet faae fat paa et eneste Exemplar. Som de almindeligste Søfugle i disse Egne kunne vi nævne Isstormfuglen eller Fulmaren (Procellaria glacialis) og den store graae Maage (Larus glaucus), der bærer Hædersnavnet „Borgermester". Den bliver 28 Tommer lang og har en Vingestrækning af 5 Fod. Den er Hvalfangernes stadige Ledsager ligefra Shetlandsøerne af, og omsværmer Skibet i Tusindviis, især naar Hvalfisken er bragt paa Siden af Skibet. Man kan slaae saa mange man vil ihjel med Baadshager, de andre bryde sig ikke det Mindste derom; i den Grad frygte de for at miste Noget af det rigelige Maaltid, som her bydes dem.

Tredie Kapitel.

Spidsberg. — Bjørneøen. — Jan Mayen.

Intetsteds fremtræder den høinordiske Natur i en saa ophøiet Skikkelse, med saa majestætiske Former, som paa Vestkysten af Spidsberg. Naar det tætte Taageslør, der pleier at skjule de mægtige Kystbjerge, pludselig ruller op, saa

troer man at see et vidunderligt Tryllebillede stige op af Havet. Vilde og sønderrevne, 2—3000 Fod høie Klippevægge rage op i Skyerne; snart springe de langt frem i Havet som mægtige Forbjerge, snart danne de dybe Fjorde, og den skarpe Contrast mellem Lys og Skygge tilsteder Diet, selv i Miles Afstand, med Skarphed at opfatte og forfølge alle Omrids af det storartede Billede. Hvor den nøgne Klippe rager frem, viser den sig fuldkommen sort i Modsætning til den blændende hvide Snee, der udfylder alle Fordybninger, Kløfter og Dale og tilbagekaster Lyset med saadan Kraft, at den synes at glimre i det skarpeste Sollys. De enkelte Bjerge og Klippemasser udmærke sig deels ved deres Skjønhed, deels ved deres sælsomme Skikkelse. Det 4395 Fod høie Pindsvinebjerg ved Hornsund antyder allerede ved sit Navn, hvordan Øgruppen har faaet sit. Paa den lille Karlsø rager en 1500—2000 Fod høi Bjergryg langt ud i Havet, der er aldeles nøgen, uden Spor til Snee og Vegetation og har faaet Navnet „Djævlefinger" enten af sin mærkværdige Form eller paa Grund af sin mørke og triste Charakteer. Paa samme Ø seer man med Forbauselse 2—3000 Fod høie Bjergtoppe, der ere saa spidse og smalle, at man paa Toppen umulig vilde finde Plads til at sidde eller staae, selv om ogsaa en eller anden Eventyrer formaaede at klattre derop. I Magdalenebugten findes en halvkredsformet Klippevæg, som ved hver Ende begrændses af to høie Bjerge og skuffende ligner en Fæstning med Brystværn, Taarne og Skydeskaar. Nogle af Bjergene ere veldannede firesidige Pyramider, der hvile paa en firekantet Basis, andre løbe skarpt til som Tagene paa en uendelig Række Huse. De fleste ere aldeles ubestigelige, og mangen Vovehals har tilsat Livet under Forsøget paa at lære det spidsbergske Høiland at kjende.

Da Barentz og Heemskerk opdagede Øen, bestege nogle modige Matroser Klipperne for at samle Æg; men da de vilde til at stige ned, saae de nedenfor sig et skrækkeligt Chaos af spidse Steenblokke, lodrette Afgrunde og gabende Svælg; det frygtelige Syn indjog dem Forfærdelse. Det var ikke

muligt paa nogen Maade at komme dem til Hjælp. Det varede længe, inden de dristede sig til at begynde den farlige Nedstigning. Liggende paa Maven maatte de lade sig glide ned ad Klippeskrænterne, og det lykkedes først efter flere Timers Anstrængelser at naae Jorden.

Ikke saa heldig var en hollandsk Kjøbmand, der i Aaret 1612 ledsagede den første hollandske Hvalfanger til Spidsberg; under Forsøget paa at bestige Toppen af Karlsøen, gled han ud og brækkede Halsen.

I sine Optegnelser om de arktiske Regioner giver Scoresby os en interessant Beskrivelse af en Bjergbestigning paa Spidsberg.

Ved Mitre Cape hæver der sig et 1500 Fod høit Bjerg, bag hvilket der ligger et andet omtrent dobbelt saa høit. Den 23de Juli Klokken 10 om Aftenen gav han sig paa Vei med nogle Ledsagere for at naae Toppen, der før aldrig var blevet bestegen af Mennesker. I Skyggen af det første Bjerg stod Thermometret paa + 2° R., paa Toppen steg det til + 4° og paa den hinsides Skraaning endog til + 5°—6°; selv paa Toppen af det høiere bagved liggende Bjerg, der omtrent var 3000 Fod høit, havde Midnatssolen endnu Kraft nok til at bringe Varmen nogle Grader op over Frysepunktet og til at aflokke den sneebedækkede Tinde skummende Vandbække. Bjergets Side var saa steil og bedækket med saa mange løse Stene, at det var umuligt at komme fremad i rolig Skridtgang; snart maatte de løbe, snart springe fra Steen til Steen. Ikke langt fra Toppen af det første Bjerg traf de den første betydelige Forhindring, en Gletscher eller Sneebræ, som de maatte omgaae. De fulgte sammes Rand langs med en steil Klippevæg, hvor hvert Skridt kastede en Steenregn ned i Dybet; indtil de endelig naaede en nøgen Kant, der lykkelig førte dem til Toppen.

Efter kort Hvile fortsatte de Veien til den næste Top. Paa eet Sted var Kanten saa smal, at Scoresby kunde sidde paa den som til Hest, med eet Been hængende ned paa hver Side. Hele Veien bestod Klippen af løse Stene, der tildeels

vare bedækkede med sorte Lavarter. I 2000 Fods Høide forsvandt al Vegetation; da de naaede Toppen, berørte Solen netop Horizonten og kastede sine Straaler med uformindsket Glands paa de sneebedækkede Tinder. Den afrundede Bjergryg dannede paa Toppen et Plateau af en Kvart Tønde Lands Udstrækning. Kun fra Syd var den tilgjængelig; de andre Sider af Bjerget vare aldeles lodrette.

Udsigten fra Toppen var ubeskrivelig skjøn og ophøiet; mod Øst og Nordost skuede de ud over dybt indskaarne Fjorde, imod Vest havde de det uendelige mørkeblaae Hav for sig. Hist og her mellem de vildt omkastede Bjergkolosser saae de mægtige Gletschere, der glimrede i Solstraalerne, udfylde Dalene og sænke sig ned til Kysten. Over denne øde Verden af Snee og steile Klipper hvælvede sig den skyfrie, mørkeblaae Himmel, belyst af Midnatssolen, og det gribende Indtryk af det storartede Billede forhøiedes endydermere af den dunkle Følelse af Fare, der betog dem ved Synet af de fra alle Sider gabende Afgrunde.

Vanskeligere og farligere var Nedstigningen. Den steile Vei syntes forvandlet til en frygtelig Afgrund. Ethvert Skridt maatte forsigtigt beregnes, og Stenene vare saa skarpe, at de gjennemskare Støvlerne og saarede Fødderne; de rullede ned foran dem, og de maatte derfor gaae ved Siden af hinanden. Endelig naaede de uden Uheld det lavere Bjerg; forat undgaae den besværlige Vei langs med den farlige Fjeldkant, besluttede de at lade sig glide ned ad den næsten 50° steile Skraaning. Stenene vare her meget smaa og løse, og raskt gik det nedad. Ved Foden af Høien overskares deres Vei af en bred Sneebræ; uden Frygt glede de hen over den bløde Masse og i Begyndelsen med ringe Hastighed. Omtrent i Midten af samme laa der en omtrent 100 Alen bred Isflade; der kunde ikke være Tale om at standse, de maatte lade staae til, og med piilsnar Hurtighed fore de ned. Ankomne ved Kysten, fandt de denne bedækket af Rensdyrs- og Hvalrosknogler. Ogsaa Menneskebeen fandt de liggende hist og her eller hvilende

i Kister. De stødte paa nogle russiske Hytter, der lode til for kort Tid siden at have været beboede.

Under Rullestenene havde talrige Søfugle bygget deres Reder, som de modigt beskyttede mod Rovmaagernes Angreb. Det eneste Insect, de traf paa, var en lille grøn Flue; langs med Stranden var Havet opfyldt med talrige Snegle, Clio borealis og smaa muntre Tanglopper. Nordvestvinden havde bedækket Stranden med store Masser af Blæretang og Sukkertang — de samme Arter som hos os.

Større Interesse vakte Synet af en død strandet Hvalfisk, der skjøndt opsvulmet og i halv forraadnet Tilstand dog endnu var sine 500 Pund værd. Da man gjorde det første Indsnit i den, sprang Olien ud som Vandet af en Kilde. Det var et langsomt og møisommeligt Arbeide at skaffe Trannen ombord i Skibet, der paa Grund af den farlige Kyst maatte blive liggende for Anker to engelske Mile fra Stranden.

Østkysten er mindre bekjendt og besøges kun sjelden; den er langt fra saa steil og høi, som Vestkysten, da den Bjergkjæde, der fra Nord til Syd gjennemstryger Landet, skraaner jævnt af imod Øst. De bedste Ankerpladse findes mod Vest. Den skjønneste og rummeligste Ankerplads er den 6 engelske Mile dybe og 2 Mile brede Magdalenebugt, der dog nufortiden sjelden besøges af Hvalfangere, oftere derimod af Naturforskere. Her ankrede blandt andre „Dorothy" og „Trent", der i 1818 kommanderedes af Buchan og Franklin; her opholdt sig i nogle Uger den franske Korvet „la Recherche" med Gaimard, Robert, Martins og Marmier ombord.

Flere Gletschere træde i Magdalenebugten ud i Havet; en af dem er 7000 Fod bred og 300 Fod høi. Naturen optræder alligevel her med saa kolossale Forhold, at hverken denne mægtige Masse eller de øvrige Gletschere opvække Forbauselse, før man kommer dem ganske nær.

Naar det er stille Veir, foranlediger den forenede Virkning af Isen under Vandet og Gjenskinnet af Gletschervæggen en mærkelig optisk Skuffelse; Vandet antager en melkehvid Farve; Robberne synes at tumle sig i en tyk, flødeagtig Substants,

og man bemærker først Vildfarelsen, naar man hælder sig ud over Baadens Rand og skuer lodret ned i Vandet.

Er man nær ved Gletschervæggen, maa man iagttage fuldkommen Taushed; ofte behøves kun en ringe Luftrystelse til at bringe store Ismasser til at falde. Da Beechey besøgte Bugten med Buchan og Franklin, blev der affkudt et Gevær i en halv engelsk Miils Afstand fra en Gletscher. Strax efter hørtes en frygtelig Torden, uhyre Stykker løsbrødes og kastedes i Søen. Baadens Mandskab betragtede rolig det storartede Skuespil, da der pludselig hævede sig en bred Bølge, der rev Baaden med sig og kastede den paa Strand 100 Fod derfra.

En anden Gang saae de et uhyre Stykke falde ned; da det kom til Ro, maalte de det og fandt, at det var ikke mindre end 1500 Fod i Omfang og ragede 60 Fod op over Vandet; dets Vægt blev anslaaet til 421,660 Tønder.

Sandsynligviis have Normændene allerede tidlig anet Tilværelsen af et Nord for Finmarken beliggende Land; udentvivl have de besøgt Spidsberg; men Historien veed Intet om de forvovne Søkongers Nordpolreiser, og først i det 16de Aarhundrede blev denne øde Øgruppe bekjendt for Europæerne. Det er usikkert, om Sir Hugh Willoughby fik Spidsberg at see i 1553; men sikkert er det, at Barenz, Heemskerk og Ryp, der med to Skibe vare afseilede fra Amsterdam for at undersøge Ishavet, den 19de Juni 1596 opdagede Landet og gav det det Navn, som det endnu bærer.

Senere kaldtes det Nyland og Østgrønland, da man troede, at det var landfast med det egentlige Grønland. I Aaret 1613 fik Russia Kompany af Jacob I. udelukkende Privilegium paa Fiskeri ved Spidsberg. Selskabet udrustede strax 7 bevæbnede Skibe, der fordreve Hollænderne, Normændene og Baskerne. Triumphen varede dog ikke længe, og efterat Vaabenlykken i nogen Tid havde vexlet mellem Hollænderne og Engelskmændene, enedes endelig alle Parterne om at holde Fred og hver at tage sin Deel af Kysten i Besiddelse. England, der beraabte sig paa Willoughby's Opdagelse, tog Bellsund

og nogle andre fortræffelige Bugter som sin Deel; Hollænderne, der støttede sig paa Barentz, valgte Øen Amsterdam til Samlingsplads; Normændene, der erklærede hele Landet for en Deel af Grønland, kilede sig ind mellem dem, og Baskerne, der intet gyldigt Paaskud havde, og som desuden ingen Magt havde til at gjøre deres ugrundede Fordringer gjældende, maatte nøies med nogle daarlige Stationer i Nord.

Nufortiden ligge Hvalfangerne næsten altid ude i rum Sø og vise sig i det Hele sjeldent i denne Deel af Polarhavet; dengang ankrede de roligt i Bugterne — ofte 40 paa eengang. Spækket kogtes paa Stedet i store Kjedler paa Stranden. Ofte oversteg Sommerbefolkningen to Tusinde Mand. Talrige Grave vidne endnu om hin livlige Tid, men ogsaa om den store Dødelighed, som dengang herskede blandt Fiskerne. Især findes de hyppigt paa Smeerenberg, der paa store Strækninger ligner en Kirkegaard og er oversaaet med steenbedækkede Ligkister og Kors. Buchan lod nogle af Kisterne aabne; Ligene vare aldeles uskadte, som om de vare indbalsamerede. Uldne Huer og Strømper paa flere Aarhundreder gamle Lig vare saa friske, som om de vare vævede igaar.

I det 17de Aarhundrede forsøgte Englænderne og Hollænderne at grunde faste Kolonier paa Kysten. Russia Kompany søgte ved høi Løn at hverve Frivillige for et heelt Aar; men da Ingen meldte sig, søgte man at faae Tugthuusfanger til at gaae ind derpaa mod Løfte om Benaadning. Nogle gik ind paa Betingelserne, men ved Synet af det skrækkelige Land bad de bønligt om at blive ført tilbage til deres Fængsel.

Nogen Tid derefter, i 1630, bleve 8 Matroser sendte i Land fra et Skib for at jage Rensdyr. De overnattede i Land; imidlertid reiste der sig en Storm, og da de den næste Morgen kom ned til Stranden, vare alle Skibe forsvundne. Det var i Slutningen af August og de kunde ikke vente, at der saa seent paa Aaret skulde ankomme et Skib, der kunde optage dem. Dog besluttede de modigt at kæmpe mod den truende Vinter, istedetfor at overgive sig til unyttige Klager over deres sørgelige Skjæbne. Først gave de sig ifærd med at samle

Forraad af Levnetsmidler, og i kort Tid fik de dræbt 19 Rensdyr og 4 Bjørne. Lykkeligviis fandt de ved Green Harbour de fornødne Materialier til at bygge en Hytte. Et stort, 50 Fod langt og 48 Fod bredt Skur var her blevet opført til Værksted for Russiakompaniets Haandværkere, og med stor Klogskab byggede de deres lille Bopæl af Steen og tykke Planker indeni dette afsluttede Rum. Derved opnaaede de bedre Ly mod de iskolde Vinde og tillige et stort Rum, hvori de kunde bevæge sig, naar Veiret var stormfuldt — et af de bedste Præservativer mod Skjørbug. Senge og Klæder fik de af Dyreskind, som de syede sammen med Naale af Beensplinter og Traad af opflosset Tougværk. Den 12te September fik de Hytten færdig, og for at spare paa deres Kjødforraad levede de i 4 Dage om Ugen af Hvalfiskespæk, der laa rundt omkring i stor Mængde.

Fra den 14de October til den 3die Februar (gammel Stiil) saae de ikke Solen, og fra den 1ste til den 20de December var det bælmørkt. Det nye Aar meldte sig med frygtelig Kulde; Metal klæbede ved Fingrene som Fugleliim; naar de udsatte sig for den skjærende Luft, gik Huden i Vabler, og naar Nøden tvang dem til at hente Snee og Vand, saa kom de hjem med Saar og Frostbylder.

Da Solen atter viste sig den 3die Februar og forgyldte Bjergtinderne, var det som om de vare opstaaede fra Graven. Deres Munterhed forøgedes endmere, da de saae to Bjørne paa Isen, som de vare heldige nok til at dræbe; men de gjorde den ogsaa af Andre gjentagne Erfaring, at dette Dyrs Lever undertiden besidder giftige Egenskaber, da Nydelsen deraf frembragte Feber og Afskalling af Huden.

I Begyndelsen af Marts var deres Proviant betydelig formindsket, dog nu viste Isbjørnene sig hyppigt og skaffede dem tilstrækkelig Føde. Snart meldte Trækfuglene sig; Rævene krob frem af deres Huler, og mange af dem fangedes i Fælder.

Den 24de Mai gik Isen op, og allerede den næste Dag var den halve Bugt fri for Iis. Det lille Selskab søgte Ly mod

en heftig Vind i deres Hytter; her sad de om Ilden og talte om den overstandne Vinter og den snare Forløsning — da pludselig et lydeligt engelsk „Halloh boys" jog dem op. Rask sprang de udenfor og hilsedes af deres Venner, og det vel bekjendte Skib laa atter roligt i Havnen.

Muligheden af at overvintre paa Spidsberg var nu sat udenfor al Tvivl. Snart derpaa besluttede et Selskab af 7 Hollændere frivilligt at efterligne Englændernes Exempel og at tilbringe Vinteren paa den lille Ø Amsterdam; de vare mindre heldige end hine, Allesammen bukkede de under for Skjørbug. I en efterladt Dagbog fandt man den rørende Historie om deres Lidelser. „Fire af os," saaledes lyde de sidste Ord, „ere endnu i Live, liggende henstrakte paa Gulvet; vi kunde nok spise, naar vi blot formaaede at reise os for at hente Føde og Brænde; dog af Mathed og Smerter ere vi ikke istand til at røre os. Vi bønfalde bestandig Himmelen om at løse op for os; længe kunne vi sikkerlig ikke leve uden Føde og Varme. Ingen af os er istand til at hjælpe den Anden, og Enhver maa bære sin Byrde, saa godt han kan."

Efter dette mislykkede Forsøg synes saavel Englænderne som Hollænderne at have opgivet Tanken om faste Stationer paa Spidsberg; dog gaaer der neppe noget Aar uden at nogle Russere overvintre her. Lige siden det 17de Aarhundrede komme de i deres plumpe Lodjer paa 60—160 Tønder op til Nordkysten for at gjøre Jagt paa Robber, Hvidskjævinger og især Hvalrosser; i Julimaaned forlade de Archangel, Mesen, Onega, Kola etc. og blive Vinteren over i en eller anden spidsbergsk Bugt. Jægerne boe da iland, 2 og 3 sammen i smaa 7—8 Fod lange og brede Hytter af Planker, som de opbygge i 10—50 Versters Afstand fra hinanden langs med hele Kysten. En større Hytte af 20—50 Fod i Kvadrat opføres i Nærheden af Skibet som Oplagssted for Provianten. Denne bestaaer af Rug- og Havremeel, Byg, Erter, salt Kjød, Fisk, Suurmelk, Honning og Linolie, tilligemed et rigeligt Kvantum Kvas; spirituøse Drikke derimod ere af gode Grunde aldeles forbudte. Endeel Brændsel medtages

ogsaa, skjøndt man kan gjøre Regning paa rigeligt Drivtømmer. Om Vinteren gjøres der sjelden større Exkursioner, men kun smaa Udflugter paa Sneesko og med Haandslæder, der belæsses med tilstrækkelige Fødemidler. Undertiden overraskes de paa disse af frygtelige Sneestorme, der tvinge dem til at kaste sig plat ned paa Jorden; holde de længe ved, saa koste de Mange Livet. Skjørbugen søge de at undgaae ved Legemsøvelser og Sneekastning udenfór Hytterne.

De bedste Midler mod Skjørbug ere Thee af Kochleare, Afkog af Fyrreknopper samt forskjellige Arter Bær, som de medbringe fra Hjemmet. Alligevel undgaae de ikke altid Sygdommen. I Aaret 1837 døde saaledes 22 Russere ved Sydkap; i 1838 ankrede en Lodje med 18 Mand ved de tusinde Øer, og 6 Maaneder derefter vare de Alle døde. I Aaret 1771 landede Steward fra Whitby paa en flad Landtunge ved Kingsbai for at samle Drivtømmer og fandt her en russisk Hytte. Da den blev aabnet, saae man paa Gulvet et Lig, hvis Ansigt var overgroet med grøn Skimmel. — I Almindelighed vende Jægerne hjem den næste Sommer; dog finder man Exempler paa, at de flere Aar i Træk have budt den frygtelige spidsbergske Vinter Trods. Det mærkeligste Exempel af denne Art have vi i Russeren Scharostin, der i det Hele tilbragte 39 Vintere paa Spidsberg, ja engang blev der 15 Aar i Rad.

Jægerne deles efter deres Duelighed i tre Klasser. Til den første høre de bedste Skytter, der faae en Sold af 450 Rubler (180 Rdl.) og et Tillæg af Skind i Forhold til Udbyttet; den anden Klasse faaer 200 Rubler og et ringere Antal Skind; den tredie kun 124 Rubler. Endelig gives der ogsaa Haandlangere, der aldrig kunne opnaae mere end 60 Rubler. — De svenske og norske Hvalros- og Robbefangere pleie ikke at overvintre paa Spidsberg; de forlade Hammerfest i Mai, og vende hjem i September. Ethvert Skib har to Baade til 10 eller 20 Mand, der roe iland for at jage, forsynede med Levnetsmidler. Under taaget og stormfuldt Veir gaae de atter ombord i Skibet. Marmier beretter, at

Rhederen før fik de to Tredjedele af Fangsten, medens Kapitainen og Mandskabet deelte Resten.

Nu aftager Jagten Aar for Aar. I Aaret 1830 saae man endnu ved Spidsbergs Kyst Skibe fra Vardø, Trondhjem, Hammerfest, Bergen, Kjøbenhavn og Flensborg; i 1839 var der kun 4 Smaaskibe fra Hammerfest, 2 fra Bornholm og 4 fra Kjøbenhavn.

Medens Dyre- og Plantelivet paa Spidsberg er yderst fattigt, synes derimod Bjergene at gjemme ikke faa mineralske Skatte i deres Skjød; i Kongebugten har man fundet store Kullag, der let lode sig bryde, samt overordentlig smukke Marmorarter.

Halvveis mellem Hammerfest og Spidsberg ligger Bjørneøen, der blev opdaget 1596 af Barentz, Heemskerk og Ryp. Bennett besøgte den 1604 og fandt der en stor Mængde Hvalrosser. Næste Aar kom han igjen for at jage efter dem; men dette første Forsøg havde ikke noget heldigt Udfald. Det lykkedes ham ikke at nedlægge flere end 50 Stykker, skjøndt de fandtes i Tusindviis. Kun Stødtænderne toges med; disse tilligemed nogle løse Tænder, som fandtes paa Stranden, udgjorde det vigtigste Udbytte. I Begyndelsen skjød man dem med Flinter, men da Kuglerne ikke kunde trænge ind igjennem Dyrenes tykke Hud, blindede man dem med Hagelskud og dræbte dem derpaa med Øxehug. De senere Forsøg fik heldigere Udfald, og i 1606 havde Bennetts Jægere opnaaet en saa stor Færdighed, at de kunde dræbe 7—800 Stykker i 6 Timer; de leverede 22 Tønder Tran og 3 store Fade med Tænder. Paa den næste Reise dræbtes 1000 i 7 Timer.

Skjøndt Hvalrosserne nu ikke forekomme saa talrige som før, saa besøges Øen og Isen deromkring dog hvert Aar af Normænd og Russere; de sidste overvintre her ofte. En menneskekjærlig Kjøbmand i Hammerfest har for nogle Aar siden ladet opføre en Hytte paa Nordkysten til Ly for dem, som af Storm og Iis tvinges til at overvintre. Paa Vestkysten have Russerne opført en lignende. I en af disse sørgelige Boliger

har engang en Russer tilbragt 7 Vintere, og en norsk Kaptain blev engang 2 Aar i Rad paa Øen. Det første Aar dræbte han 677 Hvalrosse, 30 blaae Ræve og 3 Bjørne; men den anden Vinter var saa streng og stormfuld, at Jagten var meget ringe; de forsultne Bjørne klattrede endog op paa Hyttens Tag og bleve der med Lethed skudte.

Marmier giver en tiltrækkende Beskrivelse af sit korte Besøg paa Øen.

„Vi indskibede os i to Baade og maatte længe roe langs med Stranden, inden vi fandt et passende Landingssted. Overalt saae vi kun Klipper, under hvilke Bølgerne opløste sig i hvidt Skum, og hvis groteske Skikkelser vi ikke kunde blive kjede af at betragte: Obelisker, Ruiner af middelalderlige Slotte, frygtelige Gudebilleder ragede op over Brændingen. Mærkværdigst var dog en Klippe, der ragede lodret i Veiret og lignede et firekantet Taarn med mægtige Fæstningsværker. Intet manglede derpaa, hverken de fremspringende Bastioner eller det kreneleerede Brystværn eller de flade Terrasser. Overalt havde Bølgerne udhulet den brede Fod og tabte sig tordnende i nigjennemtrængeligt Mørke. Paa alle fremspringende Kanter viste sig en utallig Mængde hvide Punkter, der hævede sig i Luften med hæs og melancholsk Skrigen, naar vi affyrede et Gevær.

Længere borte saae vi et høit, skaldet Bjerg, hvis Top var skjult af en bred Taagestribe, sandsynligviis det 1100 Fod høie Elendighedsbjerg, som Barentz omtaler. Med Herr Gaimard vandrede jeg imod Nord. Sneemasser bedækkede endnu Sletten; kun hist og her havde Tøveiret frembragt smaa stillestaaende og livløse Vandpytter. Ingen Busk, ingen Plante oplivede det sørgelige Landskab; kun hist og her saae vi en og anden mager Ranunkel og Cochleare eller en Plet usselt Rensdyrsmos. Horizonten begrændsedes af det graalige Hav, og kun fra Tid til anden formaaede Solen med sit matte og blege Maaneskinslys at trænge igjennem det tætte Taageslør.

Den døde Jord med sit Sneedække og matte Sollys forekom os som en uhyre Grav, der omgaves af Sørgeklæde og oplystes af en Gravlampe. Intet nordisk Land var nogensinde forekommet os trøstesløsere; og aldrig har Billedet af et natligt Skibbrud i saa gruelige Farver foresvævet min Sjæl som netop her. Med et Slags Angst saae vi efter vore Skibe, og det var ligesom vi følte os lettede ved at see det gode Skibs Master høit og slankt rage op over Bugten. Der laa vor Tilflugt, der laa Broen, som forbandt os med det fjerne Fødeland. Taagen blev tykkere og tre Kanonskud rullede hen over Havet og vakte Echoet fra Kysten. Med bankende Hjerter ilede vi til Baadene. Neppe vare vi ombord, før Taagen indhyllede hele Øen. Det var som om Alt havde været en Drøm, eller som om vi havde betraadt et Land, som ved Trylleri atter var bleven nedsænket i Afgrunden."

Ligesaa trøstesløs og øde er Jan Mayen mellem Spidsberg og Island. Den er næsten bestandig omgiven af Drivis og Taage, og vilde aldeles ingen Værdi have for Menneskeheden, hvis ikke de talrige Skarer Hvalrosser og Robber drog Jægernes Havesyge til sig. Hollænderne forsøgte engang at overvintre paa den, men Skorbuten bortrev dem alle. Af Naturmærkværdigheder ere de betydeligste Vulkanen Esk og det 6870 Fod høie Beerenbjerg. De Gletschere, der fra denne Kolos sænke sig ned til Havet, ligne uhyre forstenede Vandfald, idet de i Bølgeform overtrække de Klipper, paa hvilke de hvile. Ved deres lysegrønne og hvide Farve danne de den skarpeste Modsætning til de sorte Steenmasser, der hist og her rage frem af Isen. Sjelden beskinnes de af Solen, endnu sjeldnere beundres de af Mennesker.

Fjerde Capitel.

Novaja Semlja.

Den kariske Bugt, der i Vest begrændses af Novaja Semlja, i Øst af Taimurlandet, er en af de raaeste og koldeste Dele af Polarhavet. Al den Iis, der ved østvestlig Strøm om Sommeren føres langs med Siberiens Kyst, ophober sig her som i en lukket Bugt, og det kariske Stræde er derfor altid opfyldt af saa store Ismasser, at det sjelden lader sig passere.

Ogsaa de store Floder Jenisei og Ob, der først bryde op i Junimaaned, udmunde i det kariske Hav og fylde det om Sommeren med store Masser Driviis. Man tør derfor ikke forundre sig over, at Østkysten af Novaja Semlja først er bleven bekjendt siden 1833, medens Vestkysten alt længe har været afsat paa Kortene. Den sidste nyder nemlig Gavn af Vest- og Sydvestvindene, der hele Sommeren igjennem stryge hen over et bredt, isfrit Hav, ja selv Golfstrømmen lader sig her mærke ved de sidste Spor af sin velgjørende Varme.

Kun om et eneste Menneske gaaer det Sagn, at det lykkedes ham i forrige Aarhundrede at omseile hele Østkysten, efterat have anvendt to Aar til Forsøget; det var Hvalrosjægeren Loschkin. Senere lykkedes det Rosmyzlov fra Vesten af at trænge igjennem Matthewstrædet, men han fik kun optaget en ganske ringe Deel af hin ubekjendte Kyst. Fra 1819—24 udsendte den russiske Regjering ikke mindre end 5 Expeditioner til det kariske Hav; den bekjendte Verdensomseiler Lütke søgte fire Gange at trænge frem langs Østkysten af Novaja Semlja, men alle Anstrengelser mislykkedes paa Grund af Storm og høi Sø. Alligevel besluttede to virksomme Mænd, Overførsteren Klokov og den rige Kjøbmand Brandt i Archangel at sætte en Deel af deres Formue i et nyt Forsøg paa at opklare det kariske Havs Mysterier; de udrustede da i Aaret 1832 tre

Skibe. Det ene, der blev kommanderet af Marinelieutenant Krotov, skulde søge at trænge gjennem Matthevstrædet og om muligt seile tvers over Havet til Obs og Jeniseis Munding. Man haabede, det skulde lykkes ham atter at aabne den gamle Handelsvei, ad hvilken, som man sagde, for mere end et Aarhundrede siden Skibe fra Archangelsk oftere vare komne til Obdorsk. Men siden den Dag, da Krotov ved Kanin Nos skiltes fra de andre Skibe, har man Intet hørt fra eller om ham. Det andet Skib, der skulde seile op ad Vestkysten og see at komme omkring Nordspidsen, var heldigere. Rigtignok naaede de ikke denne, men vendte dog hjem med en rig Ladning Hvalrostænder. Det tredie stod under Pachtussovs Befaling; han havde Ordre til at trænge igjennem det kariske Stræde og derfra seile op ad Østkysten. Vi ville her give en kort Skildring af denne og en senere Reise, som denne modige Mand foretog, deels fordi de ikke ere saa bekjendte, som de fortjene, deels for at give et Begreb om de frygtelige Vanskeligheder, han havde at overvinde for at naae sit Maal.

Da Pachtussov ifølge sin Instrux havde naaet det kariske Stræde, glippede alle hans Forsøg paa at komme videre. Forgjæves styrede han flere Gange imod Øst, hvergang kastedes han tilbage af Storm og Driviis; den korte Sommer lakkede ad Enden, han nødtes da til at vente til næste Aar og at søge Vinterkvarteer i Klippebugten ved det kariske Stræde. Her byggede Matroserne en lille Hytte af Drivtømmer, hvilken de ved en med Seildug bedækket Gang satte i Forbindelse med en Badestue, der for Russerne er saa godt som uundværlig. Ofte maatte de kæmpe med Isbjørne, ofte mod frygtelige Sneefog. Naar Veiret var godt, beskjæftigede han Mandskabet paa flere Maader, f. Ex. med at sætte Fælder for Polarræve eller med at samle Træ, der maatte hentes 10 Verster derfra. De synes ikke at have lidt af Mangel paa Varme; fra det Mos, hvormed Fugerne mellem Plankerne vare tættede, fremspirede der saaledes 8 Tommer lange Græsstraae — sandsynligviis de eneste Drivhuusplanter, der ere blevne fremdrevne paa Novaja Semlja.

I April foretog han en større Tour imod Vest langs med Kysten. Paa denne Expedition blev han den 24de overrasket af et saa rasende Sneefog, at Mandskabet maatte kaste sig næsegruus ned paa Jorden for ikke at rives bort af den voldsomme Orkan. I tre Dage bleve de liggende under Sneen næsten uden Føde, da de ikke kunde naae Levnetsmidlerne, som de havde nedgravet nogle Verster derfra.

Endelig brød Isen op i det kariske Hav — den 24de Juni; han vilde nu være gaaet under Seil, hvis hans endnu indefrosne Skib havde kunnet bevæge sig fra Stedet. For da at benytte Tiden saa godt som muligt, besluttede han at undersøge Østkysten i Baade. Paa denne Maade naaede han den lille Flod Savina, hvor han fandt et omstyrtet Trækors fra Aaret 1742. Sandsynligviis hidrørte det fra Loschkin, der havde taget den samme Vei. Derpaa vendte han tilbage til Skibet, hvilket nu efter 297 Dages Fangenskab slap ud af Bugten.

Paa Øen Stadolski ved Kap Menschikov traf de Spor af Mennesker. En elendig Hytte tydede paa, at de ikke vare de første, som betraadte denne Ørken. Dog var Hytten forladt og kun en Mængde Menneskebeen, der laae rundt om paa Jorden, vidnede om tidligere Beboelse. En af hans Ledsagere mindedes nu, at en Samojed ved Navn Mavai med Kone og Børn i Aaret 1822 var draget til Novaja Semlja og ikke var vendt tilbage igjen. Benene vare rimeligviis revne fra hinanden af vilde Dyr; de samlede dem og fandt, at de havde tilhørt to Børn og et Fruentimmer, men af Manden fandt de intet Spor. Enten er den Ulykkelige paa et Streiftog omkommet under Sneefog eller sønderrevet af en Bjørn, og hans Efterladte derpaa døde af Hunger.

Den 19de Juli naaede de Floden Savina og den 21de Lütkes Bugt, hvor der var mange Delphiner og Robber af en endnu ikke beskreven Art. Modvind opholdt dem her i 18 Dage.

Den 13de August løb de ind i Matthews Stræde og den 19de naaede de det vestlige Udløb.

Saaledes var det da lykkedes ham at omseile den sydlige Ø; men da det meget forringede Forraad forbød ham anden Gang at overvintre, besluttede han at styre hjemad. Modvind drev ham hen mod Øen Kolgujev, som han naaede den 25de August; nogle Dage derefter (den 3die September) strandede Skibet ved Petschoras Munding. Mandskabet reddede sig i en Hytte, men den blev overskyllet og ødelagt af en Stormflod. To af de Syge maatte de bære paa Ryggen flere Verster gjennem Vandet.

Derpaa reiste Pachtussov tillands med Reiseberetningen til Petersborg, hvor han modtoges med velfortjent Udmærkelse.

Det Held, han havde havt paa sin første Expedition, gav ham Mod til at foretage nok en Reise for at supplere hvad der manglede. Paa Keiserens Befaling udrustedes Skonnerten Krotov og et Transportskib, med hvilke han forlod Archangel den 24de Juli 1833 (gl. Stiil). Han havde Ordre til at overvintre i Matoschkin Schar, for strax ved næste Sommers Begyndelse at kunne seile op ad Østkysten. Ved det vestlige Udløb af Strædet byggede han en Vinterhytte af et Vrag og tre gamle Hytter; den var 26 Fod lang, 21 Fod bred og i Midten 8, ved Siderne 5 Fod høi og bestod af 2 Afdelinger, en for Mandskabet og en for Officererne. Af Kulden havde de ikke Meget at lide, mere derimod af Røg. Flere Gange sneede de inde, saa at de undertiden ikke kunde forlade Hytten i 8 Dage, og de maatte ofte benytte Aabningen i Taget som Dør. I Vinterens Løb dræbtes 11 Bjørne lige ved Hytten, en af dem endogsaa paa Taget. Da Pachtussov godt vidste, at vedholdende Beskjæftigelse var det bedste Middel mod Sygdom og Kjedsomhed, saa holdt han stadig Mandskabet til Arbeide. Især holdt han dem til at samle Drivtømmer, der maatte hentes 10—11 Verster derfra; Vand fik de i Begyndelsen fra en nærliggende Indsø, men da denne snart var bundfrossen, nødtes man til at hente det fra en Sø, der laa 5½ Verst derfra, og det ikke sjelden under 30 Graders Kulde. Men Mandskabet var godt forsynet med samojediske Skindklæder og udholdt derfor denne stærke Kulde uden Vanskelighed, da den

altid ledsagedes af stille Veir. Tillige lod han dem stille Rævefælder i stor Afstand fra Hytten samt holde Skyde- og Legemsøvelser. Ved denne Omhu lykkedes det ham at holde Skjørbugen borte lige til Martsmaaned; kun en eneste Mand døde deraf, men som rigtignok altid havde udmærket sig ved sin Dovenskab.

Allerede i April foretog den rastløse Pachtussov en Expedition med to Slæder for at optage en Deel af Østkysten. Med den ene og 7 Mand begav han sig selv paa Vei, den anden med 5 Mand stilledes under Styrmandens Kommando. Begge reiste sammen til det østlige Indløb af Matoschkin Schar, hvor de endnu fandt den Hytte i god Stand, hvori Rosmyzlov havde overvintret 70 Aar i Forveien; her feirede de Paaskefesten. Herfra tog han samme Vei tilbage, for at opmaale det nævnte Stræde. Styrmanden Zivolka drog op langs med Østkysten, forsynet med Mundforraad for en Maaned og med et lille Telt. Alle hans Folk bare Samojedklæder; de vare blevne saa hærdede, at de ikke engang om Natten trak Overkjolen med Kabudsen paa, skjøndt de flere Gange havde voldsomt Sneefog. Engang frøs deres Støvler saa stive, at de ikke kunde trække dem af. Da der ikke var Brændsel at faae, maatte de fyre med Teltstængerne og holde Fødderne over Ilden, til Støvlerne atter bleve bøielige. Den 6te Mai (efter 34 Dages Reise) begav Zivolka sig paa Hjemveien efterat have undersøgt Østkysten paa en Strækning af 150 Verster.

Imidlertid havde Pachtussov ladet bygge en 18 Fod lang Baad, der fra Vest skulde omseile den nordlige og østlige Kyst. Midt i Maimaaned ankom de første Trækfugle, der foranledigede en velkommen Afvexling i den eensformige Kost. Indtil den 30te Juni skjøde de 41 store Maager, 149 Alker og 30 Edderfugle; ligeledes samledes 814 Æg, fortrinsviis af Edderfugle. Før Afreisen begyndte ogsaa Græs og Blomster at spire frem, og antiskorbutiske Urter samledes i Mængde og spistes som Salat. Saaledes havde da dette høinordiske Land iført sig sin venligste Dragt, da Pachtussov og Zivolka den 30te Juli seilede op langs Vestkysten med Baaden og Trans-

portskibet, medens Skonnerten blev liggende i Strædet med Lægen og nogle Syge ombord. I Begyndelsen vare Vind og Strøm gunstige, men den 9de Juli knustes deres Skib mellem to store Isflager. Det blev saa ilde tilredt, at de knap havde Tid til at redde sig paa Isen med de nautiske Instrumenter, en Sæk Meel, noget Smør og to meget smaa Baade, i hvilke de naaede Land. Her maatte de forblive i 14 Dage i en høist ubehagelig Stilling, indtil de optoges af et Hvalfangerskib, med hvilket de den 10de August naaede Skonnerten.

Saaledes mislykkedes altsaa dette første Forsøg fuldstændigt, en kostbar Tid var gaaet tilspilde, og der var neppe Grund til at vente, at man denne Sommer kunde komme videre. Alligevel vilde han benytte de sidste Dage af den korte Sommer, og vi see ham da allerede den 14de August seile mod Øst gjennem Strædet. Men han kom ikke længere end til de efter ham opkaldte Øer, hvor han standsedes af Isen. Fuldkommen overbeviist om det Haabløse i Kampen mod den overmægtige Natur, forlod han med bedrøvet Hjerte den ubetvungne Kyst og seilede den 8de September tilbage til Archangel, for aldrig at see Novaja Semlja mere. Kort efter Ankomsten blev han syg, og 4 Uger derefter bare hans Venner ham til Graven.

Saa lunefuldt er det arktiske Ocean, at Hvalrosjægeren Issakov det næste Aar uden at have nogen Opdagelse i Sinde uhindret omseilede den nordøstlige Pynt af Novaja Semlja. Men han vovede sig ikke længer end et Par Mile mod Øst, ængstet af det frygtelige Ry, hvori denne Kyst staaer.

Efter Zivolkas omhyggelige og flittige Iagttagelser er Middeltemperaturen ved det vestlige Indløb i Matoschkin Schar $\div 8^{0}37$ C. og ved Øens sydvestlige Spids $\div 9^{0}45$ C.

Altsaa er Novaja Semlja betydelig koldere end Kysten af Grønland ved Ny Herrnhut eller Nordkysten af Labrador ($\div 3^{0}4$) ja endog ikke saa lidet koldere end Spidsbergs vestlige og sydlige Kyst ($\div 7$), hvilken jo rigtignok ogsaa har en gunstigere Beliggenhed. Ogsaa det for sin skrækkelige Vinter berygtede Jakutsk har en noget høiere Middelvarme ($\div 8^{0}7$). Derimod

er denne lidt lavere ved den lille By Kolymsk (÷ 10°) og betydelig lavere ved Ustiansk ved Floden Jana (÷ 15°24), som ogsaa i hele Pasinas og Chatangas Flodgebeet. Ligeledes er den Deel af Nordamerika, der mod Syd begrændses af en Linie fra Wagebai i Øst gjennem den store Slavesø indtil Iskap i Vest, koldere end Novaja Semlja. Men denne sidste store Landstrækning er dog alligevel beboet af en Mængde Mennesker, ikke blot Indfødte — Eskimoer og Kutschin-Indianere, Samojeder og Jakuter, men ogsaa Russere i saakaldte Stæder og Englændere i nogle Forter, der tilhøre Hudsonsbugt-Selskabet.

Hvorfor er da Novaja-Semlja ubeboet, hvorfor er dens Plantevæxt saa ussel? Ikke den ringe Middelvarme er Aarsag heri, men Varmens ugunstige Fordeling over de forskjellige Aarstider. Alle hine beboede Dele af Siberien og Nordamerika have vel en langt strengere Vinter end Novaja Semlja, men derimod ogsaa en ulige varmere Sommer, og det er netop denne, der under de høiere Breder er det afgjørende Moment for Fylden af Plante- og Dyrelivet. Om Vinteren sover den organiske Verden under Sneen, eller den er paa Reiser mod Syd, eller den skjuler sig, eller frembringer selv Varme nok til at beseire Kulden, og det kommer derfor i Reglen ikke an paa et Par Grader mere eller mindre; Sommervarmen er derimod absolut nødvendig, deels til Udvikling af Plantefrøet, deels til den periodiske Udfoldning og Opvaagnen af Plante- og Dyrelivet. Det organiske Liv paa Novaja Semlja har derfor kun ringe Nytte af Vinterens forholdsviis høie Middelvarme af ÷ 19°66 C. (medens den i Ustiansk er ÷ 33° og i Jakutsk ÷ 42°5); derimod lider det meget af den kolde taagede Sommer, maaskee den raakoldeste man kjender, der kun har en Middelvarme af + 2°53 C. Selv paa Melvilleøen og Boothia i Nærheden af Amerikas Kuldepol er Sommeren varmere (+ 3°14 og + 3°09), og hidtil har man kun lært to smaa Øer at kjende, hvor Sommeren udvikler mindre Varme end paa Novaja Semlja; det er Vinterøen (+ 2°03) og Igloolik (+ 1°83).

Det Indre af Landet er endnu fuldkommen ubekjendt, men saa langt man er trængt ind, viser sig Sletten om Sommeren fri for Snee; dog er Novaja Semlja det Land, hvor Grændsen for den evige Snee nærmer sig meest til Havfladen. Nogle Aar efter Pachtussovs Død afgik en Expedition med Hr. von Baer og to yngre Naturforskere Lehmann og Roeder for at undersøge Øens naturhistoriske Forhold.

Her meddele vi nogle af de interessanteste videnskabelige Resultater af deres Reise.

Vestkysten med sine steile, takkede Bjerge har stor Lighed med Spidsberg, navnlig paa den nordlige Ø, hvor Bjergene naae en Høide af 3—4000 Fod; Østkysten derimod er i Almindelighed flad. Skarpe og kantede, fra Toppene nedstyrtede Klippeblokke bedække Skraaningerne og lægge den Reisende mange Hindringer iveien. Som Følge af den fugtige Sommer og den strenge Vinter, samt det stormfulde Veirlig forvittre Stenene let og hurtigt. Intetsteds træffer man noget sammenhængende Græstæppe, som fortjener Navn af Grønsvær, neppe engang tætte og faste Mostuer. Selv de løvformige Lavarter, der ere saa yppige i Lapland, trives kun kummerligt, ikke saa meget paa Grund af det ugunstige Klima som formedelst Klippemassernes og Stenenes Natur, da denne Slags Væxter fortrinsviis ynde Kalkunderlag, medens Hovedmassen her er Augit og Porphyr. Det er derfor især de skorpeformige Lavarter, man hyppigst træffer. En af de faa Planter, der minde om den laplandske Tundra, er Dryas octopetala, der hist og her med sine graagrønne Tuer bedækker tørre, grusede Skraaninger. Forgjæves søger man derimod efter mange andre Planter, der i Lapland og andre arktiske Egne pryde Fjeldene og Moserne, som Krækling (Empetrum nigrum), Meelbær (Arbutus alpina), Azalea (A. procumbens), Post (Ledum palustre), Dvergbirken (Betula nana) eller Multebær (Rubus chamaemorus). Noget rigere er Vegetationen, hvor Forvittringen er skreden videre frem; paa saadanne Steder findes der enkelte Planter, der danne Smaatuer, som den

stengelløse Silene (Silene acaulis) og den rødblomstrede Steenbræk (Saxifraga oppositifolia).

Paa lavere Steder, hvor Jorden indeholder Leer, danne Mos og Lavarter temmelig tætte Tuer, der tjene Polarpilen (Salix polaris) til Læ, den hyppigste af de her forekommende buskagtige Planter; dens overjordiske, et Par Tommer lange Grene bære kun 2 Blade og en eneste Rakle.

Kun paa særdeles beskyttede Steder danner der sig Muldjord; hos mange herværende Planter visne nemlig Bladene paa Stængelen og henveires derpaa af Vinden uden at komme Jorden tilgode, saa at Landet vilde være endnu mere nøgent og ufrugtbart, hvis der ikke var mange Væxter, som slet ikke behøvede Muldjord for at trives, men blot en Smule Gruus eller en og anden Klipperevne, naar der kun er tilstrækkelig Fugtighed — saaledes Sneeranunklen (Ranunculis nivalis).

Dog selv her gives der enkelte frugtbarere Pletter, hvor Flora synes at udfolde hele sin Pragt; en saadan fandt v. Baer ved Foden af et høit Skiferbjerg, der skraanede mod Sydvest. Her prangede Jorden med purpurfarvede Silener, guldgule Ranunkler, ferskenblomstrede Parryer, hvide Cerastier og blaa Polemonier; selv Bjergforglemmigeien fandtes. Dog havde der selv her ikke kunnet danne sig noget sammenhængende Grønsvær, og mellem de enkelte Blomster var selve Jorden bar. Kun faa af disse Planter bringe det til at bære modne Frø; disse bringes langveisfra paa Isen hertil, og det er derfor hovedsagelig Tilfældet, der betinger den brogede Vrimmel. Kun undtagelsesviis og høist sporadisk dækkes Jorden fuldstændigt, og selv da bestaaer Grønsværet af mange forskjellige Arter.

Den mægtigste af de træagtige Planter er Salix lanata, den uldbladede Piil, der med sine Grene hæver sig en halv Fod op over Jorden; den underjordiske Stængel opnaaer en Tykkelse af 2 Tommer og en Længde af over 12 Fod, den løber horizontalt langs med Overfladen og er paa hele sin Længde besat med Rodtrevler, der trænge dybt ned i Jorden.

Plantevæxten paa Novaja Semlja maa altsaa kaldes overordentlig fattig; dog ernærer den en stor Mængde Leminger, der leve af Urter, Stængler og Blomster, ikke af Rødder. De jævne Skraaninger ere ofte i alle Retninger gjennemgravede af deres Gange. De hyppigste Pattedyr næst efter dem ere Polarrævene; deres vigtigste Føde er netop Leminger, saavelsom Fugleunger og Æg. Isbjørnen sees sjelden om Sommeren, og Rensdyrene synes ved de sidste Aars talrige Overvintringer at være blevne forjagede, idetmindste fra Vestkysten.

Havet derimod er langt rigere; derom vidne de talrige Skarer Søfugle, der oplive enkelte Punkter af Kysten. Den almindeligste Fugl er Lommen (Uria troile); dens Rugepladser kaldes af Russerne Bazarer. I lange tætte Rader over hinanden sidde de paa smaa fremspringende Kanter af de lodrette Klippevægge, saa at de sorte Klipper ere tæt besatte med hvide Striber og Pletter. Paa Toppen af de steileste Klipper bygger den graae Maage sin Rede, der af Hollænderne har faaet Navnet „Borgermester".

Ligesaa rigt som Havet er paa Fiske og Bløddyr, ligesaa rigt er det paa Robber og Hvaler. Jagten efter dem har derfor blomstret her i Aarhundreder. Længe før Barentz (1594—96) kjendte Russerne Landet og droge Nytte af det. Det er ikke bekjendt, om Normannerne før Russerne have betraadt det; kun saa meget er vist, at siden Hollænderne have gjort det øvrige Europa bekjendt med det, have Moskoviternes Besøg uafbrudt vedvaret indtil den Dag idag. Som alle de Spekulationer, der grunde sig paa Fiskeri, have ogsaa disse Jagtexpeditioner Charakteer af Hazardspil. Er Havet usædvanlig aabent, saa er Pengetabet ofte stort; men en eneste heldig Dag kan da ogsaa oprette flere Maaneders Uheld. I Aaret 1834 var Fangsten meget heldig; dette bevirkede, at der det næste Aar seilede omtrent 80 Skibe med en Besætning af over 1000 Mand til Novaja Semlja. Men at Lykken ikke var dem gunstig, kan man slutte deraf, at Udrustningen i 1836 knap var halv saa stor. I Aaret 1837 gik Antallet af Skibe ned til 20, og kun et eneste havde nogen betydelig Gevinst; for

to Andres Vedkommende kunde denne neppe dække Omkostningerne, alle de Andre lede absolut Tab.

Det vigtigste Dyr for Jægerne er Hvalrossen; dernæst kommer Hvidskjævingen, som Russerne kalde Bjeluga. Blandt Robberne udmærker Søharen (Phoca albigena) sig ved sin tykke Pels, sin Størrelse og Rigdom paa Fedt; ligeledes forekomme Phoca groenlandica og Phoca hispida. Grønlandshvalen synes aldrig at forvilde sig herhen; derimod findes her hyppigt Finhvaler med korte Barder, samt Orkadelphinen. Et andet vigtigt Produkt er Laxen (Salmo alpinus), der ofte fanges i uhyre Mængde i Bjergsøerne.

Femte Kapitel.

Lapperne.

Naar vi nævne dette Folk, forbinde vi uvilkaarlig dermed Forestillingen om legemlig Forkrøbling, Smuds og aandeligt Barbari. Den stolte Skandinav kalder Lappen Menneskehedens Udskud, kjender knap noget værre Skjældsord end Navnet Lap og holder ham for mindre værd end Hunden, han sparker til. Dog kunne vi ikke uden videre underskrive en saa haard Dom.

Vi følge her Englænderen Hurton, der benyttede sit Ophold i Tromsø til at besøge en laplandsk Leir, og ville faae at høre, hvad den ligesaa vakkre som tilforladelige Jagttager siger om dette Folk; vor Dom vil da vistnok ikke blive saa streng.

„Tromsødalen", siger Hurton, „danner en uhyre Bue mellem høie Bjergrækker. Dalens Grund er 700—2000 Alen bred og malerisk bevoxet med Buskads. Over mit Hoved

hang en Himmel, der var ligesaa klar og blaa som i Italien. Saae jeg mig tilbage, saa syntes Indgangen i Dalen lukket af høie Bjerge, der ombeltedes af Snee; foran mig laa Dalen som en lang grøn Stribe mellem blændende hvide Mure, ved sin yderste Ende begrændset af fantastiske Klippemasser, bedækkede af Gletschere. Talrige Smaabække rislede ned fra begge Sider og ilede ned mod Tromselven, der løber midt i Dalen. Jeg kunde vel være kommen 4—5 engelske Mile ind i denne romantiske Dal, da pludselig en ikke umelodisk Lyd trængte til mine Øren. Jeg lyttede; den gjentog sig. Det var sikkerlig en Lap, der kaldte paa sin Rensdyrshjord. Jeg standsede, og saae opmærksomt ud gjennem Buskene, som spærrede for Udsigten — og see! det var dem: Rensdyr af alle Størrelser, i Dusinviis, i Sneseviis. Ja, det var dem, „Ørkenens indfødte Borgere", forenede i een livlig og bevæget Masse med deres op- og neddukkende Gevirer, deres i Sollyset glindsende, brogede Skind!

Snart var jeg midt iblandt dem; en lappisk Dreng og Pige vare i Færd med at drive dem til Leiren. Ynglingen havde meget klare, muntre, brune, men dybtliggende Øine. Hans Hænder vare smaa. Poesk'en (Overklædningen) bestod af Faarepels med Ulden vendt indad; den gik ned til Knæerne. Støvlerne havde den sædvanlige Form med lange Snuder; de gik nogle Tommer op over Anklerne og bestode af ugarvet Læder. Han bar en rund ulden Hue med rød Kvast og rødt Baand om Randen.

Pigens Klædedragt havde samme Snit, men hendes Poesk bestod af meget grovt, lyst uldent Klæde. Hun gik med bart Hoved, og hendes Haar hang frit ned over Skuldrene. Ansigtstrækkene vare smaa og de behageligste, jeg nogensinde baade før og siden har seet hos nogen Laplænderinde. Hendes Ansigtsfarve var rødguul, som hos alle hendes Stammefrænder. Benene, der vare bare fra Knæet til Anklen, vare overordentlig tykke og uformelige.

Understøttede af tre smaa Hunde dreve de Hjorden frem i Mag. Pigen bar en stor grov Lærredssæk paa Ryggen,

som hun fyldte med Rensdyrsmos, altsom hun gik fremad; om Sommeren er det kort, om Vinteren langt. Fra Tid til anden kaldte Lapperne paa Dyrene, og skyndte paa dem, og ogsaa jeg stemte i med et kraftigt engelsk Hallo, til synlig Fornøielse for mine nye Venner. Det var en livlig og munter Scene. Den saa ofte omtalte klapprende Lyd af Rensdyrenes Klove fandt jeg ikke saa paafaldende, som jeg havde ventet. Der var flere Hundrede Dyr, og dog havde jeg neppe bemærket Lyden, hvis jeg ikke netop havde havt Opmærksomheden henvendt derpaa. Mere paafaldende var derimod deres Snøften. Dyrene vare netop ifærd med at kaste Vinterdragten; deres Skind havde derfor et skaldet og forpjudsket Udseende. Hjordens smukke Ledebyr bar en lille Klokke paa Halsen.

Endelig nærmede vi os til Lappernes Leir, der bestod af to store Gammer (Sommerhytter), et Slags Sparreloft og en omgjerdet Plads for Rensdyrene. Her blev Hjorden drevet ind i, og strax derpaa kom alle Lapperne ud af Hytterne, forsynede med de til Malkningen nødvendige Redskaber, lange Slynger af Rensdyrhud eller ogsaa Hampesnore for at fastholde Dyrene, og uformelige Træfade til Melken. Endelig bragte de endnu en Gjenstand ud og stillede det i det høie Græs ved Gjærdet, der i høi Grad vakte min Interesse — det var en Vugge. Den var gjort af Rensdyrhud og havde Form af en uhyre Sko med høi Ryg og opstaaende Spids. Jeg kom derved til at tænke paa de nordamerikanske Indianeres Vugger af Træbark, der ligeledes enten kunne bæres af Moderen paa Ryggen eller hænges op i Hytten eller i et Træ for ikke at naaes af de forsultne Ulve og Hunde.

Der kunde vel omtrent være en 40 Lapper samlede, alle klædte som mine to Ledsagere. Konerne bare Læderbelter, der vare tæt besatte med blanke Messingprydelser; Mændene havde hver sin Kniv med Skede i deres Belte. Det var en Forsamling af Dverge, Mændene vare Alle neppe 5 Fod høie, Kvinderne forekom mig endnu mindre. Dog havde de Fleste en kraftig Bygning, og Brystets Omfang var sikkert ikke meget mindre end hele Legemets Høide. Deres Holdning var

ubeskrivelig keitet; de ere dog paa ingen Maade ubehændige i de dagligt forekommende Sysler. I deres Ansigt ligger der et frastødende Udtryk af Dumhed, lav Fiffighed og Egensindighed.

Jeg blev naturligviis snart en Gjenstand for Nysgjerrighed og bemærkede paa deres mistroiske Miner, at mit Selskab aldeles ikke var dem behageligt. For at vinde Tiltro tiltalte jeg dem med nogle norske Ord; det eneste Svar, jeg fik', var Hovedrysten og et fortrædeligt Blik. Ikkedestomindre trak jeg mine vaade Sko og Strømper af og gik barfodet om iblandt dem for at see, hvordan de malkede Rensdyrene. Først maatte de fange de gjenstridige Dyr. Dette skeer ved at kaste Slynger om Dyrets Gevier; undertiden holder Modstanden dermed op; men ofte slæber Dyret Lappen et godt Stykke med sig, indtil det af Træthed standser. Derpaa tøires det fast til en stor Træklods og finder sig nu taalmodigt i Operationen. I Gjennemsnit giver hver Rensdyrsko en halv Kande Melk, der er tyk som Fløde og meget sød. Den er for feed til at drikkes i Mængde. Det er vanskeligt at beskrive det Liv, som herskede her; Enhver havde fuldtop at gjøre, og selv de smaa Børn øvede sig i at kaste med Lassoen.

Det løse Haàr, som falder af de jagede Dyr, blev omhyggeligt opsamlet; det bruges til Senge, hvorover Skindene bredes ud.

Midt i Tummelen sad jeg paa en Steenblok og skrev nogle Smaanoticer i min Brevtaske, hvilket syntes at vække almindelig Utilfredshed. Sandsynligviis holdt de mig for en Skatteskriver eller for noget endnu Værre. Medens de med fortrædelige Miner gloede paa mig, talte jeg med En af dem, der forstod Norsk, og forklarede ham Hensigten af mit Besøg. Ved at uddele Rugkager mellem Børnene havde jeg strax vundet disses Tillid; den vilde Yngel viste alligevel intet Tegn til Erkjendtlighed; men da Tolken mærkede det, lod han en af dem sige paa Norsk: Tak, mange Tak! —

Nyseelænderen bygger sig en uden Sammenligning bedre Hytte end Bonden i nogle Egne af Irland; den Sidstes

Bopæl er kun lidet bedre end de elendige Indfødtes i Tjerra del Fuego; men disse ere idetmindste ligesaa gode, om ikke bedre Bygmestre end Lapperne, hvis Gamme kun bestaaer af en næsten formløs Masse af Jord, Stene og Grene med et lille firekantet Hul paa Siden til Dør og et endnu mindre i Loftet til Røghul. Jeg krøb ind i en af disse allerkjæreste Vaaninger, som kunde være omtrent 12 Fod lang og bred og 10 Fod høi i Midten. Gulvet var næsten aldeles bedækket med Senge af Rensdyrsskind. Rundt omkring hang der Rensdyrsblærer fyldte med kogt Mælk til Vinterføde. Hele Møblementet bestod af en Jernkjedel og et Par smaa Træhylder, hvor der laa nogle Skeer og andre ubetydelige af Lapperne forfærdigede Redskaber."

Lappernes Folkefærd indtager et ikke ubetydeligt Rum paa Jordens Overflade; de beboe Skandinavien og Finland fra 63° n. Br. indtil Ishavet. Men deres ringe Antal staaer ikke i et passende Forhold til de store Landstrækninger, som de gjennemstreife med deres Hjorde. I hele Sverrig, Norge og Rusland skal der ikke leve flere end 9000 Lapper, det er knap 1 paa Kvadratmilen, og selv denne ringe Hob smelter nu mere og mere sammen. Den Tid er vel ikke fjern, da Lapperne ville have ophørt med at være et selvstændigt Folk og kun ville leve i Historien og Erindringen. De minde os om, at Nationerne ligesaavel som Individerne successivt gjennemløbe de forskjellige Perioder, Ungdom, Manddom og Alderdom, og tilsidst maae gaae tilgrunde som de enkelte Mennesker for at give Plads for en ny kraftigere Efterslægt. Saa langt tilbage vi kunne forfølge dette Folks Annaler, see vi det rigtignok kun som den svagelige Olding, aldrig som den fyrige Yngling eller daadkraftige Mand. Og dog maae de have bestaaet mangen haard Kamp paa den lange Vei fra Altaibjergene til deres nuværende nordlige Hjem, og det vilde ikke være uden Interesse at faae at vide, hvordan de ere komne herop. Naar vi forfølge Skandinaviens Historie indtil den ældste Tid, finde vi Lapperne som Landets Beboere. Derpaa kom Odins Sønner og dreve dem mod Nord; selv besatte de Kysterne, overlode

dem kun de øde Bjerge og Rensdyret og tvang dem endog til at betale Tribut. I det 13de Aarhundrede erklærede Kong Magnus Ladelaas, at han overlod Lapperne til dem, som kunde undertvinge dem, hvorefter Birkarlene bragte dem under Aaget. Disse Birkarle betalte Svenskekongen en aarlig Afgift og holdt Lapperne i tunge Lænker, indtil endelig Gustav den Første erklærede dem frie og regjerede dem efter det øvrige Lands Love. Han sendte dem nogle Præster for at befrie dem fra den gamle mørke Overtro, og i Aaret 1600 lod Karl den Niende bygge Kirker for dem i Umeå, Piteå, Luleå og Torneå. Endelig grundlagde Gustav Adolph en Skole for dem i Piteå og lod nogle Bøger trykke i deres Sprog, for ved en bedre Opdragelse at skaffe Christendommen Indgang.

Da Christian den Fjerde reiste gjennem Finmarken, blev han saa forbittret over Lappernes raa Overtro, at han forfulgte deres Troldmænd (Schamaner) med blodig Strenghed. Den værdige Præst, Erik Bredahl fra Trondhjem, anvendte blidere og christeligere Midler; han opdrog og underviste nogle unge Lapper og sendte dem derefter ud blandt deres Folk som Missionærer. Men de bleve modtagne som Frafaldne og Forrædere og myrdede, rimeligviis efter Schamanernes Tilskyndelse. I Aaret 1707 stiftede Frederik den Fjerde den finmarkske Mission og befalede Trondhjems Biskop at udvælge passende Geistlige til Omvendelsesværket. I Aaret 1716 besøgte Thomas Westen, en sjeldent begavet Mand, Finmarkens vildeste Egne. Andre Missionærer sluttede sig til ham; Lærere fulgte dem i Sporet, og det lykkedes dem og deres Efterfølgere at udrive Lapperne af deres dybe Barbari.

For tilbørlig at vurdere disse menneskekjærlige Mænds Stræben, maa man søge at faae en Forestilling om de Lidelser, de Savn, de have at bære. At følge vilde Nomader i et Land som Lapland, at finde sig i deres Hytters Smuds og Elendighed, at forsage Alt, hvad der i vore Øine giver Livet Værd, for udelukkende at færdes med Uvidenhed og Barbari, frivilligt at opgive alt Haab om jordisk Lykke og vælge Fattigdom til sin stadige Ledsager — dertil er sikkert ikke mindre

Mod fornøden end til at see Døden paa Valpladsen under Øie. Skolelæreren har en aarlig Løn af 50 Daler og faaer desuden 1 Daler aarlig for hvert Skolebarn. Præsten har det kun lidet bedre; 40 Daler af Staten, 20 af Kirkekassen, dertil 300 Daler i Naturalier — det er hele hans Løn. Og blandt disse saa slet lønnede Præster gives der, ligesom paa Island, Mænd af stor Fortjeneste, som have erhvervet sig et stort Ry ved literære og videnskabelige Arbeider. Den høit dannede Læstadius var Præst i Karesuando, 75 Mile fra Tromsø og 100 Mile fra Torneå. Han og hans Familie levede af Rugbrød og Fisk, kun engang imellem fik de noget Rensdyrskjød.

Chamisso omtaler en Præst, der levede i 7 Aar i sin Præstebolig, der laa oppe over Skovregionen; i Sommermaanederne var han alene, thi da droge hans Sognebørn med deres Dyr ned til den kølige Kyst. Om Vinteren, naar Maanen skinnede, drog han omkring med Slæde, bivouakerede i den strengeste Frost og opsøgte sine elskede Lapper for at varetage sit Embede. Kun to Gange i disse 7 Aar havde han talt med dannede Mennesker: en Gang fik han Besøg af sin Broder, en anden Gang forvildede en Botaniker sig til ham.

Trods Missionærernes menneskekjærlige Bestræbelser er al Overtro endnu ikke forsvunden. Vel kjende Laplænderne ikke mere deres Fædres Guder, Aija, Akka og Tuona, men Saida'erne — Afgudsbilleder af Træ og Steen — kjendes endnu godt og opvække endnu altid deres Forfærdelse. Efter Castrén staae Akkalalapperne i høieste Anseelse for deres Trolddomskunster. De falde i en magisk Søvn, under hvilken Sjælen forlader Legemet; da forudsige de det Tilkommende og see hvad der foregaaer i det Fjerne.

Fjeldlapperne paa de skandinaviske Alper udgjøre den største Deel af Folket. De ere bestandig paa Reiser med deres Hjorde; thi Rensdyrsmosset er snart fortæret, og man siger, at der maa gaae en Menneskealder, før der voxer nyt frem. Det forstaaer sig derfor af sig selv, at Bjerglappen ikke bygger sig Huse af Steen og Træ: et Telt, der let kan reises og

ligesaa let afbrydes, er fuldkommen tilstrækkeligt. Fire bueformige Pæle nedrammes i Jorden og forbindes ved Tverstænger; over dette Stillads hænges et stort uldent Tæppe, hvis ene Flig tjener til Dør: dermed er Teltet færdigt. I Midten opstilles nogle Stene til Arnested. Gulvet strøes med Grankviste, over hvilke der udbredes Rensdyrskind: det er Sengene. Saasnart Rensdyrsmosset er afgnavet, bryder Leiren op. I mindre end en halv Time ere Teltene afbrudte og Alting pakket sammen, og de med Huusgeraadet belæssede Rensdyr drives fremad til deres nye Opholdssted. De bindes sammen i Rækker, fem i hver, og føres af Kvinderne over Bjergene, medens Faderen gaaer foran for at opsøge et nyt Bedested, Børnene og Tjenestetyendet følge efter med den frit græssende Hjord.

Om Foraaret drage Lapperne fra Bjergene ned til Havet. Naar de nærme sig Kysten, ile Rensdyrene for saa hurtigt som mulig at naae Fjorden; her drikke de begjærlig saa meget Saltvand, de kunne rumme, men kun eengang. Lapperne troe, og sikkert med Rette, at Dyrene have Gavn deraf. Derpaa drive de atter Dyrene op mod Fjeldet og slaae Bopæl i de øvre Dale; alt som Sommeren nærmer sig og Sneen smelter, drage de høiere og høiere op i Bjergene. Om Høsten boe de i Skovene og have der nok at gjøre med at forsvare deres Hjorde mod de forsultne Ulve.

Blandt Bjerglapperne gives der rige Folk, der besidde 1000—1200 Rensdyr, og en Familie, der eier 300, ansees for ret velhavende. Eieren kan slagte saa mange deraf han behøver til Føde, Klæder og Støvler til sig med Familie; for Skindene og Hornene tilbytter han sig Meel, Brændeviin og Uldtøier. Familier, der kun have 100 Rensdyr, have det meget knapt, og nødes til at ombytte det frie Liv paa Bjergene med faste Boliger ved Havet og Søerne. Den velhavende Bjerglap lever forresten godt; hver Dag sættes den store Jerngryde med Rensdyrskjød over Ilden, og paa hver Person kommer der idetmindste 1 Pund Kjød. Naar Kjødet er mørt, river Huusfaderen det fra hinanden med Fingrene og uddeler

det til Familiens Medlemmer, der hastigt sluge det i sig. Den tilbageblivende Suppe opkoges med tyk Rensdyrsmelk og Rug- eller Havremeel. Salt bruges meget sjeldent, thi Lappen har ligesom de fleste Vilde Modbydelighed for dette Krydderi.

Markedsbesøgene i Byerne om Vinteren danne vigtige Afsnit i Laplændernes Liv; hvert Aar møder han her med Rensdyrskind og Horn, med tørret Kjød og Melk. Efterat han har betalt sine ringe aarlige Skatter til Staten, begynde Forretningerne. Hver Handel afsluttes med et Glas Brændeviin, saa at han som oftest allerede ved Middagstid ikke veed, hvad han gjør — en Omstændighed, som Kjøbmanden naturligviis ikke lader ubenyttet. Da Laplænderen i Grunden er gjerrig og holder overordentlig meget af de blanke Dalere, saa er hans Fortrydelse saa meget større, naar Rusen er forbi. Sjelden sætter han sine Penge paa Rente; det tillader hans mistroiske Sind ham ikke; i Regelen nedgraver han dem paa skjulte Steder, og Mange døe, om hvem man veed, at de besade flere Tusinde Rigsdaler, uden at Arvingerne ere istand til at komme i Besiddelse af dem.

Paa Vinterreiserne bruges Sneeskier eller Slæder. Skierne forfærdiges af Grantræ og overtrækkes med Rensdyrshud; den ene er omtrent 5 Fod lang, den anden noget kortere. Midt paa dem ere Remme anbragte, ved hvilke de snøres fast til Foden. Skiløberen bærer i Haanden en lang Stok, i hvis ene Ende der er fastgjort en Kugle af Træ, for at ikke Spidsen skal trænge for dybt ned i Sneen; denne bruger han for at standse sig i Farten. Udrustet paa denne Maade tilbagelægger han ofte indtil 12 Mile paa en Dag, arbeider sig op ad steile Skraaninger og flyver atter ned i Dalen med en forbausende Hurtighed. Ikke sjelden indhenter han selv Vildtet, hvis Spor han forfølger i Sneen.

Pulken er en lille Slæde af Baadform uden Gænger; Stævnen er saa skarpt tilspidset, at den let skjærer sig gjennem Sneen. Med en Stok styres den af Veien for Stene og Træstammer; den Kjørende maa stadig holde den i Ligevægt med Kroppen, da den ellers vælter. Det forspændte Rensdyr

er behængt med smaa Klokker og tilbagelægger paa een Dag 10—12 Mile. Med mærkværdig Sikkerhed veed Laplænderen at finde Vei gjennem den vilde Ørken; en eller anden Klippe, et Træ, en Steen ere Ledestjerner, som han bevarer i Erindringen. Ofte oplyses Veien af det flammende Nordlys. Paa hvert Punkt af det sneebedækkede Landskab, saa langt som Øiet rækker, bemærkes en sittrende Bevægelse. Alle Bjergtoppe omgives af et ustadigt Skin, der synes at udspringe af selve Klipperne. Den magiske Lysglands udbreder sig over hele Himlen, blusser hist og her op og forsvinder, for atter efter nogen Tid paa samme Maade at hæve sig og derpaa igjen forsvinde.

Lapland besidder ogsaa andre Naturskjønheder: det besidder Bjergenes, Skovenes og Vandets Poesi; Havet skummer ved dets Klippekyster, og Himlen speiler sig i Hundreder af klare Søer; om Sommeren bruse Vandfald ned af alle Bjergsider, og klare Bække slynge sig gjennem de grønne Alpedale.

Hvo som er født og opvoxet i en storartet Natur og vant til det frie Nomadeliv, kan ikke vænne sig til nogen anden Levemaade. Lappen føler sig derfor ulykkelig, naar han rives bort fra sit raae Fædreland og han ikke mere kan tumle sig blandt Rensdyrene i Skov og paa Steppe. I Aaret 1819 forsøgte en Skotlænder at indføre Rensdyret i Skotland; han fik derfor to unge Lapper til at følge med deres Hjord, som han afkjøbte dem, til Skotland. Men Dyrene gik snart tilgrunde, og Lapperne maatte han snart efter sende tilbage, for at de ikke skulde døe af Hjemvee.

Bjerglappens religiøse Gemyt viser sig, efter Castréns Vidnesbyrd, i en uendelig Kjærlighed til sin Kone, sine Børn og Tyende. En gammel Mand fortalte ham, at han efter 30 Aars Ægteskab aldrig havde vexlet haarde Ord med sin Kone; han tiltalte hende altid med Navnet „Loddadshan“ (min lille Fugl). Fred er Lappens Valgsprog. Berøvet Livets finere Nydelser, omgivet af en ubetvingelig Natur, nedsunken i Fattigdom og Elendighed, har han faaet den misundelsesværdige Lod med urokkelig Sindsro at taale, hvad der møder

ham. Det eneste, han fordrer som Betingelse for sit Velvære, er Fred, Ro til at nyde de faa Goder han besidder, Frihed for Indgreb i hans gamle Sæder og Skikke.

Denne fredsomme Lap, der saa let har bøiet sig under fremmed Aag, denne Finnens svagere Broder, der aldrig har kunnet gjøre Fjenden nogen Modstand, er alligevel en modig Jæger, der ikke blot forfølger den vilde Reen og Elg, men selv vover at angribe Bjørnen. Enten fanger han den i Faldgruber eller skyder den med Geværet. For Jagtens Vedkommende hersker der bestemte Love, som aldrig overtrædes. Fanges en Bjørn i en Fælde eller Grube, tilfalder den den Mand, som har lagt Fælden, og den, som opdager en Bjørnegrube, har udelukkende Ret til at fælde Dyret. Væbnet med Bøssen trænger han alene, blot ledsaget af nogle Hunde, ind i Buskadset, og vee ham da, naar han ikke dræber Udyret med det første Skud! Men Lønnen og Hæderen er ogsaa stor, naar han seirer. Det Rensdyr, som slæber Liget ind i hans Hytte, fritages for Arbeide i et heelt Aar. Hele Familien — Mænd Kvinder og Børn — synger en Seirsang om den dræbte Bjørn; de takke d e n n e, fordi den har været saa god, at lade sig fælde, og Gud, fordi han har skabt Dyrene til Menneskenes Gavn og givet disse Kraft og Mod til at betvinge selv de ubændigste og stærkeste Dyr. Festen varer i tre Dage, og det vigtigste Bidrag til denne yder Bjørnen, hvis Kjød ansees for den største Delikatesse. Dagens Helt bærer paa sin Hue en Tinfigur, der skal forestille Bjørnen. — Trods Ureenlighed og Strabadser ere Laplænderne i Almindelighed sunde og stærke, og opnaae ofte en høi Alder. Den stærke Bevægelse i fri Luft, de varme, tykke Vinterklæder og den nærende Føde holde Sundheden og Kræfterne vedlige. Imod Skjørbug bruge de Bærfrugter og Stænglerne af Angeliken. Men den vigtigste Medicin er og bliver dog varmt Rensdyrsblod, der anvendes mod alle Sygdomme uden Undtagelse.

De saakaldte Skogslapper ere en Mellemting af Fjeld- og Fiskerlapper; om Sommeren beskjæftige de sig med Fiskeri,

om Vinteren med Kvægavl. Alligevel danner Fiskeriet deres vigtigste Næringsvei, Rensdyrsavlen derimod forsømme de meget. Vel behøve de ikke, som Fjeldlapperne, om Foraaret at drive dem ned til Stranden, da de ere vante til at tilbringe baade Vinteren og Sommeren i Skovegnene; alligevel trænge de meget til Pleie og Opsyn, for at de ikke skulle forvilde sig eller dræbes af Ulvene eller forsvinde i Bjerglappernes talrige Hjorde. En nødvendig Følge heraf er, at Skovlapperne efterhaanden smelte sammen med Fiskerlapperne.

Læstadius priser Skovlappens Liv som det lykkeligste paa hele Jorden, paa Grund af den stadige Afvexling af Fiskeri og Jagt. Han er ikke saa fattig som Fiskerlappen, og er ikke som Bjerglappen udsat for den strenge arktiske Vinter paa de nøgne, stormfulde Fjelde. Man hører ham ofte synge i Skovene. Ja man paastaaer endog, at han undertiden vasker sig, og at hans Kone ordner sine Haar i to Fletninger. Denne Omhu for det Ydre synes at tyde paa indre Tilfredshed.

For at lære Fiskerlappens Leveviis at kjende, ville vi med Castrén besøge ham ved Ennarasøen. Landsbyen frembyder just ikke det behageligste Syn. Rundtomkring ligger der Indvolde og Affald af Fisk, der udbrede en stinkende Lugt. Hytterne ere fulde af Folk, der i den Grad ere befængte med Smuds og Utøi, at man gyser tilbage for dem. De selv genere sig ikke det mindste og skamme sig aldeles ikke for den Fremmede, der efter de laplandske Høflighedsregler af Alle, selv Børnene, hilses med et Haandtag. Efter denne Ceremoni kan man sikkert vente følgende Spørgsmaal: „Er der Fred i Landet? Hvorledes befinder Keiseren, Biskoppen, Amtmanden sig?" Spørges der om Ens Hjem, og der svares, at det ligger hinsides Bjergene, saa spørge de, om han er fra det Land, hvor der voxer Tobak. Thi Lappens Phantasi kan ikke udmale sig noget skjønnere Paradis, end det Land, hvor den Urt groer, som han skylder sine høieste jordiske Nydelser.

Den nederste Deel af Ennaralappens Hytte er et firekantet Rum, der er dannet af paa hverandre lagte Stænger;

paa disse er der stillet Brædder i Pyramideform. Er der Mangel paa Tømmer, anvender man ogsaa Stene til den nederste Afdeling og bedækker hele Hytten med Tørv; undertiden giver man den Form af en Ovn. Fra Døren af og til den bageste Væg ligger der to parallelt løbende Bjælker, disse skjæres atter under en ret Vinkel af to andre, der gaae paatvers gjennem Hytten. Saaledes dannes der 9 Afdelinger eller Rum, af hvilke de tre nærmest ved Døren anvendes til Opbevaringsrum for Brændselet, Skotøiet og det grovere Huusgeraad, de tre bageste til de finere Redskaber og som Spisekammer; i Midten befinder sig Arnestedet, tilhøire for dette Forældrenes Kammer; det venstre Rum optages af Børnenes og Tyendets Sengesteder. Foruden Hytten have Ennaralapperne endnu andre Bygninger, saaledes en Fiskebod, der hænger paa høie Bjælker, som Opbevaringssted for Vinterforraadet, tørrede Fisk.

Et vigtigt Afsnit i deres Liv danner Foraaret. Da drage de fra Ennara op mod Norges Kyster for at varetage Fiskeriet i Fællesdistrikterne. Sædvanlig gaae to eller tre Lapper i Kompani med en norsk Fisker, der er Eier af Baad og Net; Halvdelen af Fangsten tilfalder dem, men de maae deraf erlægge Tiende til Præsten i Sognet. Ved St. Hansdag begynder Fiskeriet i deres egne Indsøer, som paa denne Tid ere frie for Iis. Da nærmer sig deres gyldne Tid, da de uden at plages af Myggene hele Dagen kunne ligge og sove i Sommerteltene. Ved Efteraarets Slutning flytte de ind i Vinterhytterne og leve da af de tørrede Fisk. Disse strække som oftest ikke til for hele Vinteren; de maae derfor ofte paa denne Tid lide Nød og søge at bøde paa Mangelen ved Granbark, Multebær og lidt Faaremelk.

Sjette Kapitel.

Matthias Alexander Castrén.

M. A. Castrén blev født i Aaret 1813 i Rovaniemi i det nordlige Finland, lige ved Polarkredsen. Hans Bedstefader var en lappisk Missionær og hans Farbroder den lærde Provst Castrén i Kemi. Alt som Skoledreng fattede han det Forsæt at gjøre Studiet af de finske Folkestammer (Finner, Ester, Lapper, Ostjaker, Samojeder etc.) til sit Livs Hovedopgave; da han ikke ved Bøger kunde komme videre paa dette Gebeet, saa besluttede han at opsøge disse Folk i deres fjerne og øde Hjem, for der grundigt at lære dem at kjende. Med hvert Aar voxede hans Længsel efter at realisere denne Plan, og man kan tænke sig den fattige unge Mands Glæde, da hans Ven, Dr. Ehrstrøm, tilbød ham fri Reise til de finske Lapmarker. Endelig skulde han da see sin Yndlingsplan sat i Værk; ingen ung Kunstner har nogensinde paa sin Vandring over Alperne til det solbeskinnede Italien følt sig lykkeligere end Castrén, da han begyndte sin Vandring til det raae og vilde Lapland.

Om Foraaret 1838 snørede Vennerne Randselen paa Ryggen og reiste først til Muonioniska, hvor de dvælede nogle Uger. Dagene bleve imidlertid kortere og kortere; og skulde de naae hjem igjen før Vinteren, maatte de skynde sig. Den 16de Juli vandrede de videre. Efterat de med stor Møie havde slæbt deres Baad og Reisegods over den Landryg, der skiller den bottniske Bugts Floder fra dem, der strømme ud i Ishavet, indskibede de sig paa den romantiske Ivalojoki.

„De brusende Vandfalds Torden“, siger Castrén, „var den Musik, der i hele tre Dage og Nætter lød for vore Øren. Saa frygtelige disse Vandfald end vare, saa havde vi dog ingen anden Udvei end modigt at styrte os i de sydende Brændinger, der næsten uafladeligt truede os med Undergang. For at undgaae Sammenstødet med Klipper og Skær, maatte

vi bestandig være rede til med lange Stænger at støde Baaden fra eller standse den i Farten. Hele Dagen havde vi nok at gjøre med dette anstrengende Arbeide; om Natten tændte vi Ild med Træstammer og Grene, og i 8 Dage maatte vi kampere under aaben Himmel, uafladeligt udsatte for regnfuldt og koldt Veirlig."

Ivalojoki's øvre Løb er for største Delen omsluttet af mørke Klipper, der nogle Mile før Udløbet i Ennarasøen gaae over i smukke græsrige Sletter. Smaaøer med tæt Løvskov dukke hist og her op af de roligere Vande; snart viser der sig Spor til Mennesker, og man vil knap troe sine Øine, naar man endelig i Landsbyen Kyrø istedetfor elendige Hytter seer smukt byggede finske Huse, omgivne af grønne Enge og rige Kornagre. Det er utroligt, hvilken velgjørende Indflydelse et saadant Syn har paa Sindet, naar man i lang Tid kun har seet vilde og menneskatomme Strækninger; thi selv det skjønneste Landskab synes at ligge i et Ligklæde, naar man ikke seer Spor til Mennesker, medens derimod det Ubetydeligste, der minder om Menneskers Nærhed, udbreder Liv selv over den ødeste Egn.

Ennarasøen er 12 Mile lang og 8 Mile bred; den er saa rig paa Øer, at Ingen endnu har talt dem. Efterat de Reisende i nogen Tid havde dvælet hos de derværende Lapper, droge de videre mod Nord til Utsjoki (70°), hvor de gjæstfrit modtoges i den beskedne Præstegaard. Dog nu var det paa høie Tid at tænke paa Hjemreisen.

De hist og her forekommende Dvergbirke havde allerede (Beg. af August) kastet deres Løv, Blomsterne vare visnede, og Bjergfuglene fløi omkring for at søge Læ mod den kolde Vind.

Det vilde blive for vidtløftigt at fortælle, hvordan de under Regn, Storm, Savn og Strabadser af alle Slags endelig naaede til Floden Luirå. For at Læseren kan faae et Begreb om Behagelighederne ved en laplandsk Fodreise, anføres her med Castréns egne Ord den lille Vandring, de foretoge fra Luirå gjennem Moradserne til Sodankylå.

„Ikke uden Bæven betragtede jeg den deels med Mos bevoxede, deels ganske nøgne og dyndede Overflade af disse Sumpe. Samme Følelse syntes i Førstningen selv at overvælde vor Fører. Men da vi gav ham dygtigt at spise og drikke, fik han Mod; han forsynede sig med en 5 Alen lang Stang og gik nu uforfærdet fremad. Vi fulgte ham i Hælene og maatte bestandig passe at træde i hans Spor, thi et eneste Feiltrin havde let kunnet føre os i Fordærvelse. Skjøndt han fra Barnsbeen kjendte disse Sumpe og bedre end vi kunde bedømme Bundens Beskaffenhed, kom han dog ofte i Forlegenhed, og maatte bruge Stangen som Sonde. Naar en længere Strækning forekom ham mistænkelig, maatte vi blive staaende, medens han gik i Forveien for at undersøge Terrainet. Dog kom han sjelden tilbage til os for at lodse os videre, men antydede med Stangen den Retning, vi skulde tage. I saadant Fald havde vi nu intet Spor at træde i, og vare ikke sjelden i stor Angst og Nød. Det var aldeles ikke let, altid at beholde vor Aandsnærværelse, da vi næsten ved hvert Skridt sank i til Knæet og ikke formaaede at beregne vor egen Tyngde eller den slibrige Overflades Fasthed, i hvilken vi egentlig talt kun svævede, og som gyngede under vore Fødder ligesom Bølger i Havet."

De eneste Hvilepunkter under denne møisommelige Vandring vare smalle Landrygge, der hist og her gjennemskare de øde Moradser. Kort før Midnat naaede de endelig en Hytte, efterat de hele Dagen havde vadet som Sumpfugle; og snart derpaa endte Reisen med en Baadefart fra Rovaniemi til Kemi.

I 1841 udgav Castrén sin svenske metriske Oversættelse af Kalevala, den bekjendte Cyklus af de ældste finske Myther; samme Aar tiltraadte han, paa Petersborger Akademiets Bekostning sin første større Reise til Samojedernes Land og derfra over Ural til Siberien.

I Klosteret Solovezkoi, paa en lille Ø i det hvide Hav, ventede han hos Missionæren Wenjamin at faae Underviisning i det samojediske Sprog; da denne vægrede sig ved at opfylde

hans Bøn, saa fattede han den Beslutning, at anvende Sommeren til et Besøg hos de terskiske Lapper ved den nordvestlige Kyst af det hvide Hav. Saa syg og svag, at han knap kunde slæbe sig fremad, gik han ombord i et Skib, der skulde bringe ham fra Archangel til Tri Ostrova, ligeoverfor den kaninske Tundra. Det var hans Hensigt atter at gaae i Land, hvis han ikke den næste Dag befandt sig bedre; men da han vaagnede næste Morgen, vare de alt langt fra Land. Der var ikke at tænke paa at komme tilbage, og saa syg han ogsaa følte sig, maatte han dog føie sig i sin Skjæbne og blive ombord som Invalid. Naar Vinden er god, pleier Reisen fra Dvinamundingen til Tri Ostrova at tilbagelægges i 24 Timer, men denne Gang havde de Vindstille i 8 Dage, og kom i denne Tid ikke af Stedet. Endelig blev Vinden god og snart fremdukkede den terskiske Kyst med dens hvide, isbedækkede Bredder. Castrén glædede sig allerede til endnu samme Dag at naae Tri Ostrova; men pludselig slog Vinden om og drev dem ud i Havet igjen. Her reiste sig en voldsom Storm, som truede med at kaste dem ind paa Klipperne ved de Solovezkiske Øer.

„Saavel Skipperen som Besætningen begyndte nu alvorligt at mistvivle om vor Redning. For at forjage Frygten berusede de sig i Brændeviin. I denne Tilstand kunde de naturligviis Intet foretage dem; det Eneste de gjorde, var at bande og rase. Skipperen beklagede sig flere Gange for mig, at han ikke ved Brændeviin kunde faae sig en ordentlig Ruus, og lod mig ikke være i Ro, før jeg havde givet ham min Romflaske. Da han lidt efter lidt havde tømt Indholdet, befandt han sig endelig i en saadan Tilstand, at han maatte blive liggende i sin Køie. Ogsaa Mandskabet gik nu, den ene efter den anden, tilkøis, og Skibet var nu aldeles overladt til sig selv og tumlede omkring for Vind og Bølger. Jeg var den eneste paa Dækket og ventede hvert Øieblik at Skibet skulde knuses; snart opdagede jeg dog, at Vinden havde vendt sig. Jeg vækkede nu Søfolkene og lagde mig til Ro. Udmattet ved Sygdommen og Dagens forfærdelige Scener sank jeg i en dyb Søvn, og da jeg

vaagnede næste Morgen, befandt vi os igjen ved Østkysten af det hvide Hav." Vedholdende Storme og tiltagende Sygelighed tvang ham nu til at vende om. Ved Ankomsten i Archangel stod det ilde til baade med hans Krop og hans Pung. Hele hans Pengebeholdning beløb sig kun til omtrent 15 Sølvrubler, og dermed skulde han ikke komme langt. I Archangel levede der imidlertid nogle Samojeder, der vare endnu fattigere end han, og som priste sig lykkelige, naar han imellemstunder besøgte dem i deres Hytter og trøstede dem med en Slurk Brændeviin. En af disse taknemmelige Vilde var saa fortryllet af hans Gavmildhed, at han erklærede sig villig til at følge ham til Verdens Ende. Castrén tog ham til Lærer i det samojediske Sprog og tog ham med til en nærliggende Landsby, hvor han opholdt sig hele Resten af Sommeren. Hans Sundhed blev herved betydelig forbedret; ogsaa modtog han her fra det finske Gouvernement en betydelig Pengehjælp. Glad i Hu fortsatte han sine Studier, indtil Sneefaldet begyndte, da han gjorde sig færdig til at drage ud i Ørkenen.

De europæiske Samojeders Land, den saakaldte mesenske Tundra, begrændses i Nord af Ishavet, i Øst af Ural, i Vest af det hvide Hav, og i Syd af Skovregionen, der i disse Egne naaer op til 66° eller 67° n. Br. Denne store og øde Strækning gjennemskjæres og deles i to ulige store Dele af Petschorafloden. Hele Tundra'en hører til de ublideste Egne paa Jorden, og den tynde Befolkning er, som man vel kan tænke sig, nedsunken i det dybeste Barbari; den bestaaer af nomadiserende Samojeder, af Syrjæner (en finsk Stamme) og af Russere, der ere i Besiddelse af nogle elendige Stationer langs Floderne.

I November 1842 forlod Castrén Archangel for i et heelt Aar at begrave sig i denne sørgelige Ørk. Indtil Mesen ved Østkysten af det hvide Hav beboes Landet af Russere og Christne, men hinsides denne Stad begynder den samojediske Befolkning, der for største Delen er hedensk. Det lykkedes ham ikke i Mesen at finde et passende Subjekt, der kunde bruges som Tolk og Lærer; næsten ligesaa uheldig var han i

den 40 Verster bortfjernede Landsby Samsha, hvor han fandt hele den usle Befolkning i høieste Grad hengiven til Drik. Han tog den meest nøgterne Person, han kunde finde; men selv han var efter vore Begreber en Drukkenbolt af første Rang og fik snart sin Afsked. Derpaa forsøgte han det med en Samojedinde, men heller ikke hun var nogen Dag ædru. Endelig førtes en Mand til ham, der blev roest for ham som den ædrueligste og klogeste paa hele den kaninske Tundra, og det lod virkelig til, at denne Fugl Fønix var til at bruge; men efter nogle Timers Forløb blev han kjed af Castréns Spørgsmaal og lod som han var syg. Han kastede sig ned paa Gulvet, klagede og jamrede, og bad om Forbarmelse, indtil Castrén endelig blev vred og kastede ham paa Døren. Kort efter saae han ham ligge beruset i Sneen udenfor Kroen i Selskab med mange Andre i samme Tilstand.

Under disse for Philologien saa mislige Omstændigheder besluttede han at trænge længere ind paa Tundra'en og trods Vinteren at bane sig en Vei gjennem de øde Stepper til den 700 Verster bortfjernede Kirkeby Pustosersk ved Petschoras Munding. Paa denne Reise maatte han være rede til at frasige sig alle Bekvemmeligheder; han maatte være forberedt paa ofte at overnatte under fri Himmel paa den stormfulde Tundra eller i Samojedernes skrøbelige Telthytter, eller i det Høieste i de russiske Kolonisters smaa Huse, hvor Sneen og Vinden trænger ind gjennem Sprækkerne i Væggen, og hvor alene Ulvepelsen giver Beskyttelse mod Kulden. Han giver os en ret tiltrækkende Skildring af denne eventyrlige Tundrareise:

„En Morgen i den sidste Halvdeel af Decembermaaned saae vi en Samojed, der var i Begreb med at spænde fire friske Rensdyr for vor med Bast overtrukne Slæde (Keris). Efterat han havde spændt ligesaamange Dyr foran sin egen ubedækkede Slæde, binder han et af mine Dyr fast bag ved denne ved Hjælp af en lang Rem. Derpaa sætter han sig ned i sin Keris, den forreste af de to, griber Tømmen med den ene Haand og en lang Stok med den

anden. Med denne støder han til hvert af sine Rensdyr, og nu gaaer det i flyvende Fart ud paa Tundra'en imod Nord. Sletten er ligesaa nøgen som dens Moder, Havet, der begrændser Horizonten i Øst. Ja, hvis ikke Vinden feiede Sneen afveien, som Himlen i sin Barmhjertighed strøer ud over dette uhyggelige Land, saa vilde vi være i Tvivl om, paa hvilket Element vi befinde os. Kun hist og her mode vi usle Granskove og smaat Krat af lave Pilebuske, der sædvanlig ere Tegn paa en lille Bæk, der langsomt arbeider sig frem gjennem det flade Land. Ved nøiere Betragtning seer man dog overalt smaa Ujævnheder, men om Vinteren ere de knap synlige, da Sneen dækker Fordybningerne omkring dem. Hvor disse Forhøininger hæve sig noget mere over Sletten, der er Jorden nøgen eller i det Høieste bedækket med en tynd og haard Skorpe af Snee, gjennem hvis Spalter Rensdyrsmosset hurtigt skyder frem. Jorden var „øde og tom" som ved Skabelsens Begyndelse, og selv Himlen var mork. Vi glede rask frem, Snee og Hagel begyndte at pidske os i Ansigtet; Samojeden brummede en eensformig Melodi." —

I Landsbyen Nes, 60 Verster fra Samsha troede Castrén at have naaet sine Ønskers Maal, da det her lykkedes ham at opdrive en samojedisk Lærer, der kunde Russisk og havde en for sine Landsmænd usædvanlig klar Forstand.

„Manden var sig sin Overlegenhed bevidst, og saae under Udøvelsen af sit Lærerembede med Foragt ned paa sine svagere Brødre. Engang vilde nogle Samojeder rette Noget ved hans Oversættelse; men han befalede dem at tie og tilføiede, at de ikke vare Lærde. Jeg opbød Alt for at knytte ham til mig paa længere Tid; jeg talede ham venlig til, betalte ham godt, gav ham hver Dag Brændeviin, og hver Gang han havde Lyst, fik han Tilladelse til at drikke sig fuld. Ikke desto mindre kjedede han sig og længtes bestandig efter Tundra'en. — „Du er god imod mig," sagde han en Dag til mig, „men jeg kan ikke længere holde det ud i Stuen. Vær nu mild og giv mig Frihed." Jeg forøgede hans Løn og gav ham mere Brændeviin; desuden lod jeg hans Kone og Born hente,

tracterede ogsaa hende, kort sagt, jeg søgte paa enhver tænkelig Maade at muntre ham. Herved overtaltes han da til at blive endnu nogle Dage. Der sad de da alle tre paa Gulvet i mit Værelse. Manden havde nok at gjøre med mig; Konen syede Samojedklæder og hjalp undertiden Manden med Oversættelsen. Ofte sukkede hun dybt, og da jeg engang spurgte om Grunden til hendes Sorg, brast hun i Graad og svarede hulkende, at hun sørgede over sin Mand, der maatte sidde fængslet i Stuen. „Din Mand," yttrede jeg, „har det jo ikke værre end du selv. Sig mig, hvad tænker du da om din egen Stilling?" „Jeg tænker ikke paa mig," var hendes naive Svar, „jeg er kun bedrøvet for min Mand."

Endelig bad de mig saa inderligt om deres Frihed, at jeg ikke længere var istand til at modstaae deres Bønner."

Paa Veien fra Pjoscha til Pustoserſk gjorde han grundigt Bekjendtskab med Tundra'ens Storme. „Uveiret brød ud over os og tiltog ved Middagstid i den Grad, at vi ikke formaaede at see Rensdyrene foran Slæderne. Kaleschen paa min Slæde skaffede mig i Førstningen nogen Beskyttelse; men senere op ad Dagen rev Stormen den bort. Ængstelig spurgte jeg mine Ledsagere, hvor lang Vei vi havde tilbagelagt og fik til Svar: „Vi kjende ikke Stedet og kunne ikke see Nogenting." Dette Svar gjentoge Jemtschikerne, hvergang de skuffede Sneen af mig. De gjorde derimellem den bedrøvelige Opdagelse, at min Maliza var drivende vaad, og den ene af dem var ædelmodig nok til at tilbyde mig sin Savik (Overfrakke). Det er min Skjæbne, at jeg i Henseende til de lineare Dimensioner overskrider det sædvanlige Maal, hvilket ofte har sat mig i Forlegenhed med Hensyn til Slæde og Klædning og saaledes ogsaa denne Gang forbød mig at tage imod det venlige Tilbud. Jeg blev saaledes lidt efter lidt gjennemvaad. Langsomt trængte vi fremad, og vi kjørte snart i den ene, snart i den anden Retning. Endelig naaede vi en Flod, som var Jemtschikerne bekjendt. Den ene Jemtschik kjørte ned ad Isen for at søge efter en bedre Vei. Da han blev for længe borte, drog den anden afsted for at opsøge sin Staldbroder,

og jeg sad saaledes alene paa Tundra'en, idetmindste i nogle Timer, uden at vide, hvad der var bleven af dem; thi Alt, hvad jeg her har fortalt, erfarede jeg først ved vor Ankomst i det nærmeste Telt. I Begyndelsen vidste jeg ikke engang af, at mine Ledsagere vare forsvundne; men da jeg senere gjorde denne bedrøvelige Opdagelse, troede jeg, at de vare løbne bort af Angst. Jeg skal ikke forsøge at give en Skildring af min indre Tilstand: jeg var saa forfrossen i de gjennemvaade Klæder og Kulden steg saa stærkt ved Nattens Frembrud, at jeg blev angrebet af en forfærdelig Feber og gjorde mig rede til at tiltræde den sidste Reise."

Efter længe at have vanket om naaede det lille Reiseselskab nogle samojediske Telte; her knælede den ældste af de to Jemtschiker ved Castréns Slæde og udtalte sin Glæde i Tak til Herren; „thi han, ikke jeg, har reddet dig i denne Nat."

Da Veiret den næste Morgen syntes at tegne bedre, og Veien opad Floden Indiga var let at følge, saa besluttede den uforsagte Mand trods Svaghed og Sygdom at drage videre, for at naae en 40—50 Verster derfra beliggende russisk Bondegaard. Her vilde han da opholde sig i nogen Tid med en Lærer, han havde faaet med fra Samojedteltene.

„Idag ligesom igaar fik vi ondt Veir, og Stormen voxede henimod Aften i en saadan Grad, at vi hverken kunde holde Mund eller Øine aabne imod den; dens uophørlige Brusen virkede bedøvende paa Sandserne. Om Dagen blev jeg drivvaad af den fugtige Snee om Natten kom bidende Frost. Aldeles forfrossen ankom jeg ved Midnat til den russiske Gaard. Jeg var saa udtømt og svag, at jeg neppe formaaede at holde mig opreist. Sandsesløs og halvblind ravede jeg frem og stødte flere Gange Panden mod Væggen. Vindens Brusen lød i fulde 24 Timer for mine Øren."

Nogle Dage senere naaede han Landsbyen Pustosersk, der sikkert er et af de ødeste Steder i Verden. Man seer neppe Spor til Skov, ikke engang Klipper og Stene synes her at ville trives; kun et uendeligt, fladt Hav af Snee, hvor Vindene drive deres vilde Leg, udbreder sig for Øiet. De rase ogsaa

uafladeligt og ofte med en saadan Voldsomhed, at Beboerne ikke tør vove sig ud for at hente Vand eller søge Brændsel. Ofte begraves Husene i Sneen lige til Taget, og Beboerne maae da grave smalle Gange rundt om deres Huse.

I dette nordiske Eden slog Castrén sig til Ro for nogle Maaneder; thi afseet fra det ubehagelige Opholdssted fandt han her en udmærket Leilighed til at fortsætte sit Studium af Samojedernes Sprog, Sæder og Religion. Disse Nomader komme til Pustoserst især for at tiltuske sig Meel og andre Fornødenheder; men mange lokkes til at gjentage Besøgene ved deres Begjærlighed efter Brændeviin. Tilsidst bleve de reent borte, og da Castrén ikke længere kunde drage Nytte af Opholdet, gav han sig i April paa Veien til Landsbyen Ustsylmsk, der ligger ved Petschora, 150 Verster sydligere, og hvor der endnu efter Sigende skulde opholde sig nogle Samojeder. Veien dertil gik gjennem et saa øde og trist Land, at det efter de derværende Præsters Paastand ikke kunde være skabt af Gud, men maatte have dannet sig senere end Syndfloden; dog bliver Landet noget smukkere i Nærheden af Ustsylmsk ($65\frac{1}{2}^{0}$ n. Br.), hvor de nordiske Træsorter trives ret godt. Hvad der derimod ikke vil trives her, det er den sunde Fornuft; thi Stedet beboes af de raaeste og meest haardnakkede Raskolniker, han nogensinde havde truffet paa. Uden at kjende et eneste af de ti Bud, leve disse Sekterere i Utugt, Ledig-gang, Strid og Kiv, men ansee sig dog for bedre end alle Andre og holde sig for Guds Udkaarne, fordi de slaae Kors med Tommelen, den fjerde og den femte Finger, knæle for hæslige Helgenbilleder, kalde Frelseren Isos og aldrig gaae i Kirke. Af dette Pak stempledes den uskyldige Philolog som en Hexemester, Mordbrænder og Giftblander. I deres blinde Raseri vilde de slaae ham ihjel; han ansaae det da for raadeligst at reise dérfra til Ischemsk ved Ischma. Men Rygtet om ham var gaaet i Forveien, og skjøndt Fogden og hans Kone med Varme antoge sig ham, saa blev han alligevel af Pøbelen anseet for en forhærdet Gudsfornægter. De lode ham dog i Ro, og han blev her til Slutningen af Juni. De øvrige

Sommermaaneder tilbragte han i Landsbyen Kolva, der ligger ved Petschora 400 Verster fra Ischemsk. Den 16de September fortsatte han Reisen til Obdorsk, som han først naaede efter to Maaneders Reise og efter Besværligheder, saa store, som han hverken før eller siden har havt at overvinde. Hinsides Kolva findes der i hele Usa's Flodgebeet ikke en eneste Koloni. Flodbredderne bedækkes af udstrakte Enge med en rig Græsvæxt, men som aldeles ikke benyttes. Overalt seer man udgaaede Træer, snart opretstaaende, snart omstyrtede. Vilde Dyr streife hist og her omkring, men Mennesker og menneskelige Boliger søger man forgjæves. Daglig seer man talløse Skarer af Ænder og Gjæs, der ere i Færd med Reisen sydpaa, og ønsker blot at kunne følge med. Under stadig Kamp med Storm og Modvind naaedes endelig den 27de September en elendig ubeboet Hytte, omtrent 40 Verster fra Ural, hvor han med 14 andre Personer nødsagedes til at blive næsten i en heel Maaned for at vente paa godt Kaneføre. Den fuldkomne Mangel paa enhver Bekvemmelighed, det slette Selskab, den vedholdende Regn og de uhyggelige Omgivelser gjorde dette Ophold Dag for Dag ulideligere. Endelig, den 25de Oktober, kom Forløsningens Dag, og den 3die November saae Castrén Ural i sin hele Pragt — omstraalet af Stjerneglands, der belyste dens bølgeformige, himmelhøie Toppe. I Midten hævede „Urals Fyrste" sin hvide Isse og talløse Stjerner hang ned over ham.

„Du seer, at Fyrsten er mild idag," sagde en Samojed, „men han kan ogsaa see anderledes ud." Derpaa fortalte han om de frygtelige Storme, der rase paa Ural og nedslynge store Stene og hele Klipper fra Bjerget. Reisen over det frygtede Pas gik rask og lykkelig for sig, og den 9de November 1843 naaede han endelig Obdorsk, rigtignok med udtømte Kræfter og nedbrudt Helbred, men alligevel glad ved nu at befinde sig i sine Drømmes Land, det hellige Asien. Det usle og triste Obdorsk, den nordligste Koloni i Vestsiberien, var en sand Høiskole for den ivrige Sprogforsker; thi her strømme Ostjaker og Samojeder sammen i Tusindeviis fra alle Kanter,

navnlig i Markedstiden. Her havde han altsaa den bedste Leilighed til at udvide sine Kundskaber; men hans ødelagte Helbred tvang ham til at at reise til Beresov og derfra til Tobolsk, hvorpaa han i Marts 1844 ad den korteste Vei tog hjem til Finland, for her i det elskede Hjem at samle nye Kræfter til Fortsættelsen af sine siberiske Studier.

Allerede i Mai Maaned 1845 træffe vi ham atter i Tobolsk og i Juli see vi ham seile ned ad den majestætiske Ob til Surgut. Strømmens Vandflade begrændsedes ikke af nogen Bred og frembød ingen anden Afvexling end nogle ubetydelige Skovøer og oversvømmede Landsbyer; desuden hist og her nogle smaa Grupper af enkelte Trætoppe, der ragede op over Bølgerne. Overalt herskede der Jammer og Elendighed. Mange Ostjakfamilier vare af den usædvanlig høie Vandstand blevne tvungne til at forlade deres Boliger og flygte til Skovene.

Paa andre Steder beundrede Castrén Naturens Vildhed. Indvaanernes Antal er uendelig ringe, og da de alle befatte sig med Jagt og Fiskeri, saa er Jorden overladt til sig selv og dens Vildhed bliver altid ubeseiret. Intet er sædvanligere end at see Boliger omgivne af Sumpe og uigjennemtrængelige Skove. Moradser, uafmeiede Enge og tørre Heder følge efter hinanden i sørgelig Vexel. Det unge Græs standses i sin Udvikling af det gamle fra forrige Aar, der endnu i Juli bedækker Engene med sin Askefarve. Af levende Skabninger seer man sjelden andet end Traner, vilde Ænder og Gjæs. Imellem Siljarski og Surgut, en Strækning af 200 Verster, ligger der kun tre smaa russiske Landsbyer; Ostjakerne boe forstørstedelen ved Bifloderne.

I Krasnojarsk ved Jenissei, hvor han ankom i April 1846, havde han en glædelig Overraskelse, da han her forefandt et Brev fra den russiske Embedsmands Kone, der i Ischemsk saa venlig havde taget sig af ham. Efter den Reiseplan, der for tre Aar siden var bleven hende meddeelt af Castrén, formodede hun, at han omtrent ved denne Tid maatte indtræffe i Krasnojarsk, og hendes Brev ankom ogsaa kun nogle Timer før ham efter en 6000 Verster lang Reise. Det

var en Anbefaling til hendes Fader, hvem hun indtrængende lagde paa Hjerte at modtage den Fremmede med Godhed og Deeltagelse. Man kan tænke sig, hvor velgjørende denne Vennehilsen fra en anden Verdensdeel maatte være for den eensomme Vandrer.

Dog ikke længe turde han dvæle ved disse behagelige Erindringer; hans Opgave drev ham imod Nord, for at lære de Folkefærd at kjende, der boe langs med Jenissei. Fra Begyndelsen af Juni indtil Slutningen af Juli forblev han i Turuchansk, beskjæftiget med litterære Arbeider, hvori han understøttedes af de Indfødte. Trods den nordlige Beliggenhed led han dog meget af den trykkende Hede, af Myggesværme, daglige Tordenveir og Regnskyl. De første Dage af Augustmaaned havde Sommeren Ende. Den almindelige Myg forsvinder og gjør Plads for en anden, endnu besværligere Art; Græsset gulnes og Nordvinden river Bladene af Træerne; de indfødte Fiskere trække ind i Skovene, og Ænder og Gjæs begynde at vandre sydpaa. Ogsaa Castrén gjorde sig nu rede til at forlade Turuchansk, ikke for at følge Trækfuglene mod Syd, men for tvertimod at trænge endnu dybere ind i den nordiske Ørken.

Nedenfor Turuchansk sagtner Jenissei sit raske Løb, Baadene maae her slæbes frem af Hunde, og naar Veiret er ugunstigt, tilbagelægges fra Morgen til Aften kun 5—10 Verster. Paa denne kjedsommelige og langsomme Fart har den Reisende Leilighed nok til at beundre Pilebuskene paa den venstre og Granerne paa den høire Side af Floden, de uforgjængelige Ismasser, som Foraars-Høivandet har efterladt hist og her ved Bredden og de talløse Skarer af Ænder og Gjæs, der stedse flyve hen over ham. Hveranden Dag kommer et Barktelt tilsyne.

Omtrent 365 Verster nedenfor Turuchansk ligger Plachina, en af tre usle Hytter bestaaende Vinterstation, i hvis Naboskab Fyrsten over de tasovske Juraker havde opslaaet sit Sommertelt for efter gammel Skik at drive Fiskeri i Jenissei. For i nogen Tid at kunne beskjæftige sig med dette lille samo-

jedifke Folkefærd, lod Castrén den bedste og største af Hytterne istandsætte til Bolig for sig. Den var slet nok endda. Hans Studereværelse fik sit sparsomme Lys fra et lille med Papir overtrukket Hul, og han maatte ofte tænde Lys midt paa Dagen for at kunne skrive; det besværligste var imidlertid den bidende Røg. Skjøndt det gjennemsigtige Tag var bleven udbedret, saa maatte han dog ved hvert stærkt Regnveir — og det regnede næsten bestandig — ophøre med at arbeide, pakke Papirerne ind og beskytte sin egen Person som under fri Himmel. Dertil kom endnu Omsorgen for de Ting, der vedrørte Livets Nødtørft og Opholdelse. Efter et Ophold af tre Uger i dette jordiske Paradis drog han 50 Verster videre til den chantajske Vinterleir; her forefandt han et noget bedre Kvarteer til at fuldende sit Studium af det jurakiske Sprog. Derpaa dvælede han nogle Maaneder i Dudinka, en 567 Verster nedenfor Turuchansk beliggende elendig Landsby paa 2–3 Hytter, og drog saa videre mod Nord til Vinterleiren Tolstoi Nos, hvilken han selv kalder berygtet, og som vel heller ikke, navnlig paa Grund af sin nordlige Beliggenhed, 71° n. Br., fortjener et mildere Tillægsord.

Han forlod Dudinka i en Balak, en med Rensdyrskind bedækket Slæde, der blev ført af nogle Samojeder med Rensdyr. Det Ubehagelige i saaledes at kjøres om som et Lig i den snevre og mørke Kasse bevægede ham til at ombytte Balak'en med en aaben Slæde; men han maatte bøde for sin Forvovenhed med Frost i Fødderne, Fingrene og enkelte Dele af Ansigtet. Da man ved Ankomsten i Nattekvarteret opdagede dette, krøb Castrén atter ind i sit Fængsel og slap ikke ud deraf før efter 9 Dages Reise, da de naaede Tolstoi Nos, der bestaaer af 4 Huse, det ene elendigere end det andet. I en af disse Hytter indrettede han sig nu saa godt det lod sig gjøre og fortsatte ved Lys sine Studier i nogle Uger; thi her forsvinder Solen allerede i November, og kun ved Middagstid seer man en svag Dæmring ved Horizonten. Næsten hver Morgen er Tundra'en indhyllet i tætte, graae Taager, der sædvanlig fordele sig henimod Aften, hvorefter Maanen, Stjer-

nerne og det flammende Nordlys udgyde deres magiske Glands over de hvide Sneemarker.

Tilsidst kunde han ikke lære mere af de i Tolstoi Nos forsamlede Nomader, og Castrén drog nu atter sydpaa. I Chantaja fandt han den om Sommeren saa lyse og behagelige Stue, trods den massive Kakkelovn og dens 4 Isvinduer, næsten ligesaa kold og mørk som et samojedisk Barktelt. Vandet flød ned af Væggene, Maatter og Klædningsstykker frøs fast ved dem, og Røgen var ofte saa utaalelig, at han ikke kunde holde det ud inden Døre. I denne usle Hytte sad han i tre lange Uger ved en Tællelampe, der brændte fra Morgen til Aften, og beskjæftigede sig med Studiet af de samojediske Dialekter.

Turuchansk er et jammerligt Hul; men alligevel glæder man sig ved at gjensee det, naar man har levet et halvt Aar mellem Sumpe og i to Maaneder været berøvet Sollyset. Her kommer Solen dog hver Dag over Horizonten, og selv i sin Stue kan man glæde sig ved Dagens Lys, da Byen besidder idetmindste 4 Huse med Glasruder. Af Længsel og Utaalmodighed efter ret snart at naae den solbeskinnede By havde Castrén imod Sædvane besluttet sig til ogsaa at reise om Natten; men allerede den første Nat havde hans Utaalmodighed nær kostet ham Livet. Hans Fører havde i Nattens Mørke ikke lagt Mærke til, at Jenissei var traadt langt ud over sine Bredder og at Vandet havde trængt sig op over Isen, der paa mange Steder havde slaaet dybe Revner. Han kjørte derfor ned i en Vaage, Rensdyrene formaaede ikke at trække Slæden i Land, og hele Selskabet sad saaledes bogstavelig talt indefrosset paa Floden og stod Fare for ved den stærke Kulde at miste Lemmerne. Kun et vidunderligt Tilfælde skyldte de deres Frelse. Af Respekt for nogle akademiske Brevpakker var der nemlig bleven sendt en Stafet fra Turuchansk til Castrén. Postillonen traf ham just, da han befandt sig i denne farlige Stilling, hjalp ham i Land og ledsagede ham til et samojedisk Barktelt, hvor han fik sine forfrosne Lemmer optøede. I denne skrækkelige Nat mistede en af Samojederne

Fødderne, en anden, som var sendt ud for at søge Hjælp, kom ikke tilbage igjen og var rimeligviis forulykket paa Isen.

Hele Reisen fra Chantaja til Turuchansk ledsagedes desuden af Ubehageligheder og Gjenvordigheder af hver Art. Snart sprang en Rem, snart gik Slæden istykker, saa fore de vild og saa bleve Dyrene trætte, saa at de maatte gaae tilfods til Stationerne og Vinterleirene, hvor de Reisende neppe fandt Varme, endsige Forfriskninger. Man kan da forestille sig hans Henrykkelse, da han endelig midt i Januar 1847 holdt sit Indtog i Turuchansk i en med 16 Hunde forspændt Slæde. Der dvælede han kun i 3 Dage, saa udmattet og fuld af Rheumatisme, Tand- og Ørepine, at han ikke engang var istand til at skrive et Brev. I denne elendige Tilstand slæbte han sig langsomt fremad til Jenisseisk, hvor han omkom den 3die April 1857.

Men trods sin Sygdom var hans Iver ligestor: Legemet maatte være nok saa svagt, det maatte dog lystre den videbegjærlige Aand. Neppe var han her nogenlunde kommet til Kræfter, før Ønsket om at lære Sojoterne at kjende drev ham til at reise over de japanske Bjerge ind i det himmelske Rige. Det kom an paa at faae afgjort, om dette lille Folk hørte til Samojederne, og den grundige og samvittighedsfulde Mand vilde have betragtet hele Reisen som forfeilet, naar et saa vigtigt Punkt var forblevet uopklaret.

„Min eventyrlige Reise er fuldendt," skriver han den 17de August til sin Ven Skogrén fra Landsbyen Tes ved Tuba. „I en heel Maaned har jeg næsten hver Dag været i Saddelen fra Solens Opgang til dens Nedgang, og da den sajaniske Julidag forekom mig meget kort, forlængede jeg den ofte med den skjønne Maaneskinsaften. Veien gik over øde og ubanede Stier, over steile Afgrunde og himmelhøie Bjerge, gjennem Floder og Moradser, Skov og Krat. Med Undtagelse af nogle Guldvaskerier traf jeg ingen menneskelige Boliger, og saaledes blev jeg nødt til, hvordan Veiret end var, at holde ud under aaben Himmel. Min Føde bestod i det Høieste af Mælk, undertiden af Græsrødder, men sædvanlig af Thee og

Brød. Veien er om Sommeren saa blød, at Hesten ofte synker i til Bugen og bliver siddende fast i Leret. Er Dyret fromt, saa kaster det sig strax om paa Siden, og flere Gange stod jeg Fare for at brække Benet i Stigbøilen. Er det utaalmodigt, saa gjør det voldsomme Sæt med Bagbenene og kaster sig fra den ene Side til den anden, saa at Rytteren staaer Fare for at knuse Arme og Been paa Træstammerne eller støde Hovedet fordærvet. Undertiden lægge Hestene sig ned paa Bugen for at trække sig og Rytteren nedad Bjerget. Af de utallige Farer, jeg slap ud af, vil jeg kun anføre een. En af Stormen brækket Træstamme laa tvers over Veien, saa høit over Jorden, at min Formand kun behøvede at bukke sig en Smule. Jeg bøiede mig saa dybt, at mit Bryst hvilede paa Saddelknappen, men da min Hest var betydelig høiere end min Formands, fik jeg mit syge Bryst kvæstet paa en høist ubehagelig Maade.

Skovreisen har dog ogsaa sine lyse Sider, navnlig, naar man om Aftenen slaaer sig til Ro om Ilden og det syder i Kjedel og Gryde. Sadeltæppet bredes ud paa Jorden, Sadelen tjener til Stol. Hver kommer frem med sin Deel til Maaltidet; Præsten og Guldvaskeren have det Bedste, den Lærde det Ringeste. Ost og Brændeviin, Thee, Bouillon og Madera, Fisk og Kjød, Champagner og Caviar, Alt fortæres mellem hverandre; thi Maaltidet er paa eengang Frokost, Middags- og Aftensmad. Der synges til Glasset, og derpaa sover man ind i det Grønne uden at lade sig forstyrre af Vind og Regn. — Intet er naturligere, end at der til en saadan Reise knytter sig Minder om forslaaede Arme og Been, om Tandpine og andre Lidelser, men den kunde godt have endt endnu mere tragisk med chinesisk Fangenskab. Det er for russiske Embedsmænd en høist mislig Sag at overskride den chinesiske Grændse, og undtage vi nogle enkelte reisende Lærde, saa har vel Ingen nogensinde vovet det. Derimod træffe Guldsøgerne sammen med deres Naboer paa begge Sider af Grændsen.

En sojotisk Darga modtog mig med aabne Arme; jeg maatte fortælle ham hvordan den hvide Chan havde det, og han fortalte mig, at den store Chan befandt sig ved godt Helbred, at Alting var godt og at med eet Ord Dalai Lama var en naadig Gud i Alt og mod Alle. Vi røg og snusede sammen, og Venskabet var beseglet. Men den næste Dag var det glemt, og han truede mig med Fangenskab, hvis jeg ikke ufortøvet forlod Landet. Nu lokkede jeg Darga'en ned i min Balagan, hvor en Flaske Brændeviin og et Stykke rødt Toi skaffede mig Tilladelse til at blive, indtil mine Folk og Heste kom til Kræfter igjen. Allerede i Forveien havde jeg for gode Ord og Betaling faaet nogle fattige Folk til at fortælle mig Alt, hvad jeg vilde vide. Jeg kunde nu ikke mere være i Tvivl om, at Sojoterne for en stor Deel ere af samojedisk Herkomst, skjøndt deres Sprog er en Dialekt af det Tyrkiske. Glad ved det lykkelig fuldendte Værk vendte jeg tilbage til det russiske Rige."

I Marts 1848 finde vi vor Castrén i Irkutsk, og kort derpaa foretager han en transbaikalsk Reise, for hos de burjætiske Lama'er at fortsætte sine i Nishn' Udinsk begyndte mongolske Studier og navnlig ved deres Hjælp at faae Oplysning om Siberiens mørke Fortid. Ved Selenga's Bredder havde han det, idetmindste hvad de ydre Bekvemmeligheder angik, langt bedre end ved Petschora 5 Aar før. I ethvert burjætisk Telt kan den Fremmede altid faae en Kop mongolsk Kaffe kogt i Melk, stegt Bedekjød, samt Ost og Mælk. Hos Lama'erne er Maaltidet endnu lækkrere, og blandt Burjæterne gives der Lama'er i Masse; næsten hver fjerde Mand er en Lama. Denne deres Velstand opnaae de dog ikke for Intet; de maae studere og lære udenad for Føden. Til enhver velbestalter buddhistisk Præst stilles den Fordring, at han skal være hjemme baade i Gandscher og Dandscher, og disse Bøger udmærke sig rigtignok ikke ved deres Korthed; de udgjøre 200 Bind og indeholde Theologi, Moral, Philosophi, Astronomi og historiske Fortællinger af alle Slags. Enhver Lama maa kjende Thibetansk, og de Lærdeste skulle ovenikjøbet have nogen Kundskab til

Sanskrit. Deres medicinske Kundskaber faae de fra thibetanske Kilder og forskrive Lægemidlerne fra Pekin. Desuden beskjæftige de sig meget med Kaligraphi og Tegning. I kaligraphisk Henseende saae Castrén aldrig noget Nydeligere end de burjætiske Lama'ers Haandskrifter, af hvilke nogle vare skrevne med Sølv og Guld og vurderedes til flere Tusinde Sølvrubler.

Han besøgte her det høitagtede Overhoved for samtlige selenginskiske Burjæter, Njendak Banpylaf, der var Korrespondent af Kasaner Universitetet, Ridder af flere høie Ordener etc. Denne fordringsløse, men i sin Art mærkværdige Mand gik i Faarepels som alle de andre Burjæter; kun ved festlige Leiligheder var han klædt i en Silkekappe. Teltet var hans sædvanlige Bopæl; ved Besøg af fornemme Gjæster derimod blev der opført en smuk Bygning ved Siden af hans lave Hytte. Ivrigt sine Fædres Tro og Skikke hengiven havde han grundigt studeret den mongolske Litteratur og var forsynet med en udmærket Samling af mongolske religiøse Skrifter, hvis frie Brug stod enhver Ven af Litteraturen aaben. Castrén blev hos ham i 14 Dage og trængte derpaa videre ind paa den eensformige Steppe.

Skjøndt Burjæterne forstaae sig paa at opføre Bygninger af de forskjelligste Slags, saa er dog det ældgamle Telt af Filt endnu altid deres Yndlingsbopæl. Hos de Rige staaer der paa den venstre Side af Teltet kostbare Kister stablede op paa hinanden, der indeholde Zobelskind, kostbare Tøier etc.; den høire Væg praler med den glindsende Theemaskine og andet Huusgeraad; ligeoverfor Døren befinder sig Divanen med bløde Hynder, foran hvilken Gudebillederne paradere. Paa begge Sider af Divanen hænger der sølvbeslagne Sadeler, Sværde og Buer. Ligesaalidt forsømmes Klædedragten. I Hverdagslivet bære de alle, baade Fattige og Rige, Gjede- eller Faarepelse. Til Stads bruges derimod kulsorte Zobelskind, Silke og andre fine Tøier, og Damernes Toilette er bedækket med Kostbarheder. Mænd og Kvinder bære paa Hovedet en lang spids Silkehue, der er bræmmet

med Zobelskind og i Spidsen bestaaer af rødt Silke. Paa Fingrene bære de Guld- og Sølvringe.

Burjæternes Herskere have fra gammel Tid Titel af Taischa, der kun er arvelig paa Mandssiden. Da Russerne bragte dem under Aaget, beholdt Taischa'erne deres Magt mod at betale den aarlige Jassak. Desuden maae Burjæterne gjøre Landtjeneste, holde Landeveiene vedlige, levere Transportheste til Regjeringen og stille fire Rytterregimenter ved Grændsen. Deres Antal er omtrent 180,000.

Castréns senere Vandringer frembyde kun lidet Interessant. Hans Opgave var løst; fra Ishavet til Altai havde han grundigt gjennemforsket sine vilde Stammefrænder, og efterat have tilsat sit Helbred og sine bedste Kræfter længtes han efter Hjemmet. Men hverken Fædrelandets Luft eller den akademiske Ro i Helsingfors kunde kvæle de Dødsfrø, som de anstrængende Reiser havde udsaaet i hans før saa kraftige Legeme.

Efter nogle Aars Skranten døde han om Efteraaret 1855. Hele Finland sørgede over dette Tab; thi det følte, at det havde tabt en af de Mænd, som bringe Hæder over et Folk, og selv i fjerne Lande fandt Efterretningen om hans tidlige Død en smertelig Gjenlyd hos alle dem, der, om ogsaa kun i Aanden, havde fulgt ham i de siberiske Udørkener.

Syvende Kapitel.

Samojederne.

Endnu mere raa og uvidende end Lappen er hans Nabo og Stammefrænde, Samojeden; og dette lader sig let forklare, naar man betænker, at han er langt mindre i Berøring med cultiverede Nationer.

Samojedernes Hjem finde vi i de vildeste og utilgængeligste Tundra'er og Skove i Nord-Europa og Vest-Siberien. Med deres Rensdyr gjennemvandre de de skovløse Ørkener fra Østkysten af det hvide Hav til Chatanga's Bredder, eller jage i de umaadelige Skove, der strække sig mellem Ob og Jenissei. Som eensomme Nomader komme de kun sjeldent i Berøring med den civiliserede Verden, og lære desuden denne kun at kjende fra den værste Side, f. Ex. paa Markederne, hvor de ere føielige Gjenstande for Kjøbmændenes Optrækkeri. Hvordan skulde det under saadanne Forhold være dem muligt at frie sig for Mørkets og Barbariets Lænker? Hvor skulde vel det Lys komme fra, der kunde opklare deres Aands Mørke?

Fra Arilds Tid har der været ædle og begeistrede Mænd, som have meddeelt Lapperne Evangeliets Velsignelse; overalt i deres Land er der ansat Præster, rigtignok tyndt fordeelte, der stræbe at indvirke paa dem med Ord og Exempel, der opsøge dem i deres Ørkener med menneskekjærlig Selvopoffrelse for at belære og trøste dem, — Samojederne ere ikke saa lykkelige: haardnakket hænge de fast ved deres gamle Hedenskab og troe blindt paa deres falske Propheter, Schamanerne.

Under forskjellige Navne finde vi disse Taskenspillere overalt i det høie Norden, baade i den nye og den gamle Verden, hvor Christendommen ikke har fortrængt dem. Med ringe eller uvæsentlige Afvigelser ere deres Kunster og Fagter overalt de samme; en Beskrivelse af Schamanismen hos Samojederne gjælder saaledes for alle de Folkefærd, der omtales i dette Skrift.

Ligesaalidt som Schamanismen tør kaldes en Religion — thi om nogen Gudsdyrkelse er der her slet ikke Tale — ligesaalidt fortjene selve Schamanerne Navn af Præster. Samojederne antage rigtignok et høieste Væsen — Num eller Jilibeambaertje (Vogter af Kvæget) — der boer i Luften og sender Torden og Lyn, Regn og Snee, Vind og Veir ned over Menneskene. Som Beviis paa, at der selv hos de raaeste Nationer dog rører sig en digterisk Phantasi, kalde de Regnbuen for Sømmen af hans Klædebon. Alligevel bryde de sig

i Grunden ligesaa lidt om ham, som Ostjakerne om deres Turum. Han staaer dem for fjernt til, at de nogensinde skulde smigre sig med Haabet om at vinde ham ved Bøn og Offringer; han maa da nøies med den tarvelige Anerkjendelse af sin Tilværelse — som alle Potentater, af hvilke man ikke venter noget Godt. Ikke den magreste Høne, endsige et Rensdyr slagtes nogensinde til hans Ære. Foruden Num gives der endnu en stor Mængde underordnede Guddomme, der virksomt gribe ind i Menneskets Skjæbne; lunefulde Væsner, der ved Foræringer kunne ledes bort fra den strenge Retfærdighed, eller som kunne tvinges ved Trylleformularer; til disse er det da, at Samojeden vender sig, naar han trænger til høiere Hjælp. Den fornemste af alle samojediske Afguder befinder sig tillige-med mange andre paa Øen Waigats, hvor allerede Barentz saae den. Dette Gudebillede er intet Andet end en stor Steen-blok, der ligner et Menneske i Form, kun at Hovedet løber spidst til. Den er ikke et Værk af Menneskehaand, men kun af den lunefulde Natur. Det Vidunderlige ligger deri, at Ingen veed, hvorledes den er kommet herhen; thi der gaves en Tid, saaledes siges der, da den ikke lyksaliggjorde Øen ved sin Nærværelse. Efter denne Original have Samojederne dannet mange større og mindre Afgudsbilleder af Steen eller Træ, hvilke de kalde Sjadani, fordi de have et menneskeligt Ansigt (sja). De pyntes med Klæder af Rensdyrsskind og allehaande Flitterstads.

Ligheden med den menneskelige Skikkelse er alligevel ikke et nødvendigt Attribut for en samojedisk Afgud. For at en Steen eller et Træ kan blive forfremmet til denne høie Hæders-post, er det nok, at det har en eller anden besynderlig Form. Er Gjenstanden lille, saa vikles den omhyggeligt ind i brogede Klude og slæbes med overalt; er den for stor og tung, saa ærer man den som en almindelig Folkeguddom. Med de om-vankende Stammer følger der derfor altid en særegen Slæde, i hvilken Huusguderne eller Hahe'erne opbevares. En af dem beskytter Rensdyrene, en anden sørger for Sundheden, en tredie bevarer den ægteskabelige Lykke, en fjerde fylder

Garnet osv. Trænger man til hans Hjælp, saa smører man hans Læber ind med Tran eller Blod, sætter et Fad med Fisk eller Kjød for ham i det Haab, at han hundredfold vil betale det velsmagende Maaltid. Trænger man ikke til ham, saa har man ligesaa ringe Agtelse for ham, som den neapoli- Skipper for sin Madonna, naar Stormen er forbi —, saa lader man ham sulte og tørste, indtil der atter er Nød paa Færde.

Samojederne have ikke stor Uleilighed af deres Gudebilleder; uden at være indviede i Magiens Mysterier kunne de uden videre tage dem paa Raad eller anraabe dem om Hjælp; anderledes forholder det sig derimod med Aanderne eller de usynlige Guddomme, Tadebtsioerne, der sværme om i Luften og tilføie de stakkels Mennesker mere Ondt end Godt; kun Schamanen eller Tadiben formaaer at forsone dem og tvinge dem til at tjene sig. Ved sin Magi er han istand til at trænge ind i Aandeverdenens Mysterier og gjøre sig Aanderne underdanige. Dog, før Skrankerne for den usynlige Verden aabner sig for ham, maa han først arbeide sig ind i en exalteret Tilstand, thi ved roligt Blod naaer hans Blik sjeldent videre end hos det sædvanlige Menneske. Fordrer man hans Hjælp, saa indhyller han sig først i sin Tryllekappe. Denne bestaaer af en Skjorte af Læder, Samburtsja, med en Bort af rødt Tøi. Sømmene ere tilsyede med rødt Klæde, og Skulderen er prydet med Epauletter af samme Farve. Øinene og Ansigtet bedækkes af en Klædesflig; thi ikke med Øiet, men med det indre Blik trænger Tadiben ind i Aandeverdenen. Hovedet er ubedækket, kun et smalt, rødt Baand om Nakken og over Issen tjener til at fæste den omtalte Flig. Paa Brystet bærer han en poleret Jernplade. Dog bruge ikke alle Stammerne den samme Ornat. De tungusiske Schamaner bære saaledes et Slags Hjelm, der er besat med en Mængde Bjælder, og en Masse Staalfjedre, der ligne lange Knivsblade, hænge ned ad Klædningen og rasle ved hver Bevægelse. Saaledes udrustet griber han nu den frygtelige Trylletromme, hvis mægtige Toner skulle vække Aanderne af deres Søvn. Den er rund af Form, men Stør-

relsen vexler hos de forskjellige Tadiber. Den største, som Castrén saae, var ¾ Fod bred og ⅛ Fod høi. Den har kun een Bund, der er gjort af gjennemsigtig Rensdyrshud, mere eller mindre prydet med Messingringe, Tin og andre Prydelser.

Under Besværgelsesceremonierne understøttes han sædvanlig af en mindre indviet Discipel. Enten sætte de sig ned eller gaae omkring i Kreds. Den fornemste rører Trommen, i Begyndelsen dæmpet og i langsom Takt, derpaa bestandig hurtigere og hurtigere, og synger dertil nogle Ord efter en mystisk, skrækkelig Melodi. Disciplen stemmer strax i med og begge to gjentage syngende de samme Ord; Stavelserne udtrækkes i det Uendelige. Allerede nu komme Aanderne flyvende, og Samtalen begynder; Mesteren tier fra Tid til anden, sandsynligviis for at lytte, medens han kun svagt rører Trommen. Imidlertid bliver Medhjælperen ufortrødent ved at gjentage Mesterens sidste Ord. Endelig holder den tause Samtale op, og Sangen forvandler sig nu til en vild, dyrisk Hylen; Trommen truer med at springe under de frygtelige Slag; Schamanens Øine gnistre som i Afsindighed, Skummet staaer ham ud af Munden — da standser pludselig den forfærdelige Larm, og Oraklet lyder.

Schamanerne adspørges ikke alene for at gjenfinde et tabt Rensdyr, eller for at holde Sygdommen borte fra Hjorden, eller for at bønfalde Aanderne om en lykkelig Fangst; ogsaa i Sygdom kjender Samojeden ingen bedre Hjælp end hos disse. Men Omstændighederne maae være nok saa trængende, Patienten maa krumme sig i de voldsomste Smerter eller rase i Feberhede — Kuren tør ikke begynde før Morgenrøden. Har den Syges Tilstand ved den Tid forbedret sig noget, saa er det Tid til at røre Trommen, ellers venter man til den syvende Morgenrøde; er det saa ikke bedre med Patienten, saa overlades han til sin Skjæbne. Her er der aldrig Tale om at perkutere og auskultere, om at føle Puls og see paa Tungen; det kommer alene an paa at udforske, om Sygdommen er kommet fra den høieste Gud eller fra onde Mennesker; kun i det sidste Tilfælde anraaber man

Aanderne; thi hvo formaaede noget imod den mægtige Jilibeambaartjes Villie? Tadebtsio'ens Hjælp bestaaer nu deri, at den, som har paaført En Sygdommen, selv bliver farlig syg. Man seer altsaa, at Tadiberne ikke gjøre megen Brug af medicinske Kundskaber, da de tjenende Aander overtage Omsorgen for den Syge. Han trommer dem frem, og det er Alt. Det eneste Lægemiddel, som han desuden anvender, bestaaer i, at han undertiden lader et Stykke tørt Birkebark brænde paa det smertende Sted. Hos andre nordiske Folk derimod er Schamanernes Arbeide som Læger ikke saa let endda; undertiden maae de slaae paa Trommen hele Nætter i Rad, for at forjage de onde Aander; ja ofte lukke de sig inde med Patienten i en Svedestue, indtil de begge to ikke længere kunne holde det ud for Hede, og springe saa ud i den nærmeste Flod.

Schamanværdigheden er næsten altid arvelig; dog besidder ikke Enhver de dertil nødvendige Egenskaber; den Ene kan anstrenge sig saa meget han vil, han lærer ikke en eneste Aand at kjende — den Anden har det meget bekvemmere, idet Aanderne af sig selv komme flyvende og give sig tilkjende.

Dog selv om et Menneske undertiden ganske uventet, som ved en høiere Indgivelse, bliver til Schaman, saa behøver han dog en længere Forberedelse for at blive fuldstændigt indviet. Han søger Eensomhed, lever kun af Urter, øver sig paa Trommen og arbeider sig efterhaanden ind i hin overspændte Tilstand, som ogsaa vi kjende hos vore Mystikere og Visionærer. Det er i det Hele ikke let at afgjøre, hvor Bedrageriet holder op eller Affindigheden begynder; i al Fald er han, foruden Aandeseer, ogsaa en meget dygtig Taskenspiller. Et af de sædvanligste Kunststykker er følgende: Schamanen sætter sig ned paa Gulvet paa en Rensdyrshud og lader sine Hænder og Fødder binde fast; Vinduerne lukkes til, og han begynder nu at tilkalde sine tjenende Aander. Nu opstaaer der et ubegribeligt Spøgeri i den mørke Stue. Man hører en taktmæssig Knagen og Trommen paa den tørre Hud, Bjørne brumme, Slanger hvisle og Egern løbe om i Værelset. Endelig

hører dette Uvæsen op; Tilhørerne afvente med Utaalmodighed Enden paa Legen. Pludselig seer man Schamanen træde ud af Døren med frie Hænder og Been. Men der er Ingen, der tvivler paa, at det er Aanderne, som have befriet ham.

Da han er ligesaa raa og barbarisk som hans Tilhængere, saa formaaer han naturligviis ikke at lede dem til det Gode; han gjør Intet for at forbedre deres sædelige Tilstand, aldrig høre de noget Formaningsord fra hans Læber; hans Indflydelse benyttes kun til at bestyrke dem i den groveste Overtro. Over en halv Million Mennesker kunne vel være hengivne til denne sørgelige Gudstjeneste.

Ligesom Ostjakerne og andre siberiske Folkestammer have Samojederne den Skik at ære Mindet om deres Afdøde ved Offre og Ceremonier. De troe nemlig, at de Døde have de samme Fornødenheder, det samme Arbeide som i levende Live. Med Liget begrave de derfor en Slæde, et Spyd; de forsyne Graven med et Arnested, en Gryde, Kniv, Øxe, Fyrtøi og andet Redskab, hvormed den Afdøde kan skaffe sig Mad og tilberede sit Maaltid. Saavel ved Ligbegængelsen, som nogle Aar derefter, offre Slægtningene Rensdyr ved Graven. Naar en ældre, anseet Mand, f. Ex. en Fyrste, en Starschina (Eier af flere tusinde Rensdyr), døer, saa forfærdige hans nærmeste Slægtninge et Billede af ham, som gjemmes i hans Telt, og som nyder den samme Ære, som han selv nød. Ved hvert Maaltid hentes det frem, hver Aften bliver det afklædt og bragt tilsengs, bliver paaklædt om Morgenen og indtager stedse den Afdødes Plads. Dette varer ved i tre Aar, hvorpaa man lægger det ned i Graven; thi nu først, mene de, er Liget forraadnet, og dermed er det forbi med Udødeligheden. Kun Schamanerne og de, der ere døde en voldsom Død, blive udødelige og svæve efter det jordiske Liv om i Luften som uforgængelige Aander. Alligevel maa man betragte Schamanerne, trods al den Ære, de nyde, som høist ulykkelige Mennesker; den exstatiske Tilstand, hvori de saa ofte befinde sig, skader baade Legeme og Sjæl. Deres blege Ansigt, deres matte Øine

og skye Blik, deres usikkre Gang vidne noksom om de Dæmoner, der sønderrive deres Indre.

Saavel af Samojederne som af Ostjakerne betragtes Eden som en Handling af den høieste religiøse Betydning. Er der hemmeligt begaaet en Forbrydelse imod Nogen, og denne har Mistanke om Gjerningsmanden, saa kan han opfordre denne til Edsaflæggelse. Har han netop ingen Steen- eller Træafgud ved Haanden, saa danner han sig en af Jord eller Snee, fører den Mistænkte hen til Billedet, slagter en Hund, tilintetgjør Billedet og tiltaler ham med følgende skrækkelige Ord: „Har du begaaet Tyveriet, da maae du døe, som denne Hund." Eden skal i den Grad frygtes, at den virkelige Tyv næsten aldrig lader det kommer saa vidt, men hellere strax tilstaaer.

Men den frygteligste Ed er den, der bliver aflagt paa Snuden af en Bjørn, hvem alle siberiske Folkefærd ligefra Kamtschadalerne til Samojederne ære som en overordentlig mægtig Guddom. Bjørnen er ikke noget Dyr, men under sin lodne Forklædning skjuler den en menneskelig Skikkelse tilligemed guddommelig Kraft og Viisdom. Af Ostjakerne ansees den endog for Vogter og Beskytter af hele den lavere Aandeverden. Om Bjørnen tales der naturligviis altid med stor Ærefrygt, man kalder den aldrig andet end „det skjønne Dyr", „Pelsfaderen", og hilser man den ogsaa engang imellem med en Piil eller Flintekugle, saa passer man dog at komplimentere den saa omstændeligt, at den umulig kan blive vred derover.

Vildt og øde er Samojedens Land; mørk og uhyggelig er Urskoven, i hvilken han streifer om med sine Rensdyr, og ligesaa vild og mørk seer han selv ud. Den korte brede Krop, de brede Kinder, tykke Læber, smaa Øine, den lave Pande, den flade Næse, der næsten danner en ret Linie med Panden, det kulsorte Haar og tynde Skjæg tilligemed den mørke Hudfarve bidrage ikke til at gjøre ham til en Adonis, og i Regelen forsmaaer han alle Toilettets Forskjønnelsesmidler. Det Eneste, han fordrer af sin Rensdyrspels, er Beskyttelse mod Kulde og Regn, om Snittet bekymrer han sig ikke; det er kun de enkelte Aristokrater blandt dem, som bære Pelse overtrukne med broget

Klæde. Dog forstaaer det smukke Kjøn ogsaa her at fremhæve sine ydre Fortrin ved Pynt og Stads. Kvinderne bære en kort Trøie af Rensdyrskind, der slutter stramt om Overkroppen og forneden er videre og naaer til Knæerne, forneden er den kantet med Hundeskind. Om Benene bære de Strømper af broget Rensdyrskind. Haarfletningerne ere pyntede med Baand og anden Pynt og naae ofte heelt ned til Hælen. Tænker man sig dertil et lille rundt Ansigt, fulde røde Kinder, en hvid Pande, sorte Lokker og smaa, mørke og muntre Øine, saa har man Billedet af en pyntet samojedisk Skjønhed, der af en fyrig Tilbeder gjerne betales med en heel Rensdyrhjord. Ingen Fader tænker nemlig paa at give sin Datter et Udstyr; derimod maa Frieren betale ham Erstatning for Tabet af den Tjeneste, han ellers kunde have af hende. Den unge Mand begiver sig med sin Forlover til sin Udkaarnes Bolig. Naar han ankommer her, saa er det Skik, at han bliver udenfor Hytten med sin Slæde, medens Forloveren træder indenfor og udretter sit Ærinde hos Faderen eller Formynderen. Er Svaret gunstigt, saa søger man at komme overeens om Prisen. Forlanger Faderen for Meget, saa gaaer han ud til Frieren for at overlægge med ham, om det er raadeligt at føie endnu eet eller to Rendsdyr til Prisen. Saaledes skakrer man da, til man endelig bliver enig eller afbryder Forhandlingerne.

I fuldkommen Overeensstemmelse med denne for Kvinden saa uværdige Skik staaer ogsaa den ringe Stilling, hun indtager; hun betragtes som et Væsen af ringere Natur, næsten som et Huusdyr. En Samojed, der havde dræbt sin Kone og derfor blev anklaget for Retten, blev høist forundret over, at man tog ham denne Smaating ilde op; „han havde jo betalt for hende som en ærlig Mand, og meente at turde gjøre med sin Eiendom, hvad han vilde."

Castrén giver os en Skildring af et samojedisk Bryllup, der kan tjene til at give os et end tydeligere Begreb om den Raahed og det Barbari, hvori dette Folk befinder sig.

„Ved vor Ankomst i Bryllupsteltet laae nogle af Gjæsterne allerede berusede med ubedækkede Hoveder i Sneen udenfor

Døren. En Mand, der havde faaet over Tørsten, ravede om i Sneen og ledte efter sin Kone, som han fandt liggende blandt de Andre og i samme Tilstand. Han tog fat paa hende ved Hovedet, dreiede hende med Ryggen imod Vinden og kastede sig ned ved hendes Side. Her løb En omkring med en Kaffe-kande og søger efter sin Kjæreste; da han har fundet hende, helder han hende noget Brændeviin i Halsen. — Vi traadte ind i Teltet, hvor Mænd og Kvinder, Oldinge og unge Piger sade og laae imellem hverandre. Ogsaa Brudgommen var al-deles beruset. Jeg tog Plads og drak Thee med Værten og Forloveren. Efter Theen befalede Værten at slagte et Rens-dyr. Et lille Slag med en Øxe kastede Dyret til Jorden; derpaa stak man det med en Kniv i Hjertet og tog Luftrøret ud. Om dette opstod der en voldsom Strid imellem de Til-stedeværende, der endte med, at Brudeparrets nærmeste Slægt-ninge skulde dele det og fortære det paa Stedet. Dyret blev nu flaaet og opskaaret og lagt paa Jorden, efter at de uspise-lige Indvolde vare bortkastede. Det lignede et stort ovalt Kar, i hvilket Lungen, Leveren og andre Lækkerheder laae og svøm-mede om i en anseelig Blodmasse. Værten greb min Haand, førte mig hen til Dyret og bad mig om at begynde Maaltidet. Saa tydeligt han ogsaa udtalte dette Ønske, saa lod jeg dog, som jeg ikke forstod ham og forholdt mig ganske uvirksom under den paafølgende Scene. Imidlertid forsamlede Gjæsterne sig om Dyret, trak deres lange Knive frem og afskare sig Stykker af det varme, dampende Kjød, dyppede dem i Blodet og førte dem med den ene Haand til Munden; medens de tyggede, holdt de Ansigtet i Veiret og afskare under Operationen en Deel af Stykket, som de derpaa igjen dyppede i Blod og puttede i Munden, medens Blodet løb dem ned ad Hals og Bryst; Lungen og Leveren blev fortæret som Efterret. Under dette modbydelige Maaltid sang Pigerne en Sang efter en Melodi, som næsten kunde sammenlignes med Frøernes Kvæk-ken. Sangen og Maaltidet blev afbrudt ved et tragikomisk Optrin. En Samojed med et langt spidst Ansigt kiggede ind af Døren og bad om at maatte deeltage i Gildet. Nogle af

Gjæsterne gav ham Lov til at komme ind, og han modtog Indbydelsen. Dette skete dog uden Værtens Vidende. Da denne bemærkede ham, bød han dem at smide ham ud; nogle vare strax rede til at adlyde Befalingen, andre derimod vilde forsvare ham. Værten og Forloveren fik hinanden i Haaret, og der opstod en stor Tumult i Teltet; man skreg, bandede og slog som rasende om sig; Kjedler, Kaffekander, Gryder og andre Redskaber fløi rundt omkring i Stuen. Det endte med, at Samojeden blev kastet paa Døren. Henimod Aften steg Kamplysten. Overalt saae man Mennesker, der sloges. Det sorte, stride Hovedhaar var sædvanligviis Gjenstand for det første Angreb, derpaa sloges man med Næverne, og ikke sjelden greb man til et og andet Been eller andre Levninger fra Maaltidet. Kampen begyndte uden nogensomhelst Foranledning. Mødtes to Personer, laae de strax i Haarene paa hinanden, uden Hensyn til Alder eller Kjøn. Her blev der hverken forlangt eller givet Pardon; Enhver slog om sig og værgede sig, saa godt han kunde. Den Overvundne blev sædvanlig liggende i Sneen, og Seirherren skred saa videre til nye Bedrifter. — Kjede af dette Skuespil begave vi os ved Mørkets Frembrud paa Tilbageveien."

Heraf kunde man let føle sig foranlediget til at holde Samojeden for langt vildere og ubændigere, end han virkelig er det. Godmodighed, Melancholi og Pflegma danne Grundtonen i hans Charakteer. Vel har han kun utydelige Begreber om Ret og Uret, om Godt og Ondt; men paa den anden Side er han rede til at dele den sidste Bid med sine Venner, og hans Menneskekjærlighed viser sig blandt Andet ogsaa deri, at han gjerne, ligesom Lappen, antager sig sine fattige Slægtninge. Grusomhed, Hevngjerrighed og de uhyggelige og lave Laster, som gaae i Svang hos saa mange vilde Folkefærd i den tropiske Zone, kjender han Intet til. Hans Nydelser er kun faa og ringe; derimod besidder han det Fortrin, at kunne betragte de fleste Ting i Livet med den fuldstændigste Ligegyldighed. Naturligviis hører et godt Maaltid efter Samojedernes Philosophie til de vigtigste Livsspørgsmaal, men dog turde neppe

Nogen med større Rolighed betragte dette Spørgsmaal end netop Samojeden. Endnu større Priis sætter han paa Søvnen; for dennes Skyld er han rede til at sulte og tørste, til at taale enhver Skam og Skjændsel. Kun engang imellem blusser han op i Lidenskab og minder da om den glødende Sol, der engang skinnede ned paa hans Forfædre.

Et fælles Charakteertræk for alle Samojeder er en mørk Betragtning af Livet og dets Forhold. Som sande Is- og Sneemennesker tilbringe de deres Liv i negativ Ro, og uden Overvindelse eller Anger forlade de et Liv, som de knap have kunnet elske, da det kun byder dem Savn og kun meget faa Nydelser og Glæder. De ere mistroiske og indesluttede, som alle de Folk, der lide under Trykket af verdensklogere og kraftigere Naboer. Haardnakket holde de fast ved deres gamle Sædvaner, ere konservative til det Yderste, og kun Nøden, den store Læremester, formaaer at lede dem til Fornuft.

Saaledes hærjedes den Timanske Tundra i Aarene 1831 og 1833 af en Sygdom, der bortrev henved 20000 Rensdyr og styrtede Beboerne i Fattigdom. Den største Deel af de derværende Samojeder omkom i Sygdommen, fordi de havde fortæret Kjødet af de døde Dyr. Efter denne Prøvelse ere de Timanske Samojeder blevne til et fromt og sagtmodigt Folk og have i stort Antal omvendt sig til Christendommen.

Efter Koeppen udgjøre de europæiske Samojeder et Antal af 4500 Sjæle; i Gouvernementet Tobolsk findes der 5054. Bulgarin anslaaer de asiatiske Samojeder til 70,000; men dette Tal er sikkert for høit, da Koeppen angiver Befolkningen i hele Vestsiberien til 66,684, af hvilke Ostjakerne i det Mindste udgjøre Halvdelen.

Ottende Kapitel.

Ostjakerne.

Hvad er Obflooen? „En af de sørgeligste Floder paa Jorden; man har neppe lært den at kjende, før man ønsker sig bort fra den", sige de faa europæiske Reisende, som have seet den vælte frem med dens Dyndbølger, med dens vilde eensformige Bredder, der ikke vise Andet end Sumpe, uafmeiede Enge, tørre Heder og mørke Naaleskove, og hvor man sjelden seer andet Levende end Træer, Vildænder og Gjæs.

Spørger man derimod den indfødte Russer om Obfloden, saa svarer han med andægtig Tone: „Ob er vor Moder", og stiller man det samme Spørgsmaal til den gamle Ostjak, der sidder ved Roret, saa bryder han ud i følgende korte, men energiske Lovtale: „Ob er den Gud, vi ære høit over alle andre Guder!" Ja den i Andres Øine saa melankolske, smudsige Flod er for den fattige Ostjak, hvad Haven er for Gartneren, Ageren for Bonden; den er den store, næsten eneste Kilde, der forsyner ham med Føde. Saasnart nemlig om Foraaret den brede Flod er bleven fri for Iis, saa trække utallige Skarer af Lax og Stør op ad den, og vende atter om Efteraaret efterhaanden tilbage til Havet; andre Fiskearter, som Gjedden, Aborren o. s. v. opholde sig derimod bestandig i den. Ostjakerne efterstræbe dem med Net, Ruse og Medekrog. Støren og de forskjellige Arter Lax betragte de som Handelsvare; de andre Fiske bruge de til sig selv og deres Hunde. Ligesom de sidste, fortære de dem ofte raae, hvis ikke Kjøkkenet er i Nærheden og Sulten piner dem. Saaledes spises Fisken ofte strax efter, at den er taget af Krogen.

I det tidligste Foraar kan der paa Grund af de frygtelige Oversvømmelser slet ikke være Tale om Fiskefangst; thi Floden udbreder sig da flere Mile til begge Sider over det lave Land. De store Ismasser nede ved Udløbet stoppe nemlig for Vandets Afløb og saaledes ligner en stor Deel af det omliggende Land

i lang Tid en uhyre Sø. Disse Oversvømmelser foraarsage hvert Aar stor Elendighed blandt de fattige Beboere. Staaer Vandet usædvanlig høit, saa see mange Familier sig tvungne til at forlade deres Boliger og flygte til de øde Skove. Her maae de da i lang Tid friste en kummerlig Tilværelse, medens det i Floden vrimler af Fiske, men som de ikke kunne faae fat paa.

Endelig dukke de lave Bredder frem af Vandet, og nu reiser Ostjaken sin Sommerhytte i Nærheden af Stranden. Hytten er sædvanlig firekantet, har lave Vægge og et spidst tilløbende Tag, der bestaaer af Pilestammer, hvortil der er fæstet Barkstykker med tynde Vidiekviste. Disse Barkstykker blive først udblødte i kogende Vand og sammensyede i Form af sædvanlige Tæpper, saa at de lade sig rulle sammen og transportere. Arnestedet er ikke Andet end en med Stene omgiret Fordybning midt paa Gulvet, og Røgen gaaer ud af en Aabning midt paa Taget. Omkring de fleste „Jurter“ finder man desuden smaa Proviantshuse, der ere tømrede af Bjælker og ere ophængte paa høie Pæle, ligesom i Lapland; det er for at sikkre Forraadene mod Jerven, Ulven og Hundene.

Skjøndt Ob og dens Bifloder, Irtisch, Vach og Vasjugan levere dem Fisk i rigelig Mængde, saa ere dog de blandt dem, som udelukkende leve af Fiskefangst, nedsunkne i den yderste Fattigdom, der ikke sjelden er forenet med Dovenskab, Drikfældighed og sædelig Fordærvelse. De fiffige russiske Kolonister have dem ganske i deres Magt og have gjort dem til Offre for det fordærvelige Kreditsystem, hvis Lænker tynge haardt paa dem, og som de umulig kunne frigjøre sig for. Deres Gjæld stiger med hvert Aar, fordi deres Fornødenheder stige, uden at deres Flid holder Skridt med dem. Hvad Ostjaken ikke mere kan undvære, er Brød, og dette faaer han af Kjøbmanden. Da han ikke er istand til strax at betale det med Varer, fordi han allerede er i Gjæld til ham fra de tidligere Aar, saa maa han forpligte sig til næste Aar at aflevere sine Fisk til Kreditoren. Er han saaledes fuldstændig kommet i hans Magt, saa taxerer denne saavel sine egne som Ostjakens

Vare, som han finder for Godt. Hele Sommeren igjennem drive de russiske Spekulanter fra Obdorsk, Beresov og Tobolsk om paa Floden i deres Lodjer, tilegne sig Ostjakernes Fangst og nedsalte Størene og Laxene, som da blive opbevarede indtil videre i Magasinerne, der ere opbyggede langs med Flodbredderne. Om Efterraaret vende de da hjem med rige Ladninger, efterat de med stor Fordeel have afsat deres Meel. Andre drive selv Fiskefangst paa Ob og dens Biflоder, og det med langt større Udbytte end Ostjakerne, da de kunne byde over større og bedre Redskaber, som ogsaa over større Mandskab.

Vel har Regjeringen tilkjendt Ostjakerne alt Land og Vand ved Ob's og Irtisch's nedre Løb; men Russerne have vidst at tilegne sig de bedste Stykker, deels ved Salg, deels ved Forpagtning; her som andetsteds maa Uvidenhed og Dumhed trække det korteste Straa.

Efterat Russerne have forladt Floden, vedblive Ostjakerne dog med Fiskefangsten. Endeel af de fangne Fisk sætte de i Indsøer og Damme, hvor de siden om Høsten optages med Garn og udsættes for Frosten. Ved Begyndelsen af Vinteren komme Russerne igjen og kjøbe de stivfrosne Fisk; endeel af disse bringes dog af selve Ostjakerne til Obdorsk.

Før Kulden ganske faaer Overmagten, er det frygteligt ved Ob; om ogsaa Kampen mellem Vinter og Sommer kun varer et Par Dage, saa ere disse dog saaledes, som vi Gudskeelov aldrig have dem hertillands. Regnen styrter uophørlig ned som i Syndflodens Tid, Vinden fra Ishavet hyler omkap med Ulven; natlige Taager formørke Dagen, og de af Regnen opsvulmede Bække rive den bløde Jord med sig. Da gives der Nætter, i hvilke man siger at de Døde ikke finde Ro i deres Grave; Schamanernes blodtørstige Aander omsvæve Menneskeboligerne og søge at ødelægge Beboerne.

Endelig bliver det Ostjaken for luftigt i hans luftige Sommerbolig, og han tænker nu paa at trække ind i Skovene, deels for at finde Læ mod den barske Vind, deels for Pelsdyrenes Skyld. Men da Fiskeriet ogsaa er vigtigt for ham i den kolde Aarstid (thi med Zobeler og Egernskind kan han nok

betale sin Skat og formilde sin strenge Kreditor, men ikke berolige sin skrigende Mave), saa vælger han gjerne til sit Vintersæde et ophøiet Sted i Nærheden af en lille Biflod, hvor han opstiller sine Net og Ruser under Isen.

Vinterjurten er af noget solidere Bygning end Sommerboligen, da den staaer baade Vinter og Sommer, men dog altid elendig nok. Det er en lille, meget lav Jordhytte (disse Egenskaber have alligevel i Nordsiberien deres umiskjendelige Værd) med Arnestedet opstillet i en aaben Krog. Som Vindue tjener et Hul i Væggen eller Taget, der om Vinteren lukkes med et Stykke Iis. I de bedre Jurter er Pladsen langs med den ene eller flere af Sidevæggene behængt med Sivmaatter, og dette er Familiens egentlige Opholdssted, navnlig deres Sovested. Foran Indgangen er der som oftest en lille Forstue, der tjener til Gjemmested for Klædningsstykker og Huusgeraad.

Andre Ostjaker ernære sig desuden ved Rendyravl; disse nødes derved til om Sommeren at have to Huusholdninger, idet den ene Deel af Familien er beskjæftiget med Fiskeri, medens den anden følger med Rensdyrene paa deres Vandring til Havkysten og derfra tilbage til Skovegnene. Nogle nomadisere heelt ned til Havet, hvor de tillige drive Fiskeri og jage efter Sælhunde, men ogsaa disse bryde ved det første Spor af Vinteren op til Skovegnene, for at søge Ly mod Stormen for sig selv og deres Rensdyr. Denne Reise foretages i største Mag, man vandrer kun langsomt fremad, holder ofte Rastdag og gjør flittig Jagt paa Ræve.

Sluttelig gives der i de sydligere Egne, ved den nedre Løb af Irtisch og Vasjugan, russificerede Ostjaker, der aldeles have mistet alt Eiendommeligt foruden Sproget, og som indrette deres Stuer og Jurter aldeles paa russisk Maneer, men langt slettere. Mange drive allerede Kvægavl, andre Agerdyrkning eller søge om Vinteren deres Ophold ved at leie sig ud som Kudske.

Men i Almindelighed hænger Ostjaken fast ved sine Forfædres Skikke. Han er saa ofte bleven bedraget af Russerne,

at han kun høist ugjerne af ham modtager Civilisationens Gaver, og forstod han Latin, saa vilde man sikkert ofte høre ham udraabe: timeo Danaos et dona ferentes. Hvis han lod sine Børn lære at læse og skrive, saa maatte han frygte for, at de vilde forlade deres forrige vilde Leveviis, og at Skolen saaledes skulde berøve deres Forældre deres Alderdoms Støtte. Alle Forsøg paa ved Opdragelsen at forbedre hans økonomiske Stilling strande derfor paa hans uovervindelige Mistillid. — Ligesaa haardnakket hænger han fast ved sine Fædres gamle Religion; ved Irtisch har han rigtignok ladet sig døbe, og ved Surgut bærer han Korset om Halsen og hænger Krusifixet paa Væggen, saaledes som Popen har lært ham det, men andre Tegn paa Christendommen skal man vanskeligt kunde opdage hos ham. I hele det øvrige Land, ved Ob's Bifloder og nedenfor Obdorsk, hersker der endnu ublandet Hedenskab.

Ligesom Samojederne bestaae ogsaa Ostjakerne af en Mængde Stammer eller Slægter, af hvilke hver for sig danner en lille Stat, ligesom Høiskotternes Claner. Enhver Stamme dannes af et Antal Familier, der ere af samme Herkomst og indbyrdes mere eller mindre beslægtede. Blandt Ostjakerne og endnu hyppigere blandt Samojederne gives der saadanne Stammer, der bestaae af Hundreder, ja Tusinder af Individer, af hvilke de Fleste ikke kunne gjøre Rede for de gjensidige Slægtskabsforhold, men som alligevel betragte sig som Slægtninge og gjensidig staae hinanden bi i Nød og Trang. I Spidsen for hver Slægt staaer den Ældste — Starschina —, der fungerer som Dommer under paakommende Tvistigheder; er man ikke tilfreds med hans Dom, saa kan man appellere til den høiere Instans, Stammefyrsten. Slægtninge, der opholde sig i Nærheden af hinanden, anerkjende nemlig fra gammel Tid et fælles Overhoved, der fører Titel af Fyrste — en Værdighed, som af Katharina II ved et formeligt Diplom tilkjendtes Høvdingerne i Obdorsk og Kunovat i Kredsen Beresov. Disse Fyrster staae naturligviis under de russiske Øvrigheder og maae tilligemed de Ældste møde ved de aarlige Markeder. Det er nemlig deres Pligt at inddrive Skatterne og sørge for, at de

Dyreskind, der betales i Afgift, afleveres i det bestemte Antal. Fyrsteværdigheden er arvelig, i Mangel af mandlig Afkom gaaer den over til den nærmeste Slægtning. Man maa forøvrigt ikke mene, at disse Fyrster udmærke sig ved nogen særegen Pragt og Glands; de have ganske samme Leveviis som deres Undergivne, og modtage de ogsaa engang imellem frivillige Gaver af disse, saa ere de dog nødte til at arbeide for deres Underhold.

„I Høvdingens Hytte", siger Castrén, „modtoges vi med den glade, aabne og uskyldige Hjertelighed, der jo oftest har sit Hjem i de lave Hytter og under fattigt Klædebon. Det lønner sig nok Umagen at see, med hvilken Velvillie selv bedagede Oldinge med høflige Buk og blottede Isser bøde os velkommen i deres daarlige Telte. Kvinderne og Børnene binde Hundene, gjøre reent i Teltet, gjøre deres Toilette, rede og flette deres Haar, der om Hverdagen hænge uordentligt ned i Ansigtet. Mændene iføre sig deres bedste Hareskindspelse, medens Kvinderne kun bære lange brogede Skjorter med en lille Krave, knappet fast over Brystet. Men selve Fyrsten bryder sig ikke om sit Ydre og viser sig med en laset Pels, fordi han ingen bedre har. Jagten i den forløbne Vinter har været yderst jammerlig: kun 150 Egern, 4 Zobler samt nogle Ræve og Ulve ere blevne fangne i hans Fælder eller trufne af hans Pile, og naar man betænker, at et Pund Meel koster 5 Rubler, saa kan man nok undskylde nogle Huller i Pelsen. Lad os altsaa træde ind i Teltet og stifte nærmere Bekjendtskab med den fyrstelige Familie. Her træffe vi da først Fyrstindens Fader, en graahærdet, svagelig gammel Mand, der sidder bag ved Arnen og er, som det synes, beskjæftiget med at formane to livsfriske Drenge, hans Børnebørn. Fyrstinden sidder i en Krog længere tilbage og begynder at kysse sin Dreng for at skjule sin Forlegenhed ved vor Ankomst. Hellerikke hun bærer nogen anden Klædning end sin Skjorte, og ingen anden Pynt end sit Hjertes Uskyldighed. Jeg indtog den mig anviste Plads ved Arnen ved Siden af Fyrsten, der gav sig iførd med Brændeviinsflasken, som jeg havde betroet til hans Omhu.

Snart forsvandt det medfødte ostjakiske Phlegma, og han begyndte at tale om Lidelserne og Sorgerne i den forløbne Vinter. Han havde arbeidet til det Yderste og dog kun havt et elendigt Udbytte. Det var saa langt fra, at han havde ligget paa den lade Side, at han tvertimod efter første Sneefald var draget tilskovs. Medens han vankede om i Skov og paa Mark, havde han kun under den yderste Nød opslaaet sit Barktelt, sædvanlig havde han tilbragt Natten paa den vaade Snee. Man kan da forestille sig den brave Mands Fortvivlelse, naar han efter Dagens Møie leirede sig ved Ilden, som hans Kone i Forventning om Vildt havde antændt, og han ikke engang kunde overrække hende en eneste ussel Rype. Det ringe Forraad af Meel og de tørrede Fisk vare snart fortærede, og den fyrstelige Familie havde ikke sjelden seet sig nødsaget til at tage tiltakke med Ulvekjød.

Da Fyrsten holdt op med sine Jeremiader, begyndte den Gamle henne ved Arnen at fortælle om Fortidens Herligheder. Hans egen længst forsvundne Ungdomstid stod for ham som en eventyrlig Drøm, og han talte om Schamanernes Flugt gjennem Luften, om Aandeaabenbarelser og Hexenes Kampe, som om han havde seet det Alt med sine egne Øine og hørt det med sine egne Øren.

Efterat vi en Tidlang havde underholdt os med hinanden paa denne Maade, bleve vi venligst indbudne til at overvære en Bueskydning. Ude paa Marken staae de unge Folk allerede opstillede i Rækker, og prøve deres Buestrænges Styrke. Bag ved Ynglingene staaer en Række blomstrende Piger. Her skal det vise sig, om han besidder den Legemkraft, der er saa uundværlig for den Vilde; thi det kommer ikke saa meget an paa at træffe Maalet, som paa at vise sin Armstyrke. Derfor blive Pilene som oftest skudte ud i Luften, hvor den ene jages af den anden, som Spurven af Falken. Med henrykte Blik forfølge Pigerne hver godt afskudt Piil og hilse den lykkelige Skytte med et vedholdende hee! Hvor behageligt dette lyder i Ynglingens Øren, derom vidne hans rødmende Kinder tilstrækkeligt."

Med stor Behændighed forstaae Ostjakerne, saavelsom de andre jagende siberiske Folkefærd, at benytte forskjellige Slags Pile. Nogle ere forsynede med en Træklods i Enden og bruges til at skyde Egern og andre Smaadyr, hvis Pels man ikke vil beskadige, ned fra Træerne; andre ere længere og forsynede med en trekantet Jernspids eller med et meget skarpt Stykke Staal i Form af en flad Meisel, undertiden med to fremragende skarpe Spidser dannede som en Svalehale; disse sidste anvendes til at skyde Bjørne, Ulve — eller ved Leilighed ogsaa Flygtninge. For nemlig at forhindre de Forviste i at undslippe, har Regjeringen givet Ostjakerne Tilladelse til uden videre at nedskyde enhver ubekjendt Person, som træffes paa deres Gebeet og som ikke hører til deres Stamme. Alligevel have Enkelte forsøgt at vandre langs Ishavet imod Vest og saaledes naae Archangel; men disse ere enten omkomne af Sult og Kulde, eller bleve sønderrevne af vilde Dyr eller dræbte af Ostjakerne. Det skal kun være lykkedes et eneste Menneske, og han brugte et heelt Aar til Vandringen.

Af den ovenfor omtalte Modtagelighed for Kjærlighed skulde man vente, at Kvinderne bleve behandlede med nogen Agtelse; men dette er aldeles ikke Tilfældet. Som hos Samojederne er Kvinden Slavinde, og det i Ordets strengeste Forstand; hun maa rolig finde sig i af Faderen at blive solgt til den Høistbydende. Vel sælges hun ikke paa Markedet; men alligevel er det den høieste Priis, der afgjør hendes Fremtidsskjæbne. En ung Piges Pengeværdi er meget forskjellig. Medens den rige Mand ikke bortgiver sin Datter for 50 Rensdyr, saa maa den fattige Fiskerostjak ofte lade sig nøie med nogle Stører og Rævebælge for sin. Jo rigere Faderen er, desto dyrere er Datteren.

Ostjakerne ere i Almindelighed af Middelstørrelse, have meget tynde og magre Been og kun liden Legemsstyrke. Hos de Fleste er Ansigtsfarven mørk og Haaret kulsort, som hos Samojederne; dog træffer man ikke faa med lys Ansigtsfarve og blonde Haar. De have hverken Mongolernes og Tungusernes flade Næse eller deres smalle Øine eller uformeligt brede

Kindbeen, men nærme sig mere til de finske, samojedifke og tyrkiske Stammer. De ere skye, overtroiske og enfoldige, men forresten temmelig godmodige; fra Ungdommen af vænnes de til haardt og besværligt Arbeide; men ere Fornødenhederne tilfredsstillede, saa vise de, især Mændene, Hang til Lediggang. En Egenskab, hvorved de fortrinlig udmærke sig, er deres Tjenstagtighed og Retskaffenhed. Ostjaken forlader aldrig sin Ven i Nøden eller lukker Døren for den, der banker paa; han deler gjerne med sin Næste, og den Rige anseer det for sin Pligt at staae den Fattige bi. Tyveri finder næsten aldrig Sted; Huset har hverken Laas eller Skodder, ja ofte lader man sin Eiendom ligge midt paa Tundra'en. Om de ogsaa vise Mistro mod Russerne, saa have de derimod den fuldkomneste Tillid til hinanden indbyrdes og leve sammen som Brødre. Hvad deres Ureenlighed angaaer, saa maae vi huske paa, at denne findes hos alle Folkefærd, der leve af Fiskeri; den er ligesaa stor ved Norges Kyster som ved Ob. Mange af Fiskerens Forretninger ere i og for sig ureenlige, og Nøgen gjør Sit til at forøge Smudset i den snevre Hytte. At der udenfor Døren samle sig Dynger af forraadnede Fiskelevninger, der ikke blot ere væmmelige for Øinene, men ogsaa for Næsen, kan man ikke lægge ham til Last, da han bestandig er overlæsset med møisommeligt Arbeide. Fra Barnsbeen er han vant dertil, og desuden kan man jo ikke vide, om han ikke befinder sig vel derved.

Deres vigtigste Handelsplads og Marked er Byen Obdorsk. Denne By skylder alene Handelen med Ostjakerne sin Tilværelse; thi man kan umulig finde nogen anden Grund til, at Mennesker have opslaaet deres faste Bopæle i en saa øde Egn som ved Floden Obs Munding. I Begyndelsen pleiede de russiske Kjøbmænd fra Tobolsk og Beresov kun at aflægge flygtige Besøg der; Besværlighederne ved Reisen nødte dem dog snart til at tage fast Bopæl i denne Udørk. Et Antal Deporterede tjener til at forstærke den svage Befolkning. Castrén traf her en besynderlig Blanding af forskjellige Nationaliteter; saaledes en Kalmuk, en Kirgiser, og en polsk Kok, der bitterlig beklagede sig over, at hans Kunst

indbragte ham saa lidt i en By, hvor man levede à la samojède. De fleste russiske Indvaanere have nemlig aldeles rettet sig efter de Indfødtes Levemaade. Da han ved sin Ankomst søgte Logis hos en fra Tobolsk indvandret Kjøbmand, fandt han hele Familien siddende paa Hug paa Gulvet og ifærd med at fortære en raa Fisk, og den meest dannede Mand i Byen roste sig af i et halvt Aar kun at have spiist raat Kjød.

Mærkelige Bygninger søger man naturligviis forgjæves i Obdorsk; de bedste Huse have kun to Stokværker; men da disse ere opførte af gammelt Skibstømmer, saa blæser Vinden overalt gjennem dem, og det er et Spørgsmaal, om ikke de fattige, halvt russificerede og mere end halvtforhungrede Ostjakfamilier, der boe rundt om Staden, ikke boe meget hyggeligere i deres Troglodythuler, end de russiske Handelsherrer. Disse sidste gjøre det nu vel til deres Hovedbeskjæftigelse, ved List og Bedrageri at tilegne sig det, som de enfoldige, trohjertede Indfødte have erhvervet sig i deres Ansigts Sved, men mange af dem drive desuden ogsaa Rensdyrsavl. Man seer endogsaa Køer og Faar; men istedetfor Heste bruges der bestandig Hunde til Slædekjørsel.

Det aarlige Marked varer fra Vinterens Begyndelse til ind i Februar; i denne Tid opslaae de Indfødte deres Barktelte rundt om den russiske Koloni. Med deres Ankomst begynder der et nyt sælsomt og broget Liv i den lille Stad. Daglig strømme Tundra'ens Sønner og Døttre herind i tætte Skarer, spadsere langsomt gjennem Gaderne og betragte med Beundring de høie Huse. Men den lystige Munterhed, man skulde vente paa et Marked, mangler. Den Indfødte holder sine kostbare Skind skjulte under sin Pelskappe og sniger sig stille med dem hen til en eller anden Kjøbmand; Handelen afsluttes først, efterat han har ladet sig dygtig traktere. Vel indseer han godt, at han lider Tab ved denne hemmelighedsfulde Maade at handle paa; men deels er han for sky og frygtsom til at træde aabent frem, deels staaer det ikke i hans Magt at sælge sine Varer til den Høistbydende. Blandt de Tusinder, der aarlig indfinde sig fra fjerne Egne, gives der kun meget

Faa, der ikke hos Borgere, Kjøbmænd og Kosakker staae i Gjæld for langt større Summer, end de selv besidde. Men vee den stakkels Ostjak, der af sin Kreditor overraskes i Handel med en anden Kjøbmand; Berøvelsen af hele sin Eiendom er den ringeste Straf, han kan vente. Dette er Grunden til den frygtsomme Adfærd, til den hemmelighedsfulde Ængstelighed, der charakteriserer Markedet i Obdorsk. Messen aabnes først, efterat Staten har indkasseret sine Skatter, eller efterat en Kjøbmand er gaaet i Borgen for deres rette Indbetaling. Kjøbmændenes Magasiner fyldes derpaa efterhaanden med Pelsværk, færdigsyede Klæder af Rensdyrskind, Geder, Kjød, Stører, Mammuthstænder o. s. v. For disse Varer faae de Indfødte Meel, Brød, Tobak, Potter, Kjedler, Knive, Naale, Messingknapper og Ringe, Glasperler og mange andre Smaating. Offentlig Handel med Brændeviin er ikke tilladt, Spiritus tør kun sælges som Medicin.

Mod Slutningen af Februar have de vilde Indfødte atter trukket sig tilbage til Skovene, hvor de beskjæftige sig med Jagten eller leire sig med deres Rensdyr, indtil Fiskeriet igjen tager Begyndelse. De russiske Markedsgjæster fra Beresov have begivet sig hjem; Kjøbmanden tæller sine Pelse og tænker allerede paa en Reise til Irbit, hvor han haaber at sælge dem med god Gevinst, og Obdorsk overlades indtil næste Aar til sin Ro, sin Eensomhed, sin forstenede Eensformighed.

Skjøndt Ostjakerne beboe et Gebeet, der overgaaer Tydskland i Størrelse, vilde de dog alle kunne finde Plads i det mindste Fyrstendømme. I Gouvernementet Tobolsk fandtes der i 1838 18,840 Ostjaker af begge Kjøn og i Gouvernementet Tomsk 6,300, saa at hele Folket udgjør cr. 25,000 Sjæle. Bulgarin anslaaer dem til 110,000, hvilket aabenbart maa ansees for en Overdrivelse.

De saakaldte jenisseiske Ostjaker, der efter Castréns Mening slet ikke ere Ostjaker, udgjøre neppe et Par Hundrede Hoveder.

Niende Kapitel.

Siberiens Erobring. — Opdagelsesreiser.

I Begyndelsen af det 13de Aarhundrede var Rusland adsplittet i flere uafhængige Fyrstendømmer. Da derfor Tartarerne 1236 faldt ind i Landet under Batu, Gengisthans Sønnesøn, erobredes det med stor Lethed.

I 250 Aar led Landet deels under Trykket af de Fremmedes Herredømme deels af indre Splid, indtil endelig Ivan Vasiljevitsch I (1462—1505) gav Ruslands Skjæbne en anden Vending. Denne daadkraftige Hersker underkastede sig 1471 Stor-Novgorod, der hidtil havde formaaet at bevare sin Uafhængighed baade af de russiske Storfyrster og Tartarkhanerne; 10 Aar efter erobrede han endogsaa Khanatet Khipsak, og befriede saaledes sig og Landet fra Tartarernes Aag. Ved Konstantinopels Erobring flyttedes Cæsarernes Diadem ogsaa i religiøs Henseende over paa hans Hoved, hvorpaa han antog den fordringsfuldere og mere betydende Titel „Czar" istedetfor den tidligere, Storfyrst eller Veliki Kniaz. Hans Sønnesøn Ivan Vasiljevitsch II, en grusom, men energisk Monark, skred rask frem paa Seiersbanen. 1552 erobrede han Kasan, Hovedstaden i Khanatet af samme Navn, og gjorde derved for bestandig Ende paa de vilde asiatiske Horders Herredømme i Europa. To Aar derefter undertvang han Astrakan og plantede det græske Kors ved det kaspiske Havs Bredder.

Trods den umenneskelige Haardhed, der plettede hans Charakteer, var han paa ingen Maade nogen slet Fyrste. Ligesom senere Peter den Store, søgte han at indføre Kunster og Videnskaber fra det kultiverede Europa i sine barbariske Lande og at hæve den russiske Industri ved at indkalde fremmede Arbeidere.

Under hans Regjering fandt Englænderen Chanceller Søveien fra England til det hvide Hav, og Ivan greb med Iver Leiligheden til at knytte nye Handelsforbindelser, hvoraf han

lovede sig den gunstigste Indflydelse paa sine Undersaatters Fremskridt. Snart efter blev Archangel anlagt.

Efter Kasans Erobring havde flere Russere nedsat sig der, blandt Andre en Kjøbmand Stroganoff, der anlagde nogle Saltværker ved Kamas Bredder og drev Handel med de Indfødte. Blandt de Fremmede, med hvilke han handlede, bemærkede han flere, der ikke tilhørte nogen af de ham bekjendte Nationer, og da han fik at vide, at de kom fra et af Tartarer behersket Land, hvis Khan residerede i Hovedstaden Sibir, saa sendte han Folk derhen for at undersøge Forholdene. Disse vendte tilbage med de skjønneste Zobelskind, som de havde faaet for Spotpriis; herved aabnedes der for Stroganoff en ny Kilde til Rigdom. Han meddeelte Regjeringen, hvad han vidste, og blev belønnet med store Godser ved Kama og Tschinsova. Hans Efterkommere, Greverne Stroganoff, høre som bekjendt til de rigeste og meest ansete blandt de russiske Store. Snart efter sendte Ivan nogle Tropper til det nyopdagede Siberien, hvis Fyrste Jediger lovede ham en aarlig Tribut af 1000 Zobelskind og anerkjendte hans Overherredømme. Denne Forbindelse var alligevel kun kortvarig, da Jediger efter nogle Aars Forløb blev overvundet af Tartarfyrsten Kutchum Khan. Efterat den russiske Indflydelse saaledes allerede havde gjort det første Skridt til at befæste sig hinsides Ural, blev det nu atter tvivlsomt, om Nordasien skulde tilfalde Civilisationen eller Barbariet, Christendommen eller Islam — et stort Spørgsmaal, der blev løst af en landflygtig Røver.

Ivans Erobringer ved det kaspiske Hav havde fremkaldt nye Handelsforbindelser med Buchariet og Persien; disse forstyrredes meget ved de donske Kosakers Røverier. Ivan udsendte da en betydelig Hærmagt mod deres Horder, der adsplittedes som Avner for Vinden. I Spidsen for Flygtningene, hvis Antal beløb sig til 6000, stod Yermak Timodajeff, en Mand, der, som Pizarro eller Cortez, var bestemt til at lægge et nyt Rige for sin Herres Fødder. Medens Czarens Tropper forfulgte ham, tænkte han ikke paa Erobringer; hele hans Bestræbelse gik ud paa at redde sig og sin Bande, og han priste

sig lykkelig ved endelig langt oppe i Nord paa Stroganoffs Godser at kunne aande noget friere. Her blev han modtaget godt, sandsynligviis bedre, end naar han var kommet alene, og da Stroganoff havde indviet ham noget nærmere i de sibiriske Forhold, saa besluttede han her at forsøge sin Lykke. Den fanatiske Iver, med hvilken Kutchum Khan vilde indføre Koranen blandt sine nye Undersaatter, havde gjort ham forhadt og maatte gjøre det lettere at overvinde ham. Udsigten til et umaadeligt Bytte af Zobeler var ikke mindre lokkende for ham, end Perus eller Mexicos Guldrigdom havde været det for Spanierne, og endelig var det utvivlsomt, at han havde langt farligere Fjender bagved sig end foran sig, og at Alting var bedre end at falde i Ivan den Skrækkeliges Hænder.

Ogsaa Stroganoff havde gode Grunde til at befordre Foretagendet. Lykkedes det, da havde han Løfte paa en god Deel af Byttet; faldt det uheldigt ud, saa var han dog bleven fri for de uindbudne Gjæster.

1578 om Sommeren brød da Yermak op med sine Kosaker, for langs Tschinsovas Bredder at trænge frem til Siberien. Paa Grund af Ubekjendtskab med Landet, maaskee ogsaa af Uforsigtighed blev han overrasket af Vinteren, og da Foraaret kom, tvang Sult og Nød ham til at vende tilbage til sine gamle Kvarterer, hvor han just ikke modtoges med Glæde. Men langtfra at lade Modet synke paa Grund af dette første Feiltræk, var han tvertimod urokkelig bestemt paa at udføre sit Forsæt. Han havde vundet i Erfaring, hans Selvtillid var voxet; Stroganoff gjorde rigtignok Mine til at nægte sin Hjælp, men maatte dog give efter, da Yermak truede med at bruge Magt.

Denne Gang tog han bedre Forholdsregler; Stroganoff maatte levere ham et større Forraad af Proviant og Krigsfornødenheder, og i Juni Maaned 1579 see vi ham bryde op imod Øst med sin lille Armee, der allerede var smeltet sammen til 5000 Mand.

Frygtelige maae de Vanskeligheder have været, som Landets raae Natur, de ubanede Veie, de uigjennemtrængelige Morad-

ser, maaskee ogsaa de Indfødtes Modstand lagde ham i Veien; thi mod Slutningen af Aaret 1580 træffe vi ham endnu ved Turas Bredder, og hans Armee var svundet ind til 1500 Mand. Den lille Helteskares videre Marsch betegnes ved en Række Fægtninger og Seire, ved hvilke de smeltede bort som Snee i Solskin, saa at der neppe vare 500 tilbage, da de ved Irtisch's og Tobols Sammenløb stødte paa Kutchum Khans Leir, der med sine umaadelige Skarer syntes at ville forbyde enhver Fremrykken. Dog Yermak følte ingen Frygt; han vidste, at hans med Musketer bevæbnede Kosaker for længe siden havde glemt at tælle deres Modstandere, og fast bestemt paa at seire eller døe rykkede han mod Fjenden. Nu udviklede sig en langvarig og haardnakket Kamp; længe var Udfaldet tvivlsomt, thi Tapperheden og Modet vare ligestore paa begge Sider. Dog endelig seirede Disciplinen, understøttet af Ildvaabnene; Tartarerne flygtede i vild Uorden, og hele Leiren med alle dens Skatte faldt i Kosakernes Hænder. Uden at spilde et Dieblik sendte Yermak en Deel af sin sammensmeltede Skare lige fra Valpladsen til Sibir, for at besætte den; han indsaae, at en Seir kun var vundet halvt, naar man forsømmer saa hurtigt som muligt at høste dens Frugter. Kosakerne fandt Byen rømmet, og snart efter rykkede Yermak ind i den overvundne Kutchums Residens og Hovedstad. Netop hans Svaghed blev nu hans Styrke. Forfærdede ved hans mageløse Mod og vidunderlige Held strømmede Nabofolkene til fra alle Sider for at hylde deres nye Herre; selv fjerne Fyrster ilede med at anerkjende Yermak som deres Lehnsherre. En Ostjakstamme ved Soswa underkastede sig frivilligt med Løfte om aarlig at aflevere 280 af de bedste Zobelskind; dem, som tøvede med at betale Tribut, blev der paalagt en Afgift af 11 Zobler for hver Skytte.

Ikke uden Grund skyndte Yermak sig med saa hurtigt som muligt at samle en Mængde af dette kostbare Pelsværk; thi ved en Foræring af de værdifuldeste Produkter, som Siberien dengang besad, haabede han at vinde Naade hos den frygtelige Ivan. Tillige vidste han nok, at han umuligt med sit

svage Mandskab kunde holde sig i Længden, med mindre han fik Hjælp fra Czaren. Dennes Forbauselse var stor, da en Affsending fra den landflygtige Røver overbragte ham 2400 Zobelskind tilligemed Efterretningen om, at han havde erobret en ny Provinds til ham. Han indsaae strax, at den heltemodige Yermak, der med en Haandfuld Folk havde udført saa stor en Daad, ogsaa var den Eneste, der kunde forsvare og udvide Erobringen. Han fik ikke blot fuldstændig Tilgivelse, men blev ogsaa udnævnt til Statholder og Befalingsmand i de Lande, han ved sit Sværd havde erhvervet. Yermaks Affsending, der i Moskov var bleven modtaget med den høieste Udmærkelse, reiste altsaa tilbage til Sibir og medbragte til sin Herre en Sum Penge samt en Hædersklædning, som Czaren selv havde baaret; tillige bragte han Løfte om, at der snart skulde følge Forstærkning. Yermak var imidlertid trængt frem til Obdalen hinsides Irtisch, og da endelig 500 Russere stødte til ham, fortsatte han sine Streiftog med stedse større Forvovenhed. Engang da han var vendt tilbage fra en saadan Expedition, opslog han sin Leir paa en lille Ø i Irtisch. Natten var mørk og regnfuld, Russerne stolede formeget paa det slette Veir og Fastheden af deres Stilling, maaskee ogsaa paa Skrækken for dem. Men Kutchum Khan blev ved Speidere underrettet om deres Sorgloshed, overraskede dem og dræbte dem Alle, Een undtagen, der bragte den ulykkelige Efterretning til Sibir. Da Yermak saae sig overrasket af Fjenden og sine Folk falde som Kornet for Leen, tabte han dog ikke Modet. Med Sværdet banede han sig en Vei gjennem Fjenderne og og søgte at redde sig i en Baad; i Forvirringen faldt han i Vandet og druknede. Paa Kutchums Befaling blev Heltens Lig mishandlet og skjændet paa hver optænkelig Maade; men da de første Udbrud af Raseri havde lagt sig, skammede Krigerne sig over deres uædle Adfærd, og idet de gik fra den ene Yderlighed til den anden, gjorde de ham og sig selv de bittreste Bebreidelser ved at have fornærmet hine ærværdige Levninger. Ja de gik endogsaa saa vidt, at de viste den faldne

Yermak guddommelig Hyldest, begravede ham med fyrstelig Pragt og tilskreve hans Gravmæle vidunderlige Kræfter.

Senere have Russerne i Tobolsk opreist et Mindesmærke om ham, netop paa det Sted, hvor han leverede Kutchum det afgjørende Slag. Men hans egentlige og prægtigste Monument er hele det vidtstrakte Siberien fra Ural til det stille Hav; thi saalænge som der gives en russisk Historie, vil man mindes Yermak, den heltemodige Røver. Mandens Storhed kom først rigtig for Dagen efter hans Død; thi ved Efterretningen om hans Fald rømmede Sibirs Besætning øieblikkeligt Fæstningen og forlod skyndsomst Landet. Allerede efter nogle Aar vendte de tilbage igjen, for ikke mere at forlade Landet. Den første faste Koloni var Tjumen ved Tara, og før Aar 1587 gik til Ende, blev Tobolsk anlagt. Mangen haard Kamp havde de endnu at bestaae i Siberiens sydvestlige Hjørne, navnlig mod Voguler og Tartarer, men alle Forsøg af de indfødte Folkefærd og deres tidligere Beherskere paa at afryste det tunge Aag bleve frugtesløse. Som det var Tørsten efter Guld, der bragte Spanierne til Mexiko og Hispaniola, Balboa til det stille Hav og Pizarro til Peru, saaledes var det her i Siberien et lille Skovdyr, Zobelen, der lokkede Kosakerne fra det ene Flodgebeet til det andet, videre og videre mod Øst. Skjøndt Besiddelsen af Skydevaaben gav dem en stor Fordeel ligeoverfor de vilde Beboere, saa bliver det dog altid forbausende, med hvor ringe et Mandskab de undertvang hele Folkeslag; neppe nogensinde have saa umaadelige Strækninger maattet bukke under for en saa ringe Haandfuld Eventyrere.

Altsom de droge frem, blev der paa passende Steder anlagt smaa Fæstninger af Træ — Ostroger —, der saa igjen bleve Udgangspunkter for nye Erhvervelser. Om Hurtigheden, hvormed Erobringernes Strøm væltede sig frem, give følgende Aarstal de meest talende Vidnesbyrd. 1604 grundlagdes Tomsk og 1621 Ostrogen Jenisseisk, der blev Hovedmarkedet for de omboende Nomadehorder, hvor de solgte deres Zobelskind. Vassiljev naaede den majestætiske Lena i 1630; ved sin Hjem-

komst betalte han 2000 Zobelskind i Statskassen, men han skal have beholdt ligesaa mange for sig selv. Man fortæller, at de Pelsjægere, som fulgte ham i Sporet, af Jakuterne tilbyttede sig Skind for Jern- og Kobberkjedler — ligesaa mange Skind, som Karret kunde rumme. Det var Pelshandelens gyldne Tid.

1639 overskrede Kosakerne Aldanbjergene og naaede efterat have gjennemvandret Urskove og Moradser til det ochotske Hav. I samme Aar opdagedes ogsaa Amur, og en stærk Ostrog — Albasin — blev anlagt paa dens venstre Bred. Snart udbredte det Sagn sig, at den mægtige Flod førte Masser af Guldsand med sig, og Kolonisterne strømmede nu til, lokkede saavel af Guldet som af det mildere Klima og den frugtbare Jordbund. Men i 1680 ødelagde Chineserne Fæstningen og førte Besætningen til Pekin. Vel opbyggedes Albasin atter, men enten paa Grund af de evige Stridigheder, eller om nu Rusland havde Grund til at foretrække den gode Forstaaelse med China for Besiddelsen af det fjerne Flodgebeet, saa bleve ved Nertschinsker Traktaten 1689 alle Fordringer paa Amur opgivne. Som bekjendt ere de atter opdukkede i de senere Aar, og den syge Mand i Øst maa nu rolig see paa, hvordan Russerne bemægtige sig hele Mantschuriet. Ved Flodens Munding reiser der sig en mægtig Fæstning, Nikolajevsk; Forter i Mængde skyde sig ned langs Kysten indtil 44°; Dampskibe fare op og ned ad Amur og Schilka; Grundvolden er nu lagt for en varig Besiddelse. Et Blik paa Kortet er nok til at vise Vigtigheden af denne nye Erobring; Søveien er nu aabnet for det indre Siberien, det stille Hav er aabnet for den russiske Ærgjerrighed og Handelsomsætning. Den prægtige Flod, der hidtil strømmede igjennem Ørkener og Urskove, vil sikkert om ikke lang Tid blive prydet med blomstrende Stæder og Landsbyer og see sine rige og frugtbare Bredder opvaagne til kraftigt Liv.

Nogle Aar efter Amurs Opdagelse fandt Semen Deshnevs mærkværdige Expedition Sted; fra Kolyma af omseilede han Østspidsen af Asien, ham tilkommer altsaa Æren for Op-

dagelsen af det Stræde, der senere fik Navn efter Behring. Efterretningerne om denne kjække Sømand gaae til 1654; man veed ikke, om han er bleven ihjelslagen i en Fægtning mod Tschuktscherne, eller om han er falden som Offer for det ublide Klima. Nogle af hans Ulykkesfæller strandede paa Kysten af Kamtschatka og bleve ihjelslagne af de Indfødte; denne Halvø erobredes først mod Slutningen af det 17de Aarhundrede af de jakutskiske Kosaker eller af Pelshandleren Volodomir Atlassoff.

Efter at have fulgt Russerne paa deres hurtige Tog fra Ural til Oceanet, ligger det nær at opkaste det Spørgsmaal, hvordan de Indfødtes Skjæbne har gestaltet sig ved denne Forandring, om de have havt Aarsag til at glæde sig ved deres nye Herrers Ankomst, eller de skulle forbande den Dag, da den første Kosak udtalte Ordet „Jassak“ (Tribut) blandt dem. Desværre aflægger Historien det bedrøvelige Vidnesbyrd, at deres Forvovenhed og Udholdenhed ikke har været mindre end deres Havesyge og Grusomhed. Under deres Aag ere hele Folkeslag forsvundne, som Schelagi'erne, Aniusili'erne og Omoki'erne, der engang vare talrige og mægtige og nu kun ere bekjendte af Navn; andre, som Voguler, Jukahirer, Korjæker og Itælmener ere sammensmeltede til nogle faa og svage Rester.

Historien om Itælmenernes Undertvingelse, der findes i Stellers Beskrivelse af Kamtschatka, giver os interessante Oplysninger om Erobrernes sædvanlige Behandling af de Indfødte og kan tjene som et almindeligt Exempel.

Da Kosakerne, 17 Mand i Alt, ankom til Verchnei, lod den derværende itælmenske Høvding dem spørge: hvad de begjærede og hvor de kom fra? Hertil svarede de: „Den mægtige Hersker, hvem hele Landet tilhørte, havde sendt dem for at hæve Tribut, hvortil de som Undersaatter vare forpligtede.“ Høvdingen forbausedes rigtignok over denne Efterretning, at han levede paa en Herres Gebeet, om hvilken han aldrig havde vidst noget at sige; alligevel gav han dem en

kostbar Foræring af Pelsværk, men bad dem tillige om ikke at gjentage deres Besøg. Men Kosakerne foretrak at blive i Landet og byggede en Fæstning af Træ, fra hvilken de gjorde Røvertog til alle Sider. Kjede af disse Undertrykkelser, besluttede Itælmenerne at overfalde Ostrogen og dræbe hele Besætningen. Men de listige Kosaker havde forstaaet at indsmigre sig hos Kvinderne; deres Fjenders Planer bleve saaledes altid forraadte, og Tyranniet blev bestandig større. Endelig angrebe de Vilde Fæstningen med saa stor en Magt, at Kosakerne vare nærved at tabe Modet; alligevel vandt de ved List en glimrende Seir, og de, der undslap deres Kugler, druknede i Floden eller bleve fangne. De Sidstes Skjæbne var sørgelig; Nogle bleve afklædte, indsmurte med stinkende Fisk og saaledes kastede for udsultede Hunde, de Øvrige bleve uden Naade pryglede til døde med Remme og Stokke. Da Kosakerne indsaae, at der ikke kunde være Tale om nogen Ro for dem, saalænge de Indfødtes Antal var saa stort, saa søgte de ved blodige Fornærmelser at opægge dem til Oprør, hvorved de fik Leilighed og Paaskud til at slaae dem ihjel. I mindre end 40 Aar smeltede saaledes Kamtschadalerne sammen til den 12te eller 15de Deel.

Før droge Nordens Nomader frit om paa Tundra'en med deres Rensdyr; efter Erobringen bleve de overlæssede med Afgifter, og indskrænkede til visse afgrændsede Gebeter. Heraf var Følgen, at Rensdyrene efterhaanden uddøde, da Sygdomme med større Lethed end før udbredte sig blandt dem; de rige Eiere forarmedes og maatte gribe til Fiskeri for at opholde Livet, og en stor Deel af dem maatte ved denne Forandring gaae tilgrunde.

Dog vilde det være uretfærdigt at mene, at det er Regjeringens Hensigt at udrydde de indfødte Nationer. Tvertimod! den har altid gjort sig Umage for at beskytte dem mod Kosakernes Undertrykkelser, og har søgt at sikkre deres Existents ved at anvise dem bestemte Gebeter som deres udelukkende Eiendom. Saaledes have Ostjakerne og Samojederne, Lapperne og Jakuterne deres eget Land, deres egne Floder til

Fiskeri og Skove til Zobelfangst, deres egne Tundra'er og Enge til Rensdyrene og Hestene.

Men „Himmelen er høi og Czaren langt borte"; selv i det europæiske Rusland maa den Livegne taalmodigt finde sig i saa mangen Uretfærdighed, meget værre seer det ud hinsides Ural, navnlig i de fjerne eensomme Egne, hvor de svage Indfødte aldeles ere overladte til de rovsyge Kosakkers og Pelsjægeres uindskrænkede Vilkaarlighed. Regjeringen har ikke kunnet forhindre, at Jassak'en under forskjellige Paaskud er bleven forøget til det otte-, ja tidobbelte, at Skatteindkræverne lade de Indfødte bringe Afgiften, der leveres i Fisk, Bær, Cedernødder, Fidt og en Mængde andre Gjenstande til Ostrogen fra 4—500 Verster bortfjernede Steder. Den har heller ikke kunnet forhindre det fordærvelige Kreditsystem. Kosakerne modtoge Varer af Kjøbmanden og reiste om med dem; nogle af de Indfødte modtage dem frivilligt, andre blive derimod tvungne til at tage Varerne, men til en høi Priis – f. Ex. en lille Kardus Tobak for en Ræveпels, eller en Kniv for to Zobeler. Blev Gjælden nu ikke betalt i rette Tid, saa blev den fordoblet; betaltes den kort Tid efter, saa blev dog den første Priis staaende. Fordoblingen skete hvert Aar, saa at to Zobeler efterhaanden kunde voxe til 10, 12 og flere, og den ulykkelige Debitor saaledes hele sit Liv kunde komme til at afbetale for en Kniv. Som Betaling tog Kosakken, hvad der lystede ham, en Kone, en Datter eller en Søn til Slave.

Ligesaalidt har Regjeringen kunnet eller kan endnu forhindre, at de bedste Græsnings- og Fiskeripladser ere blevne solgte eller forpagtede til Spotpriis, saa at de Indfødte med hver Dag have det vanskeligere med at skaffe Græsning til deres Hjorde og synke dybere og dybere i Elendighed.

Betænker man endelig, at de fleste siberiske Kosaker vare uudvegne Banditer, saa kan man nok forestille sig, hvordan de stakkels Siberier maatte være tilmode under saadanne Herrer.

„Naar en Kosak", siger Steller, „nærmer sig til en Hytte, saa blive Alle forskrækkede; Nogle gjøre reent, Andre gjemme deres bedste Eiendele, Pigerne trække sig tilbage, og Mændene

løbe ud af Jurten for at byde Kosaken velkommen. Saasnart han er kommen ud af Slæden, lyder hans truende Befaling: Giv Hundene at æde! Pas godt paa Slæden! — Naar han træder ind i Stuen, sætter han sig paa Hæderspladsen, hvorpaa Kamtschadalerne trække Støvler og Strømper af ham, ophænge Klæderne og sye Lapper paa Hullerne, for at de ikke skulle faae Skjænd eller Prygl. Derpaa befaler han: Bring mig dette! kog det og det! Men de gjøre hvad han befaler, tause og lydige, og vove Intet at sige, medmindre de tiltales. Det Bedste give de Kosaken, selv sidde de i Krogene og spise Fiskerogn med Pilebark. Faaer Kosakken ikke Alt, hvad han fordrer, saa springer han op og nøies sjelden med at skjælde og smelde, men griber oftest til Stokken."

I Aaret 1734 begyndte en ny Epoke i Historien om de siberiske Opdagelsesreiser. Hidtil vare disse kun blevne foretagne for Handelens Skyld; kun skattekrævende Kosaker og forvovne Lykkejægere havde efterhaanden udstrakt deres Streiftog til Behringshavet; nu derimod udrustedes der for første Gang videnskabelige Expeditioner for at undersøge hele Siberiens Nordkyst.

Prontschischtschev's Expediton tog sit Udgangspunkt fra Lenafloden; ledsaget af sin unge Kone seilede han mod Vest for at omskibe Taimurlandet. Hun overvintrede med ham ved Olenek (72° 54) og deeltog den paafølgende Sommer i hans forgjæves Forsøg paa at omseile Asiens nordvestlige Pynt Han døde som Følge af de paa denne Reise udstandne Lidelser, og faa Dage efter fulgte hans trofaste Ledsagerinde ham i Graven.

Efter Prontchischtschev's Død anstrengte Chariton Laptev sig for at naae, hvad der ikke var lykkets hiin. Drevet tilbage af Drivisen maatte han overvintre ved Chatanga, næste Sommer 1740 gjentog han Forsøget, der paalagde ham endnu haardere Prøvelser. Efter Skibets Forliis tilbragte han en

Maaned paa den øde Kyst under de forfærdeligste Lidelser, indtil Frosten tillod ham at søge tilbage til Vinterleiren fra forrige Aar. En stor Deel af Mandskabet var allerede bukket under for Kulde og Sult, de Overlevende læssede en Deel af den tiloversblevne Proviant paa Slæder, der bleve trukne af forsultne Hunde, Resten maatte de selv bære. I 25 Dage arbeidede de sig gjennem Snee og Iis, 12 Mand døde af Kulde og Udmattelse. Endelig naaede de Vinterboligen ved Chatanga, der trods sin usle Tilstand forekom dem som et Palads. For første Gang i 3 Maaneder kunde de her varme sig ved Ilden og skaffe sig nogen varm Spise. I det paafølgende Foraar brød den utrættelige Laptev op paany; hvad der ikke var lykkets ham tilsøes, det lykkedes ham med Slæder; den 6te Mai naaede han Taimurflodens Munding. Efter en af de besværligste Reiser, der ere blevne foretagne, ankom han den 29de August til Jenisseisk.

Paa samme Tid havde hans Broder Dimitri arbeidet paa at trænge frem imod Øst. I to Somre spildte han sit Mod og sin Kraft paa at naae ud over Cap Balanov. 7 Aar tilbragte han ved Ishavets Kyst og i 1743 kom han endelig tilbage til Jakutsk.

17 Aar senere lykkedes det Kjøbmanden Schalaurov fra Jana af at omseile Cap Balanov, men alle hans Anstrengelser for at naae Cap Schelagskoi vare forgjæves. To Gange overvintrede han ved den øde Kolyma, endnu engang vilde han vove Forsøget; men hans Mandskab nægtede at lyde, og han maatte da vende hjem. Under sin anden Reise 1764 døde han uden at have naaet Maalet.

Ligesom Zobelen havde ført Russerne til Kamtschatka, saaledes lokkede den endnu kostbarere Søodder dem herfra udover Aleuterne til den ligeoverfor liggende amerikanske Kyst. I Slutningen af det 17de Aarhundrede fandt de dette Dyr ved Kamtschatkas Kyst, hvor det blev forfulgt med saa stor Iver,

at det henimod Midten af det 18de Aarhundrede aldeles var udryddet paa dette Sted. Derimod traf Behring det i stor Mængde paa sin anden Reise. Tschirikov skal have bragt 900 Skind tilbage med sig, og paa Behringsøen blev der med stor Lethed dræbt 700 Stykker, der efter Nutidens Priser vilde have en Værdi af 100000 Sølvrubler.

Dette bevægede Kjøbmændene i Jakutsk og Irkutsk til endnu ivrigere at gaae paa Jagt efter dette kostbare Pelsdyr. De forenede sig i Selskaber og udrustede Skibe med leiet Mandskab af Jægere og andre Eventyrere (promyschlenniks). Omkostningerne beløb sig i Regelen til 20—30000 Rubler, da Meelforraadet maatte bæres af Heste fra Jakutsk til Ochotsk. Sædvanlig varede Reisen 4—5 Aar. Veien gik gjerne gjennem et af de kurilske Stræder og ned langs Kamtschatkas Kyst. 1745 opdagedes saaledes de vestlige Aleuter af Michael Novodsikoff, 1759 Ræveøerne af Dimitri Paikoff, 1763 Øen Kadiak og 1768 Halvøen Alaschka af Krenizin. Naar man tager de ringe Hjælpemidler i Betragtning, der store til de russiske Skipperes Raadighed, deres elendige Skibes Tilstand, deres ringe nautiske Kundskaber, og dertil det taagede og stormfulde Hav, hvorpaa de færdedes, saa kan man ikke nægte dem sin Beundring.

I det nordlige Ishav findes der hverken Zobeler eller Soeddere; og saaledes vilde man sikkerlig ikke have kjendt noget til de Nord for Siberien liggende Øer, hvis ikke Mammuthstænderne havde ydet samme Tjeneste med Hensyn til Udvidelsen af vore geographiske Kundskaber i denne Retning. Medens Kjøbmanden Lächov (1770) ved Kap Svætoi Noss var beskjæftiget med at samle disse Tænder, saae han tilfældigt en stor Hjord vilde Rensdyr komme ned fra Nord over Isen. Dristig, som han var, fulgte han deres Spor i Sneen og opdagede saaledes de Øer, der siden opkaldtes efter ham. Af Regjeringen fik han kort efter udelukkende Privilegium paa at

grave efter Tænder paa disse Øer og blev derved en hoved-rig Mand.

I Nordsiberien, i Nærheden af Floderne Ob, Jenissei, Lena o. s. v., fra 58° til 70°, og langs med Ishavet finder man disse uhyre Tænder gjemte i Isen og i Huler eller liggende paa den bare Jord, ofte med hele Skelettet og ikke sjelden med Kjød, Hud og Haar. Paa mange Steder ligge Tænderne samlede i Hobe, som om de vare blevne sammenslæbte af Menneskehænder. De Indfødte kalde Dyret Mammuth og mene, at det opholder sig under Jorden og støder denne op med sine Horn eller med sit Hoved; naar det kommer frem for Dagen, saa maa det døe, og derfor finder man det for det meste ved de høie og bratte Strandbredder, hvor det, medens det graver sig frem under Jorden, styrter ud af de steile Skraaninger. I Aaret 1806 fik Adams i Jakutsk at vide, at man ved Lenas Udløb i Ishavet havde bemærket et fuldstændigt Mammuth med Kjød, Hud og Haar. Han reiste strax derhen, for om muligt at frelse de kostbare Levninger fra Undergang; men ved sin Ankomst fandt han det desværre tildeels lemlæstet, da Jakuter og vilde Dyr havde revet Kjødet af. Skelettet var endnu fuldstændigt, med Undtagelse af den ene Forfod, Hovedet var bedækket af den tørre Hud, det ene Øre var der, bedækket med en Tot børsteformige Haar; Øinene laae endnu i deres Huler og Hjernen var uskadt; Fødderne vare endnu bedækkede med Hud og Trædesaalerne fandtes. Det var en Han, med lang Manke paa Halsen, men uden Hale og Snabel. Den mørkegraae Hud var bevoxet med rødlige Haar og sorte Børster, der vare tykkere end Hestehaar. Dyret var 9 Fod høit, Tænderne vare 9 Fod lange og veiede tilsammen 350 Pund. Adams fik Huden aftaget, et Arbeide, som 10 Personer havde Møie med at fuldende, hvorpaa han sendte det Hele til Petersborg.

Mammuthens Tænder ere mere krummede end Elephantens; ja der gives dem, der næsten danne en Cirkel. Pallas saae en i Jakutsk, der var 21 Fod lang og veiede 180 Pund.

Det af Adams sete Dyr var over hele Kroppen bedækket med Haar, hvilket tyder paa, at det har levet i disse Egne.

Foruden Mammuthen findes i Siberien Knokler af mange andre forsvundne Dyr, saaledes Kindtænder af Ohiodyret, hvis mange tykke Spidser tyde paa, at det tildeels har levet af dyrisk Føde. Ligesaa hyppig findes Knokler af Næshornet; paa mange Steder forekomme de i saa store Masser, at det seer ud, som om hele Hjorde vare omkomne. Da Pallas i Marts 1772 kom til Jakutsk, viste Gouvernøren ham et med Hud overtrukket Hoved af et Næshorn, tilligemed en For- og Bagfod, som var bleven fundet i Flodsandet ved Wilui. Hovedet var 7 Fod langt og 4 Fod høit og opbevares for Tiden i Petersborger Akademiets Samling. Kroppen lod man blive liggende.

Omseilingen og Undersøgelsen af Asiens nordøstlige Kyst, der ikke var lykkets Laptev og Schalaurov, forsøgtes atter i 1785 af Billings og Scharytschev. Den 22de Juni forlod Expeditionen Nishne Kolymsk og naaede snart Kolymas østligste Munding, ikke langt fra Schalaurovs gamle Vinterbolig og Laptevs Signaltaarn — ærværdige Ruiner, der ved Polarhavets øde Strandbred aflagde Vidnesbyrd om Menneskets stolte Kampe med en fjendtlig og mægtig Natur. Sarytschev siger: „De af Laptev paa den høire Bred opførte Vinterboliger, hvor ogsaa hans Skib var bleven trukket paa Land, synes at vidne om, at Seilløbet tidligere gik paa denne Side. Nu kan intet større Skib flyde paa dette Sted, selv en Schalup kan kun med stor Møie og med høi Vandstand nærme sig til Kysten; Sandbanken strækker sig næsten tre Verster ud i Vandet." Saaledes viser Siberiens Nordkyst samme Phænomen, som man iagttager ved den bottniske Bugt: den hæver sig langsomt og minder os om, at ogsaa Grændserne mellem Land og Hav ere foranderlige og ubestandige, ligesom Menneskenes Skjebner.

Drivisen tvang ogsaa Billing og Sarytschev til at vende om, og da de overbeviste sig om Umuligheden i ad denne Vei

at løse deres Opgave, saa besluttede de at vove et nyt Forsøg fra Syd og Øst, for om mulig at naae Kolyma fra Ochotsk af gjennem Behringsstrædet. 1791 seilede Billings altsaa ud af Bugten Avatscha og styrede op mod Østkap, men ved Efterretningen om, at Strædet var aldeles opfyldt med Iis, opgav han atter sin Plan og besluttede tillands at vende tilbage til Nisene Kolymsk tvers gjennem Tschuktschernes Land. Ved det øvre Løb af Floden Jugnei, der løber ud i Koliutschin-Bugten, traf de til deres Forundring flere hede Kilder. De ligge paa Toppen af en lav Klippe og danne 4 afsondrede, aflange Basiner 6—8 Favne i Omkreds, hvis Rande rage omtrent halvanden Fod op over Jorden og hvælve sig noget udad. Disse Rande ere saa tynde og af saa regelmæssig en Skikkelse, at man næsten kunde antage dem for at være dannede ved Kunst; de see ud som Kjedler, der ere halvt nedsænkede i Jorden. Beholderne ere fyldte til Randen med varmt uklart Vand og saa dybe, at de ikke kunde naae Bunden med en lang Stang. I Midten sprudlede Vandet frem, som om det kogte.

I Aaret 1806 opdagede Sirovatsky den nysiberiske Øgruppe, der i 1808 nøiere undersøgtes af Hedenstrøm. Paa disse øde Øer, hvor der nu ikke voxer en Busk, neppe et Græsstraa, blev der fundet Knokler af Heste, Bøfler, Oxer og Faar i saa stor Mængde, at de engang maae have levet her i store Hjorde. Ligesaa gaadefulde ere de mærkværdige Bjerge af Træ ved Nysiberiens sydligste Pynt. I en Høide af 30 Favne bestaae de af lutter vandrette Lag af Sandsteen, der vexle med lignende Lag af forkullede Træstammer. Stiger man høiere op, træffer man overalt forstenet Trækul, tilsyneladende bedækket med Aske; ved nøiere Betragtning finder man, at det er Steen, der neppe lader sig afskrabe med Kniven. Paa Toppen forundres man ved at see en lang tæt Række Stammer af samme Beskaffenhed, der omtrent rage en halv Fod op af Klippen. Toppene ere søndersplittede, ligesom afknækkede; Træet er skjørt,

ikke meget haardt, af sort Farve og har en svag Glands. Gløbes det, giver det en harpixagtig Lugt.

Paa Tilbagereisen over Tundra'en til Ustjansk fik Hedenstrøm ved Søen Chosdog en ny Bestyrkelse af sin Tro paa, at der engang har hersket en mildere Natur i Siberien. Dette lille Vandbækken opkaster hver Høst en stor Mængde bituminøse Træstykker eller Spaaner; paa mange Steder bedækkes Bredden flere Fod tykt af dem. Mellem dem findes Smaastykker af en harpixagtig Substants, der brænder ligesom Rav. Søen ligger 80 Verster fra den nærmeste Skov. I ligesaa stor Afstand fra den nuværende Skovgrændse paa de steile Bredder af Søerne og Floderne finder man ligeledes ofte store hentørrede Birketræer. Ved Ilden gløde de, men give ingen Flamme. De første friske Birketræer findes ikke nærmere end 3° sydligere, og disse ere da kun usle Dverge.

Tiende Kapitel.

Siberien.

Hvor stort egentlig Siberien er, veed Ingen — hverken Petermann eller Berghaus eller Ritter eller den russiske Keiser selv; det voxer med hvert Aar, snart paa de turanske Khaners, snart paa den chinesiske Keisers Bekostning. Indtil for kort Tid siden troede saaledes den sidste, at Amur tilhørte ham; men nu oplyser en russisk Fæstning ved denne Flods Munding ham om, hvor mangelfuld hans geographiske Kundskaber have været.

For derfor ikke at gjøre os skyldige i en lignende Feil ville vi hellere aldeles Intet sige om Siberiens sydlige Grændser, men nøies med den runde Angivelse, at det indbefatter idetmindste 200000 Kvadratmile. Befolkningen staaer i et

yderligt Misfororhold til denne uhyre Størrelse, thi den udgjør neppe 3 Millioner. Størstedelen er Russer og Tartarer, der fortrinsviis beboe de sydlige og mildere vestlige Egne langs med Floderne og de store Handelsveie, der føre fra det ene Flodgebeet til det andet. Ogsaa imod Nord leve de Fleste ved Floderne; Skovregionen saavelsom Tundra'en er enten aldeles ubeboet eller gjennemstreifes kun af smaa Nomadehorder.

Siberien har ikke Mangel paa Produkter. Imod Syd er der Tusinder af Kvadratmile, som godt kunne dyrkes, naar der blot var Mennesker nok. Byg, Rug og Kartofler trives jo ret godt endnu ved 60° N. B.; ogsaa Kvægavlen vilde kunne udvides ganske overordentlig, og naar Landmandens Flid først har faaet lagt Baand paa den vilde Natur, vil sikkert ogsaa Klimaet blive langt mildere. Men Ønsket om at see dette Land befolket lader sig lettere udtale end gjennemføre. Med Hensyn til den frie Indvandring kan det ikke taale Konkurrencen med de forenede Fristater eller Kanada; det staaer netop ikke i det bedste Rygte, det være nu med eller uden Grund; den russiske Regjering, der gjerne saae det bedre befolket, nødes derfor til aarlig at sende et vist Antal ufrivillige Udvandrere over Ural mod Øst.

Mangt et berømt Navn har maattet vandre denne sørgelige Vei, navnlig i forrige Aarhundrede. For at nævne et Exempel kan anføres Mentschikof. Denne Peter den Stores høitbetroede Minister, der i mange Aar havde styret Riget, blev tilligemed sin Familie forviist til Beresov. Hans Bolig var en simpel Hytte, ved Markarbeide, Jagt og Fiskeri maatte han tjene sit Brød. Hans Kone bukkede under for Reisens Besværligheder, en af hans Døttre døde af Kopperne. Han selv døde 1729 og blev begravet i Beresov ved Siden af sin Datter. Ligesom Cardinal Wolsey vendte han sig i sin Ulykke til Gud, hvem han havde forglemt, medens Lykken tilsmilede ham. Han betragtede sin Straf som en himmelsk Velgjerning, der viste ham Veien til Salighed. Han byggede en Kirke, deeltog med egen Haand i Arbeidet, overtog selv Degneembedet

og var daglig den første og den sidste ved Gudstjenesten. Beresovs Indbyggere holde hans Minde høit i Ære og holde ham for en Helgen. De bestyrkedes i denne Mening, da man i Aaret 1831 efter 92 Aar opgrov hans Lig og fandt det endnu aldeles uskadt.

Da hans Datter en Dag gik igjennem Byen, blev hun tiltalt af en Bonde, der stod i sit Vindve. Det var ingen anden end Fyrst Dolgorucki, den samme, som havde foraarsaget hendes Faders Fald og som nu ligeledes havde maattet smage Forviisningens Bitterhed. Kort efter blev hun tilligemed sin Broder benaadet af Keiserinde Anna, og Dolgorucki flyttede ind i hendes Hytte. Senere fik den unge Mentschikof sin Faders Værdigheder og Rigdomme igjen.

Den 60aarige Münich, Keiserinde Annas Yndling, maatte vandre til Siberien, da Elisabeth besteg Thronen. Hans Fængsel bestod af tre Afdelinger, den første for hans Vagt, den anden var Kjøkkenet, i den tredie boede han selv. En 20 Fod høi Muur skjulte Himlen for ham. Den forhen almægtige Minister havde her ikke mere at leve af end en halv Sølvrubel om Dagen; dog formildedes hans sørgelige Lod ved hans Kones Kjærlighed. Skjøndt hun var 55 Aar gammel, havde hun dog Mod og Selvfornægtelse nok til at følge ham og pleie ham i Ulykken. Han selv erhvervede sig sine Fangevogteres Hengivenhed ved at undervise deres Børn i Mathematik. De tilbragte 21 Aar i Fangenskab; da de vendte tilbage til Moskov, kom 52 Børn, Børnebørn og Børnebørnsbørn dem imøde. Den Revolution, der satte Katharina den anden paa Thronen, havde nær atter bragt den nu 80aarige Olding tilbage til Siberien.

Ogsaa i dette Aarhundrede har Skjæbnen sendt mange Ulykkelige derhen, der ikke have gjort sig skyldig i nogen uædel Forbrydelse. Mangen Soldat fra den store Armee, mangen Polak har der maattet ende sit Liv.

Men de allerfleste Forviste ere dog sædvanlige Forbrydere, som man hos os vilde straffe med Døden eller Tugthuset. Aarlig didsendes der omtrent 12000; jo større deres Brøde er,

desto længere sendes de mod Øst. I Gjennemsnit ankommer der hver Uge i Tobolsk et Tog af 300 Forviste eller „Ulykkelige“, af hvilke omtrent en Sjettedeel strax bliver benaadet. Derpaa blive de øvrige forterede. Morderne, Mordbrænderne og Røverne komme til Minerne ved Nertschinsk, efterat de allerede før deres Afreise fra Rusland have faaet 50 Slag Knut. Englænderen Simpson (narrative of a journey round the world 1847) holder Siberien for den bedste Straffeanstalt i Verden. Enhver Forviist, der ikke er slet nok for Bjergværkerne, faaer et Stykke Jord, en Hytte, en Hest, to Køer, Avlsredskaber og Proviant for et Aar. I de første tre Aar er han fri for Skatter, i de derpaa følgende 10 betaler han kun den halve Skat; han tør altsaa haabe ved Flid at forbedre sin Lod, tillige virker ogsaa Frygten kraftigt til at holde ham fra Forbrydelsen, thi den mindste Lovovertrædelse fører ham i Minerne. Mangen Forviist bringer det derfor til en saadan Velstand, som han i det europæiske Rusland aldeles ikke havde kunnet gjøre sig Haab om. Simpson blev saaledes i Nærheden af Kansk beværtet af en saadan Forviist, som ved Flid og Arbeidsomhed var kommet i Besiddelse af en fortræffelig Bopæl og udstrakte Landeiendomme; hans Huusholdning bestod af 140 Personer.

56 Verster hinsides Nochlinsk besøgte Ermann en velhavende Bondegaard, der tilhørte en gammel Forviist fra det Novgorodske Gouvernement. Denne Mand havde ved utrættelig Arbeidsomhed forstaaet at tilkæmpe sig, hvad Klimaet syntes at maatte nægte ham. Kvæget og Hestene stode paa Stald og fodredes med Hø, der maatte hentes i 20 Versters Afstand paa nogle lave og græsrige Øer i Lena. Han høstede fortrinligt Rug og Byg, Kaal og Roer. I Folkestuen opklækkedes en stor Masse Høns. 11 Karle og Piger stode i hans Tjeneste.

Hoffmann (Reise til Østsiberiens Guldvadskerier) giver os en mindre lys Skildring af de siberiske Forbryderforhold. Efter hans Mening har Landets Civilisation og Blomstren ingen større Fjende end Forbryderkolonierne. I det Tomskiske, der er stærkt befolket med Indvandrere af det værste Slags,

høre alle Kudske til denne Klasse. Ved Hykleri søgte de at vække hans Medlidenhed. „Det var saaledes Guds Villie“ var deres staaende Talemaade, hvilken de søgte at give Eftertryk ved et fromt, mod Himlen vendt Blik. Trods denne vemodige Hengivelse i Guds Villie udmærke de sig alligevel ved alle mulige Laster.

I Virkeligheden forholder Sagen sig vel saaledes, at de fleste Forbrydere vedblive at være de Samme, som de have været i Hjemmet; men nogle af dem have sikkerlig netop ved Forviisningen faaet Leilighed til at angre deres forrige Liv og ved Flid og Virksomhed at arbeide sig ud af Fordærvelsen.

Hvad de frie siberiske Bønder angaaer, der vel for Størstedelen nedstamme fra Forviste, saa blive de roste overordentligt af alle Reisende. „Saasnart man er kommet over Uralbjergene“, siger Wrangell, „overraskes man ved Beboernes Venlighed og Godmodighed; ligeledes ved den yppige Vegetation, de veldyrkede Marker, de fortræffelige Veie og de store venlige Landsbyer, som man træffer i den sydlige Deel af Gouvernementet Tobolsk. Man kunde godt lade sine Eiendomme blive liggende ubevogtede paa Landeveien; „Neboß! Frygt ikke!“ hedder det, „hos os gives der ingen Tyve“. Naar dette forekommer En mærkværdigt, saa huske man paa, at det forhen omtalte Tomsker Distrikt ligger langt østligere, og at enhver Deporteret har faaet sig sit Distrikt anviist, som han ikke kan forlade, uden at staae Fare for at sendes til Nertschinsk, hvor han aldrig mere faaer Solen at see.

„Siberierne“, bemærker Hansteen (Reiser i Siberien 1828—30), „ere bekjendte som de smukkeste Mennesker i Rusland og nyde et Jernhelbred. Med en Faarepels over deres Skjorte og tynde Linnedbeenklæder trodse de en Kulde af 30—35°. Man mærker hos dem Intet til den hos den europæisk russiske Bondes lave Pengebegjerlighed; Jord til Opdyrkning kunne de faae saameget af, som de ville, og den leverer dem hvad de behøve til Føde og Klædning. Deres Reenlighed er overordentlig.“

I Guldvadskerdistrikterne er denne Uskyldighedsperiode rigtignok for en Deel forsvundet; dog fandt Hoffmann paa Veien til Omsk over Ischim, at den vestsiberiske Bonde endnu havde bevaret noget af sin før saa priste Trohjertethed, Ærlighed og Gjæstfrihed. Men han har ogsaa en stor Fordeel fremfor sin russiske Broder: han er fri; thi der gives her ingen Adel, ingen adelige Godser og følgelig heller ingen Livegne, der tilhøre Privatfolk. Kronens Bønder regjeres efter en almindelig Lov, der sikkrer dem i Besiddelsen af deres Eiendom og imod Andres Vilkaarlighed.

Foruden Agerdyrkning og Kvægavl er Varetransport en af Siberiens Hovedbeskjæftigelser, og der gives vel neppe noget Land, der i Forhold til sin øvrige Befolkning kan opvise en saadan Mængde Fragtkudske. Produkterne fra det metalrige Altai og Nertschinsker Bjergene, disse Masser af Kobber, Jern, Bly og Sølv, have en lang Vei at tilbagelægge, før de naae det russiske Marked. Guldet fra de østsiberiske Vadskerier er vel lettere at forsende; Fornødenhederne derimod for de mange tusinde Arbeidere, der hele Sommeren ere beskjæftigede med at skylle Sandet fra Guldet, maae ofte hentes i flere Hundrede Versters Afstand. De mange Millioner Pelse, fra det lille graae Egern til den mægtige Bjørn, gjøre ligeledes Krav paa mange Transportmidler. Dertil kommer den betydelige Karavanehandel med China, navnlig sendes mange Tusinde Kasser Thee fra Kiächta til Irbit. Tager man endelig Hensyn til de uhyre Afstande, saa kan man vel begribe, at Fragtkudske og Kjøresvende maae spille en betydelig Rolle i Siberien. Vel er Landet meget rigt paa seilbare Floder; men et Blik paa Kortet viser tilstrækkeligt, at de trods deres Størrelse og Vandmasse kun bidrage Lidet til det indre Handelssamkvem. De flyde alle fra Syd til Nord, ud i et Hav, der altid vil forblive lukket for Skibsfarten; Flodgebeterne adskilles fra hinanden ved uhyre Landstrækninger, Kanaler findes der ingen af, og det er ogsaa et stort Spørgsmaal, om det vilde lønne sig at anlægge saadanne. Handelsvarerne maae derfor mange Gange omlades paa den lange Vei

imod Vest. I den senere Tid har der ofte været Tale om Dampskibe; men af saadanne Foretagender turde man neppe love sig stor Fordeel, — Stæderne ligge for langt fra hinanden, og kun i den korteste Tid af Aaret (4 Maaneder) ere Floderne seilbare.

Kulden spiller her en saa betydelig Rolle, at den fortjener nøiere Omtale. I Ustjansk (70° 55 N. B.) er Vinterens Middeltemperatur ÷ 38°, i den koldeste Maaned, Januar, endogsaa ÷ 40°; i Jakutsk, 8° 35 længere mod Syd, er den endogsaa ÷ 38° 9 og i Februar ÷ 40° 5, i to Maaneder af Aaret er Kvægsølvet fast. Selv under 75° i det amerikanske Polarhav fandt Parry den koldeste Maaned nogle Grader varmere end i Jakutsk. Irkutsk (52° 15 N. B., altsaa sydligere end Berlin) har om Vinteren en Middeltemperatur af ÷ 17° 6.

Grundene til denne lave Varmegrad ere flere. For det Første er Landet en stor Slette, der skraaner ned mod Ishavet; for det Andet er Afstanden fra det varme fugtige Atlanterhav saa stor, at de milde Vestenvinde allerede ved Uralbjergene ere blevne til kolde Landvinde, og for det Tredie begrændses det mod Syd af den uhyre, 4000 Fod høie, mongolske Bjergslette, hvorfra der om Sommeren ikke kan tilføres det megen Varme.

Om Sommeren derimod forandres Forholdet. Den er overordentlig varm; i flere Maaneder af Aaret gaaer Solen ikke ned; og Vinden, der farer hen over uhyre af Solen gjennemglødede Strækninger, bringer ingen Kolighed med sig, fra hvad Kant den end kommer. Især Søndenvinden, der kommer fra det hede og tørre mongolske Høiland, er ofte meget besværlig. I Jakutsk er Sommerens Middelvarme + 17° 2, i Juli Maaned stiger den endogsaa til + 20° 3. En saa varm Sommer træffer man ikke engang i Mexico (2271 Metre over Havfladen), og Julimaaned i Jakutsk er varmere end i Prag, Mannheim og Rochelle (+ 20° 2). Skjøndt Jorden her er frossen indtil en Dybde af flere Hundrede Fod, kan Varmen dog bringe baade Rug og Byg til Modenhed. I Jakutsk see vi saaledes alle Extremer ved Fastlandsklimaet at komme til-

syne; paa intet andet Sted træffe vi en saa uhyre Forskjel mellem Vinter- og Sommervarmen (65°). I Irkutsk er Middelvarmen af den varmeste Maaned vel kun + 17°5, dog er selv denne Varme overordentlig høi, naar den sammenlignes med den betydelige Vinterkulde.

Skovenes Udryddelse og Moradsernes Udtørring vilde naturligviis end mere forøge Sommervarmen, ligesom jo ogsaa Klimaet i Mellemeuropa ved lignende Forandringer er bleven mildnet betydeligt i Tidernes Løb. Jo mere Agerdyrkningen tiltager, desto gunstigere ville Forholdene stille sig for denne.

Man spørger, hvordan Mennesket udholder hin uhyre Kulde. Sædvanlig udmærke de koldeste Dage sig ved Vindstille, hvorved Kulden bliver lettere at udholde; desuden ere de smaa, lave, med Jordvolde omgivne Boliger velskikkede til at yde kraftig Modstand mod de iskolde Luftstrømninger. Iført en ostjakisk, af dobbelt Rensdyrsskind bestaaende Vinterklædning skal man, efter Ermann, uden Besvær kunne overnatte i en aaben Slæde, selv om Kulden er saa stærk, at Kvægsølvet fryser. Desuden vænner man sig hurtigt og let til at taale Frosten. Jo høiere denne stiger, desto mere Varme udvikler Legemet; der udaandes et større Kvantum Ilt, den indre Forbrændingsproces gaaer hurtigere for sig, Appetiten tiltager, derved næres Varmen. Medens Meyen i Manilla rystede af Kulde ved + 22° R. (han var nylig kommen fra hedere Egne), morede Middendorff sig, medens Kvægsølvet frøs, med at hugge Brænde i fri Luft; og naar han saa derpaa for at varme sig sad i Teltet ved Ilden i bar Skjorte, befandt han sig meget vel, skjøndt hans Haand paa den Side, der vendte mod Ilden, neppe havde en Varme af + 15°, medens Kulden bag ved hans Ryg ikke var høiere end ÷ 10°.

Allerede i første Kapitel gave vi et flygtigt skizzeret Billede af den siberiske Natur i Almindelighed, af de uendelige Tundra'er og Skove. Her ville vi derfor blot omtale Baikalsøen, der i mange Henseender fortjener vor Opmærksomhed. Den er den største Ferskvandssø i den gamle Verden (110 Mile lang, 18 Mile bred og 500 Kvadratmile stor); efter den store

Slavesø (750 Kvadratmile) er den tillige den største Landsø i hele Polarbeltet. Den gjennemstrømmes af Selenga, der kan betragtes som Jenisseis Hovedarm; den længste Strøm i den gamle Verden har altsaa sit Udspring fra den. Baikals Omgivelser ere romantisk skjønne; overalt, ligesom ved Vierwaldstädtersøen, stige høie Fjeldvægge lodret op af Vandet og sænke sig ligesaa dybt ned deri. Den er farlig at beseile, da den kun besidder faa Havne og Ankerpladse og er udsat for pludselige Storme og frygtelige Vindstød. Uden nogen tilsyneladende Aarsag kommer den ofte i voldsom Bevægelse, som om der her rørte sig underjordiske, vulkanske Kræfter. Dens Fiskerigdom er meget stor; aarlig fanges her saavelsom i Flodmundingerne indtil 13 Millioner Lax. Ogsaa findes her Sælhunde. For Varetransporten er den langfra saa fordeelagtig. Hovedsamkvemmet fra Irkutsk til de transbaikalske Lande foregaaer om Vinteren paa Slæder over Søen, om Sommeren tilvogns omkring dens sydlige Spids.

Ellevte Kapitel.

Den sibiriske Pelshandel.

Det berømteste sibiriske Pelsdyr er uden Modsigelse den til den blodtørstige Maarslægt hørende Zobel (Mustela zibellina). Den er mindre end Maaren og adskilles fra denne ved sin graategnede Hals, kortere Hale og finere Pels. Den lader sig let tæmme og løber i Fangenskab omkring ved Lænken ligesom Egernet. Om Natten gaaer den paa Rov, æder helst Muus, dog lever den ogsaa af Bær og Cedernødder. Overhovedet er Ingenting sikkert for den. Den lever i Huller i Jorden, især under Trærødder.

Jægernes uafladelige Forfølgelser have efterhaanden fordrevet den til de uigjennemtrængeligste Skove; de Tider ere forsvundne, da Tunguserne betalte Kobberkjedler med ligesaa mange Zobelskind, som kunde rummes i dem; dog anslaaes det aarlige Udbytte i hele Landet til en 45000 Stykker. Ved Lena, navnlig ved Olekma, fanges de bedste Zobeler; Kamtschatka leverer de fleste.

Et Par smukke Skind kunne paa Stedet kjøbes for 80 Rubler; i Petersborg eller Moskov betales de gjerne med 170, især naar Haarene ere lange, tætte og sorte med brune Uldhaar. Det ansees for smukt, naar de lange Børstehaar ende med hvide Spidser, for endnu smukkere, naar Alt er sort, en Farve, som Russerne i det Hele sætte høit ved Pelsværk. Chineserne derimod sætte større Priis paa Haarenes Mængde og Pelsens Størrelse, og da alt Pelsværk, der er Farvevexel undertastet, i Almindelighed viser sig mørkere, jo længere man kommer Øst paa, saa frembringer denne Forskjel i Smagen de besynderligste Forhold i Pelshandelen. Zobelerne ved Ob, der fordetmeste ere større, men lysere i Farve, gaae til Kiæchta, medens de fra Aldan og Ud vandre til Petersborg, Tyrkiet og Leipzig. Sultan Mahmoud's Civilisationsforsøg have havt en skadelig Virkning paa Tunguserne og Jakuterne; thi siden de fornemme Tyrker have begyndt at klæde sig efter europæisk Skik, er Prisen paa de bedste Zobeler falden betydeligt.

Skindet af den engang saa kostbare Hermelin (Mustela erminea) sælges nu i Jakutsk for 5—8 Sølvkopeker, saa at Jagtens hele Udbytte neppe beløber sig til 200000 Rubler Banco. I China, hvortil der i 1840 blev udført 176,200 Stykker, staaer den dog endnu i stor Ære. Den er omtrent 10 Tommer lang og findes i hele Siberien, paa Marker og i Skove, helst ved Flodbredderne, i hule Træer og i Jordhuller, som ere gravede af Muus. Den er saa blodtørstig og modig, at den endogsaa springer paa Bjørnen; den bider sig fast i Øret paa den og piner den saaledes tildøde, ja Pontoppidan fortæller, at den sætter sig paa sovende Ørne og Urhøns, holder sig fast ved dem, naar de flyve op, og bider

dem saalænge, til de styrte ned. Tager man Ungerne fra den, saa følger den Røveren uden at tage Hensyn til sin egen Sikkerhed. Om Efteraaret fælder den sin tynde rødbrune Pels og er da om Vinteren hvid med en sort Halespids. Den jages kun for Pelsens Skyld, selv Jakuterne og Kalmukkerne forsmaae dens Kjød paa Grund af dets Stank. De største faaes fra Kolyma.

Den siberiske Væsel (Mustela siberica) er mindre end Hermelinen; den bliver kun 7 Tommer lang. I et eneste Maaltid fortærer den ofte mere end den selv veier, er meget bidsk og hører til de meest utæmmelige Dyr. Dens Bolig vælger den under hule Træer, i Muldvarpehuller og Steendysser, og er alle Smaafugles Dødsfjende; dog synes Markmusen at være dens Yndlingsføde. Dens Hurtighed og Behændighed er overordentlig; den løber med saadan Lethed op af lodrette Vægge, at Intet er sikkert for den. Dertil er dens Krop saa smal, at den kan slippe gjennem de mindste Huller. Den jages om Vinteren, naar Pelsen er hvid. Denne er varigere og hvidere end Hermelinens; Halespidsen er aldrig sort, men har samme Farve som den øvrige Pels.

Zobelen, Hermelinen og Væselen ere de vigtigste Repræsentanter for Væselslægten, som findes i Siberien. Alle udmærke de sig ved deres lange, slanke Krop og de lave Been, saa at man gjerne kunde kalde dem de ormedannede Rovdyr. Under Halen sidder der en sækformig Kjertel, der afsondrer en ildelugtende Vædske, der tjener dem som Forsvarsvaaben mod deres Fjender. Deres vigtigste Føde er Rotter, Muus, smaa Fugle.

Nærbeslægtet med Maarslægten er Søodderen (Lutra marina), der af alle russiske Pelsdyr har det kostbareste Skind; i Gjennemsnit betales Stykket med 110 Sølvrubler. Det er glindsende sort, overordentlig blødt og tæt. Dets Kostbarhed forklarer tilstrækkelig de Efterstræbelser, den har været udsat for. Den er nu næsten aldeles udryddet, idetmindste i den nordlige Deel af det stille Ocean, dens oprindelige Hjem. Den

adskiller sig fra den almindelige Odder ved sine haarede Fødder og sin meget korte Hale.

Efter Søodderen leverer den sorte Ræv det kostbareste Skind, da dets Gjennemsnitspriis beløber sig til 60—70 Sølvrubler; ja, er det aldeles sort, stiger Prisen til 300 Rubler og mere. Medens Udbyttet af Søodderen Aar for Aar har forringet sig, saa er det derimod steget, hvad den sorte Ræv angaaer; Yermak sendte kun 20 Ræveskind til Czaren, medens det russisk-amerikanske Selskab fra 1821—1840 har udført 16,513; i Jakutsk kommer der aarlig henved 200 paa Markedet. Grunden hertil er den, at den sorte Ræv er en Afart, der kun forekommer sporadisk og altsaa aldrig i den Grad har kunnet samle Jægerne om et mindre udstrakt Distrikt. Brandræven betales kun med 20 Rubler, Polarræven endogsaa kun med 6—8; ingen Pels er alligevel tættere og varmere end den sidstes; desuden er den saa elektrisk, at den giver Gnister ved et eneste Strøg med Haanden. Selve Huden er derimod meget tynd. Ulvepelsen sælges for 3—6 Daler.

Ogsaa Bjørneslægten forfølges ivrigt. Den sorte Pels af den almindelige Landbjørn skattes høit, naar Dyret er ungt; er det gammelt, da har den kun en ringe Værdi. Isbjørnen, hvis Pels gjælder 3—5 Rubler, leverer gode Fodtæpper til Slæder. Den med lange og stive, men brune og smukke Haar besatte Pels af Jerven (Gulo borealis) betales i Siberien med 2—4 Rubler. Den bliver 3 Fod lang og seer paa Grund af sin tætte Haarbeklædning større ud end Grævlingen. Om intet Dyr fortælles der saa mange Fabler, som om dette: efter Olaus Magni skulle Senge og Klæder af dens Pels bevirke Drømme om Spise og Drikke og have en god Indflydelse paa Appetiten. Hyppigst findes den i de skovrige Bjergegne og Tundra'erne i den nordostlige Deel af Siberien; den skyer Menneskets Boliger, sover i Sneen og gaaer i Regelen paa Rov om Natten. Den fanges ofte i Rævesaxe.

Ogsaa Lossen (Felis lynx) leverer et smukt og kostbart Pelsværk, især den, der forekommer ved Kolyma. Vinter-

pelsen er bruungul med brune Striber, især henad Ryggen, der er mere rustfarvet. Den bliver saa stor som Ulven og adskiller sig fra de andre Kattearter ved den sorte Haardusk paa de opretstaaende Øren. Den klattrer om i de høieste Træer og skjuler sig mellem Grenene for at speide efter sit Bytte.

Det vigtigste af alle siberiske Pelsdyr er Egernet. Totalværdien af de udførte Skind er idetmindste 7 Gange saa stor som af Zobelens. I Gjennemsnit gaae der aarlig 4 Millioner Egernskind til China; ogsaa Forbrugen i selve Landet er overordentlig stor og turde betydeligt overstige Udførslen, da det meste russiske Pelsværk bestaaer af dette Skind. Von Baer anslaaer hele Udbyttet af Jagten til 15 Millioner Dyr, hvoraf Siberien leverer det Meste. En Linie fra Østkysten af Onega til Kama's Udløb i Volga betegner omtrent den sydvestlige Grændse for den ringeste Sort Graaværk, der er Gjenstand for Handelen i det Store; Farven er her en Blanding af Graat og Rødt, og først i Petschoras Gebeet bliver den graae Farve egentlig fremherskende. Derfor staaer ogsaa det europæiske Graaværk ringest i Priis. Det irkutskiske gjælder dobbelt og det transbaikalske tredobbelt saa meget. Det bedste Graaværk betales med 110 Sølvrubler for Tusinde. Dyret skydes eller fanges i Fælder og Snarer.

Jordegernet (Sciurus striatus) graver sig Gange i Jorden ligesom Murmeldyret, men ligger ikke i Vinterdvale. Det findes i hele Siberien indtil Nordostkysten ved Ochotsk og Anadyr, men kun hvor der gives Skov. Det lever af Cedernødder, hvoraf det ofte samler sig et Forraad paa 10—15 Pund. Jakuterne og Ostjakerne fange det i Fælder og skyde det med stumpe Pile. Kjødet steges og betragtes som en Delikatesse. Pelsen er bruun med 5 sorte og 2 hvide Længdestriber.

Ogsaa Haren spiller en betydeligere Rolle i den russiske Pelshandel, end man skulde troe. I Aaret 1793 beløb Udbyttet af det fra alle russiske Havne udførte Pelsværk sig til 396,377 Sølvrubler, blandt hvilket Haren stod anført med 266,215; i Aaret 1840 blev udført for 425,914 Rubler

Hareskind, medens Værdien af alle de andre Sorter kun beløb sig til 482,871. De fleste Hareskind komme fra Ruslands mellemste og sydligere Provindser, thi den nordiske foranderlige Hare (Lepus variabilis) forekommer sjeldnere i Handelen, om ogsaa for Tiden hyppigere end forhen. Den sidste er større end hin. Om Vinteren er den hvid med spredte, sorte Børstehaar, om Sommeren graabruun med gule Børstehaar. Den har mange Fjender; den forfølges af Ræven og Zobelen, ja selv af Ilderen, Hermelinen og Kragen, hvilken sidste sætter sig paa Ryggen af den og hakker Dinene ud paa den. Siberierne fange den i Fælder og Snarer.

Den siberiske Hare (Lepus tolai) har samme Farve som den almindelige og skifter ikke Vinterdragt; den er noget mindre, har smallere Hoved og noget længere Hale. Den findes i Mængde hinsides Baikal, lever paa fri Mark og skjuler sig i Fjeldkløfter, men kun, naar den er i Fare.

Blandt de Gnavere, der levere Pelsværk, kan endnu nævnes Suslik'en (Arctomys citillus), et Slags Murmeldyr, der saa temmelig ligner en Hamster. Pelsen er bruun med hvide Pletter og Striber og betales høit i China. Den findes indtil 53° N. Br. og opholder sig paa Marker og Enge, hvor den graver Gange under Jorden, der ofte ere $1\frac{1}{2}$ Favn dybe. Selve Leiet er udforet med Hø og har 1 Fod i Gjennemsnit; fra dette udgaae flere Gange, af hvilke kun den ene kan benyttes til Udgang; før Dyret gaaer i Vinterdvale, bliver denne tilstoppet. Dyret fanges om Foraaret i Fælder, eller ogsaa graver man det ud.

Sammenfattes Jagtudbyttet af samtlige Pelsdyr, saa finde vi, at der af det russisk-amerikanske Selskab bringes for $\frac{1}{2}$ Million Sølvrubler, af det europæiske Rusland for $1\frac{1}{2}$ og af Siberien for 3 Millioner paa Markedet. For de nordlige Gouvernementer af det europæiske Rusland, Vjætka, Vologda, Olonez, Archangel, er Jagten derfor af meget stor Betydning. I Olonez bliver der aarlig dræbt indtil 400 Bjørne; de udstrakte Skove ved Vologda levere 100—200 sorte Ræve, 300 Bjørne og 3 Millioner Egern.

Skjøndt nogle af de finere Pelsdyr, navnlig Zobelen og Spodderen, ikke mere træffes saa talrigt som tidligere, synes dog Pelshandelen snarere at tiltage i Betydning, end at aftage, og man behøver ikke at frygte for, at Dyremængden saa let skal formindske sig; det nædle Pelsværk vil altid falde tungest i Vægtskaalen, og dette leveres jo af Gnaverne (Egern og Hare), som formere sig stærkt og for hvilke der aldrig vil mangle tilstrækkelig Føde i Siberien.

Jagten efter Pelsdyr er det eneste Middel, hvorved de nordsiberiske Nomader kunne fortjene sig nogle rede Penge; den lægger derfor ogsaa Beslag paa deres hele Opfindelsesevne og Virksomhed. Flodbredderne og Skovene ere oversaaede med en talløs Mængde Selvskud, Snarer og Fælder af alle Arter for Zobeler, Egern, Jerve, Ræve ꝛc. En flittig Jukahir opstiller sædvanlig med den første Snee indtil 500 forskjellige Fælder, som han besøger 5—6 Gange i Løbet af Vinteren, og i de gode Aar kan han gjøre Regning paa en Fangst for hver ottende eller tiende Fælde. I Bygningen og Opstillingen af disse Fælder hersker der den største Mangfoldighed; de ere alle forarbeidede af Træ med Øxen, og ere saa fuldkomment afpassede efter de forskjellige Dyrs Eiendommeligheder, Gang og Styrke, at det maa ansees for umuligt at anbringe Forbedringer ved dem.

Udbyttet bringer Siberieren da med paa Markedet, hvor Skatteindkræveren venter paa ham for at modtage Jassak'en, der nufortiden i Regelen erlægges i rede Penge. Hvad der bliver tilovers efter Skatternes Betaling, anvendes til Indkjøb af Jernkjedeler, rødt Tøi, Krudt, Rugmeel, Glasperler, Tobak, Brændeviin; Salget af den sidste Artikel er rigtignok forbudt, men foregaaer alligevel hemmeligt. Saa vender han atter hjem til sine Skove, for først næste Aar at komme igjen med nye Skind. Fra Smaabyerne samles derpaa Pelsværket i de store Handelspladser, hvor det atter bliver sorteret. Saadanne Pladser ere Ny=Archangel paa Sitka, Jakutsk, Nertschinsk, Tobolsk; derpaa Markederne i Kjæchta, Irbit, Nischnei Novgorod, tilsidst Moskov og Petersborg. Hver yderligere Sortering

bringer naturligviis Varernes Priis til at stige; thi Alle, baade Mellemhandlerne og den endelige Sælger, skulle tjene ved Handelen.

Det meste Pelsværk bliver naturligviis forbrugt i selve Landet; ja Russerne ere ikke engang tilfredse med det, som deres eget Land leverer dem, men indføre mange udenlandske Skind, skjøndt der af disse maa erlægges en meget høi Told.

Det er en lykkelig Omstændighed for de russiske Pelshandlere, at Chineseren, deres bedste udenlandske Kunde, netop sætter Priis paa de Egenskaber ved Skindene, som ikke blive agtede i Rusland; thi Chineseren skatter just den røde Farve og vurderer Skindene især deleshed efter Haarenes Mængde og Størrelse. For det engang saa høit priste, men nu forsømte Hermelin er han endnu en god Kunde, og man er tilfreds, selv om man ogsaa kun faaer en ringe Betaling for de overflødige Skind.

Paa hele den lange Grændse mellem China og Siberien er der, som bekjendt, kun et eneste Sted, hvor der tør finde Handelssamkvem Sted, nemlig mellem den russiske By Kiæchta og den chinesiske Maimatschin. Kiæchta ligger 1000 engelske Mile fra Pekin og 4000 fra Moskov, men Veien gjennem China er langt besværligere. I 1837 bragte Russerne paa Markedet i Kiæchta Varer til et Beløb af 19,500,281 Rubler, hvoraf Pelsværk for 7,406,188 var den betydeligste Artikel. Derpaa fulgte uldne Tøier for 5,156,296, Bomuldstøier for 1,722,747, garvede Huder for 4,508,395, Lammeskind fra Bochara for 1,041,661. Blandt de ubetydeligere Gjenstande befandt sig 542 Riis Skrivpapir og 4000 Porcellainskopper.

Den Handelsvare, som Chineserne give i Bytte, er Thee. Af sort Thee kjøbte Russerne i det nævnte Aar ikke mindre end 77,000 Foustager 133,274 Pud i Vægt, af grøn Thee 625 Pud og af Theekager 28,000 Pud. Af Kandissukker modtoge de 3546 Pud, af Æbler, der som bekjendt ikke modnes i Siberien, 91 Pud. Af Manufakturvare afsatte Chineserne kun Ubetydeligt, noget Silke- og Bomuldstøi, 1500 Blade Papir, 4154 Porcellainskopper.

Theekagerne forfærdiges af Theebuskens og nogle andre vildtvoxende Planters Blade, der blandes med størknet Oxeblod. For de mongolske Nomader i China, for samtlige Burjæter og Kalmuker, for de russiske Bønder Syd for Baikal, for de fleste siberiske Tartarer ere de ligesaa uundværlige som Brødet i Europa. De koges til en Slags Suppe eller Vælling, blandet med Meel, Fidt og Salt fra Steppesøerne.

Den ovenfor beskrevne Tuskhandel vedkommer dog kun Handelen en gros, som har mere vidtstrakte Diemed isigte; desuden gives der ogsaa en meget vigtig Lokal- eller Detailhandel, hvorved de nærmeste Nabolandes Fornødenheder tilfredsstilles. Det frugtbare Transbaikalien finder her god Afsætning for sine Agerbrugsprodukter; Chineserne fra det tilgrændsende tørre Høiland kjøbe her Hvede, Rug, Æg, Kameler, Heste. Hør og Hamp for mere end en halv Million. Før var denne Handel langt betydeligere, men i de senere Aar have de chinesiske Mongoler ved Orchon og Selengas øvre Bifloder ligeledes lagt sig efter Agerbrug og begynde at konkurrere med Russerne og Burjæterne, der boe ved denne Flods nedre Løb.

Paa den anden Side bestaaer den chinesiske Detailhandel af Trækopper (2000 Stykker), Bomuldstøier (18,000 St.), Nankin (30,000 St.), men fremfor Alt af Theekager, af hvilken der idetmindste sælges 30,000 Pud til de nærmeste Siberiere.

Markedet i Kjæchta finder Sted om Foraaret. Ved denne Handel er Fordelen paa Chinesernes Side, da de altid kunne være visse paa strax at faae deres Vare afsat, medens Russerne deels af Mangel paa Efterspørgsel, deels paa Grund af Chinesernes Snuhed ofte maae vente til næste Marked med at blive af med deres. Nufortiden, da Theeforbrugen bestandig tager til, maa Russeren endogsaa finde sig i at betale en god Deel af denne Vare med rede Penge. Den sorte Thee fra Maimatschin er forresten meget bedre end den, der drikkes i Vesteuropa; hos os sees den aldrig, fordi den vexer i det

nordlige China og man derfor har lettere ved at udføre den over den russiske Grændse, end over Søhavnene.

Tolvte Kapitel.

Taimurlandet. — Middendorff.

Ligeoverfor Novaja Semlja springer der en mægtig Halvø frem imod Nord; det er Taimurlandet, den nordligste og ødeste Deel af Siberien. De sidste russiske Fiskerhytter ligge ved Jenisseis Munding, men hele Taimurs Flodgebeet saavelsom det nederste Løb af Chatanga og Pæsina er saa godt som aldeles ubeboet. Ja selv de Egne i Landet, hvor der boe Mennesker, have en saa svag Befolkning, at den synes aldeles at forsvinde i Ørkenen; thi for nogle Aar siden levede der ved Chatanga kun 61 og ved den øvre Pæsina endogsaa kun 35 Personer af russisk Herkomst. Vi vide desværre ikke, om disse Ulykkelige hele Aaret igjennem opholde sig i de Byer, som vi paa Kortet finde angivne med de velklingende Navne, Chatangsk, Popigaiskoje o. s. v., eller om de kun om Sommeren ligge her paa Fiskeri; men de nomadiserende Samojeder, som i den varme Aarstid vise sig ved Taimurfloden med deres Rensdyr, forlade Landet med den første Frost.

Her gives kun Lidet at hente for Kjøbmanden og Pelsjægeren; men det er langtfra uden Interesse for Naturforskeren, der gjerne ønsker at kjende ethvert Klimas Indflydelse paa Plante- og Dyrelivet, saavel under de formrige Troper som oppe ved den fattige Polarkreds. Vi have ovenfor seet, at v. Baer bereiste Novaja Semlja forat undersøge det Plante- og Dyreliv, som frembringes af den kolde Kystsommer. Det lærerige Udbytte, denne Reise bragte, gjorde det ønskeligt at kunne anstille en Sammenligning med et andet, om muligt endnu nordligere Fastlandsklima, og hvilket Land passede vel

bedre til den Slags Undersøgelser, end netop Taimurlandet. Det var ikke let at finde nogen Mand, der bedre end Middendorff var istand til at gjennemføre dette Foretagende. Med rige Kundskaber og den meest levende Iver for Videnskaben forbandt han legemlige Evner og Færdigheder, som man sikkerlig høist sjelden vil finde hos nogen Lærd. Det var ham en Lyst at ligge hele Nætter i de laplandske Moser for at skyde Vandfugle; han var en udmærket Fodgænger, han forstod med egen Haand at tømre og styre en Baad og var en saa fortrinlig Skytte, at han aldrig kunde være i Forlegenhed for Føden. I Følelsen af sin Kraft vilde han derfor i Førstningen kun medtage en eneste Tjener. Senere sluttede en dansk Forstmand, Brandt, sig til ham.

Den 4de April 1843 reiste det lille Selskab paa Isen nedad Jenissei fra Turuchansk til Dudino. Her blev hans Ledsager syg af Mæslinger, der dengang grasserede paa Tundra'en, selv i de meest afsides Samojedjurter. Der kunde her aldeles ikke være Tale om den sædvanlige Sygediæt; thi her var ingen Tid at spilde, naar de vilde naae Chatanga, inden Sneen tøede op. Den Lidende blev omhyggeligt indpakket i Skind, og Selskabet, der nu forøgedes med en Topograph og tre Turuchansker Kosaker, forlod den 13de April Skovregionens Rand under en Temperatur af ÷ 30° R. I Selskab med nogle Tunguser og Dolganer kjørte de over Tundra'en indtil Pæsina i nordostlig Retning, dernæst fra den ene Samojedhorde til den anden indtil Koronnoje Filippovskoje (71°5) ved Boganidafloden, en Biarm af Chuta, der falder i Chatanga. Her gjorde Middendorff Holdt, deels fordi alle hans Ledsagere vare blevne syge, deels for at vente til Samojederne droge mod Nord. Da Mæslingerne grasserede blandt Chatangas Beboere, valgtes Veien til Taimurfloden, og i den Hensigt sammentømrede han en 12 Fod lang Baad, der blev slæbt frem paa en Slæde. En Deel af Selskabet blev under Brandts Opsyn tilbage ved Boganida for at fortsætte de meteorologiske Iagttagelser.

En Samojedstamme paa 35 Individer sendtes i Forveien for at vente paa de Reisende ved Floden Novaja; men de naaede ikke deres Bestemmelsessted og kunde hellerikke faae de til Reisens Fortsættelse fornødne Teltvægge færdige. Alle, paa En nær, bleve syge af Mæslinger. Det var et stort Held, at Middendorff fandt deres Leir; men istedetfor at faae Hjælp af dem, maatte han nu selv gaae dem tilhaande som Læge og Sygevogter. Reisen kunde saaledes ikke fortsættes før den 31te Mai, efterat de Dagen i Forveien endnu havde havt 18 Graders Frost; først den 14de Juni naaede de Floden Taimur. Her fik de Baaden beslaaet med Planker fra Slæderne; den 30te brød Floden op, men først den 7de Juli var den seilbar.

Et af Hovedøiemedene ved denne Sommerreise var, at udforske Taimurflodens Løb; men de havde endnu ikke naaet Havet, før den første Nattefrost indfandt sig mellem den 6te og 7de August, og denne gjentog sig nu hver Nat. Imidlertid svækkedes de Reisende ved den usle Føde saavelsom ved de store Anstrengelser, de havde at døie; allerede nu havde de mange Vanskeligheder at kæmpe med, navnlig det hyppige Vaden i koldt Vand under stormfuldt Veir, naar Baaden for fulde Seil løb paa Grund paa Sand- og Dyndbankerne, der strakte sig langt ud i Strømmen.

Det var nu to Maaneder siden de maatte undvære Telt og tilbringe Nætterne i Læ af et Slags Plankeværk, som opførtes af Stænger og Brædder; i den sidste Tid mislykkedes Fiskefangsten, og istedetfor at kunne nedgrave Forraad til senere Benyttelse, maatte de tære paa det medtagne Proviant. Dog tabte de ikke Modet, men vedbleve at følge Floden, og den 24de August naaedes Havet. Men nu maatte der iles med at vende om, thi den frygtelige Vinter faldt rask paa. Forsynede med en stor Ladning Drivtømmer tiltraadte de altsaa Tilbagereisen den 26de August. Vinden var dem gunstig; alene ved Hjælp af stærke Kastevinde og den store Seilmasse, som Baaden førte, lykkedes det dem at arbeide sig op imod den stærke Strøm. Den 31te August blev Baaden kastet ind

mod en Fjeldvæg, saa at Roret sønderbrødes. Mandskabet havde meget at lide af Frost og Fugtighed i Forening med Hunger. Det sneede og regnede hver Dag.

Den anden September naaede de en Hule, hvor de fik Baaden sat istand. Den 4de September befandt de sig paa Taimursøen. Det stormede saa stærkt, at de maatte tage Seilene ind; den ene Bølge efter den anden slog ind i Baaden, og for at frelse Livet maatte de lade den løbe paa Grund. Den heftige Storm med ÷ 2° — 3° R. om Middagen forvandlede deres gjennemvaade Klæder til Is; det var neppe til at udholde. De maatte flere Dage ligge stille, indtil Stormen havde udraset. Føden blev knappere Dag for Dag.

Den 8de September, da Middendorff jagede efter Ryper paa Bakkerne, saae han en Sølvstribe gjennem Kikkerten. Søen begyndte altsaa at lægge til, og uden at kunne tage Hensyn til Vind og Veir maatte de næste Dag bryde op. De roede ind imod den vestlige Strandbred, indtil Isen spærrede dem Veien. Nu søgte man langsmed Bredden at nærme sig til Floden, der gjennemstrømmer Søen. Imidlertid havde Vinden lagt sig, og altsom de roede frem, frøs Vandet omkring dem. De vare aabenbart i Fare for at fryse inde midt i Søen. De vendte strax om for at opsøge et Sted, hvor Farvandet blot ved en smal Stribe Is var adskilt fra den frie Vandflade. Endelig naaede de et saadant Sted og begyndte at hugge sig gjennem den tykke Is. Der manglede endnu blot et Par Favne, da Isen kom i Drift og med mægtig Kraft skar sig gjennem Baaden. Med denne gik alle deres Net tabte; værst var dog Tabet af selve Baaden, da de nu vare aldeles afskaarne fra det nedgravede Forraad, idetmindste saalænge til Floden var frossen til. Hvis det ikke lykkedes dem inden kort Tid at træffe paa Samojeder ved Floden, saa var det ude med dem; skyndsomt sammentømrede de derfor en Haandslæde, og uden Tøven begave de sig paa Veien den 10de.

Det var et afskyeligt Veir, med Slud og Snee; efter at have tilbagelagt 3 Verster, gik Slæden istykker.

Det anstrengte Arbeide i Baaden, dernæst Fourageringen med Geværet istedetfor Hvile, Hunger og Strabadser havde allerede i 3 Maaneder arbeidet paa at nedbryde Middendorffs Helbred; derpaa indtraadte en fuldkommen Søvnløshed, saa at han den 11te følte sig aldeles ude af Stand til at fortsætte Reisen. Nettene vare gaaede tabte, Afkræftelsen tillod ham ikke at gaae paa Jagt; kun paa hans Reisefællers skyndsomme Opbrud beroede hans Frelse.

Den sidste Rest af Bouillonkager, der vare blevne lagte tilside for den yderste Nød, blev deelt i 5 ligestore Dele, og hans trofaste Jagthund blev slagtet. Blodet og Suppen, der blev kogt paa Benene, fortæredes, og Kjødet blev derpaa deelt. Med et lille Bundt Klædningsstykker paa Ryggen og de nævnte Levnetsmidler i Lommen brød Mandskabet op den 12te September og forlod deres syge Anfører (75° N. Br.) De haabede med Guds Hjælp at finde Samojeder, for at faae Slæder til at hente ham.

Middendorff søgte nu at indrette sig det saa bekvemt som muligt og leirede sig paa et mod Vinden beskyttet Sted.

Den 15de September var hele Søen tillagt, og selv Sneedroslen, hvis Sang hidtil havde opmuntret ham, drog nu sydpaa. Hans Kræfter aftoge i den Grad, at han i tre Dage ikke formaaede at reise sig for at hente Vand. Disse Dage betegnedes ved en Række af frygtelige Sneefog, der fuldstændigt begravede ham. Han kunde ikke sove om Natten for Feber og frygtede for at blive affindig; da fik han en frelsende Tanke. Han tændte Ild i den sidste Rest af Brænde, fik noget Snee smeltet og blandede dermed Spiritus fra nogle naturhistoriske Præparater. Vidunderlig beroliget ved den varme Drik, falder han i en dyb Søvn og vaagner feberfri og med friske Kræfter.

Efterat han forgjæves i 18 Dage havde ventet paa Undsætning, var han overbeviist om, at hans Reisefæller vare omkomne. Med Kræfterne kom Appetiten igjen; da Alt, hvad

der paa nogen Maade kunde spises, Læder og de Redskaber af Birkebark, han havde hos sig, var fortæret, var han saa heldig at fange en Rype. Han besluttede nu, skjøndt svag, at give sig paa Veien for at opsøge det nedgravede Forraad. Paa en lille Haandslæde pakkede han sine Klædningsstykker, Gevær og Krudt og brød op. Han kom kun langsomt frem, og hvert Øieblik maatte han udhvile sig. Henimod Middag naaede han en ham velbekjendt Bjergskraaning, hvorfra han havde fri Udsigt over Sletten. Medens han skuede ud over den, saae han tre Punkter bevæge sig henad Sneen. De kom nærmere, og man kan tænke sig hans Glæde, da han gjenkjendte Samojedhøvdingen Toitschun og en af sine Folk, der kom ham til Hjælp med tre Slæder. Af Mangel paa Rensdyrmos havde Dyrene maattet tilbagelægge 150 Verster uden Foder. Mandskabet var allerede paa den 4de Dag truffet sammen med Samojederne, men havde ikke tidligere kunnet komme afsted paa Grund af det vedholdende Sneefog. Den første Okt. fik de Middendorff i Telt, og den 10de tog hele Selskabet Afsked ved Taimurfloden.

Den 20de Okt. naaede de, fulde af Glæde, Skovranden, og efter i 5 Maaneder at have levet i fri Luft, sloge de sig til Ro i Røghytten ved Boganida, hvor de tilbageblevne Kammerater beværtede dem med friskt Brød. Den 20de November ankom de igjen i Turuchansk. Men de Lidelser, som Taimur-Reisen havde fremkaldt, forsvandt ikke saa hastigt. Bortseet fra Diarrhoe og Rheumatisme af alle Slags, lede de alle baade under og efter Vinterreisen af et besynderligt Onde: det sidste Led paa alle Fingre og Tæer var følesløst, saa at de hvert Øieblik stødte an med dem, som om det var fremmedartede Gjenstande. Blot hos den stakkels Topograph gik Ondet videre, idet Huden paa Tæerne gik i Vabler.

Alligevel blev Middendorff kun saa lang Tid i Turuchansk, som var absolut nødvendig for at samle friske Kræfter til at reise videre; allerede den første Januar 1844 see vi ham ile til Jakutsk (25de Februar) for der at gjøre Anstalter til Reisen til Udskoi og de schantariske Øer. Den øde Bjergvei

til Udskoi var vel ikke farlig, men dog næsten ligesaa besværlig som Veien gjennem Tundra'en. Veien gik først over Aldanfloden, hvor Isen var i Begreb med at bryde op, derpaa over de med Snee bedækkede Høidedrag ved Utschurdalen, som de naaede den 27de Mai. Endnu besværligere var Veien over de egentlige Stanovoibjerge.

Omstyrtede Træstammer, steile Bjerge, store Hobe af Steenblokke og Gruusdynger gjorde Veien næsten ufremkommelig for Lastdyrene; dertil kom de dybe Moradser og rivende Bjergstrømme. Værre blev det, da de naaede Solurnajafloden, der var steget i den Grad, at de Reisende fandt det umuligt at sætte over den. De forlode derfor den gamle bekjendte Vei og maatte med Oxen bane sig en Sti gjennem Bjergskovene. I Udskoi fik de bygget en Baad af Læder, i hvilken Selskabet, der nu bestod af 12 Personer (Kosaker, Jakuter og Tunguser) seilede ned ad Floden Ud indtil Havet. Saalangt man kunde see fra Høiderne ved Stranden, var dette tillagt; og de maatte vente i 13 Dage, indtil Vinden slog om og Isen brød op. De turde alligevel ikke i deres skrøbelige, tungt lastede Baad vove sig længere ud paa Havet. Den største Deel af Kysten er steil, og vilde, sønderrevne Klipper af flere Hundrede Fods Høide rage lodret op af Havet; hvert Forbjerg fortsætter sig langt ud fra Kysten som Rev under Vandskorpen. I de snevre Sunde mellem de klippefulde Øer er Strømmen uimodstaaelig rivende, navnlig ved Flodtid, da Vandet ofte stiger 3 Favne og Strømmen naaer en Hurtighed af 12 Verster i Timen. Vandets Temperatur er langt lavere end ved Lapland (+ 2° 3 — 3° 4 R.). Om Sommeren vexle Regnskyl med tætte Taager; fra den 10de Juli til den 30te August havde de kun otte regnfrie Dage. I Læ af høie Klippevægge kunde Thermometret engang imellem stige indtil + 18°, skjøndt den daglige Middelvarme aldrig naaede høiere end til + 5°. Kornavl kan der altsaa naturligviis ikke være Tale om ved denne Kyst. Derimod vrimler Havet af Robber og Beluger (Delphinus leucas). Den 25de Juli saae de flere end Tusinde af de sidste trække forbi dem; hele Dagen fulgte

den ene Flok efter den anden, medens de forfulgte Laxestimerne, der satte ind i Udabugten. Samme Dag iagttoge de ogsaa en stor Mængde Hvaler, der joges af Orkadelphiner; Frygten trængte dem saa tæt ind til Bredden, at nogle af dem strandede paa Revene. Toget varede i 4½ Time; de talte undertiden 30 i samme Flok, hele Antallet ansloges til næsten 800.

Bjørnen er almindelig i disse Egne; uden den vilde det være saagodtsom umuligt at trænge nogenlunde langt ind i Landet. Dens Fodstier gjennem det tætte Buskads ere de eneste Veie, som kunne passeres. Skrænter og Dalfører ere bedækkede af saa tæt og uigjennemtrængeligt Krat, at hele Kysten trods sin Rigdom paa Vildt, i det Mindste om Sommeren, ikke besøges af Mennesker.

Da det var øiensynligt, at der paa Havet Intet kunde udrettes med den store Baad, vendte Brandt tilbage til Jakutsk. Middendorff derimod seilede tilligemed Topographen i den lille Baad mod Syd; efter tre Dage naaede han en Flod og opdagede en god Havn ved den chinesiske Grændse. Ved Tugurfloden traf han sammen med de sammesteds boende Gilæker, af hvem han kjøbte to levende Exemplarer af Havørnen (Aquila pelagica). For Fjedrenes Skyld opdrættes disse Fugle paa det Omhyggeligste fra Unger af. Naar de ere voxne, dræbes de; Sving- og Styrefjedrene rives af, trækkes derpaa forsigtigt paa Snore og bringes saaledes til Sachalin, hvor de betales høit af de japanesiske Skippere.

Gilækerne ansee sig selv for store Mestere i Sang. Denne bestaaer i en Rækkefolge af Næse- og Strubetriller tilligemed en Tilgift af besynderlige, rallende Toner, der navnlig frembringes ved Hjælp af Ganeseilet. De ville paa ingen Maade ansees for chinesiske Undersaatter; kun Næveretten gjælder hos dem. De ere meget nøisomme; i Mangel af Bedre tage de tiltakke med Skjæglav.

Efterat Middendorff var vendt tilbage til Udskoi fra denne interessante Expedition, foretog han en ny stor Reise, som vel Ingen før ham har gjort og Ingen saa let vil gjøre

ham efter. Det gjaldt om i en Strækning af nogle Tusinde Verster at følge det russiske Riges sydlige Grændse gjennem ubeboede, uveisomme Egne, og det endogsaa om Vinteren. Vi ville ikke trætte Læseren med at opregne Navnene paa de mange ubekjendte Floder, han maatte sætte over, eller paa de talrige Bjerge, han passerede; det være tilstrækkeligt at anføre, at han var over 6 Maaneder underveis, uden en eneste Dag at have været under Tag. Han ledsagedes af jakutiske og tungusiske Rensdyrs- og Hestedrivere, og kun høist sjelden traf han paa Mennesker.

Den 13de April 1845 ankom han atter i Petersborg, efterat han i 2 Aar og 4 Maaneder havde tilbagelagt 28,000 Verster eller 4000 Miil.

Medens vi fulgte Middendorff, ere vi komne langt bort fra Taimurlandet; vi vende atter tilbage til det, da det kan have sin Interesse at sammenligne Klima og Frembringelserne i disse høinordiske Egne med Novaja Semlja.

Ved Taimurfloden overraskes man ved den paafaldende Forskjel paa Varmen i Solen og i Skyggen. Medens der paa skyggefulde Steder kan være Kuldegrad af 30° R., tøer det ofte paa de for Solen udsatte Bjergskrænter. Især i de steile, vildt sønderrevne Slugter stiger Heden i Middagssolen ganske overordentligt; i Juni, da Middelvarmen er under Nul, er Sneen aldeles forsvunden paa Solsiden (under 70° Br.), man synker til Knæet i den lerede Jordbund, fra alle Sider hører man Fjeldbække risle, og Vandstanden i Floden stiger 3—6 Favne over det Sædvanlige. Fra den 18de Juni sank Thermometret ikke mere under Frysepunktet, først efter to Maaneder indtraadte den første Nattefrost, og 1½ Uge derefter begyndte det at fryse om Dagen. Den egentlige Sommer falder i de to sidste Uger af Juli og de første Dage af August. Den høieste Varmegrad i Skyggen var + 9° 2 R. Den 22de Juli løb Middendorff barfodet om efter Sommer-

fugle (74° ½ N. Br.), Thermometret viste + 16° i Solen og tæt ved Jorden endogsaa + 24; men midt i September var det allerede faldet til ÷ 15°.

Luftens Fugtighed var meget stor. I Mai indtraf der hver Dag tætte Sneetaager. Solen skinnede kun om Aftenen og henimod Natten; i Form og Skin lignede den, formedelst den taagede Atmosphære, et kolossalt argandisk Lampeblus.

Taagen frembragte næsten hver Dag interessante optiske Phænomener, som Bisole, hvis lodret opstigende Søiler spillede i de skjønneste Regnbuefarver. I Mai, Juni og de tre første Uger i Juli var der kun tre Dage, paa hvilke de kunde tage Middagshøiden. Luften var bestandig i Bevægelse; Solen behøver blot at træde bag en Sky, saa opstaaer der Kastevinde. Mod Slutningen af August blev Kampen mellem de nordlige og sydlige Luftstrømninger i høi Grad voldsom; men forgjæves ødsler Stormen her med sin Kraft — her er der ingen Skove, den kan omstyrte, kun Sneen feier den bort fra Klipperne og Fjeldene og pidsker den sammen til en saa tæt Masse, at den kan bære Mennesker og Dyr. Isen naaer ofte en Tykkelse af mere end 8 Fod; hvor Sneen ligger høit, er Tykkelsen derimod meget ringere. Dette er en velbekjendt Sag for Samojederne, der, naar de behøve Vand, altid opsøge saadanne Steder. Alle de Søer, der have en lavere Vandstand end 8 Fod, kunne bundfryse, de øvrige derimod ikke.

Medens der paa den siberiske Tundra næsten overalt findes uendelige Moradser og Sumpe, bestaaer Taimurlandet for Størstedelen af tørre Høidedrag, bevoxede med et eensformigt Tæppe af Lav og Græs. Kun paa lavere Steder og paa Skraaninger, der om Foraaret overrisles af Sneevandet, faaer Græsvæxten Overhaand. Straaene staae her tættere, Græsset antager en frisk grøn Farve, og Lavarter og Mos forsvinde. Totalindtrykket derimod er i høieste Grad kjedsommeligt og eensformigt; kun hist og her iagttager det trætte Øie Smaapletter af Dryas octopetala eller Cassiope tetragona; selv Rensdyrlav forekommer sjeldent.

En aldeles forskjellig Charakteer have derimod Skrænterne og Affaldene mod Taimurfloden og Søen (73° — 76°), der ere beskyttede mod Foraars- og Efteraarsfrosten. Hele den livligt grønne Overflade er oversaaet med Blomster af alle mulige Farver; høigule Sieversier med deres yppige Løv, siirlige Oxytropis- og Pedicularis-Arter, gule, blaae og hvide Saxifrager, røde Blomsterhoveder af Armeria alpina, smukke Former af Slægterne Pyrethrum, Erigeron og andre Kurvblomster, Alpe-Valmuen, og fremfor alle den udmærket smukke Delphinium Middendorffii. Alle disse Planter udmærke sig ikke blot ved Farvepragt, men forbause ogsaa ved deres Størrelse, dog naturligviis kun, naar de sammenlignes med de øvrige, almindelige Dvergformer, som Tundra'en frembyder. En Ø i Søen var aldeles oversaaet med en Art Senecio, der stod ligesaa tæt og høit som Korn paa en Ager; særdeles yppige Exemplarer bare indtil 40 Blomster af en Tommes Gjennemsnit, og Stænglen havde forneden en Tommes Tykkelse.

De Steder, hvor Polarræven havde sin Bo, kunde man allerede i lang Afstand kjende paa den tætte og yppige Græsvæxt af Alopecurus, Aira og Festuca, hvad enten nu denne Frugtbarhed foraarsagedes af Jordbundens Ventilation eller ved den dyriske Varme eller ved de afskyelige Ammoniakdunster og Gjødningen. Vegetationens Fremskridt vare utrolig raske; hvo som vil see Græsset groe, maa reise til Taimur. Hvad der staaer i Blomst idag, er allerede imorgen afblomstret. Den 30te Juni kunde man netop skimte det Grønne spire frem, og allerede den 3die Juli stode Draba, Sieversia og Rumex i Blomst, og efter dem fulgte der hver Dag Andre. Den 27de Juli vare Sieversierne afblomstrede, og Draba og Cardaminerne havde sat Frugt.

Trettende Kapitel.

Jakuterne.

Jakuterne vise os det mærkværdige Exempel paa et undertvunget Folk, som paatvinger Seirherren sine Sæder og sit Sprog, og som er saa langt fra at give efter for Erobrerens Indflydelse, at det tvertimod drager denne selv ind i sin Sphære. I Jakutsk eller „Jakuternes By", som de Indfødte med en vis Nationalstolthed kalde den, bliver der saaledes talt langt mere jakutisk end russisk; thi næsten alle derværende Haandværkere og Arbeidere ere Jakuter, alle Barnepiger ere Jakutinder, ja selv mangen rig russisk Pelshandler har en Jakutinde til Kone. I hele det jakutskiske Gebeet finder man derfor mange Russere, som kun ere det af Navn og Herkomst: i den oprindelige russiske Koloni Amginskoje fandt Middendorff det vanskeligt at finde en Fører, der kunde tale russisk, ja endogsaa de Tunguser, som beboe Landet mellem Jakutsk og Ochotsk, tale det jakutiske Sprog. Begavede i mange Retninger, især som Haandværkere, snue og behændige, ofte uforskammede og paatrængende, forekom de ofte Middendorff at have meget tilfælleds med Jøderne.

Et Folk, der saa godt har forstaaet at haandhæve sin Nationalitet under fremmed Herredømme, fortjener vor Agtelse, og man kan ikke frakjende det en dygtig Kjærne, hvilke Feil det forresten i andre Retninger monne besidde.

Hvad deres Herkomst angaaer, saa synes deres Ansigtsform og Sprog at bekræfte det Sagn, hvorefter de skulle høre til den tartarske Nation. En Tartar ved Navn Sachalar skal have nedsat sig ved Lena, der taget en Jakutinde til Ægte og være blevet Stammefader for Jakuterne. Derfor kalde de sig endnu selv Sachalary. Sandsynligviis ere de komne fra Egnene ved Baikal og Angara; forjagede af mægtigere Horder, droge de saa op langs med Lena og fortrængte de der boende Omoker, Jukahirer og Tschuvanzer. Deres nuværende Hoved-

sæder ligge ved Vilui, Aldan, Lena og Indigirka; deres nordligste Hytter finder man hist og her fra Chatanga af indtil Kolyma. De udgjøre omtrent 180,000 Sjæle og danne den langt overveiende Deel af Befolkningen i den uhyre Provinds Jakutsk.

Jakuterne ere egentlig et Hyrdefolk, og deres fornemste Rigdom bestaaer af Heste og Hornkvæg. De ere uselskabelige og indesluttede af Charakteer; alligevel ere de overordentlig gjæstfrie mod de faa Reisende, som besøge dem. Sjeldent boe de sammen i Kolonier; kun mellem Jakutsk og Aldan, hvor Befolkningen er tættere, træffer man hist og her Stammeafdelinger af flere Jurter; hinsides den verchojanske Bjergryg ligge Hytterne ofte nogle Hundrede Verster fra hinanden, saa at de nærmeste Naboer ofte ikke see hinanden i hele Aar. Om Sommeren boe disse Hyrder i Urossy — lette kegleformige Telte paa Stænger, der bedækkes med Birkebark —, med hvilke de drage omkring paa de græsrigeste Enge og samle Høforraad til den lange Vinter. Under 62° N. B. have de megen Møie med at føde deres Kvæg; ofte strækker Høet kun til for Vinteren, og fra Marts til Mai maa Kvæget lade sig nøie med Pile- og Birkekviste.

Naar den kolde Aarstid indtræffer, flytter man ind i den varme Jurte, der har Form af en afstumpet Pyramide og er bygget af tynde Bjælker, tækket med Græstørv og Leer; Isplader træde istedetfor Vinduesruder, men naar Tøveiret begynder, benyttes Fiskeblære eller Papir, gjennemtrukket af Fidt. Gulvet ligger i Regelen to til tre Fod dybt og er blot hos de Rigere belagt med Brædder. Langs med Væggene ere Sæder og Sovesteder anbragte. Midt paa Gulvet findes Arnen med Skorsteen ud over Taget, paa Væggene hænge Vaaben og Klædningsstykker. Alt ligger forresten mellem hverandre i den fuldkomneste Uorden og Ureenlighed. Udenfor rundtomkring Hytten befinde sig Baase for Køerne; men naar Frosten er streng, tages disse med ind under Tag. Hestene derimod blive altid i fri Luft og maae, saa godt de kunne, skaffe sig Foder ved at skrabe Sneen tilside; de ere derfor

ogsaa utroligt afhærdede; de fælde Haarene midt om Sommeren, som de øvrige firefødded Dyr i det høie Norden. De ere altid velnærede og stærke trods deres slette Forpleining og blive sædvanlig 30 Aar gamle.

„Hvo som mener at kunne forbedre den jakutiske Hesteavl," siger Middendorff, „han maa have sat sig et Maal for Øie, der kan betragtes som uopnaaeligt. Man tænke sig hensat paa de besværligste Veie; man tænke sig som Foder istedetfor Havre Padderokker, Birkebark, Pilekviste og aargammelt Halmstraa; eller man kjøre henad Postveien til Jakutsk og høre, at de Heste, som nylig uden at puste have tilbagelagt 40 Verster i raskt Løb, ikke faae Andet at æde end Hø, og man see dem derpaa, gjennemvaade af Sved, uden Dækken staae ude under 40° Frost!"

Her kan man ellers ogsaa sige med Sandhed: som Tjeneren, saaledes Herren; thi Jakuten er ikke mindre afhærdet end hans Hest.

„Den 9de December," siger Wrangell, „ved ÷ 33° overnattede vi under fri Himmel paa en Græsningsplads, hvor vi tændte vor Leirild. De mig ledsagende Jakuter gave mig Leilighed til at iagttage, hvor vidt Mennesket ved Vanen kan drive Afhærdelsen mod Kulde og Veirlig. Til den længste Vinterreise tage de aldrig Telte eller Tæpper med, ikke engang nogen af de større Pelsklædninger. Jakuten er paa Reiser klædt omtrent som hjemme; Natten tilbringer han som oftest i det Frie, et Hestedækken, der bredes ud paa Sneen, er hans Seng, Træsadelen hans Hovedpude; Pelstrøien trækker han af og tildækker med den sin Ryg, medens han vender sit næsten nøgne Bryst mod Ilden. Har han nu ligget en Stund saaledes og føler sig saa varm, at han er nær ved at svede, tilstopper han Næse og Øren med smaa Stykker Skind og tildækker Ansigtet, og dermed er Alt gjort, hvad han har nødig, for ikke at fryse ihjel under Søvnen. Selv i Siberien kaldes Jakuterne Jernmennesker. Utallige Gange har jeg ved ÷ 20° seet dem ligge gemytligt og sove i fri Luft, medens Trøien var gledet ned fra Ryggen, og den næsten bare Krop var over-

trukket med et tykt Lag af Riim. Til deres legemlige Fortrin hører ogsaa et utrolig skarpt Syn. En 40—50 Aar gammel Jakut forsikkrede Hr. v. Anjou, at han ofte havde seet, hvorledes hin blaae Stjerne (idet han pegede paa Jupiter) opslugte en anden meget mindre og snart derpaa atter gav den fra sig igjen. Ligesaa beundringsværdig er deres Hukommelse; et Vandhul, en Steen, en eensom Busk indpræge sig dybt i deres Erindring og lede dem endogsaa efter Aars Forløb med Sikkerhed over den umaadelige, øde Steppe."

I Færdighed i Haandarbeide overgaae de alle andre siberiske Folkefærd, og nogle af deres Artikler, især deres Dolke og Lædertøi, vilde endog med Udmærkelse kunne figurere i en europæisk Industriudstilling. Længe før den russiske Erobring forstode de at smede Jern til Knive, Øxer og andre Redskaber, der ikke springe itu selv under den største Kulde, — en Fuldkommenhed, som endog den bedste engelske Øxe ikke besidder. Dolkgrebene forsyne de med smagfulde Prydelser af Tin, Skeden bestaaer af Birkebark, overtrukket med sort Læder og beslaaet med Blikstriber.

En fuldkommen vandtæt Art Læder tilberede de paa følgende Maade. Til Vandspande anvende de friskt Hesteskind, som i nogle Dage udbløddes i Vand, hvorefter Haarene let lade sig afrive; nu tørres det fuldstændigt i Luften, derpaa bliver det lagt i Blod, til det er gjennemtrukket deraf, og hænges endelig i nogen Tid op i Røg. En af saadant Læder forfærdiget Spand er endogsaa istand til at holde Olie ude. Det bruges ogsaa til fortræffelige Støvlesaaler; Overlæderet tages af Følhuder, der ligeledes gjennemtrækkes med Blod og tørres i Røg, men derpaa flere Gange indrives med Trækul og Fidt og endelig endnu engang røges. Af hvide og farvede Pelsværk forfærdige Jakutinderne Tæpper, der endogsaa forsendes til Europa.

At fremdeles den afhærdede, skarpsynede Jakut er en lidenskabelig, utrættelig og vidunderlig dygtig Jæger, behøve vi vel neppe at anføre.

Derimod har Rensdyravlen aldrig villet lykkes nogen Jakut; men hvad dette Dyr er for Lappen og Samojeden, hvad Dromedaren er for Beduinen, Robben for Grønlænderen, det er Hesten for ham. Han benytter den som Lastdyr og til at ride paa, en Kunst, hvori han er Mester; han forfærdiger sig Klædningsstykker af dens Hud, Fiskenet af dens Haar, og kogt Hestekjød er hans Yndlingsspise, ligesom han sætter suur Hoppemælk over hver anden Drik. Mælken (Kumis) koges ogsaa sammen med Meel eller Fyrre- og Lærkebark til en Slags Grød, Salamat, hvortil der gjerne sættes tør Fisk og Bær; men hvad der først paatrykker denne Nationalret Fuldkommenhedens Stempel, er en Masse harskt Fidt, hvoraf Jakuterne kunne fortære en umaadelig Mængde; i Retning af Ædekunsten yde de virkelig noget Storartet. Simpson lod saaledes to anerkjendte Kunstnere i dette Fag hente, og lod fremsætte for dem 2 Pud (à 40 Pd.) kogt Kalvekjød og 1 Pud smeltet Smør. Af Kjødet fik enhver af dem sit Pud tilmaalt; Smørret kunde de enten drikke eller spise med Skee, altsom de lystede. Den Ene var gammel og erfaren, den Anden ung og villig. I Begyndelsen havde denne Forspringet. „Hans Tænder ere gode," sagde den Gamle, „men med min Helgens Hjælp (dermed slog han et Kors) haaber jeg snart at indhente ham." Da de havde løst Opgaven halvt, gik Simpson og lod sin Sekretair have Opsigt med dem. Efter to Timer kom han igjen og saae, at Alt rigtig var fortæret; de to Jakuter laae udstrakte paa Gulvet og lagde deres Taknemmelighed for det rigelige Maaltid for Dagen ved at kysse Gulvet. I 3 eller 4 Dage laae de saaledes i en halv bevidstløs Tilstand, uden at spise eller drikke, og bleve ofte dygtigt rullede omkring, for at befordre Fordøielsen. — Ved hvert rigt Bryllup maae altid to saadanne øvede Ædere til Gjæsternes Morskab lægge deres Færdighed for Dagen; den Ene beværtes af Brudgommen, den Anden af Bruden, og det Parti, hvis Kamphane seirer, betragter det som et gunstigt Forvarsel for Fremtiden.

Vi kaldte Jakuterne et Hyrdefolk, men vi maae endnu føie til, at de besørge hele Vare- og Persontransporten Øst for Lena. Thi ved Jakutsk holder al Kjørsel i Teleger og Slæder op; fra denne By af gives der ingen banede Veie, i det Høieste kun knudrede Fodstier gjennem Sumpe, store Skove og tætte Kratte, saa at man kun til Hest kan naae de fladere Egne, hvor man enten spænder Rensdyr eller Hunde for Slæden.

Uden Jakuterne og deres Heste havde Russerne ikke kunnet naae det Ochotskiske Hav; uden dem havde de hverken lært Indigirka at kjende eller Kolyma, hverken Tschuktscherne eller de vestlige Eskimoer. Hvert Aar drage tusinde lastede Heste over Stanovoi-Bjergene til Ochotsk, og naar man betænker de uhørte Strabadser ved en saadan Reise, saa vil man finde det begribeligt, at Veien er tættere besaaet med Hesteknokler, end Sletterne ved Saskatchavan med Bøfler.

Dog Jakuten frygter hverken det kolde Natteleie eller Sulten, som han kan udholde i en næsten utrolig Grad; hverken Stormen paa de nøgne Bjerge eller Mørket i den uendelige Skov eller de forræderiske Moradsers Dybde; modig trodser han alle de synlige og materielle Hindringer paa hans besværlige Vei: kun det Usynlige bringer ham til at sittre, kun den mægtige Ljeschei, Skov- eller Bjergaanden, indgyder ham Bekymring. Paa en og anden skovbevoxet Høi træffer den Reisende et Træ, der er behængt med lange Hestehaar. Saasnart en Karavane kommer forbi et saadant Træ, standser den; den Jakut, der anfører Toget, stiger af Hesten, river nogle Haar af Manken og binder dem med ærefrygtsfulde Fagter paa en Green af Træet. Dette er et Offer, der bringes Bjergaanden, en Bøn om Hjælp ved den forestaaende Reise. De, der gaae tilfods, stikke i samme Øiemeed en lille Stok i Jorden. Selv de saakaldte christelige Jakuter yde den aftakkede Bjergaand den samme Æresbeviisning; den gamle Tro paa Schamanerne og den grændseløse Frygt for alle Slags onde Aander har slaaet for dybe Rødder i deres Hjerter.

Paa Veien synge de næsten uophørligt; og de monotone, sørgelige Melodier udtale deres indesluttede, mørke og overtroiske Nationalcharakteer. Texten derimod har mere Afvexling og Poesi; i Almindelighed besynge de Naturens Skjønhed, Træernes slanke og yppige Væxt, Bækkenes Rislen, Bjergenes Høide. Sangerne ere oftest Improvisatorer, og for at holde Bjergaanden ved godt Lune, prise de Ørkenen, hvorigjennem de drage, som om det var den yndigste Egn, og forvandle Vandpytter til krystalklare Indsøer.

Ogsaa for Bjørnen strøe de rigelig Virak. De forsømme ikke at gjøre dybe Komplimenter, hvergang de komme forbi dens Smuthuller; baade i Prosa og i Vers prise de den „høitelskede Onkels" Tapperhed og Ædelmodighed.

I Middendorff's Reiser finde vi en morsom Prøve paa Jakuternes Talent for at holde Taler. Skuepladsen er en vild siberisk Bjergegn, hvor Karavanen holder Rast efter Dagmarschen. Før Aftensmaaltidet bringer den jakutiske Demosthenes Skov- og Bjergaanderne deres pligtskyldige Offer. „Man tænke sig over os de nøgne Toppe af det steile Hinkan, vilde Slugter og Fjeldblokke som nærmeste Omgivelse; i Forgrunden sees græssende Rensdyr (det var ved den chinesiske Grændse i Rensdyrtungusernes Land) og det med Hestemanker tæt besatte Offertræ. Taleren er en i Skind klædt Jakut; han staaer foran den luende Ild og holder Talen, medens en anden Jakut hæver den hede Salamatgrød i Veiret. Efter Talen kastes Skeen i Veiret, den falder ned og vender i Faldet den hule Side opad; dette er et lykkeligt Tegn, Aanderne ere gunstige; derpaa følger et lydeligt „Urui" og Taleren udbryder i et vildt Glædeshyl, medens han planter Skeen lodret paa sin Nakke. Tilsidst give de sig Alle i Færd med Salamaten og ende Maaltidet med at slikke Skeer, Tallerkener og Kjedel." Her følger nogle Prøver paa Talen:

„Lille Bedstemoder Kerbi! Du Ældgamle! og Du Bedstemoder Bureja (begge to ere Floder), der er ligesaa gammel som hin; lader os, der vandre i Eders mørke Slugter, faae

Held med os, beskjærmer os, overrasker os med Lykke og giver os Eders Velsignelse! Vi vandre jo i den store Aands Navn! I, som med Sang udspringe fra Høiderne! Det er Eders Navne, som lede os; nifold lykkeligt være vort Opbrud!

„Og Du, der har Dit Hjem paa Veiene! Du, der er lig den pludselig og overalt faldende eller forsvindende Snee, Du ubegribelig raske Fee Syrynai; Du Hurtigløber Kurchatschi, og I Jordens Aander, som boe til Høire i 9 Bjerge og atter til Venstre i 8 Bjerge, værer hilsede!

„Jeg beværter Eder Alle tilsammen — (3 Skeefulde Smør fra Salamaten kastes i det Samme i Ilden fra Kjedlen, som hele Tiden høitideligt holdes i Veiret) — slaaer Eder til Ro! — Vederkvæger Eder! — Spiser Saameget, I lyste!

„Velsigner Tojonerne (Høvdingerne, her Middendorff og hans Selskab), saa at de lykkelige og glade maae naae deres Maal! Det gjælder jo om Keiserens Villie!

„Bønfaldende raaber jeg: fører os lykkeligt, saa at vi gjøre vor Pligt som de Bedste, bedre end de Middelmaadige!

„Og Du Gamle paa Bjerget, Du overvættes rige Baryllach! Før Morgenen gryer, viis os mørkt Pelsværk, i den tidligste Morgenrøde lystglindsende Pelsværk, kostbare Pelse! Fyld vore videste Sække til Randen; besæt vore Remme med hele Rader af Zobeler, og før os Vildtet imøde!

„Men Du, ældgamle Tschandai (en ond Aand), slaae ikke vore Ledemod med Halten! fald ikke over vore Rener! blink ikke! stir ikke paa os med det gnistrende Øie! Din Tunge tie!

„Lykke og Held paa Reisen!!!"

Ligesom den forarmede Samojed og Lap, saaledes maa ogsaa den fattige Jakut, der hverken er i Besiddelse af Kvæg eller Heste, søge til Floderne. Hans eneste Lastdyr er Hunden,

der paa lette Slæder bringer de fangne Fiske fra Bredden til hans Bopæl. Det stakkels Dyr er ham til den væsentligste Nytte, og da det kun fodres med Affald og Been af Fisk, saa koster dets Underhold saagodt som Ingenting. Blandt alle de sibiriske Huusdyr er der intet, der har det strengere end Hunden.

Strandjakuten lever næsten udelukkende af Fisk og beskjæftiger sig kun med Fiskeri og Jagt. Med de fangne og dræbte Pelsdyr betaler han sin Jasak, og han er tilfreds, naar han kan lægge saa Meget tilside, at han engang imellem kan delikatere sig med et Par Drag af Tobakspiben.

Fjortende Kapitel.

Wrangell.

De Expeditioner, der under Keiserinde Annas Regjering bleve udsendte for at undersøge Kysterne af det østsibiriske Ishav, havde løst deres Opgave saa ufuldstændigt, at hine Lande endnu altid turde ansees for et terra incognita. Det forbeholdtes vort videbegjærlige Aarhundrede at udfylde dette Hul, ligesom saa mange andre, i vor geographiske Kundskab, og saaledes udrustede den russiske Regjering i 1820 to nye Expeditioner til hin ubekjendte Deel af Riget.

Om den ene, der under Anførsel af Lieutenant Anjou skulde undersøge Kysten fra Floden Jana af, er der kun bleven Lidet bekjendt — sandsynligviis fordi alle Papirer desangaaende tabtes ved en Ildebrand; mere bekjendt er derimod den anden, der ledede af den nuværende Admiral, daværende Lieutenant, Wrangell. Ved denne ville vi dvæle noget længere. Hans Maal laa endnu længere østpaa, da Kolymas Mun-

dinger skulde være hans Udgangspunkt. Ikke alene undersøgtes og optoges Siberiens Kyster fra Indigirka i Vest til Øen Koliutschin i Øst paa det Nøiagtigste af ham, men ogsaa vovede han sig flere Gange paa Slæde langt op i Ishavet, i Haabet om at opdage et endnu ubekjendt Polarland. Fire Aar tilbragte han i hin øde Egn — fire Aar, fulde af Savn og Nød, men som skaffede ham en rig Høst af Hæder og Ære.

Veien gik først i lige Linie fra Petersborg til Jakutsk. Man kaste blot et Blik paa Kortet, man sammenligne Afstanden med den mellem Cölln og Berlin f. Ex. og tænke sig de allersletteste Veie og Transportmidler — og man vil da tilstaae, at denne første Strækning allerede kan gjælde for en ganske anseelig Reise. Flere Gange vexlede Vinter med Sommer paa denne Vei. I Kasan prangede Eng og Skov med Blomster og Løv, medens Dalene i Ural endnu laae dybt dækkede af Snee. Ved Tobolsk begyndte det første bleggrønne Grønsvær at spire frem, medens de ved Krasnojarsk indaandede hele Foraarets Vellugt.

I Irkutsk holdt de Rast i en Maaned, og den 25de Juni 1820 tiltraadte de Reisen til Jakutsk. Den 27de Juni naaede de Flækken Kotschuga (236 Verster fra Irkutsk) ved Lenas venstre Bred, der her bliver seilbar. Kotschuga er Stapelplads for al det Gods og de Kronen tilhørende Ladninger, der skulle expederes til de forskjellige ved Lena beliggende Stæder. Til Transporten benyttes enten store Schalupper (Pavoski), der tages fra hinanden i Jakutsk, eller mindre Baade (Angarki), der enten roes eller med Haandkraft trækkes tilbage til Udgangsstedet. Reisende, som ikke have meget Reisegods, bruge altid de sidste og have Ret til paa Poststationerne at forlange ligesaa mange Roerkarle, som der efter deres Reisepas tilkommer dem Heste.

Vi see saaledes Wrangell glide ned ad den majestætiske Lena og beundre Skjønheden af dens Bredder. Bjergene paa begge Sider frembyde en stadig Afvexling af maleriske Partier. Paa uigjennemtrængelige Skove følge hist og her dyrkede

Marker, Enge og Haver, mellem hvilke enkelte Hytter eller smaa Landsbyer venligt titte frem. Flade skovgroede Øer dukke som Smaragder op af det klare Vand. Den minder om Rhinen, men efter en langt større Maalestok, med en vildere og mere storartet Natur, men rigtignok uden Viinbjerge og Borge, uden Byer og Domkirker, uden Sagn og Historie. Efterhaanden blive Bjergene høiere og brattere, og ved Rigi (400 Verster fra Kotschuga) seer det ud, som om de steile Bredder lukkede sig sammen over Floden; men snart efter drage de sig tilside som et Forhæng, og nu flyder Strømmen hen mellem flade Bredder i sin hele Pragt og Storhed.

Paa denne Vei, hvor Floden ofte skyder afsted med rivende Hastighed mellem Klippeblokke, havde Wrangell Leilighed til at beundre Baadførernes Dygtighed, der aldeles ikke staae tilbage for de saameget omtalte kanadiske Voyageurs. Naar man kommer Porogen (Vandfaldet) saa nær, at man hører Brusen og seer Bølgegangen, saa commanderer Foreren „Sadiles“ (Sæt Eder), hvilket blot betyder, at Roerkarlene skulle trække Aarerne ind. Derpaa hedder det „malite Bogu“ (beder til Gud), hvorefter hele Mandskabet, der staaer nærved Forstavnen, vender sig om og slaaer Kors for sig; tilsidst fremsiger Skipperen en kort, lydelig Bøn. Nu gribe de Alle kraftigt til Aarerne og der kommanderes „grebite silno“ (roer rask til). Den almindelige Spænding tiltager med hvert Dieblik. Da det paa Grund af Bølgernes Brusen er umuligt at høre et Ord, saa staaer Lodsen i Forstavnen med et hvidt sammensnoet Stykke Seildug, hvormed han giver Styrmanden Tegn om Retningen. Fire Mand med lange Aarer ved Bagstavnen maae anspænde alle deres Kræfter og hele deres Opmærksomhed. Er Faldet meget brat, saa staae to Mand med lignende lange Aarer ved Forstavnen; thi det kommer fremfor Alt an paa at holde Kjølen i samme Retning som Strømmen. Endelig kommer man til de første Bølger; Alt staaer i spændt Forventning; Baaden begynder at gynge; Strømmens Hastighed og Brusen stiger; alle Sener anspændes for efter Lodsens Tegn at holde den rette Kurs;

der raabes silno! silno! ifald Baaden ikke dreier sig rask nok. Endelig sagtnes Bølgeslaget, Lodsen træder hen til Passageren og siger paa Russisk: „Jeg ønsker Deres Høivelbaarenhed tillykke!“ Derpaa gratulerer han Baadføreren, og fra alle Sider hører man Raabet: „Slawa teba Bogu!“ (Gud være priset!).

Kirensk, der bærer Navn af Stad, er egentlig en temmelig elendig Landsby. Indvaanerne lægge især Vind paa Havedyrkning, de avle fortræffelig Kaal, Kartofler, Roer, endogsaa Agurker, hvilke sidste med megen Omhu maae beskyttes mod Nordostvinden; med alle disse Produkter forsyne de det fjerne Jakutsk. Neppe vil man finde nogen anden By, der har sin Kjøkkenhave i saa stor en Frastand.

I Nærheden af Stationen Tschastye Ostrova (de tætte Øer), omtrent 250 Verster fra Kirensk, klemmes Floden, der h.r er 78 Fod dyb, sammen mellem 500 Fod høie Fjeldvægge. Dette Sted, Tscheki, er berømt ved et mærkværdigt Echo. Et Pistolskud gjenlyder 100 Gange, og Lyden forstærkes dertil i den Grad, at man troer at høre en heel Artilleriparks Kanontorden.

Snart efter naaer man Mundingen af Vitim, hvis Skovgebeet næsten er ubeboet. Fra Lenas høire Bred strækker den uigjennemtrængelige Urskov sig til Yablonnoy-Stolbovoy Bjergene, hvis Kjede følger Flodens Løb fra Vest til Øst; den venstre Bred er flad og mere bar og derfor ogsaa tættere befolket.

Trods den vedholdende Regn saae Wrangell dog ofte store Skovstrækninger i Brand. Jægernes og de Reisendes Uforsigtighed, naar de tænde Ild for at koge deres Føde eller forjage Myggene og forlade den uden at slukke den, ødelægger ofte i en eneste Dag, hvad Naturen har brugt Aarhundreder til at frembringe, og fordriver Vildtet og Pelsdyrene til de mere afsides Egne. Jo høiere imod Nord, desto ødere i enhver Henseende blive Lenas Bredder. Ved Olekma finder man de sidste Spor af Have- og Agerdyrkning, længere nede ernære de Indfødte sig kun af Kvægavl, Jagt og Fiskeri.

Yderst sjelden bemærker man smaa Vaaninger foruden Poststationerne. Beboerne befinde sig i den sørgeligste Tilstand. Især er dette Tilfældet med de herværende russiske Bønder, hvilke man endnu kan træffe ved Ulachana, 50 Verster fra Jakutsk. Nord for denne By bestaaer Befolkningen kun af Jakuter, der lide mindre end de Fremmede.

Jakutsk, hvor Wrangell ankom den 25de Juli, bærer aldeles Præg af det kolde og mørke Norden. Mellem europæiske Bygninger sees Nomadernes Vinterjurter med Vægge af Gjødning, Tage af Jord og Døre af Skind med Haarene paa. Den eneste Mærkværdighed er den af Kosakerne opbyggede Fæstning af Træ med sit kantede lille Taarn, der truer med at falde sammen. Denne sørgelige Stad med neppe 4000 Indbyggere, der for Størstedelen endnu ligge i det yderste Barbari, er som bekjendt Middelpunktet for den indenrigske Handel i Siberien. Fra Anadyr af indtil Behringsstrædet, fra Ishavet til Olekmabjergene, fra Aldan og fra Udsk, ja selv fra Ochotsk og Kamtschatka strømme alleslags Pelsværk sammen herhen, saavelsom Hvalros- og Mammuthstænder. Den aarlige Omsætning i Pelsværk beløber sig til mere end 2½ Million Rubler. Jakutsker Kjøbmændenes Handelsreiser ere virkelig storartede. Under 20—30 Graders Frost tiltræde de Reiser til Lächovøerne, til Markedet i Ostrovnoje, til Ochotsk og Kiächta; det var disse, som først med deres skrøbelige Skibe vovede at beseile Behringshavet, og som trængte frem til Øen Kadjak, 80 Længdegrader fra deres Hjem. Hvis der gaves Noget at fortjene ved Nordpolen, kan man være fuldkommen sikker paa, at de for lang Tid siden havde opdaget den.

Den 12te Sept. forlod Expeditionen Jakutsk for at drage videre til det fjerne Ishavs Kyster, og den 10de Okt., efter en høist besværlig Reise over den Verchojanskiske Bjergryg, hvor Thermometret aldrig viste mere end ÷ 16° R., naaedes den usle lille Stad Saschiversk; dens Indbyggerantal er 17. Ved Søen Orinkino, 315 Verster fra Saschiversk, slippe de sidste jakutiske Hytter, og i en Strækning af 250 Verster her-

fra til Floden Alasej fører Veien gjennem en aldeles ubeboet Ørken, der for Størstedelen bestaaer af Moradser. Disse, der her kaldes Badarany, udtørres egentlig aldrig aldeles. I Tørken danner der sig en fastere Skorpe, hvor Hestene ofte bryde igjennem; dog forhindrer den i en vis Dybde altid frosne Bund Dyrene i at synke heelt igjennem. Man kan ikke tænke sig nogen ødere eller sørgeligere Egn end disse Badarany. Saalangt Øiet naaer, seer man Jorden kun bedækket med halvhentørret Mos; hist og her paa enkelte Smaaforhøininger findes nogle kummerlige Lærkebuske. Vinteren er den eneste Tid, paa hvilken man tør vove sig ind i disse Moradser, og Vee den Reisende, naar han overfaldes af de frygtelige Sneestorme! Thi mod disse gives der intet Læ end i det Høieste nogle faldefærdige Povarni, hvor man staaer i Fare for at kvæles i Røgen, der ikke kan komme ud paa Grund af Storm og Snee.

Badarany ende ved den Alasejske Bjergryg, der skiller Indigirkas Flodbred fra Alasej's, og nu træffer man atter beboede Jurter og jakutiske Hytter, hvis Antal tiltager, jo nærmere man kommer Kolyma.

Den 21de Okt. naaedes Sardach, 250 Verster fra Nishne Kolymsk; til sin ligesaa store Forundring som Glæde traf han her en god Poststation, hvor han fik Leilighed til at unde sine af Sneen angrebne Øine nogle Dages Hvile; den 25de Okt. ankom de ved Kolyma, og endelig den 2den Nov., 52 Dage efter Afreisen fra Jakutsk, kunde de slaae sig til Ro i Nishne Kolymsk, deres fremtidige Hovedkvarteer; de hilsedes her med en Kulde af 32°.

Selv i Siberien er Kolymas Klima berygtet. Imod Vest strækker sig den uendelige Tundra, mod Nord Havet, saa at de fremherskende Nordvestvinde uhindrede kunne virke med deres fulde Kraft og ofte endogsaa om Sommeren frembringe voldsomme Sneefog. Hele Aarets Middelvarme er ÷ 8° R. Ved Nishne Kolymsk tilfryser Floden allerede i de første Dage af Sept.; ja ved Mundingen gaae ofte Lastheste allerede den 20de August over Isen; denne bryder aldrig op før i Begyn=

delsen af Juni. Vel gaaer Solen ikke ned fra den 15de Mai til den 6te Juli; men den staaer dog saa lavt, at den kun giver Lys, men ikke Varme, og man kan uden Besvær taale at see paa den med blotte Øine. Trods Lyset er Dagens Tider stedse bemærkelige; naar Solen staaer lavest, hviler Naturen, og naar den efter et Par Timer atter hæver sig lidt, vaagner Alt: de faa Smaafugle hilse den nye Dag med deres hæse Kviddren, den indskrumpede gule Blomst vover igjen at aabne sin Krone, og Alt skynder sig at drage saa megen Nydelse som mulig af de matte Solstraaler.

Skjøndt der her kun gives Sommer og Vinter, troe dog Beboerne at finde et Foraar paa den Tid, da Solstraalerne begynde at blive bemærkelige om Middagen, hvilket finder Sted midt i Marts; men i dette Foraar fryser det ofte om Natten 30°. Efteraar regne de fra den Tid, da Floderne fryse til, fra de første Dage af September, da man allerede sædvanlig har en Kulde af 35°. Den herværende Sommer er egentlig kun en Kamp mellem Liv og Død. I de sidste Dage i Mai fremspire enkelte Blade paa de forkrøblede Pilebuske; i Juni stiger Varmen om Middagen til 18° — da kommer ofte en kold Søvind, der bringer alt det Grønne til at visne. I Juli er Luften klarest og synes at ville holde Mennesket skadesløst for hans langvarige Savn; dog nu opstaaer der en ny Plage. Fra Tundra'ens Moradser hæve sig Millioner af blodtørstige Myg, som man ikke kan beskytte sig imod paa anden Maade, end ved altid at leve i stikkende Røgskyer. Dymokury — store Bunker af affaldne Blade, Mos, fugtigt Træ — antændes paa Græsningspladserne og foran Husene for at forjage Myggene. Dog, som enhver Ting har to Sider, saaledes ogsaa disse Myggesværme: de tvinge de vilde Rensdyr til at flygte fra Skovene ned til den aabne Kyst, hvor de sees i Flokke paa Hundrede, ja Tusinde, og blive et let Bytte for Jægerne. Ligeledes bringe de de tamme Heste, der altid ere uden Bevogtning, til at blive ved Dymokury; naar alt Græs i Nærheden er fortæret, saa tændes nye

Dymokurty paa et andet Sted, og man har saaledes let ved at holde Kvæget samlet.

Neppe er Myggeplagen forbi, før Efteraarstaagerne opstige fra Havet og forbittre Nydelsen af de sidste milde Dage, der gaae forud for den ni Maaneder lange Vinter. Vi hørte, hvorledes denne allerede den 2den Nov. modtog Wrangell; Kulden bliver frygteligere med hver Uge, indtil den i Januar naaer til 43°. Da bliver Aandedrættet tungt, selv Rensdyret trækker sig ind i den tætteste Deel af Skovene og staaer ubevægeligt, som livløst; selv Sneen damper.

Med den 22de Nov. begynder den 38 Dages Nat; men dens Mørke mildnes ved den stærke Luftbrydning, den blændende hvide Snee og de hyppige Nordlys. Den 28de Dec. iagttages det første blege Dagskjær dybt nede ved Horizonten; men selv ved Middagstid sees endnu Stjernerne. Med Solens Gjenkomst indtræder ogsaa en føleligere Kulde, og i Februar og Marts ved Solopgang er Frosten meest gjennemtrængende. Om Vinteren ere fuldkomment klare Dage yderst sjeldne, da den kolde Søvind jager Dunster og Taager (Morok) ind over Landet. Mærkelig er en varm O. S. O. Vind (tèplot Wèter), der undertiden i kort Tid midt om Vinteren bringer Thermometret fra ÷ 35° til + 1½, men der sjelden varer længere ved end 24 Timer.

Plantevæxten i Omegnen af Nishne Kolymsk staaer i Samklang med det frygtelige Klima. Mosstepper, magre Enge og lidt Pilekrat er Alt, hvad Sletten frembringer. Noget bedre seer det ud i de nærmeste Aniuj Dale, der ved Bjergene ere beskyttede mod de kolde Vinde. Her voxer der forskjellige Slags Bær, Birke, Popler, Pile, Thimian, Malurt og den lave, krybende Ceder. Naar man fra den nøgne, frosne Tundra kommer herhen, saa troer man at befinde sig i Italien. Dyrene ere derimod talrigere. Saalangt Skoven naaer, findes der en stor Mængde Els- og Rensdyr, Bjørne, Ræve, Zobeler og Egern, og paa den flade Slette har Polarræven sin Hule; om Foraaret vise sig Tusinder af Svaner, Gjæs og Ænder, der forfølges af Ørne og Ugler; talrige Flokke af Mark-

høns opholde sig i Nærheden af Krattene, medens Snepper skjule sig under Mosset paa Kysterne; Ravnen finder man i Nærheden af Jurterne, og saasnart den matte Foraarssol viser sig, forundres man ved at høre Finkens muntre Sang, der senere erstattes af Blaameisens Kviddren. Dog trods dette snart forsvindende Liv er Landskabet alligevel øde og dødt; Alt peger hen paa, at man her har overskredet Grændsen for den beboelige Deel af Jorden, man kan ikke andet end undre sig over, at Mennesker have kunnet driste sig til at fæste Bo her.

I Kredsen Kolymsk, der i Størrelse overgaaer mangt betydeligere europæisk Rige, bestaaer Befolkningen af 325 Russere, 1034 Jakuter og 1139 Jukahirer af Mandkjøn, af hvilke 2173 betale Jassak. Denne bestaaer af 803 Ræve og 28 Zobeler, der efter Middelpriis udgjøre 6704 Rubler; desuden erlægges i Penge 10,847 Rubler, saa at der kommer 8 Rubler Skat pr. Hoved. Man seer altsaa, at den russiske Dobbeltørn temmelig dyrt lader sig betale den Ære at leve under dens Vinger, skjøndt de fattige Kolymaere egentlig burde have Tillæg.

Kosakerne derimod ere frie for enhver Skat, men maae til Gjengjæld gjøre Militairtjeneste. De ligge i Garnison i Nishne Kolymsk og sørge for Ro og Orden; desuden maae hvert Aar 25—30 af dem marschere til Ostrovnoje Markedet for at imponere de vilde Tschuktscher.

Russerne nedstamme for Størstedelen fra Forviste, ligesom Kosakerne fra Siberiens gamle Erobrere. Ved Forbindelser med Jakuter og Jukahirer have de optaget Meget af disse, men udmærke sig ved en kraftigere Legemsbygning. De russiske Kvinder ere ret smukke; de elske Sang, og sædvanlig besynge de Naturens Skjønhed, den blomsterrige Eng, den rislende Bæk, Nattergalens Sang — Alting Gjenstande, som de ikke kjende noget til, uden som Sagn fra deres Forfædre.

Russernes Boliger ere ikke til at skjelne fra de Indfødtes. De opføres af Drivtømmer og ere naturligviis meget

smaa og lave. Sprækkerne tilstoppes omhyggeligt med Mos, og det Hele belægges med et tæt Lag Leerjord; for at beskytte mod Nordostvinden opføres en Vold rundt omkring i Høide med Taget. Kulden søger man at bekæmpe saa godt, man kan, med Ovne og tykke Pelse; alligevel maatte Wrangell ofte, naar han skrev, sætte Blækhuset i kogende Vand, og selv i Sengen kan man staae Fare for at faae Frost i Næsen.

Kolymaernes hele Existents beroer paa Fiskeri og Jagt, og her er Hunden dem en trofast Tjener. Alligevel fører dette Dyr et usselt, kummerligt Liv; dens Iver belønnes med Spark og Prygl, i den frygteligste Kulde maa den ligge ude, Fiskeaffald er dens eneste Føde, og om Foraaret, naar Forraadene ere fortærede, lider den af den bittreste Sult.

Dette er i det Hele en sørgelig Tid for Nomaderne paa Tundra'en. Da drage de skareviis til de russiske Landsbyer ved Kolyma; men ogsaa her finde de den huuløiede Mangel. Vel findes der her Oplag af Fødemidler, men Meelpriserne ere alligevel saa høie, at de Færreste kunne nyde godt af dem. Wrangell oplevede tre saadanne forfærdelige Foraarstider, og han takkede senere sin Skaber, fordi han ikke mere behøvede at være Vidne til en saa frygtelig Elendighed. Men naar Nøden er størst, er Hjælpen nærmest. Sydfra komme Skarer af Trækfugle, og Synet af dem gyder nyt Livsmod i de fortvivlede Sind. Med Flinter, Pile og Knipler forfølger man de Forbidragende, og skjøndt Udbyttet kun er ringe, lykkes det dog at tilfredsstille Sulten til en vis Grad. Overflod indtræder først, naar Floden bryder op i Juni; thi skjøndt Fiskeredskaberne ere mangelfulde og Fiskerne selv uduelige, leverer Floden dog de vigtigste Forraad for Vinteren. En slem Plage paa denne Tid er Oversvømmelsen, der ofte varer i Uger; saaledes maatte Wrangell i Sommeren 1822 tilbringe hele 8 Dage paa det flade Tag af Hytten.

Hos Jukahirerne ved Aniuj spiller Rensdyrjagten en vigtig Rolle; Udbyttet af denne er afgjørende med Hensyn til Spørgsmaalet, om der om Vinteren skal herske Hungersnød eller Overflod. To Gange om Aaret drage Rensdyrene

gjennem Gebetet, — første Gang om Foraaret, naar Myggene drive dem ned til Stranden med dens rige Lavvegetation, anden Gang om Høsten, naar Frosten atter jager dem tilbage. Begge Tog følge temmelig hurtigt paa hinanden. Foraarstoget, der begynder midt i Mai, giver ikke noget stort Udbytte, deels fordi Dyrene ere magre og deres Pels tynd (Foraarspelsen er 1—1½ Rubel værd, Efteraarspelsen 5—6 R.), deels fordi Jagten er vanskelig paa Grund af de tilfrosne Floder. Den egentlige Jagt finder Sted i August og September. I gode Aar findes de i Tusindviis i Flokke paa 200—300 Stykker. Deres Vei er hvert Aar uforanderlig den samme, nemlig i den øvre Deel af Landet mellem Aniuj og Plotbischtsche. Ved Overgangen over Floden vælge Dyrene et Sted, hvor der fører en tør Dalvei ned til den ene Bred, og hvor paa den modsatte Side en flad, sandet Strandbred letter Opgangen af Vandet. Her holde Hjordene sig tættere sammen, anførte af de stærkeste Dyr. Overgangen skeer først efter nogen Prøvelse, og efter faa Minutter er hele Overfladen bedækket med svømmende Dyr. Jægerne, der holde sig skjulte i Bugter bag Stene og Buske, fare nu piilsnart frem i deres smaa Baade og dræbe og saare saa mange, de kunne overkomme. I Vrimmelen maae de vogte sig for at kæntre; thi Hannerne værge sig kraftigt med Gevier, Tænder og Bagfødder; Hunnerne pleie sædvanlig at sætte Forbenene op paa Baadens Rand, og da gaaer det Jægerne ilde; han maa prise sig lykkelig, naar han kan klamre sig fast til et eller andet Dyr, der kan trække ham med i Land. Men saadanne Tilfælde ere dog sjeldne, thi de forstaae at undgaae Faren med vidunderlig Behændighed. En god Jæger kan dræbe 100 Rensdyr og flere i en halv Time. De øvrige Baade bemægtige sig imidlertid de dræbte Dyr, binde dem sammen med Remme, og hvad En saaledes kan tilegne sig, det tilhører ham. De, der saarede svømme i Land, tilhøre derimod Jægerne, der derfor midt i Kamptummelen, hvor alle deres physiske og moralske Kræfter ere anspændte paa det Høieste, maae have Besindighed nok til at indrette deres Skud og Slag saaledes, at de større og

kraftigere Dyr ikke blive saarede farligere, end at de kunne svømme i Land. Den klapprende Larm fra Gevirerne, de blodfarvede Bølger, Jægernes Skrigen, Dyrenes Snøften og Trængselen paa Strandbredden danne en Scene, der ikke lader sig beskrive. De dræbte Dyr blive nedsænkede i Vand, for at holde dem friske, senere tørres Kjødet i Luften, røges eller udsættes for Frosten; Tungen ansees for en stor Lækkerhed.

Ved Lobasnoje ved Aniuj var Hungersnøden allerede stor, da det længselsfuldt ventede Tog viste sig paa den høire Bred den 12te September 1821.[*] Aldrig havde man seet en saa uhyre Mængde; alle Bakker vare bedækkede af dem, og deres Gevirer saae i Frastand ud som en vandrende Skov. Snart vrimlede det i Lobasnoje af Jakuter, Tschuvanzer, Tunguser og Lamuter, der alle forhaabningsfulde gjorde sig rede til at modtage dem. Men Dyrene, der sandsynligviis bleve forskrækkede ved Menneskemængden, indsloge efter kort Betænkning en anden Vei og forsvandt mellem Bjergene. Man kan forestille sig Fortvivlelsen: Nogle jamrede høit og vred Hænderne; Andre kastede sig ned paa Jorden og oprodede Sneen; Andre, de Ældre, stode stumme og livløse, med stirrende, taarefulde Øine — et frygteligt Billede paa den almindelige og berettigede Jammer.

Senere mislykkedes ogsaa Fiskeriet, Gaasejagten var forbi, mange Hundrede af disse Naturens Stedbørn døde af Sult i Vinterens Løb.

Medens Mændene ved Kolyma med rastløs Virksomhed benytte den korte Sommer til Fiskeri, Jagt og Høhøst, beskjæftige Kvinderne sig med at samle smaa Bidrag til Vinterforraadet fra Planteriget. De gaae ind mellem Bjergene for at samle Blaabær, Bøller, Brombær og Multebær, Thimian og Malurt; dette betragtes som en Fest, der minder os om Viinhøsten i de lykkeligere Lande. Dog ogsaa denne Glæde gaae de ofte Glip af paa Grund af det ubarmhjertige Klima. Saaledes var der i Aarene fra 1821—1823 aldeles Intet at finde nedenfor Nishne Kolymsk. De indsamlede Bær overgydes med Vand og gjemmes i frossen Tilstand; de danne en

behagelig Tilgift til den simple Efterret, der sædvanlig bestaaer af meelholdige Rødder, som Pigerne forstaae at finde i de underjordiske Musehuller.

Den livligste Tid falder i Begyndelsen af Februar, da Karavanen fra Jakutsk indfinder sig ved det store Tschuktschermarked i Ostrovnoje. Den bestaaer af henved 20 Kjøbmænd, der hver føre 10—40 med Varer lastede Heste med sig. Nu fornyes ikke blot de tømte Forraad, og de indsamlede Skind sælges, men fra Hovedstaden Jakutsk erfarer man, hvad der for 6 Maaneder siden er passeret i Moskov og Petersborg. Hvilken Opsigt maatte det ikke vække i denne forskrækkelige Ravnekrog, da Wrangell ankom her og erklærede Byens Honoratiores, at han agtede at være deres Medborger i de næste 3 Aar.

Vinteren tilbragte han med Forberedelser til næste Foraarsexpedition; thi i den lange Vinternat kan der ikke være Tale om at reise; desuden siges Sneen ved den overvættes Frost at antage en eiendommelig Haardhed eller Skarphed, der gjør det nødvendigt at anvende det firedobbelte Antal Hunde. Senere er Tøveiret ligesaa hindrende for Slædekjørselen, og Wrangell havde saaledes kun omtrent 10 Uger, fra Marts til Slutningen af Mai, til at udføre sin Opgave. Med hvilken Iver han var betænkt paa at anvende denne korte Frist, kunne vi slutte af, at han allerede den 19de Febr. 1821 brød op fra Nishne Kolhymsk med Slæder, Hunde og Følge. Den 25de saae han Ishavet brede sit hvide Liiglagen foran sig. Det lignede de uoverskuelige skovløse Sneestepper paa Tundra'en. Ligesom disse begrændses af høie Bjerge, saaledes gjennemskjæres ogsaa det tilfrosne Hav af bjerghøie Isrygge, der danne store Dale, bedækkede med bølgeformigt fastfrossen Snee; brede aabne Steder og Spalter i Isen træde i Stedet for Indsøerne og Bækkene. Den stærke Vind med en Kulde af 30° var just ikke nogen behagelig Ledsager paa Reisen; at gjøre Ild paa, kunde der ingen Tale være om paa Grund af total Mangel paa Træ. Den 5te naaedes Kap Schelagskoi. For at komme omkring det maatte

de klattre over Isblokke og Bjerge af 90 Fods Høide — et ligesaa besværligt, som for Slæderne farligt Arbeide. Paa nogle Steder nødedes de til at vade i Flyvesnee op over Livet; paa andre Steder var Isfladen bedækket med skarpe Krystaller, saa at Mændene maatte spænde sig for Slæderne for at bringe dem af Pletten. Dog uagtet alle disse Hindringer fik de dog Kysten undersøgt indtil 50 Verster hinsides dette Forbjerg. Paa Tilbageveien fandt de den Proviant, som de hist og her havde efterladt, fortæret af Polarræve og Jerve, saa at de maatte sulte i de to sidste Dage. Efter en tre Ugers Fraværelse forekom Nishne Kolymsk den udmattede Wrangell som et andet Capua.

Dog undte han sig kun en kort Hvile; allerede den 26de Marts var han igjen paa Vei for at foretage en Opdagelsesreise paa selve Ishavet. Det var en stolt Karavane: 22 Slæder, trukne af 240 Hunde og belæssede med Brændsel og Proviant til 30 Dage. Endnu aldrig havde Egnens Ræve seet et saadant Tog; thi Kysten mellem Kolyma og Kap Schelagskoi er aldeles ubeboet, og Russernes Streiftog strække sig aldrig videre end til Baranov-Klippen, og Tschuktscherne gaae aldrig ud over Baranovfloden; de mellemliggende 80 Verster udgjøre et neutralt Gebeet, en Ørken, der aldrig betrædes af Mennesker. Den 1ste April naaede han Ishavet og kjørte henover dette til Øen Stolbovoi. Under 71° 31 N. B. var Isen kun en Fod tyk, meget blød og fuld af Salt. Der blæste en stærk Nordenvind; man hørte under sig Lyden af det bevægede Element og følte den bølgeformige Gyngen af den tynde Isskorpe. Saasnart Vinden lagde sig og Veiret opklaredes noget, bleve to af de bedste Slæder aflæssede og forsynede med Proviant for 24 Timer, tilligemed Stænger og Planker. Med disse kjørte saa Wrangell videre mod Nord. Møisommeligt arbeidede han sig 7 Verster frem gjennem det tykke Saltmorads, kom derpaa til nogle brede Spalter, som han lykkeligt slap over ved Hjælp af de medtagne Planker. Isen var neppe een Fod tyk, Havet underneden 12 Favne dybt; det dyndagtige Vand trængte frem af utallige Spalter,

saa den hele Omgivelse lignede en uendelig Sump. Det lykkedes ham at komme endnu 2 Verster videre, men da bleve Spalterne saa talrige og brede, at det blev vanskeligt at afgjøre, om aabent Vand eller frossen Snee var det fremherskende, og saa maatte Wrangell da beslutte sig til at vende om. Den 17de April maatte han udholde en skrækkelig Storm paa Isen. Det var ikke muligt at slaae et Telt op eller at tænde Ild, og det ved en Kulde af 10° R. Det Eneste, hvormed de kunde vederkvæge sig efter den anstrengende Dag, var et Par Mundfulde Snee, noget Rugtvebak og halvt fordærvede Fisk. Om Morgenen naaede de atter Stolbovoi-Øen og den 28de April Nishne Kolymsk efter i 36 Dage at have tilbagelagt 1210 Verster.

I det følgende Aar havde han Vanskelighed ved at skaffe de nødvendige Hunde, da der i Vinterens Løb havde raset en farlig Sygdom blandt disse Dyr. Endelig fik han et tilstrækkeligt Antal fra Indigirka og ilede saa den 14de Marts 1822, forsynet med Proviant til 40 Dage, atter til Havet. Paa denne Reise afsattes talrige Kyster, Øer, Bugter og Forbjerge paa Landkortet, og en af hans Ledsagere, Matiuschkin, blev sendt ud paa Isen med en tom Slæde. Denne uforsagte Mand trængte frem til 72°, 300 Verster Nord for Baranovklippen. Her saae han, hvordan Porlarhavet brød op, medens uhyre Isblokke af Bølgerne løftedes næsten lodret i Veiret og søndersloges mod hverandre med forfærdeligt Brag. Isen blev derefter saa tynd, at han saa hurtig som mulig maatte vende tilbage.

I en sørgelig Tilstand, halvdød af Sult og Udmattelse kom Wrangell den 4de Mai til Pavodsk, hvor der boede nogle Tunguser; de vare omtrent i samme Tilstand som han selv, da hele deres Proviant bestod af nogle Levninger af Skind og Knokler. Tillykke vare de nu i Nærheden af Nishne Kolymsk, hvor han da Dagen efter kunde slaae sig til Ro og glæde sig over de videnskabelige Frugter, han havde samlet med saa stor en Møie og under Farer af enhver Art.

I det næste Aar gjorde han det sidste Forsøg paa at faae det Spørgsmaal opklaret, om der i Ishavet befandt sig et endnu uopdaget Polarland. Den 8de Marts omseiledes Kap Schelagskoi, og den 13de forlod han Schalaurov-Øen. Medens han kjørte henad Isen, reiste der sig en Storm, under hvilken Isen brast, saa at han pludselig befandt sig paa et svømmende Isbjerg og kun skyldte en lykkelig Vindforandring sin Frelse.

Med Løftestænger maatte de nu bane sig en Vei gjennem de optaarnede Isblokke; saaledes naaede de en 5 Verster bred Isflage, ad hvilken de fore hen med stor Hurtighed. Men dermed var det ogsaa forbi med Reisen Nord paa: en 150 Favne bred Spalte i Isen berøvede dem fuldstændigt Haabet om at komme videre. Wrangell besteg en af de største Blokke, for at kaste det sidste Blik ud over det uendelige, ubekjendte Ocean. Det var et skrækkeligt og storartet, men for ham sørgeligt Syn. Store Ismasser kastedes af det oprørte Hav ind mod Kanten af Isen hinsides den aabne Rende; Sammenstødet var saa mægtigt, at der hvert Øieblik afløste sig store Flager, og at aabenbart den Istunge, der adskilte Kanalen fra det aabne Hav, ikke længe vilde kunne staae imod. Selv paa den Side, hvor Wrangell befandt sig, opstod der hvert Øieblik nye Vandstræder, der truede med at afskjære Tilbageveien. Saaledes maatte han da give efter for Nødvendigheden og opgive det sidste Haab om at opdage det Polarland, om hvis Tilværelse han endnu var fast overbeviist.

Hjemreisen over Havet var skrækkelig, og meer end een Gang hang de Reisendes Liv i en Traad. Saaledes befandt de sig engang paa en Ø af Iis, da der udbrød en Storm. Sorte Skyer stege op i Vest, hele Atmosphæren var fyldt med fugtige Dunster; i tre Timer bleve de drevne omkring af Bølgerne. Endelig stødte den svømmende Ismasse med forfærdelig Bragen sammen med en stor Isflage og gik fra hinanden under deres Fødder. Instinktmæssigt sprang de i Slæderne, pidskede paa Hundene, fløi hen over Brudstykkerne, som sank under Fødderne paa dem, og naaede lykkeligt den faste

Flage, imod hvilket de vare strandede. Da de endelig kom i Land, vare de endnu 300 Verster fra deres Proviantoplag og havde neppe Levnetsmidler for 3 Dage; men ved et lykkeligt Tilfælde traf de Matiuschkin, der hjalp dem i Nøden med friske Forraad. Wrangell fortsatte nu sine Undersøgelser mod Øst indtil paa hin Side Nordkap, som Cook havde opdaget paa sin sidste Reise; ved Øen Koliuschkin traf han sammen med nogle Tschuktscher, der paa Handelens Vegne vare komne fra Behringsstrædet.

Med denne Reise havde Wrangell løst sin Opgave i Norden, og i den følgende Vinter see vi ham vandre tilbage til Hjemmet, som han naaede efter en Fraværelse af mere end tre Aar. Tage vi Hensyn til de Vanskeligheder, han havde at kæmpe med, den videnskabelige Iver, der stedse under de største Savn og Farer besjælede ham, til hans Uforfærdethed og Standhaftighed, saa fortjener uden al Tvivl hans Navn at optegnes i Række med Mænd som Franklin og Parry.

Femtende Kapitel.

De østsibiriske og uralske Guldvadskerier. — Nishne Tagilsk.

Jenissei's og dens Bifloders øvre Strømgebeet bestaaer for en stor Deel af vilde, sumpige Urskove, der endnu for 20 Aar siden henlaae upaaagtede. Kun enkelte Nomader og Pelsjægere dreve om i Taiga'en — saaledes benævnes denne Egn — og Egernskind syntes at være det værdifuldeste Produkt, man der kunde vente sig.

Reisen gjennem Taiga'en skal være meget vanskelig. Opad og nedad Bjergene fører en lille, ofte umærkelig Sti gjennem

Sumpe, hvor Hestene synke i til Knæene, og som ere ligesaa slemme oppe paa Bjergene, som nede i Dalene. Rytteren udmattes ligesaa meget som det taalmodige Lastdyr, der bærer ham hen over den usikkre Bund. I den øde Skov høres ingen Fuglesang, kun Vindens Susen i Trætoppene afbryder den trykkende Stilhed; den evige Eensformighed trætter ligesaameget, som den besværlige Vei.

Da hører man pludselig Øxeslag og Brusen af Møllehjul; Skoven er fældet; en Mængde Hytter seer man trække sig hen ad Bækken, og Hundreder, ja Tusinder af Arbeidere ere i Bevægelse. Det er ikke Agerdyrkning, der har trukket dem herhen og samlet dem i Taiga'en; det er Guldtørsten.

En vis Fedor Popov i Tomsk skal have været den første Opdager af Guldet i Siberien; og da det blev tilladt Private at undersøge de derværende Afleiringer af Guldsand, rettede nogle driftige Mænd deres Opmærksomhed paa de sajanske Bjerge. Deres Anstrengelser havde et glimrende Udfald. 1836 opdagede en af Kjøbmand Jakim Resanov udsendt Afdeling rige Guldalluvier i den store Birussas Flodgebeet. 1839 opdagedes nye Guldleier ved det øvre Løb af Tunguska (ved Uderei, Peskin), og endelig 1840 fandt Titus Sotov, Kjøbmand fra Jekaterinoslav, lignende endnu nordligere ved Oktolyk, en Bæk, der flyder ud i Pitfloden; disse sidste overgaae alle de hidtil opdagede i Rigdom.

Da alt Land i Siberien er Kronens Eiendom, maa man først ansøge om Tilladelse til at søge og tillige betegne Egnen, man vil undersøge. Udrustningen af en Guldexpedition koster i Gjennemsnit 3000 Sølvrubler; man indseer altsaa, at der ikke blot hører stor Udholdenhed, men ogsaa Rigdom til, naar man vil gjøre sig Haab om at slippe heldigt fra et saadant Foretagende. Kommerceraad Nikita Maesnikov havde allerede anvendt 260,000 Sølvrubler, før hans Folk fandt Guldleierne ved Peskin, hvilke rigtignok siden gav ham hele Kapitalen tilbage tilligemed gode Renter.

Man vil kunne gjøre sig et Begreb om Besværlighederne ved Guldsøgningen, naar man betænker, at hele den Egn, i

hvilken Guldvadskning finder Sted, danner een sammenhængende Taiga, gjennemvævet af Moradser. Kun hist og her findes Græsningspladse for Hestene; til Natteleie byder Taiga'en intet Bedre end fugtigt Mos. Opgravningen af Moradset er et høist anstrengende Arbeide: staaende dybt i Dyndet, maa man føre Hullet heelt ned til Klippebunden for at være sikker paa, at intet guldholdigt Lag er blevet overseet. Kommer Vinteren pludselig med dyb Snee, da stiger Nøden til det Høieste; dog selv paa denne Tid begive Guldsøgere sig paa Vei, men Udrustningen er da anderledes. Uden Heste, førende Alt med sig paa Slæder, trænge de ind i Taiga'en for nøie at undersøge de Egne, der om Sommeren vare altfor fugtige. Da bearbeides Jordbunden med Øxe og Stænger, og det opgravede Sand maa optøes og vadskes i varmt Vand. Natten tilbringe Folkene liggende paa Sneen under Hytter af Grangrene. Kun siberiske Naturer tør vove at trodse de Strabadser og Savn, der ledsage et saadant Vintertog; alligevel maae mange af disse Jernmennesker bukke under.

Er et righoldigt Guldsandleie bleven blottet for det overliggende Morads, tilmaales den lykkelige Finder en Plads af 100 Saschener i Breden og 2500 Saschener i Længden (en Saschen er omtrent 6 Fod). To saadanne Pladser umiddelbart bag ved eller ved Siden af hinanden tør ikke anvises en og samme Person; dog er det tilladt senere ved Kjøb at forene saa mange, man vil. I Begyndelsen nøiedes Regjeringen med 15% af Guldudbyttet, siden stege dens Fordringer til det Dobbelte. Foruden denne Afgift maa der endnu erlægges 4—8 Sølvrubler (alt efter Righoldigheden af Leiet) for Pundet, til Afholdelse af de keiserlige Forvaltningsomkostninger. I den nyeste Tid tilstedes kun en tolvaarig Benyttelse, hvorefter Pladsen tilfalder Regjeringen, der da paany kan sælge eller bortskjænke den; og da det raae Klima i Taiga'en kun tillader at arbeide fra 1ste Mai til 1ste September, saa omfatter Koncessionen egentlig kun 4 Aar.

Det Første, Guldvadskeren har at sørge for, er Tilførsel af Proviant for hans Arbeidere, saavelsom af det til Driften

fornødne Materiale. Slagtekvæg drives sammen fra Semi Palatinsk i Kirgisernes Steppe; Smelteovnene i Ural levere Jern og Jernredskaber; andre Varer faaes fra Irbit og Nishne Novgorod; Rugmeel og Fisk leverer hele Siberien. Tillands og tilvands befordres alt dette i Løbet af Sommeren til Residentsen, — dette Navn give Guldvadskerne deres Kolonier ved Udkanten af Taiga'en. Gjennem selve Taiga'en foregaaer Transporten om Vinteren ved Hjælp af Slæder imod en uhyre Fragtløn; Omkostningerne stige endnu høiere, naar man ikke har været betænksom nok til itide at skaffe det Fornødne tilstede; da maa det Manglende hidbringes paa Lastdyr. Næsten hele den første Sommer gaaer med til disse forberedende Arbeider. Omtrent 90 Procent af de lønnede Folk ere Forviste, de øvrige ere Bønder, der ere forarmede ved slet Huusholdning eller Uheld. Det koster Guldvadskeren megen Møie at skaffe Arbeidere i tilstrækkeligt Antal. Før hvert Sommertog reise deres Agenter omkring, lade det ikke mangle paa gyldne Løfter, give Haandpenge og tage Passet i Besiddelse som Pant. Skjøndt dette sidste i Siberien er en aldeles nødvendig Artikel, saa er der dog alligevel Mange, som ikke indstille sig efter Akkorden, og som finde Midler til at skaffe sig et andet Pas under fremmed Navn.

Den simple Arbeider faaer foruden Kosten 15 Rubler Banco om Maaneden; de mere øvede 50—60. Lønnen erlægges fra den Dag, da Arbeideren melder sig i Residentsen. Arbeiderne deles i Arteller eller Selskaber, af hvilke hvert vælger sin Formand. Enhver er kontraktmæssig forpligtet til at forrette et vist Kvantum Arbeide; for den faste Løn, der udbetales ham, maa han udvadske saa og saa mange Hjulbøre Sand. For hver Solotnik Guld (100 Sol. gaae paa et Pund), som han desuden kan producere, faaer han en Extrabetaling af 2–3 Rubler. Paa denne Maade erhverve Arbeiderne sig ofte temmelig betydelige Summer; saaledes saae Hoffmann i 1844 Arbeiderne i en Artell paa een Eftermiddag tjene hver 72 Rubler; en anden Dag 105 Rubler. Dygtige Gravere faae ofte som Belønning Tilladelse til frit

at bearbeide Steder, der ere bekjendte som righoldige; saaledes vandt en Kosak ved Oktolyk paa en Plads, der tilhørte Lieut. Malevinsky, af 49 Hjulbøre Sand ikke mindre end 150 Sol. Guld og fik derfor en Belønning af 300 R. En saadan Gavmildhed kan forresten ikke ødelægge Besidderen, da der alligevel bliver et Overskud af 8—10 Rubler paa Solotniken.

Alt Guld afleveres til Smelteovnen i Barnaul, og under den firemaanedlige Arbeidstid er det tilladt at aflevere det 3 Gange. Efter Kvitteringen kan der i Handelsbanken i Petersborg strax hæves en Deel af Værdien, Resten udbetales først, naar Guldet er ankommet i Petersborg. I Barnaul selv udbetales aldrig mere end Værdien af $\frac{1}{3}$ Pud i rede Penge (circa 7000 Rd.), hvor stort ogsaa det afleverede Kvantum er.

Guldtransporterne fra Barnaul til Petersborg bestaae af 30 og flere Vogne, under Opsigt af en Officeer og nogle Soldater. Ved Arbeidstidens Ende holdes Afregning med Arbeiderne. De faae deres Penge, Tobakker til Hjemreisen og mange Lykønskninger ved Afskeden. Disse sidste gavne i Regelen meget lidt; thi allerede efter nogle Dages Forløb er Alt enten spillet eller drukket bort; for at komme hjem ere de derfor nødte til at modtage Haandpenge for det næste Aar af Agenterne, der stadig holde Udtig med dem. Kun en Underopsynsmand og nogle Arbeidere forblive Vinteren over ved Guldminerne for at modtage og paapasse de ankommende Forraad.

Som vi have seet, ere de Udgifter, der ere forbundne med at anlægge og drive en Guldmine, ofte meget store; Udbyttet maa derfor ogsaa være stort, naar Arbeidet skal lønne sig. I Aaret 1845 blev der paa Guldminen Nikolsk med 342 Arbeidere fundet 29 Pud 20 Pund Guld; samme Aar leverede Guldminen Mariinsk med 458 Arbeidere ikke mindre end 81 Pud $19\frac{1}{3}$ Pund. Endnu større var Udbyttet ved Minen Krestovodvishensk i 1844, hvor 1014 Arbeidere udvadskede 87 Pud 14 Pund, og i Spasky ved den store Peskins Kilder, hvor der i 1842 af 1241 Arbeidere produceredes ikke mindre

end 100 Pud, omtrent 2 Millioner Rd. Man seer heraf, at Mineherren kan tillade sig mangen en Afgift og Omkostning uden derved at forarmes.

I hele Østsiberien var Udbyttet i 1844 = 816 Pud 12 Pund, i 1845 = 848 Pud 36 Pund, i 1856 omtrent 1100 Pud, og er endnu bestandig i Stigning. Regjeringens Indtægt beløber sig til omtrent $6\frac{1}{2}$ à 8 Millioner Rd. — som er mere end hele Siberien forresten indbringer.

Man kan tænke sig, at disse rige Miner i Ørkenen maae have frembragt en stor Omvæltning i de siberiske Forholde, men som rigtignok ikke i alle Retninger har virket til Velsignelse. De Rigdomme, som ere tilfaldne enkelte Lykkens Yndlinger, have i de fjernere Byer drevet Fornødenhederne og Overdaaden op til en før ukjendt Høide, og forødes paa en Maade, der klart beviser, hvorlidet Guldvadskernes Dannelse staaer i Samklang med deres store, hurtigt erhvervede Formue. Saaledes blev der tilbudt en af disse, der faa Aar i Forveien endnu var fattig, en Ladning Sterletter for 300 R. B., skjøndt den neppe var 150 R. værd. „Du Nar," sagde han til Sælgeren, „saa billigt vil Du sælge disse smukke Fisk! Der har Du 1000 R.; gaa saa og siig, at Du har handlet med mig!"

Det maleriske, ved Jenissei beliggende Krasnojarsk er nu Sædet for de rigeste Guldvadskere og Centrum for Guld-erhvervet. Elegante Damer kjøre her i de skjønneste Ekvipager, og her findes Modemagasiner, der have en aarlig Omsætning af $1\frac{1}{2}$ Mill. R. B. Champagnervinen, der her koster 25 R. B. ($9\frac{1}{3}$ Rd.), er Mineherrernes almindelige Drik. Paa det aarlige Marked i Irbit blev der før 1837 aarlig solgt 55 Kister Champagne, hvoraf det meste gik til Kiæchta og derfra til China; i 1843 var Afsætningen stegen til 550 Kister, og mange af de rige Mineherrer og Kjøbmænd forskrive den direkte fra Nishne Novgorod og Petersborg. En Mineherre uden Champagne er utænkelig, og selv den største Maadeholdsven, der besøger ham, kan ikke blive fri for idet-

mindste to Pokaler — Velkomst- og Affkedsdrikken. Krasnojarsk besidder alligevel ikke en eneste Boglade.

Om ogsaa Guldminerne have beriget Enkelte og indbringe Regjeringen betydelige Summer, saa er dog en stor Deel af Siberien bleven styrtet i den dybeste Elendighed ved den uhyre Dyrtid, som de have fremkaldt. „Det hele jenisseiske Norden," skriver Castrèn, „der tidligere for sit rige Pelsværk blev anseet for Siberiens Guldland, er nu ved Minerne frygteligt forarmet. For at frelse Beboerne af Kredsen Turuchansk fra Hungerdøden, har Kronen hele Vinteren igjennem maattet forsyne dem med Fødemidler".

Mindre rigt paa Guld end Gouvernementet Jenisseisk, men rigere paa Kobber og Jern og især paa Platina ere Uralbjergene, hvor Bjergsværksdriften begyndte under Peter den Store i Slutningen af det 17de Aarhundrede og senere overordentligt har udvidet sig.

I 1745 blev der opdaget Guld i Kvartsgange ved Floden Pyschma, 20 Verster NO for Jekaterinenburg. Dette ledede til ivrige Efterforskninger; alligevel ere Minerne ved Pyschma og Beresovka hidtil de eneste, hvis Ertser lønne Arbeidet. Meget vigtigere var Opdagelsen af Guldsandet. Som man ofte søger det i det Fjerne, som man siden finder lige i Nærheden, saaledes skete det ogsaa med Guldsandet. Medens man søgte efter Guldertser i Urals meest afsides Vildnisser, anede man ikke, at man under Søgningen skred hen over en Jordbund af Gruus og Sand, af hvilket Guldet lod sig vinde med ringe Møie. I Aaret 1774 opdagedes ved Floden Beresovka det første guldholdige Sand, medens man anlagde en Stolle. Denne blev dog fuldendt uden at der blev bekjendtgjort Noget af Betydenhed, og Forekomsten af Guldsand blev upaaagtet indtil 1804, da Overbjergmester Ilmann bereiste hin Egn; da han blev gjort opmærksom paa Guldsandet, skaffede han sig nøie Oplysning om dets Beliggenhed og tid-

ligere Benyttelse. Han lod samle og udvadske en Deel Sand; dog blev Resten ubenyttet, da dette Sand ikke var meget righoldigt. Det kan ikke med Bestemthed angives, hvad der atter foranledigede Guldsøgningen; men i 1816 samledes der 5 Pud 35 Pund Guld af Sand, og to Aar senere vare rige Guldvadskerier i Gang i Nærheden af Hammerværket Pyschiminskoi. Nu udgik der Befaling til alle Bjergværker i Ural, at dele deres Gebeter i naturligt afgrændsede Kredse og at lade dem gjennemsøge. Udfaldet var heldigt; i Kuschva Kredsen producerede Beresovskoi allerede i 1823 12 Pud udvadsket Guld. Snart strakte Opdagelserne sig ogsaa til Privates Besiddelser. I 1823 indberettede Bjergamtet i Perm, at der paa Geheimeraad Demidoffs Eiendom ved Nishne Tagilsk var truffet Guldsand i flere Smaafloder, og man havde allerede dengang Kundskab om Forekomsten af Platina sammen med Guldsandet. I Aaret 1834 leverede Ural allerede 405 Pud legeret Guld, og i 1835 var Udbyttet fra de keiserlige Miner 132 Pud Guld og 6 Pud Platina.

Opdagelsen af de ædle Metaller paa de store Bjergværkseieres Godser ved Ural har overordentlig forøget deres Rigdomme og gjort Navnene Jakovlev og Demidoff verdensberømte.

Verch Issetsk og Verchne Tagilsk i Gouvernementet Perm, der i 1834 tilhørte Gardekornetten Jakovlev, omfatte 427,000 Deciatiner Agerland og 360,000 Deciatiner Skov; Indbyggernes Antal er 11,000. Foruden uædle Metaller produceredes her i 1837 58 Pud Guld, og da Godseierne ved Ural have den Fordeel, at kunne lade arbeide med de dem tilhørende Sjæle, og Transporten langtfra er saa kostbar som gjennem Taiga'en, saa er Nettoudbyttet naturligviis langt betydeligere end i Østsiberien. Om Størrelsen af Minearbeidet paa de nævnte Godser kan man gjøre sig en Forestilling, naar man betænker, at Bjergværksafgiften til Staten løber op til 600,000 Rubler aarlig.

En endnu herligere Eiendom er Nishne Tagilsk, der siden 1725 tilhører den Demidoffske Slægt. Man tør nok paastaae, at der intetsteds i Verden findes saa mange mineralske

Skatte samlede paa eet Sted som her, hvor der paa mindre end en Kvadratmiil findes 9 Værker, der levere 300,000 Pud Jern og 60,000 Pud Kobber aarlig, og hvor der i et eneste Aar udvadskes 29 Pud Guld og 113 Pud 3 Pund Platina (næsten Alt, hvad Ural leverer af det sidstnævnte Metal). Hele Godset udgjør 636,000 Deciatiner Agerland og 450,000 Deciatiner Skov. Bøndernes Antal er 17,546 (for 20 Aar siden); Bjergværksafgiften er 875,799 R.

Byen Nishne Tagilsk har 2000 Huse og 15,000 Indbyggere. Helmersen (Reise til Ural) roser Byens velhavende, nette Udseende og de smukke Bygninger. Eierne gjøre sig al mulig Umage for at udbrede europæisk Dannelse. I en velindrettet Elementarskole undervises, klædes og bespises paa deres Bekostning 150 Drenge. De, der udmærke sig ved gode Evner og Flid, sættes i en høiere Skole, det Demidoffske Lyceum i Jaroslav, eller sendes til Universitetet i Petersborg. Efter fuldendte Studier faae de sædvanlig deres Frihed og et eller andet Embede paa Godset. — Faderen og Bedstefaderen til den nuværende Eier, Nikolai Demidoff, levede vexelviis i Paris og Italien, hvor han samlede betydelige Kunstskatte, der ere opstillede og ophængte i deres Stammeslot. Et smukt Hospital er indrettet for 159 Patienter. Gjæstfriheden imod Fremmede kan virkelig kaldes storartet. Ved Ankomsten kjører Postillonen dem directe ind i et prægtigt Huus, hvor der af den høflige Forvalter anvises dem hyggelige og velindrettede Værelser. Der er altid samlet en Kreds af dannede og kundskabsrige Mænd. Ekvipage og Heste staae hver Dag til deres Disposition, hvis de ville gjøre lærerige Udflugter. Dertil befinder man sig aldeles ugeneert; der spørges ikke om Stand og Navn. Kun Skade, at Nishne Tagilsk ikke ligger os nærmere; men saa vilde vel ogsaa hin uralske Gjæstfrihed indskrænkes efter occidentalsk Maalestok. Demidoff'ernes Stammefader var en berømt Vaabensmed i Tula, der levede i Begyndelsen af forrige Aarhundrede.

Sextende Kapitel.

Tunguserne.

Det er et mærkeligt Træk i Tungusernes Historie, at til samme Tid, som en Deel af deres Stamme — Mandschu'erne — erobrer det uhyre China, see vi Resten af dem, efter at have udbredt sig over den største Deel af Østsiberien og forjaget Jakuterne, Jukahirerne og Tschuktscherne, blive undertvunget af Russerne. I Aaret 1640 støde Kosakerne første Gang paa Tunguserne, og 1644 bestiger den første Mandschu-Keiser den chinesiske Trone. Den samme Stamme, der hist betvinger Trediedelen af Menneskeslægten, betvinges her af nogle faa Eventyrere. Dog er Forklaringen let: Tunguserne havde kun Buer og Pile, Kosakerne Flinter og Kugler, og Seiren følger altid de bedre Vaaben, navnlig naar de føres af modige Arme.

Ogsaa med Hensyn til den aandelige Udvikling finde vi en tilsvarende Modsætning mellem Mandschu'erne og de siberiske Tungusere. De første vise os et mærkværdigt Phænomen i Kulturhistorien: for ikke halvtredie Aarhundrede siden vare de endnu Nomader som deres nordiske Brødre og kunde hverken læse eller skrive; men for Øieblikket have de en rig Litteratur, og deres Sprog tales ved Hoffet i Pekin. De sidste derimod ere undertrykte, nedsunkne i Fattigdom og ligesaa raae og uvidende, som dengang, da Kosakerne gjorde Bekjendtskab med dem.

Efter deres Beskjæftigelser og de forskjellige Dyr, som de betjene sig af, deler man dem i Rensdyr-, Hunde-, Kvæg-, Heste-, Skov- og Kysttunguser. Dog trods disse mange Benævnelser og trods de uhyre Strækninger, de beboe, fra Tunguska af indtil det ochotskiske Hav og fra den chinesiske Grændse og Baikal indtil Ishavet, udgjøre de dog næppe et Antal af 30,000 Sjæle. Hidtil er det kun i Nertschinsker-Kredsen, at de drive Heste- og Kvægavl; Rensdyret have de

havt i tæmmet Tilstand fra den ældste Tid af; den Forarmede, der ved Sygdom har mistet sin Hjord, lever ved Floderne som Fisker, hvor han maa nøies med Hunden som Lastdyr, eller ogsaa trækker han som „Lykkejæger" ind i Ørkenen. Wrangell anfører et sørgeligt Exempel paa, hvor kummerligt han her maa have det. I en lille Hytte fandt han en saadan fra sine Stammefrænder skilt Tunguser med sin Datter. Man maatte have seet den gyselige Egn og den halvt gjennemsigtige Hytte, for at kunne danne sig et Begreb om disse to Eneboeres skrækkelige Stilling. Især var den ulykkelige Pige beklagelsesværdig; medens Faderen ofte flere Dage i Rad forfulgte et Rensdyr paa sine lange Sneeskier, maatte hun forblive i den jammerlige Hytte i fuldkommen Uvirksomhed, der neppe engang om Sommeren gav Ly mod Vind og Regn, alene, hjælpeløs, uden tilstrækkelig varme Klæder, priisgiven for den frygteligste Kulde og meget ofte ogsaa for Sulten. Efter den „Nordiske Bi" (18de Jan. 1847) er det ikke sjeldent, at de forarmede Tunguser nedsynke i kannibalsk Vildhed. Hverken Rensdyr og Hunde, eller Kvinder og Børn ere da sikkrede for disse Barbarers Rovbegjærlighed og dyriske Grumhed. Derfor jages de ogsaa som vilde Dyr og dræbes uden Medlidenhed. Alligevel drives der Tuskhandel med dem, men kun i Afstand med Tegn; man lægger da sine Varer paa Jorden og nærmer sig samme ad Omveie, idet man forsigtigt og mistroisk passer paa den mindste Bevægelse af sin Kunde.

Til den russiske Regjerings Ros tør det ikke lades nomtalt, at den saavidt muligt søger at bøde paa disse stakkels Nomaders Elendighed. Efter det østlige Siberiens nye Organisation, som man maa takke Gouverneuren Speranski for, ere nemlig Bredderne af de store, fiskerige Floder blevne dem anviste til Bopæl, og de skulle forsynes med de nødvendige Fiskeredskaber. Alligevel er det kun den yderste Nød, der formaaer at bringe Tunguseren til at forsage det frie Skovliv; thi han er Nomade med Liv og Sjæl. Allerede efter faa Dages Hvile opslaaer han sit Telt paa et andet Sted; han

paastaaer nemlig, at intet er værre, end som Russerein og Jakuten at være bundet til en og samme Plet. Ved sin Sorgløshed og Munterhed, sit hurtige, flinke Væsen, sin Smidighed og Ynde, sin elskværdige Vittighed og sit muntre Humør udmærker han sig fordeelagtigt fremfor de andre sibiriske Stammer — den mørke Samojed, den plumpe Ostjak, den gnavne Jakut, og kaldes derfor ogsaa „Tundra'ens og Naaleskovens Franskmand". Hans moralske Charakteer er mindre anbefalelsesværdig; thi han er ikke fri for List og Svig. Hans Klædedragt stemmer overeens med hans Bevægelighed og røber tillige Forfængelighed. Den bestaaer ikke af den tunge Rensdyrpels, men er en snever tilskaaren Frakke af Skind, rigt prydet med Glasperler, Tøikanter og Hestehaar, saa snever, at den kun med Vanskelighed kan tilknappes; thi den tungusiske Mode kræver, at Brystet skal staae aabent for at vise den perlesmykkede Brystdug. Paa Hovedet bæres en lille tartarisk Hue, der glimrer af Perler. De korte Beenklæder saavelsom Skoene ere af fiint Læder og forsynede med Perlestriber. Over Skulderen hænger et Perlegehæng med Pung for Ildtøiet. Endelig er ogsaa det Baand, som er viklet om den lange Haarpidsk, sirlig gjennemvirket med Blyknapper, Glasperler og gamle Fjedre af Messing. Alle disse skjønne Sager sammensyer Tunguserinden med korte Rensdyrsener, som spaltes i Traade af den nødvendige Tykkelse og sammentrilles med Spyt paa det høire Knæ med den flade Haand. Det er derfor et Tegn paa Konens Flid, at dette Sted paa hendes Læderbeenklæder er ganske blankt og ligesom overtrukket med Liim. Under Arbeidet ryger hun en stærk tscherkessisk Tobak, hvilken hun paa Grund af dens Kostbarhed blander med friske, fiintskaarne Spaaner af Grantræ. Røgen synkes og bliver derpaa kort efter udpustet gjennem Næsen i store Skyer.

Naar Tunguseren rider gjennem Skoven paa Rensdyret eller jager i Moradserne, saa aflægger han naturligviis meget af sin Pynt; da trækker han lange, vandtætte Støvler paa, der ere indsmurte med Fisketran, der først tages i Munden og

saa sprøites ud paa Læderet gjennem Tænderne. Tungusernes Jagtredskaber ere yderst simple. En Oxe til at fælde Træerne, en Kjedel, en Lædersæk med tørret Kjød, en Hund, en kort Flint og fremfor Alt et Par Skier og Sneebriller — det er Alt, hvad den hæslige, lille Mand med de fremstaaende Kindbeen og det tatoverede, gule Ansigt behøver paa Jagten. Skierne ere 5 Fod lange og 4 Tommer brede, baadformige og i Spidsen krummede opad. Ved deres Hjælp flyver han som en Piil henad den blændende Flade; som Jakuten, beskytter han sit Øie mod Sneens Gjenskin ved et sirligt flettet, fiinmasket Net af sorte Hestehaar.

At den evigt nomadiserende Rensdyrtunguser behøver en let bevægelig Bopæl, forstaaer sig af sig selv. Teltet bestaaer af Semslæder, eller af Birkebark, som gjøres saa bøieligt som Læder ved at rulle det op og ophænge det i Røg og hede Vanddampe. Jurterne hos de Tunguser, der have faste Bopæle, ligne indvendig de jakutiske og bestaae af et eneste Rum i Kvadrat, forsynet med et fladt Jordtag, og som ikke er større, end at det hurtigt og fuldstændigt kan opvarmes af en Kamin af klinet Leer.

Hvad Mad og Drikke angaaer, skulle Tunguserne paa ingen Maade være kræsne, men spise og drikke Alt, hvad der lægges for dem. En af deres Yndlingsretter bestaaer af det halvtfordøiede Indhold af en Rensdyrmave, som blandes med Bær, derpaa udbredes paa Træbark og tørres i Luften og Solen. Ligeledes spise de, især de, der boe ved Viluj og Nertschinsk, mange Theekager, kogte sammen med Fidt og Bær til en tyk Grød. Denne usunde Spise gjør dem endnu gulere og hæsligere, end de allerede ere det af Naturen.

Kun meget faa Tungusere have omvendt sig til Christendommen; hos de fleste staae Schamanerne endnu i deres gamle Anseelse. De holde ikke af at begrave deres Døde, men lægge dem i deres Stadsklæder i store Kister, som ophænges mellem to Træer. Under Kisten begraves den Afdødes Jagtredskaber. Dette foregaaer uden videre Høitidelighed; kun naar

en Schaman hændelsesviis befinder sig i Nærheden, slagtes der et Rensdyr, med hvis Kjød denne og de Efterladte gjøre sig tilgode, medens Aanderne maae nøies med Lugten af det brændte Fidt.

Ligesom hos Ostjaker og Samojeder, saaledes bliver ogsaa hos Tunguserne Kvinden betragtet som en Vare. Faderen bortgifter sin Datter for 20 til 100 Rensdyr, eller ogsaa maa Brudgommen erhverve hende ved længere Tids Tjeneste. Polygami er tilladt; men der er ikke Mange, som formaae at bestride Omkostningerne ved en dobbelt Huusholdning. Styrmanden Kosmin, Wrangells Ledsager, roser Tunguserne for deres Sædelighed. En forført Piges Straf bestaaer i, at hun med tilbundne Oine føres ud i Skoven, til hun støder an mod et Træ, hvis Kviste saa Alle benytte til at pidske hende med. Men saa bliver der hellerikke talt mere om den Ting; Straffen har udslettet al Vanære.

I det østlige Siberien gjøre de, som Jakuterne, Transporttjeneste gjennem Skoven, hvor den Reisende har mangfoldig Leilighed til at beundre deres Behændighed og muntre Sind. Saasnart man om Aftenen standser for at holde Rast, blive Rensdyrene aflæssede i et Nu, Saddeler og Pakker lægges i Orden, Tømmerne samles og hænges bundteviis op i Grenene. Den hungrige Hjord er snart forsvundet i Tykningen og sørger selv for sit Foder. Nu fældes et Par høie Lærketræer; de tyndere Grene afhugges og strøes paa Sneen, Stammerne lægges paa Ildstedet. Derpaa udhugges harpixrige, tørre Spaaner af Stammens Indre, der antændes med Fyrtøiet; disse omgives med andre Spaaner og svinges om i Luften, indtil Flammen slaaer ud. Imidlertid er Kjedelen bleven fyldt med Snee og ophænges paa en stærk Green. I faa Minutter er Theen færdig. Siddende bekvemt paa en Rensdyrsaddel, betragter den Reisende i gemytlig Ro Flammernes Spil eller morer sig ved de lystige Tunguseres Dands, der ledsages af en ret smuk og melodisk Sang. Ønsker han at beundre deres Færdighed i Legemsøvelser, saa koster det ham

kun nogle venlige Ord og lidt Brændeviin. To af dem holde et Toug og svinge det med fuld Kraft, saa at det ikke berører Jorden; imidlertid hopper en Tredie over Touget, optager Bue og Piil fra Jorden, spænder hiin og skyder denne af, uden at Touget berører Jorden eller ham selv en eneste Gang. En anden dristig Leg er ogsaa den, at springe over skarpe Sabler, der svinges rundt af en paa Jorden liggende Person. Tunguserne ere lidenskabelige og dygtige Skakspillere. Som de andre Nomader besøge de, idetmindste een Gang om Aaret, de forskjellige Messer, der holdes hist og her i Smaabyerne i deres uhyre Distrikt, Kirensk, Olekminsk, Bargusin, det malerisk beliggende Tschita og det sørgelige Ochotsk. Handelen foregaaer naturligviis paa samme Maade, som paa de ovenfor skildrede Markeder, og omfatter omtrent de samme Artikler, da Nomadernes Produkter og Fornødenheder overalt ere de samme. Tunguserne skulle holde saa lidenskabeligt af Brændeviin, at de ikke sjelden efter den første Slurk hengive deres hele Forraad af Pelsværk for eet Glas, og for det andet endogsaa deres sidste Overkjole. Det er begribeligt, at Russerne holde meget af saadanne Kunder, og at som Følge heraf mange Tungusere tilsidst nødes til at slaae sig til „Lykkejægeriet".

Vi kaldte forrnylig Ochotsk et høist sørgeligt Sted; saa meget er sikkert, at ingen Reisende har kunnet sige noget Godt om denne By. I Miles Omkreds voxer der intet Træ, neppe bemærkes noget grønt Blad, og midt imellem de elendige, uordentligt mellem hverandre henkastede Hytter ligger et grueligt Morads, der nødvendigviis om Sommeren maa fremavle al Slags Pestilents og Malaria. Først mod Enden af Mai bryder Isen paa Ochota op og driver forbi indtil den 15—20de Juni. Umiddelbart efter kommer den fortrinsviis saakaldte „sørgelige" Aarstid (Siberiernes Buss), der paa Grund af den uophørlige fine Regn og tætte Taage svarer godt til sit Navn. I Juli bliver Veiret lidt bedre, men allerede i August bedækkes Jorden atter med hvid Riim. Ochotsk mangler aldeles mange af de Hjælpekilder, som andre

siberiske Byer besidde. Udmærkede Lax (i det ochotskiske Hav findes der 14 Arter, af hvilke især een, Nerka, skal være ganske fortrinlig), er det eneste Fødemiddel, som findes i Nærheden. Alle Fornødenheder maae hidbringes fra Jakutsk, eller ogsaa, men kun i mindre Partier, fra Sandvichsøerne paa det hvert Aar indtræffende og Pelskompagniet tilhørende Skib; de ere naturligviis overordentlig dyre. Kjød findes kun paa de mere Velhavendes Bord, og Brød er en sand Luxusartikel. Man kan da ikke undre sig over, at Skjørbugen hver Vinter grasserer stærkt. Da Tilførselen kun finder Sted om Sommeren, saa kan man tænke sig, hvor slemt det indtil den Tid seer ud i mangt et Forraadskammer. Mange Indbyggere gaae derfor længselsfulde den første Karavane imøde, der med flere Tusinde Heste kommer dragende over Aldan, og denne skynder sig ikke mindre, for at komme det amerikanske Skib i Forkjøbet.

Saa ynkeligt det ogsaa seer ud i denne By, saa betragtes den alligevel af Indbyggerne som en stor Stad; thi i Hundrede Versters Afstand gives der ingen anden By, hvor der som her leve 1000 Sjæle. Den aftager Aar for Aar; de nyanlagte russiske Kolonier ved Amur havde maaskee allerede nu trukket al Livskraft fra Ochotsk, da Handelsfærdselen med det russisk-amerikanske Kompagni siges at have draget sig herned. Forresten kan Menneskevennen kun lykønske Ochotskerne, hvis Nøden tvinger dem til at opsøge nye Bopæle — de ville sikkerlig ikke døe af Hjemvee.

Syttende Kapitel.

Georg Vilhelm Steller.

G. V. Steller blev født 1709 i Winsheim i Franken. Allerede som Barn udmærkede han sig ved gode Evner og stor Flid; de første udviklede sig med Aarene mere og mere, den sidste aftog aldrig. Allerede tidlig beskjæftigede Naturvidenskaben hans livlige Aand og fortrængte efterhaanden Theologien, til hvilken han fra først af var bestemt. Det lykkedes ham at naae en Professorplads i Botaniken; men da Lysten til at see fremmede Lande blev ham for stærk, opgav han denne og besluttede at reise til Rusland, der dengang var et Eldorado for alle begavede og fremadstræbende Aander.

Først ansattes han som Læge ved den russiske Armee, der dengang beleirede Danzig; efter dens Indtagelse sendtes han til Petersborg med et Skib fuldt af syge og saarede Soldater, hvor han ankom om Vinteren 1734. At han her snart vidste at skaffe sig fortjent Anerkjendelse, fremgaaer deraf, at han allerede et Par Aar efter udnævntes til Medlem af det keiserlige Videnskabernes Akademi og i 1738 af Regjeringen sendtes til Kamtschatka, for at undersøge dette Lands Naturprodukter. Hvor samvittighedsfuldt han løste sin Opgave, fremlyser saavel af hans Skrifter som af de talrige Samlinger, som han indsendte til Akademiet.

Da hans Undersøgelser her vare sluttede, bad han 1740 om Tilladelse til at følge med Kaptain Spangberg paa en Reise til Japan; dog forend Svar indløb paa hans Andragende, lod han sig overtale af Behring til at ledsage ham paa hans anden Opdagelsesreise.

Denne Expeditions Udrustning havde medtaget fulde 10 Aar og havde oprevet hele Folkeslag i Siberien; thi det var ingen Smaating at faae alt det Fornødne samlet fra det Indre, og de Indfødte bleve med Magt tvungne til at paa-

tage sig Transport og Leverancer. Dens Diemed var at undersøge, hvor langt Amerika laa fra Kamtschatka, og om ikke muligviis begge Lande hængte sammen med hinanden. Det var Spørgsmaal, som ikke vare blevne besvarede ved Behrings første Reise i 1730.

En saadan Opdagelsesreise maatte være yderst fristende for en Mand som Steller, og det saameget mere, som der gaves ham de meest smigrende Forsikkringer om Understøttelse i alle hans Undersøgelser. Fuld af friskt Haab gik han da ombord i det af Behring kommanderede Skib „St. Peter", der i Selskab med „St. Paul", ført af Tschivigov, forlod Avatschabugten den 4de Juni 1741. Men strax fra Begyndelsen havde de Uheld med sig; det var som om Siberiernes Forbandelse hvilede over dem. Megen kostbar Tid var gaaet tabt, da de burde have forladt Havnen allerede for en Maaned siden; Behring, der var syg og bestandig opholdt sig i Kahytten, var aldeles ikke Mand for at føre et saadant Foretagende til et lykkeligt Maal.

Allerede efter faa Dage kom Skibene i Taagen fra hinanden, og da „St. Peter" navnlig i den første Tid styrede altfor meget mod Syd, saa fulgte deraf, at Aleuterne forbleve uopdagede og at de først efter 4 Ugers Forløb fik Land i Sigte i Nærheden af Behringsbugten. Paa hele denne Fart havde Steller al den Ærgrelse at taale, som kan møde en retskaffen, samvittighedsfuld Lærd i Kamp med Anmasselse og Fordomsfuldhed. Forgjæves gjorde han opmærksom paa Tegn, af hvilke man turde slutte sig til Nærheden af Land i Nord; alle hans Bemærkninger optoges med haanlig Spot, fordi han ikke var Sømand, som om „alle andre Videnskaber og Fornuftslutninger kun kunde læres i Forbindelse med Reglerne for Navigation."

Da de endelig den 15de Juli saae Amerikas høie Bjerge dukke op over Horizonten og man havde kastet Anker den 19de ved den lille Ø Kaiak, saa burde man i al Fald have ventet, at der paa det Omhyggeligste blev pleiet Raad om, hvordan man paa bedste Maade skulde benytte Tid og Leilighed:

om man i den allerede temmelig langt fremrykkede Aarstid skulde vedblive at følge Kysten, eller om man skulde overvintre eller ad nærmeste Vei styre hjemad. Dette forsømtes aldeles, Enhver beholdt sin Mening for sig og gjorde forresten, hvad han vilde. Det Eneste, man var enig om, var at indtage friskt Vand, saa at Steller ikke kunde lade være at sige til den russiske Søhelt: „de vare nok kun komme herhen forat bringe amerikansk Vand over til Asien."

Da der derpaa udsendtes en Baad for at rekognoscere, og Steller bad om at følge med i Land, blev det ham reent ud nægtet. Det Følgende er altfor betegnende for de russiske Søofficerers daværende Dannelsestrin, til at vi skulde undlade at anføre det med Stellers egne Ord.

„Man søgte først at indjage mig Skræk med Fortælling om frygtelige Mordhistorier, og da jeg svarede, at jeg aldrig havde været saa kvindagtig, at jeg frygtede for Faren, og jeg hellerikke kunde gjette, hvorfor man ikke vilde lade mig komme i Land, da det dog var mit Øiemed, Kald og Pligt, som ogsaa min faste Villie som hidtil at tjene Kronen efter bedste Evne, saa kaldte man mig et vildt Menneske, som ikke engang ved Chokolade, som der netop blev serveret med, lod sig afholde fra Forretninger. Da jeg nu saae, at man med Magt vilde tvinge mig til en uforsvarlig Forsømmelse af min Pligt, saa satte jeg endelig al Agtelse tilside og „bad en særegen Bøn," der strax virkede, saa at jeg fik Tilladelse til at gaae i Land med de Matroser, der skulde hente Vand, men uden at jeg forresten fik mindste Hjælp. For at haane mig, lod han blæse i Trompeter, da jeg gik fra Borde."

Saasnart Steller, kun ledsaget af sin egen Kosak, var kommet i Land, søgte han at benytte Tiden efter bedste Evne. Han rettede strax sine Skridt ind mod det faste Land, for at opdage Spor af Mennesker, og han var neppe gaaet et Par Tusinde Alen, før han under et Træ fandt en udhulet Stamme, hvori de Vilde for et Par Timer siden havde kogt Kjød ved Hjælp af ophedede Stene. Desuden fandt han endnu endeel Kar med Grønsager og Ildtøi af Træ, Alt af samme Slags

som paa Kamtschatka. Heraf sluttede han, at Beboerne af den amerikanske Kyst maatte være af samme Herkomst som Kamtschadalerne, og at rimeligviis begge Landene henimod Nord maatte ligge hinanden meget nærmere, da det paa ingen Maade var sandsynligt, at Kamtschadalerne turde vove sig saalangt med deres elendige Baade.

Efter at have tilbagelagt omtrent tre Verster fandt han en Sti, der førte ind i den tætte og mørke Skov ved Kysten. Han overlagde nu med Kosaken, der var bevæbnet med Flint, Øxe og Kniv, hvordan de skulde bære sig ad, hvis de traf Mennesker, og befalede ham ikke at gjøre det Mindste uden hans Befaling. Han selv havde intet andet Vaaben end en jakutisk Dolk, som han brugte til at opgrave Planter med.

En halv Time efter kom de til et Sted, hvor Jorden var bestrøet med afskaaret Græs. Ved nøiere Undersøgelse fandt de her i Jorden en med store Stene og Træbark-Stykker dækket Kjælder, der var to Favne dyb; den indeholdt en Mængde røgede Fiske, Grønsager, Bast af Lærke- og Fyrretræ og store Pakker af Remme, gjorte af Tang; ligeledes fandt de nogle sortmalede og glattede Pile, der vare langt større end de kamtschadalske. Trods Frygten for at blive overfalden i Kjælderen undersøgte han Alt paa det Nøieste og sendte derpaa sin Kosak tilbage til Baaden med Prøver af de fundne Gjenstande med den Befaling, at overlevere Behring dem og at bede, om der maatte sendes ham to eller tre Personer til Hjælp. Derpaa bedækkede han Kjælderen og fortsatte med beundringsværdigt Mod ganske alene Undersøgelsen af det fremmede Land. Efter at have tilbagelagt omtrent 6 Verster, kom han til en Bjergryg, hvorfra han saae Røg stige op fra en med Granskov bevoxet Høi, saa at han nu turde haabe at træffe paa Mennesker og af dem at skaffe sig tilstrækkelig Underretning for at kunne give en fuldstændig Beskrivelse af Landet.

Med en Skyndsomhed, der viste, at han havde noget Vigtigt at meddele, vendte han tilbage til Landingsstedet og lod Matroserne, der just vare i Begreb med at støde fra Land, underrette Kaptainen om sin Opdagelse og udbad sig Jollen

med nogle Folk for et Par Timer. Imidlertid gav han sig, saa udmattet han ogsaa var, til at beskrive de sjeldne Planter, han havde fundet, og som han frygtede skulde visne. En Time efter fik han af Behring det „patriotiske og høflige Svar", som han selv kalder det, „at han strax skulde pakke sig ombord, hvis ikke, vilde man seile bort uden at vente paa ham." Saa tungt det end faldt ham, maatte han føie sig efter Budet.

Om Morgenen den 21de Juli viste Behring sig med Sædvane paa Dækket og befalede at lette Anker for at seile hjemad samme Vei, man var kommet. Det opdagede Fastland holdt han ikke engang et Besøg værd; kun ti Timer anvendtes til en flygtig Undersøgelse af den lille, udfor Kysten beliggende Ø! Dertil havde man altsaa brugt 10 Aars Udrustning og saa mange Menneskeliv.

Vi ville ikke nærmere omtale de mangeslags Trængsler, som ledsagede Hjemreisen, og som mere maatte tilskrives den slette Kommando end ugunstige Vinde og Storm; heller ikke de hyppigt sete, men sjelden besøgte Øer, eller de Sygdomme, der under den 3 Maaneders Seilads hærjede det ulykkelige Skib, eller den med hver Dag voxende Nød og Elendighed.

Endelig, den 5te November, saae de Land, som de ansaae for Kamtschatka, skjøndt det kun var den øde, 20 Mile derfra beliggende Behrings-Ø! Selv de Halvdøde krøbe op paa Dækket for at see det, og Enhver udbrød i en inderlig Tak til Gud for denne store Naade. Man antog at være ved Indløbet til Avatscha-Bugten og troede endog at kjende hvert enkelt Bjerg! — en Vildfarelse, der først opklaredes, da man ved Omseilingen af et lille Forbjerg savnede nogle velbekjendte Smaaøer. Alligevel var man sikker paa, at Landet virkelig var Kamtschatka; og da det paa Grund af det slette Veir og det ringe Antal tjenstdygtige Folk ansaaes for altfor besværligt at naae Avatscha-Bugten, saa besluttede man at løbe ind i Bugten og tillands at sende Bud til Nischne Kamtschatsk efter Heste og anden Hjælp.

Steller var blandt de Første, der landsattes, og sandsynligviis den Første, der opdagede Vildfarelsen. Han saae nemlig talrige Søoddere og vidste meget godt, at disse haardt forfulgte Dyr allerede for lang Tid siden vare forsvundne fra den kamtschadalske Kyst. Ikke mindre betænkelig blev han ved Synet af den store Mængde Ræve, der slet ikke vare vilde, og af de mange Søkøer (Manati), der svømmede muntert om i Havet — lutter Tegn paa, at denne Egn kun sjelden var bleven besøgt af Mennesker. Findende sig i det Uundgaaelige, var Steller ogsaa den Første, der traf hensigtsmæssige Foranstaltninger til at tage imod den forestaaende Vinter: han besluttede at bygge en Hytte og forenede sig med nogle af de bedre Sindede til et Selskab, der lovede trofast at holde sammen i fælleds Vee og Vel.

I de paafølgende Dage bleve de Syge lidt efter lidt førte i Land; nogle af dem opgave Aanden, førend de betraadte Strandbredden, enkelte endogsaa, saasnart de kom ud i fri Luft. — „Overalt i Land traf Øiet sørgelige og skrækkelige Syn: de ubegravede Liig bleve sønderbidte af Rævene; ja disse frygtede end ikke for at angribe eller idetmindste at snuse til de hjælpeløse Syge, der laae mellem hinanden paa Stranden uden Bedækning; af disse vaandede nogle sig af Frostsmerter, andre af Sult, da de vare saa medtagne af Skjørbug, at Tandkjødet var voxet ud over Tænderne, og de saaledes kun med stor Besvær og Smerte kunde nyde Noget." (Steller.)

Den 13de November. „I Eftermiddags gik jeg med Hr. Plenisner og Betge for første Gang paa Jagt; vi sloge mange Søoddere og kom først tilbage i Nat. Af Leveren, Nyrerne, Hjertet og Kjødet af disse Dyr tilberedte vi os forskjellige velsmagende Retter, som vi taknemmelig fortærede med det Ønske, at Forsynet i Fremtiden ikke vilde unddrage os denne Føde. De kostbare Skind derimod betragtede vi som ganske værdiløse og holdt nu ofte saadanne Ting høit i Ære, som vi forhen havde sat ingen eller liden Priis paa — som Øxer, Knive, Naale, Traad, Toug og deslige. Vi indsaae

Alle, at Rang, Videnskab og andre Fortjenester her ikke længer kunde give noget Fortrin eller bidrage til vort Livsunderhold; vi besluttede derfor, før vi af Skam og Nød bleve tvungne dertil, at arbeide med de Kræfter, vi endnu havde tilbage, for ikke bag efter at blive til Spot eller tvinges dertil. Mellem os fem indførte vi da ogsaa Fælledsskab i Eiendom og indrettede vor Huusholdning saa fornuftig og sparsommelig som mulig. Da vore tre Kosaker fik deres Underhold af os, saa holdt vi dem til at adlyde, naar vi i Fælledskab besluttede Noget. Imidlertid begyndte vi dog at tiltale dem hver ved sit For- og Efternavn, og da saae vi ogsaa snart, at Peter Maximovitsch var langt tjenstvilligere end tidligere Petrucha (lille Peter).

14de Nov. „Man undlod ikke at paaskynde Opførelsen af Boligerne, og vi deelte os i tre Partier; det første gik paa Arbeide til Skibet for at bringe de Syge og Levnetsmidlerne i Land; de andre slæbte store Bjælker sammen fra en Afstand af fire Verster; men jeg og en syg Kanoneer bleve hjemme: jeg besørgede Køkkenet, medens den Anden forfærdigede en Slæde for dermed at slæbe Brænde og andre Nødvendighedsartikler sammen. Tillige fik jeg en dobbelt Funktion ved Siden af, nemlig at besøge Kommandøren engang imellem og at gaae ham tilhaande i Et og Andet. Fremdeles, eftersom vi vare de første, der havde indrettet en Huusholdning, blev det ogsaa min Pligt at bringe varme Supper til nogle svage og syge Personer, og dermed vedblev jeg saalænge, til de kom sig noget og bleve i Stand til at hjælpe sig selv.

Idag fik vi Kasernerne færdige, hvor i Eftermiddags mange Syge bleve anbragte, men som paa Grund af det snevre Rum laae rundt omkring paa Gulvet, bedækkede med Pjalter og Klæder. De kunde ikke yde hinanden nogen Hjælp, og man hørte ikke Andet end Jamren og Klagen, medens Folkene nedkaldte Guds Dom over Ophavsmændene til deres Ulykke; og vísselig var dette Syn saa ynkeligt, at selv den meest Behjertede maatte føle sit Mod synke.

„Den 15de November vare endelig alle Syge bragte i Land. En af dem, ved Navn Boris Sænd, optoge vi til Pleie i vor Bolig, og inden tre Maaneders Forløb fik han ved Herrens Hjælp sin Sundhed igjen.

I disse Dage fik vi da ogsaa den Efterretning, som nedslog os alle endnu mere, at vore Folk i Vesten ikke havde kunnet finde noget Tegn til, at dette Land hang sammen med Kamtschatka; helleriffe havde de fundet ringeste Spor af Mennesker. Desuden vare vi hver Dag i Frygt for, at de vedholdende Storme skulde drive vort Skib ud i Søen, og at al vor Proviant og vort Haab om Forløsning saaledes paa een Gang skulde gaae tabt; ovenikjøbet bleve endnu 10—12 Mand, der havde arbeidet over deres Evne, syge. Overhovedet var Mangel, Nøgenhed, Frost, Fugtighed, Svaghed, Sygdom, Utaalmodighed og Fortvivlelse vore daglige Gjæster." —

Til al Lykke blev Skibet af en Storm kastet op paa Stranden; herved reddedes de endnu forhaandenværende Levnetsmidler, og herved fik de ogsaa Midlet til deres fremtidige Forløsning.

Efterhaanden vare mange af de Syge bukkede under for Skjørbugen, og den 8de December døde ligeledes den ulykkelige Anfører. Behring var allerede tilaars og svgelig og havde ofte beklaget sig over, at hans Kræfter ikke vare tilstrækkelige til en saa vanskelig Kommando; dog vilde han uden Tvivl være blevet i Live, naar han havde kunnet naae Kamtschatka og faae ordentligt Pleie og god Føde. Som Forholdene nu vare, bukkede han under for Hunger og Tørst, Kulde, nedtrykt Stemning og alleslags Lidelser, — et advarende Exempel for Alle, som indlade sig paa Foretagender, som de ikke ere voxne.

Hele Mandskabet havde imidlertid i fem underjordiske Boliger fundet Ly mod Vinterens Strenghed; de Fleste kom sig snart paa Grund af det fortræffelige Vand og det friske Kjød af forskjellige Rovdyr, og man stræbte nu stadig at samle flere Kræfter for til Foraaret desto virksommere at kunne arbeide paa sin Befrielse. I April begyndte de af det ganske ubruge-

lige Skib at sammentømre et mindre Fartøi, og den 13de August gik de endelig ombord for enten at naae Kamtschatka eller dog paa en eller anden Maade at faae deres Skjæbne afgjort.

Ikke engang denne korte Reise var fri for Skræk og Uheld; det lille, fuldt fragtede Skib begyndte at fyldes gjennem en ubekjendt Læk. Man havde glemt at sætte Kjedler under Pumperne, der derfor snart tilstoppedes af de Spaaner, der vare blevne liggende i Kjølrummet; Faren steeg med hvert Dieblik, da Vinden var stærk, og Fartøiet, som man kan tænke sig, kun var svagt. Under disse Omstændigheder lod man Seilene falde, Nogle fik Godset pakket tilside for at finde Lækagen, Andre styllede uophørlig Vandet ud ved Hjælp af Kjedler og kastede de medtagne Kugler og Kartætscher overbord. Endelig lykkedes det Tømmermanden at tilstoppe Aabningen, saa at de ogsaa denne Gang frelstes. Den 17de August fik de Kamtschatka i Sigte, men først den 27de efter 9 Dages Krydsen naaede de Havnen.

„Saa glade vi ogsaa Alle vare", siger Steller, „over vor endelige Frelse og Ankomst, saa sattes vi alligevel i langt større Bevægelse ved de Efterretninger, som vi strax ved Indløbet erholdt af en Kamtschadal: Alle havde anseet os for døde og forulykkede, og vore Eiendomme vare komne i fremmede Hænder og for Størstedelen blevne førte bort. I saa Dieblikke vexlede derfor Glæde og Bedrøvelse i vor Sjæl. Imidlertid vare vi blevne saa vante til Kummer og Elendighed, at vi istedetfor nye Udsigter kun tænkte paa Fortsættelsen af den tidligere Levemaade og betragtede Nutiden som i Drømme."

I Aaret 1744 fik Steller Befaling til at vende tilbage til Petersborg; men ved sin Frimodighed havde han skaffet sig saa mange Fjender, der frygtede for de Oplysninger han kunde give om deres Forhold, at man opbød Alt for at hindre ham i at komme hjem. Allerede har han naaet Novgorod, da faaer han pludselig Befaling til snarest mulig at indstille sig for Kancelliet i Irkutsk, da han var beskyldt for at have uddeelt Krudt til Ruslands Fjender i den yderste Deel af Asien. Han

nødes da til at vende tilbage til det Indre af Siberien, og først efter et Aars Forløb gives han fri.

Nu iler han til Petersborg; allerede har han naaet Moskov — da faaer han atter Befaling til at indfinde sig for Kancelliet i Jakutsk. Efter saa mange Savn og Lidelser nødes den Ulykkelige til for fjerde Gang at tilbagelægge den lange, møisommelige Vandring — for at retfærdiggjøre sig for Skurke. Paa en overordentlig kold Dag standsede Vagten ved en Kro for at faae sig en Drik Brændeviin; da Kosakerne atter kom ud til Slæden, fandt de Steller frosset ihjel. Han ligger begravet i Staden Tjumen.

Attende Kapitel.

Kamtschatka.

Halvøen Kamtschatka hører til de just ikke sjeldne Lande, for hvilke Naturen har gjort meget, men Mennesket saa godt som Intet. Paa Østkysten forhindres rigtignok Trævæxten af de kolde Søvinde; men dybere inde i Landet ere Bjergsiderne og Dalene bedækkede med store Skovstrækninger, i hvilke det vrimler af Zobeler, Hermeliner, Rensdyr og Bjørne; ogsaa den blaae Ulv, der ansees for langt farligere end Bjørnen, findes her. Endnu høiere oppe i de nøgne Bjergegne streifer Argalifaaret om i store Hjorde.

Vinteren er ikke saa streng som i det Indre af Siberien, Sommeren derimod langt mindre varm. Sildige og tidlige Nattefroste, saavelsom hyppige Taager og Regnskyl ere skadelige for Agerdyrkningen; Havre og Byg trives alligevel ret godt. Den fugtige Luft er særdeles gavnlig for Græsvæxten, saa at

man knap i England finder saa yppige Græsgange som her; Græsarterne og navnlig mange Skjærmplanter og Kurvblomstrede udvikle sig til en virkelig kolossal Størrelse. Heracleum dulce (Bjørneklo) og Senecio cannabifolius (Brandbæger) naae saaledes ikke sjelden heelt op over Rytter og Hest. Formedelst Fugtigheden holder Græsstraaet sig friskt og saftigt til ind i Høsten; under det kolde Høstveir tørrer det hurtigt ind og giver altsaa godt Foder selv midt om Vinteren. Under denne Overflod kan man ikke undre sig over, at saavel Hestene som Hornkvæget, der indføres fra Jakutsk, i den Grad tage til i Huld og Størrelse, at man efter et Aars Forløb ikke er i Stand til at kjende dem igjen. Engene ere saa fortræffelige, at de kunne afmeies tre Gange om Aaret, og ifølge Græssets høie Væxt give selv smaa Græspletter tilstrækkeligt Vinterfoder for en heel lille Landsbyes Kvæg.

Intet Land i Verden har større Overflod af gode og velsmagende Fisk. Om Foraaret gaae Laxene i en saa ubeskrivelig stor Mængde op i Floderne, at disse saa at sige svulme op og stige over deres Bredder med levende Bølger. Vil man fange en Fisk, behøver man blot at støde et Spyd ned i Vandet, og Steller paastaaer, at Bjørne, Hunde og andre Dyr her fange flere Fisk med deres Tænder og Kløer, end andetsteds Mennesker med alle til Fiskeriet henhørende Redskaber. Ligesom Trækfuglene ikke alle samtidig trække mod Nord, saaledes har ogsaa hver Fiskeart sin Vandringstid, saa at der hele Sommeren igjennem hersker den største Overflod. Ermann forbausedes over den uendelige Fiskerigdom i de kamtschadalske Floder; thi selv i en neppe 6 Tommer dyb Arm af Kamtschatkafloden saae han alenlange Chaego'er (Slagocephalus) deels døende og døde paa Bredden, deels arbeidende sig op imod Strømmen. Paa de fremragende Sandbanker og de mere grundede Steder trængte de sig hobeviis sammen og sprang flere Fod i Veiret, som om de vilde overvinde alle Hindringer; men selv de kraftigste vare her allerede fuldstændigt udmattede og nær ved at døe.

Synet af disse Fisk, der saa at sige frivilligt dræbe sig selv ved at opsøge det meest grundede Vand og endelig opbyde deres sidste Kræfter for at komme paa det Tørre, er saa overraskende, at Kamtschadalerne have forsøgt at forklare det paa følgende Maade: Laxene, der naae op til Flodernes Kilder, skulde nemlig her smutte ind i Fjeldrifter og forvandle sig til Murmeldyr, hvorved ogsaa disses sporadiske Forekomst paa spidse Bjergtoppe lod sig forklare.

I det 4000 Kvadratmile store Land er der saaledes fuldkommen tilstrækkelig Føde for en betydelig Befolkning; men desværre staaer denne i største Misforhold til Landets og Havets Rigdom. Hele Landet har neppe flere Indbyggere end Kvadratmile, og disse Par Tusinde Mennesker ere kun samlede paa faa Punkter, nemlig ved Smaafloderne — Kamtschatka, Avatscha, Paratunka, Bolcheretskaja=Raka, Tigil, ved den Pentschinskiske Bugt ꝛc. —, saa at næsten hele Halvøen ligger i fuldkommen Naturstand. Før Erobringen var Befolkningen 20 Gange saa stor som nu; men ved Kosakernes Undertrykkelser og ved Koppe=Epidemier smeltede den sammen, næsten ligesaa hurtigt, som Befolkningen paa Cuba og St. Domingo efter Spaniernes Ankomst. Dengang stode Zobelen og Spødderen i høiere Priis end Mennesket; nu indseer man, at kun Menneskets Arbeide kan gjøre et Lands naturlige Skatte frugtbringende. Men hvorfra skal Kamtschatka blive befolket? Tydske og engelske Udvandrere ville naturligviis ikke saa let forvilde sig herhen, og Rusland selv er endnu for svagt befolket, til at det skulde kunne tænke paa at forsyne dette yderste Endepunkt af sit asiatiske Rige med Mennesker. Efter al Sandsynlighed vil saaledes Landets Rigdomme endnu i lang Tid henligge ubenyttede; thi selv under den nuværende humane Regjering er Tilvæxten i Befolkning og Produktion kun yderst ringe.

Som bekjendt trækker en mægtig Bjergryg sig paalangs gjennem hele Landet, paa hvilken man kan tælle ikke mindre end 28 virksomme Vulkaner; den største af disse, Kamtschatka=Bjerg, er 14800 Fod høi. At denne af underjordisk Ild

gjennemglødede Jordbund ikke har Mangel paa mineralske Skatte, er let begribeligt; dog henligge disse ganske ubenyttede.

Intet Land er rigere paa Kilder end Kamtschatka. Paa det flade Land fremsprudle de i saadan Mængde, at man om Sommeren intetsteds kan komme frem uden til Hest og ofte nødsages til store Omveie. Om Vinteren hindre de Flodernes Tilfrysen og gjøre altsaa ogsaa paa denne Tid Reiserne vidtløftigere og farligere, saa at man ofte seer sig tvungen til at lægge Veien over de høieste og vildeste Bjerge. Mangen herlig Mineral-kilde — kold, varm eller kogende — flyder her ubekjendt og ubenyttet ud i Havet.

Kamtschatka ligger meget fordeelagtigt for Handelen med Amerika, China og hele det stille Ocean, og besidder ogsaa gode Havne. Alene i den herlige Avatscha-Bugt, der meget sjelden fryser til, vilde hele Jordens Krigsflaader finde til-strækkelig Plads. Her ligger Petropaulovsk eller Peter-Paulshavn, Regjeringssædet, af hvilken Krusenstern (1804) giver en sørgelig Beskrivelse. Han fandt Strandbredden besaaet med stinkende Fiske, som gnavedes af forsultne Hunde, og elendige, forfaldne Hytter, mellem hvilke nogle Køer græssede. Nu har Byen omtrent 600 Indbyggere og har vel faaet et noget bedre Udseende. Under Nikolaus blev den befæstet og blev i Løbet af den sidste Krig besøgt af den engelske Admiral Spencer, der fandt den forladt af Besætningen og indskibede sig efter at have fornaglet Kanonerne. I Nærheden sees to berømte Mænds Grave, nemlig Delisle de la Croyère's, der ledsagede Behring paa hans første Reise, og Jordomseileren Clarke's, der overtog Kommandoen efter Cook's Død. Beliggenheden er romantisk; Byen er overalt omgivet af Bjerge, paa hvilke et Par mægtige kegleformige Vulkaner rage op.

Kamtschadalerne ere smaa, have brede Skuldre, fremragende Kindbeen, usædvanlig brede fremspringende Kjæber, meget tykke Læber, sorte Haar. Hos Mændene er Ansigtsfarven sorte-bruun eller gullladen, hos Kvinderne hvid. De sidste søge at bevare deres Skjønhed ved Bjørnetarm, som de om For-aaret klistre paa Ansigtet ved Hjælp af Fiskeliim; ligeledes

sminke de sig med en Tangart, der reven sammen med Fiske-sidt giver en smuk rød Farve. Paa Stellers Tid var det kun de unge Piger, som vadskede sig; de ældre derimod overlode Reenlighedens Vedligeholdelse til Regnen.

Kamtschadalerne have yderst smaa, men veldannede Næser, saa at man næsten skulde troe, at dette Organ var bleven standset i sin Udvikling, fordi det kun skal modtage modbydelige Indtryk. Ringe Modtagelighed for Lugteindtryk er en Velgjerning for Stammer, der leve af Jukola.

Skjøndt Fisk af Mange ansees for en usund Føde, naae Kamtschadalerne dog ofte en Alder af 70—80 Aar; de gaae og arbeide lige til det Sidste og tage deres fleste Tænder med sig i Graven; sjelden faae de graae Haar før det 60de Aar. Selv de ældste Mænd have en rask og let Gang; de ere fortrinlige Løbere og blive aldrig stakaandede, om de ogsaa ere nok saa trætte. De veie langt mere end Jakuterne, skjøndt disse leve af lutter Kjød og Mælk. Derimod lide de meget af Øienbetændelser, hvortil Grunden maa søges i Røgen i Hytterne saavelsom i Solens Gjenskin fra Sneen; ligeledes finder man mange Haltende eller Pukkelryggede iblandt dem, rimeligviis fordi de allerede som Børn maae klattre op og ned af Stigerne, der føre op til Døren i Taget; forresten blive de sjelden syge, og de kjende ikke noget til hidsige og kolde Febere. Den stadige Bevægelse i fri Luft, samt det gode Vand bidrage ikke Lidet til deres gode Helbred. Ved en instinktmæssig Forkjærlighed for Vegetabilier forebygge de Skjørbug: man kan see dem i hele Timer spise Multebær; disse samles i stor Mængde og benyttes paa mangfoldige Maader.

Desuden spises endnu mange andre Bær, saaledes de store, sorte Tyttebær; de smaa sorte Frugter af Hægebærbusken (Prunus Padus) ansees ogsaa for en stor Delikatesse.

Et eiendommeligt, let transportabelt Fødemiddel er fremdeles den filtagtige Marv af Stængelen af den saakaldte Kipei (Epilobium angustifolium). Disse samles i Bundter af 2—3 Tommers Tykkelse, og bankes og presses sammen til faste, mørkegrønne Remme af 4—6 Fods Længde. Man spiser dem

raae, men overstrøgne med Smør og Sælhundefidt. Ermann fandt dem ligesaa velsmagede som nærende og fordøielige. De Lilleknoller (Fritillaria sarrana), der findes i Markmusenes Huller, ere ligeledes et yndet Fødemiddel, og naar de tørrede Fisk ere slupne op, saa tager man sin Tilflugt til Barken af Piil, El og Birk, som bliver stødt til Pulver og blandet med tør Kaviar.

Et yndet Berusningsmiddel er Fluesvampen eller Muchamor; den bliver tørret, spises derpaa raa, og der drikkes Vand til. I frisk Tilstand er Svampen saa løs og klæbrig, at man neppe kan synke den uden først at tygge den. Dens Smag skal være saa ubehagelig, at man anseer det for umuligt paa denne Maade at faae Bugt med en Mængde, tilstrækkelig til at frembringe nogen Virkning. Denne indfinder sig først seent og sikkert ikke uden besværlige Overgange. Man paastaaer, at Nydelsen af Fluesvampen skal kunne bevirke en vidunderlig Legemsstyrke.

Hellerikke Havplanterne lades ubenyttede. De Indfødte samle Tangarterne, der masseviis kastes op paa Stranden, tørre dem og udkoge dem i Vand til en Grød, der spises sammen med Hvalfiskespæk og vildt Hvidløg.

Agerdyrkning og Kvægavl spille endnu en altfor ubetydelig Rolle, til at Udbyttet skulde kunne være af nogen Betydning; Jagt og Fiskeri give Indbyggerne Alt, hvad de behøve. Med Pelsværk betale de deres Skatter og kjøbe deres Luxusartikler, Meel og Thee, Tobak og Brændeviin. Søodderfangsten skal i den senere Tid være blevet betydeligere end tidligere.

I det kamtschadalske Hav vrimler det af Hvidfiske (Delphinus leucas), der fanges eller strande og paa mange Maader komme Indbyggerne tilgode. Af Huden gjøre de Sko, Læder og Remme, af Underkjæbebenet Slædegænger, Knivskafte og alleslags Redskaber, af Tarmene Blærer og Flasker, af Senerne elastiske Snore til Rævesælder; Kjød og Fidt tjene naturligviis til Føde og til Lampeolie.

Ved den elutoriske Bugt skulle Kamtschadalerne fange Hvalfisken i Net af Hvalroshuder. De skjære disse ud i Remme

og flette deraf store og stærke Net; Remmene ere saa tykke som en Mands Arm. Disse Net stille de imod Mundingen af Bugten og nedsænke den ene Ende med uhyre Stene. Hvalfiskene indvikle sig i Maskerne med Halen, og formaae trods deres Kæmpestyrke ikke at sønderrive dem; de blive derpaa dræbte af Elutorerne, der hurtigt komme roende i deres Baidarer. Ogsaa Sælhunden benyttes meget. Foruden de egentlige Pelsdyr jages især Rensdyret, det vilde Faar og Bjørnen. Af Skindene gjøre de Klæder, som farves gule med Ellebark. De koge Barken i Vand eller tygge den, spytte derpaa paa Læderet og indrive dette med Saften. Begge Kjøn bære Beenklæder; paa Reiser trække de Støvler paa af Hundeskind eller af Rensdyrfødder, der paa Grund af deres Tæthed ere meget varme, eller ogsaa af Ulve- og Bjørneskind. Allerede paa Stellers Tid brugte man almindelig Skjorter af russisk Lærred eller Kattun fra Bochara, skjøndt de vare ligesaa dyre som hollandske Skjorter med brabantske Kniplinger. Ogsaa vævede Strømper vare dengang i Mode, som Kamtschadalerne overhovedet sætte deres største Ære i at klæde sig saa russisk som muligt.

Sorte Bjørne findes i stor Mængde og vilde sikkert for længe siden have oprevet Befolkningen, hvis de ikke vare tammere og fredeligere her end andetsteds. Om Foraaret komme de fra Bjergene ned til Flodmundingerne for Fiskefangstens Skyld. Altsom Fiskene stige høiere op i Floderne, følge de med, og ved Efteraarets Begyndelse ere de atter hjemme i deres Bjerge. De ere saa fredsommelige, at Ingen bærer videre Frygt for dem. Selv Pigerne lade sig ikke kyse ved disse Dyrs Nærværelse, naar de ere ude i Marken for at samle Knoller (Sarrana). Naar et Dyr kommer dem nær, saa er det blot for at tage Knollerne fra dem. De angribe ikke Nogen, uden naar de forstyrres i deres Søvn.

Det uskatterligste Huusdyr er nimodsigeligt Hunden, der ansees for at henhøre til den meest udholdende og hurtigste Race i hele Siberien. Den har Lighed med Skæferhunden og er bedækket med lange og tætte, sædvanlig rødgule eller lyse-

gule Haar. De korte, opstaaende Øren give den et muntert Udseende. Den lever alene af Fisk; fra Foraaret af til langt ind i Høsten bekymrer man sig ikke det mindste om den, men den gaaer frit omkring og lurer hele Dagen ved Floderne paa Fisk, som den fanger med stor Behændighed. Naar den har Fisk nok, saa æder den ligesom Bjørnen kun Hovederne. I Oktober samler Enhver sine Hunde, binder dem fast til Pæle og lader dem sulte, for at de kunne blive magre og derved raske tilbeens og kraftige af Aandedræt; med den første Snee begynder deres Nød, saa at man Dag og Nat hører dem hyle af Sult. Dette er Gademusiken i Petropaulovsk. Deres Vinterføde bestaaer af stinkende eller skimlede lufttørrede Fisk. Med de sidste fodres de for at styrkes til Reisen om Morgenen, de første faae de om Aftenen, efter Stellers Sigende som Lækkerbidsken.

Deres Styrke er virkelig forbausende. Sædvanlig spænder man kun 5 Hunde for en Slæde, og disse trække med Lethed 3 voxne Personer med 60 ℔ Gods. Et saadant Hundespænd tilbagelægger paa slette Veie og i dyb Snee 30—40 Verster om Dagen, paa gode Veie 80—140. Hesten vil aldrig kunne fortrænge Hunden som Trækdyr paa Grund af den altfor dybe Snee, der ikke kan bære den, og formedelst de steile Bjerge og talrige Floder og Kilder, der enten aldeles ikke fryse til eller dog ikke fast nok. De voldsomme og hyppige Storme og Sneefog forhindre tillige Anlægget af banede Veie. Forresten er Reisen med Hunde ligesaa farlig som besværlig. Istedetfor Pidsk betjener man sig af Oschtolen, en krum Stok, der er forsynet med Jernringe, hvis Raslen tjener Ledehunden som Tegn. Naar Hundene ikke løbe raskt nok, saa kaster Kudsken Oschtolen hen iblandt dem, men maa da have Behændighed nok til at gribe den i Forbifarten. Hundene ere fortrinlige Veivisere og kunne finde den rette Vei, selv om Storm og Snee er saa voldsom, at man ikke kan lukke et Oie op; ere Sneefogene saa stærke, at man maa standse og blive, hvor man er, hvad der ofte er Tilfældet, saa lægge de sig ved Siden af og paa deres Herre og opvarme ham; han kan da forholde

sig ganske rolig, men maa kun sørge for ikke at blive indsneet altfor dybt. Truer det med Uveir, kan man see det paa Hundene, der da grave sig Huller i Sneen og lægge sig i dem.

Slædehundene afrettes tidligt til deres fremtidige Tjeneste. Saasnart de kunne see, lægges de med Moderen ned i en dyb Grube, saa at de hverken faae Mennesker eller Dyr at see; naar de ere afvænnede, lægges de i en anden Grube, indtil de ere udvoxede. Et halvt Aar efter spænder man dem for Slæden sammen med andre Hunde, og da de ere hunde- og menneskesky, saa løbe de til af alle Kræfter; saasnart de komme hjem, blive de atter lukkede inde indtil næste Tour. Dette gjentages, indtil de ere blevne vante til at trække og have foretaget een lang Reise, der afslutter Afretningen. Denne haarde Opdragelse har afgjørende Indflydelse paa deres Charakteer: de blive menneskesky, knarvorne og stridige, bekymre sig aldeles ikke om deres Herres Eiendom, ere meget frygtsomme og melancholske, og, ihvad de saa foretage sig, see de sig altid mistroiske og ængstelige om. De have ikke den ringeste Kjærlighed til deres Herre, men søge tvertimod altid at bringe ham i Fare.

Reisende rose Kamtschadalernes Godmodighed, Gjæstfrihed, deres naturlige Villighed og muntre Sind. Som ægte Sangvinikere bestaaer deres hele Livsphilosophie i, at leve muntre og glade i Fattigdom og ikke bekymre sig om Fremtiden. Konerne behandles med Godhed, og medens Kvinden hos de andre vilde og halvvilde nordiske Folk ere Mandens Slavinde, er hun derimod i den kamtschadalske Ostrog Herskerinde. Tilføiet Uret glemme de snart, derimod synes de at mangle Taknemmelighedsfølelse. Af hele deres Hjerte ere de hengivne til Dovenskab og Vellyst, kun Nøden tvinger dem til Arbeide, de have intet Begreb om Skam, ere stridige og frække, naar man behandler dem med Godhed, underdanige og ydmyge, naar de tiltales strengt, og man svinger Stokken dertil. De ere villige til at antage fremmede Sæder, og ved god Opdragelse lod der sig sikkerlig gjøre meget ud af et saa bøieligt, opvakt og phantasirigt Folk. Men desværre have de ikke det bedste

Exempel for Øie i de Russere og Kosaker, med hvilke de have Samkvem. Allerede for længe siden ere de blevne omvendte til den græske Religion, dog skal Daaben ikke aldeles have udryddet Schamanismen. Tidligere havde de mange Guder, af hvilke de anerkjendte Kutka, Himmelens og Jordens Skaber, for den største og mægtigste. Men istedetfor at holde ham høit i Ære, ansaae de Ingen for dummere end ham og gjorde ham bestandig til Gjenstand for Spot, saa at man, efter Stellers Sigende, med fuld Ret kunde kalde dem fødte Gudsbespottere. Dog den enfoldige Kutka havde en overordentlig klog Kone, Kachy, der efter bedste Evne søgte at bøde paa sin Mands Feil og bevarede ham for mangen en Daarskab.

Nittende Kapitel.

Tschuktscherne.

Ved den yderste Ende af Asien mellem Ishavet og Behringshavet og gjennemstrømmet af Anadyr, denne Verdensdeels østligste Flod, ligger Tschuktschernes Land. De faa Reisende, der have besøgt det, give os en afskrækkende Beskrivelse af det. Det bestaaer af ufrugtbare Dale og nøgne Bjerge med næsten ingen anden Plantevæxt end usselt, graat Rensdyrlav. Kun i enkelte Dale seer man hist og her nogle halvtfortørrede, forkrøblede Sandpile. Klimaet er det sørgeligste, man kan tænke sig. Før den 20de Juli er der endnu intet Tegn til Sommer, og med den 20de August begynder allerede Vinteren igjen. Ikke blot paa Bjergene, men ogsaa i Kløfterne og Dalene ligger der store Sneemasser, der aldrig optøe.

I de mod Nord skraanende Lavstrækninger flyder der en Mængde større og mindre Floder med Klippebund; selve Dalene ere fulde af Sumpe og oversaaede med mange smaa Søer. Her voxe hist og her mellem Mosset enkelte Blaabærbøller, Tyttebær og Krækling. Ved den østlige, nordøstlige og en Deel af Sydkysten opholde sig Søløver, Hvalrosser og Sælhunde. Af Landdyr gives der foruden Rensdyret kun det vilde Faar, den graae Ulv, Bjørnen, den røde Ræv og Steenræven. I den kortvarige Sommer besøges det sørgelige Land af Ørne, Falke, Agerhøns og nogle Arter Vandfugle; de eneste, som overvintre, ere Kragerne, der i store Sværme følge Nomaderne og nære sig af deres Affald.

I disse Udørkener lever det eneste nordasiatiske Urfolk, som har forstaaet at bevare sin gamle Frihed, og som derfor stolt af sin Uafhængighed med grændseløs Foragt seer ned paa de nærbeslægtede Korjæker, der uden Modstand have fundet sig i det russiske Slaveri. Rigtignok ere deres Lands Grændser betydeligt blevne indskrænkede, nemlig til den yderste og ødeste Afkrog af Asien; men her anerkjendes ikke nogen fremmed Herskér, og uden at plages af de skattekrævende Kosaker vandre de med deres talløse Rensdyrhorder om paa Tundra'en.

Mistroiske, og det ikke uden Grund, mod deres Naboer og med iversyge Øine iagttagende hele deres Færd, varede det længe, før de lode sig bevæge til at knytte et Slags Handelsforbindelse med Russerne og at indfinde sig med deres Produkter paa Markedet i Ostrovnoje.

Denne den nordligste og østligste Messe i den gamle Verden er ikke saa ubetydelig, som man skulde vente af Landets øde Natur; thi Tschuktscherne lade sig ikke, som den dorske Laplænder, nøies med det, hvad Rensdyret yder dem, men som driftige Handelsmænd søge de at forøge deres Nydelser og at forhøie deres Velstand.

Fra Asiens yderste Østspids, hvorfra de i deres Læderbaade sætte over Behringsstrædet for at indkjøbe Pelsværk og Hvalrostænder af Beboerne af Amerikas Nordvestkyst, komme de kjørende til Ostrovnoje med deres Slæder, belæssede med

Varer og deres Telte. Slæder med Rensdyrlav følge med til Rensdyrene, fordi de ofte, trods de store Omveie, træffe paa nøgne Strækninger, hvor der ikke findes det mindste Foder til disse nøisomme Dyr. Saaledes bruge de 5—6 Maaneder til en Vei, der i lige Linie ikke udgjør meget mere end 1000 Verster; de tilbringe altsaa næsten hele deres Liv paa Vandring, skjøndt de jo rigtignok paa en vis Maade altid ere hjemme, da de føre deres Telte med sig. En saadan Karavane bestaaer sædvanlig af indtil 300 Mennesker, og neppe er en Markedsreise fuldendt, for de allerede ere beskjæftigede med Tilberedelserne til den næste.

Det er især Tobak, der er Hoveddrivefjedren for denne mærkværdige Handelsbevægelse. Ønsket om at skaffe sig nogle Blade af denne Urt er det, der bringe Eskimoerne fra Iskap til Bristol-Bay og til at lade deres Varer gaae fra Haand til Haand til Øerne i Behringsstrædet; her afhentes de af Tschuktscherne, og disse bringe dem saa til Ostrovnoje og faae Tobak istedet. For et halvt Pud Tobaksblade modtages af Eskimoerne Pelsvarer, der sælges til Russerne for 2 Pud; disse koste Russerne omtrent 160 Rubler, men de derfor erlagte Skind ere i Jakutsk idetmindste 260 Rubler værd, og i Petersborg vistnok dobbelt saa meget.

Tschuktschernes Pelsværk bestaaer især af sorte og sølvgraae Ræve, Steenræve, Losse, Jerve, Flododdere, Bævere og en meget smuk Art Maar, der staaer nær ved Zobelen, men slet ikke findes i Siberien. Fremdeles bringes af dem paa Markedet: Bjørneskind, Hvalrosremme og Tænder, Slædegænger af Hvalrosribber, et Slags Vadsække af Sælhundeskind, samt Klædningsstykker af Rensdyrhud. Det amerikanske Pelsværk pakkes i Regelen i hine Sælhundesække, der forfærdiges paa en ret sindrig Maade, idet Kjødet og Benene krænges ud af en lille Aabning i Bugskindet.

Af de russiske Kjøbmænd faae de foruden Tobak tillige Redskaber af Jern, især deleshed Kjedler og Knive, samt Thee, Sukker og Tøier. Det er dog ikke alene Tschuktschere, der samle sig paa Markedet; ogsaa andre Beboere fra Omegnen i

en Omkreds af 1000—1500 Verster, Jukahirer, Lamuter, Tunguser, Tschuvanzer, Korjæker komme deels med Hundeslæder, deels til Hest, for at tilbytte sig Pelsværk af Tschuktscherne for deres egne raae Industrifrembringelser.

Ostrovnoje ligger under 68° N. B. paa en Ø i den lille Aniuj. Markedet aabnes i Begyndelsen af Marts. En Regjeringskommissær med nogle Mand sørger for Ro og Orden og indkasserer for Keiserens Regning en temmelig ubetydelig Markedsafgift af Tschuktscherne. Før Markedets Aabning fastsættes en Taxt, forat man ikke skal byde hinanden over (2 Pud tscherkessisk Tobak sættes f. Ex. lige med 16 Ræve- og 20 Maarbælge); hvo som sælger sine Varer under denne Normalpriis, bliver mulkteret. Efterat alle disse Præliminarier ere ordnede, begive alle rettroende Russere sig til Kapellet for at høre en høitidelig Messe; derpaa gives med et Flag fra Ostrogens Taarn Signal til at aabne Markedet. Fuldstændigt bevæbnede med Spyd, Pile og Buer sætte Tschuktscherne sig nu i Bevægelse og opstille Slæderne med Varerne i en Halvkreds foran Fæstningen, medens Russerne og de øvrige Markedsgjæster ligeoverfor dem i aandeløs Stilhed vente paa Klokkeringningen, der giver Tegn til, at Forretningerne skulle begynde. Neppe lyder den første Tone, saa farer et elektrisk Slag igjennem alle Russerne: Enhver vil være den Første, og paa det Eventyrligste belæsset med Tobak, Kjedler, Knive o. s. v. styrter han afsted saa rask han kan og render sin Konkurrent over Ende eller støder ham omkuld i Sneen. Hvad bryder han sig om at tabe Hue, Handsker og maaskee et Par Tænder — under 30 Graders Frost løber han med bart Hoved og bare Hænder for at indhente det Forsømte ved fordoblet Virksomhed. Allerede før han naaer den første Tschuktscher, bryder han ud i en uudtømmelig Strøm af Veltalenhed, og i en besynderlig Blanding af russisk, tschuktschisk og jakutisk priser han sin Tobaks uforlignelige Godhed og sine uovertræffelige Kjedlers Styrke. En mærkelig Modsætning til denne havesyge Iver danner Tschuktscherens urokkelige Alvor og Ro: han lader den Anden snakke saa meget, han lyster, og ryster blot paa Hovedet, naar der bydes

ham for Lidt for hans Skind, og taber ikke et eneste Dieblik sin Besindighed, medens Russeren ofte i sin Iver giver ham to Pud Tobak istedetfor eet, eller tager imod en rød Rævebælg istedetfor en sort.

Skjøndt Tschuktscheren ingen Vægtskaal bruger, saa tager han dog aldrig feil i Vægten, og kan meget godt ved Følelsen bedømme, om der ogsaa kun mangler et Kvart Pund i Pudet. Markedet varer sjelden længere end tre Dage, og Ostrovnoje overlades nu atter til sin ultrasiberiske Eensomhed.

De Reisetelte, hvormed Tschuktscherne ankomme, og i hvilke de tilbringe Størstedelen af deres Liv, ere altfor mærkelige, til at vi ikke skulde underkaste dem en nøiere Betragtning. Vi ville benytte Leiligheden og med Hr. Matiuschkin, Wrangells Ledsager, aflægge en af de første Høvdingers Damer et Besøg i deres vandrende Bolig. Først træde vi ind i Overteltet, Namet, der bestaaer af bløde, garvede Rensdyrskind, der holdes spændte og opreiste ved Hjælp af nogle tynde Stænger. Foroven befinder der sig et Røghul, og en Kjedel i Midten viser os, at Forværelset ogsaa benyttes som Køkken. Midt i Namet'en see vi en stor Sæk, sammensyet af et dobbelt Lag af det fineste Rensdyrskind. For at komme ind løfte vi den eneste ikke tilsyede Flig af den ene Sidevæg i Veiret og krybe ind paa alle Fire, hvorefter vi omhyggeligt stoppe Enden ind under Gulvtæppet; vi befinde os nu i den egentlige Dagligstue, Pologen. Den er saa lav, at man kun kan sidde i den, og den har slet ingen Aabning for Luft eller Lys. En kvælende Damp træder os imøde; vi gnide vore Dine, og efterat de have vænnet sig til den bidende Atmosphære og det usikkre Halvmørke, see vi ved Tranlampens svage Skin hele Familien, næsten ganske nøgen, liggende rundt omkring paa Gulvet. Uden i ringeste Maade at synes forlegne, ønske de os velkomne; men for dog at vise, at man ogsaa i Tschuktscherlandet forstaaer sig paa fiin Levemaade, give de sig til at flætte Snore med Glasperler i deres stride Haar. Derpaa beværtes vi med kogt Rensdyrkjød, overgydt med harskt Tran, men hvoraf vi desværre knap kunne faae en Bid ned.

Vel har Fleertallet af Rensdyrtschuktscherne ladet sig døbe, men vistnok kun af Hensyn til timelig Fordeel, og da sikkerlig aldrig nogen Præst har opholdt sig eller endnu opholder sig hos dem, saa tør vi vel for Tiden være berettigede til at betragte dem som Hedninger. At de leve i Fleerkoneri og skifte Koner efter Behag, stemmer ligesaalidt overeens med Christendommens Aand, som den Grusomhed, med hvilken de dræbe svagelige og forvoxne Børn eller overlade Oldinge til deres Skjæbne, naar de ikke længere ere istand til at taale Nomadelivets Besværligheder.

Foruden de vandrende Tschuktschere, der kalde sig Tennygk, gives der andre, som have faste Bopæle; de beboe Kysten fra Anadyrbugten rundt om Behringsstrædet og skjelnes fra hine ved Legemsbygning, Klædedragt og Sprog. Disse Onkilo'ner eller Søfolk høre til den vidtudbredte Eskimofamilie og leve, som de Fleste af denne Folkestamme, af Hvalfiske-, Sælhunde- og Hvalrosjagt. Den Afhængighed af Rensdyrtschuktscherne, hvori de befinde sig, synes at tale for, at de sidste ere senere indvandrede. Medens Onkilo'nerne, som alle Fiskerfolk, ere meget fattige, gives der blandt Tennygk'erne enkelte Høvdinge, som eie Rensdyr i Tusindeviis og ved Driftighed i Handel stadig forøge deres Velstand.

Kyst- og Rensdyrtschuktscherne leve i god Forstaaelse med hinanden; de første levere Hvalfiskekjød, Hvalrosremme og Tran og tilbytte sig derfor af deres vandrende Landsmænd Rensdyrskind og færdigsyede Klædninger.

De Tschuktschere, som have faste Bopæle, leve i et Slags smaa Landsbyer langs med Kysten. Deres kegleformige Hytter bestaae af Stænger eller Hvalfiskeribbeen, der ere overtrukne med Skind; den ene Side, som vender mod Nord, er stærkt udbuet, medens Sydsiden er lodret; paa denne Side befinder sig den lille med Skind behængte Aabning, der benyttes som Dør; oppe i Spidsen findes et rundt Hul, der tjener som Vindue og Røghul. I den nordlige Deel af Keglen staaer der et mindre, firekantet Telt, sammensyet af dobbelte Lag af Rensdyrskind, Polog'en, der i stærk Kulde ogsaa benyttes som Kjøkken.

Til Sælhundefangst benytte Tschuktscherne Net, der forfærdiges af Remme; de opstilles under Isen saaledes, at Dyrene med Hovedet eller Poterne indvikle sig i Maskerne. Ulven fange de paa en sindrig Maade. Et temmelig stærkt og spidst Stykke Fiskebeen, hvis to Ender sammenbindes ved Hjælp af en Traad, heldes over med Vand og udsættes for Frosten, indtil der danner sig en fast Isskorpe om Ringen, hvorpaa Traaden klippes af; Ringen bliver oversmurt med et tykt Lag Fidt. Dyret nedsluger Ringen med Graadighed, men saasnart Isen tøer op, springer Ringen ud og sønderriver Mavevæggen, og Dyret maa krepere under de forfærdeligste Lidelser. Hvalrossen findes især hyppigt ved Øen Kolintschin; naar den gaaer i Land, lægge Jægerne sig i Baghold, afskjære den Veien til Vandet og dræbe den med Spyd. Dette Dyr er næsten ligesaa nyttigt for Onkilo'nerne, som Rensdyret for deres omvankende Landsmænd. Af Skindet forfærdiges stærke Remme til Seletøi samt faste Støvlesaaler; af Indvoldene lette og vandtætte Overklæder til Sommerbrug. De Tschuktschere, der have faste Bopæle, kjøre med Hunde, ligesom Kamtschadalerne og Eskimoerne. Deres Føde tage de næsten alene fra Dyreriget. Hvalfiskehud spises raa og ansees for meget velsmagende; den skal i Smag have nogen Lighed med Sterlet. Kjødsuppe, blandet med Snee, er en Yndlingsdrik, og enhver Tschuktscher bærer altid et lille Rør af Rensdyrbeen hos sig, hvormed han opsuger Drikken af Skaalen. Fisk fortæres vel ogsaa, men kun som Biret, og de agtes i det Hele ringe. Ligesom Lapperne have de Modbydelighed for Salt; efter hvert Maaltid spises sædvanlig et stort Stykke Snee.

Deres Antal skal være større, end man af Landets øde Beskaffenhed skulde formode. For nogle Aar siden anslog man Antallet af Onkilo-Landsbyer til 52 med 1568 Hytter og 10,000 Indbyggere, og da Rensdyrtschuktscherne skulle udgjøre Hovedmassen af Befolkningen, saa turde denne rigeligt beløbe sig til det Dobbelte.

Tyvende Kapitel.

Behringshavet. — Det russisk-amerikanske Pelskompagni. — Aleuterne.

I klimatisk Henseende staaer Behringshavet i en paafaldende Modsætning til den Deel af Oceanet, der udstrækker sig mellem Grønland, Island, Norge og Spidsberg, og det viser os paa det Klareste, hvordan Nordsøens og de omliggende Landes Klima vilde være, hvis de ikke stode under Golfstrømmens Indflydelse, samt hvor stor en Gavn de have af de milde Sydvestvinde, der stryge hen over Atlanterhavet.

Medens en Deel af den mellem Troperne frembragte Varme gjennem den brede aabne Port mellem Island og Skotland trænger op til Spidsberg og Nordkap, ja selv er kjendelig ved Novaja Semlja, savner derimod Behringshavet fuldstændigt denne Fordeel. Der findes her ingen fra Syd kommende varm Strøm, der kunde udjævne Temperaturforskjellen, desuden adskilles det skarpt fra det stille Ocean ved en lang Kjede af Øer med høie Bjerge, Aleuterne; dertil kommer endnu, at der hvert Foraar tilføres dette Hav uhyre Masser af Iis fra de store Floder og Bugter ved dets Kyster. Saasnart man derfor seiler ind i Behringshavet, mærker man paa den pludselige Synken af Temperaturen, at man er kommen ind i et Hav, der fuldstændigt staaer under Nordpolens Indflydelse. Intet Hav er rigere paa Taager end dette; de ere her ligesaa hyppige, som i Havet mellem Europa og Amerika oppe ved Isgrændsen. Om Sommeren er man næsten bestandig plaget af dem; thi fra alle Sider kommer Vinden fra en mere opvarmet Luftregion og maa altsaa afsætte Taager, naar den blæser hen over Behringshavets kolde Overflade. Uagtet dettes forholdsviis sydlige Beliggenhed — thi Behringsstrædet ligger Syd for Polarkredsen, og Andrianov-Øerne 10° sydligere end Færøerne — har

det dog en langt mere nordisk Charakteer end de tilsvarende Dele af Atlanterhavet. De samme Forskjelle i Klima og Plantevæxt, som i en Brede af 10 Grader finde Sted paa Unalaschka, Prebilov-Øerne, St. Lorentz og i Behringsstrædet, træffes i det atlantiske Ocean, paa Shetlandsøerne, Island, Bjørneøen og Spidsberg, i en Brede af næsten 20 Grader. I Behringshavet er altsaa Temperaturens Aftagen næsten dobbelt saa rask som i Vandbækkenet mellem Nordeuropa og Amerika.

Betragte vi saaledes først den smalle Halvø Alaschka, da finde vi vistnok intetsteds paa Jorden Indflydelsen af Beliggenheden — bortseet fra Breden — skarpere fremtrædende end her. Dens Nordkyst har en aldeles arktisk Natur, medens Sydsiden hører til den tempererede Zone. Det er den 5000—6000 Fod høie Bjergryg, som gjennemløber Landet i hele dets Længde, der er Grunden til denne mærkelige Forskjel. Hele Nordlandet er skovløst, og dets Kyster besøges af Hvalrossen indtil 56° 30 N. B.; Sydkysten derimod er bevoxet med prægtige Skove og besøges af Kolibri'er indtil 61° N. B.

Færøerne have sikkerligen ikke det behageligste Klima; men det kan kaldes fortrinligt, naar det sammenlignes med Unalaschkas, den meest bekjendte Ø blandt Aleuterne. Hine skandinaviske Øer besøges jo vel ofte af Taager, her derimod herske de uafbrudt fra April til midt i Juli; kun fra denne Tid af til September kan man glæde sig ved enkelte klare Dage, medens Taagemasserne af Sydvindene drives længere op imod Nord. Men snart faaer atter Polarstrømningen Overmagten, og allerede i Oktober begynder Sneefaldet; ofte sneer det endnu i Maimaaned. Undertiden regner det uafbrudt hele Vinteren igjennem. Paa Færøerne seer man dog i de faa Haver hist og her nogle Rønnebærtræer, der kunne naae en Høide af 12 Fod; paa Unalaschka derimod voxer der ikke et eneste Træ. Chamisso fortæller, at en Søn af en derværende russisk Embedsmand under et Besøg paa Unimak havde seet Træer og endogsaa var klattret op i et af dem; ved sin Hjemkomst søgte

han nu at forklare sine forbausede Tilhørere, hvad et Træ var for en Ting.

Forskjellen i Aarstiderne, der paa Færøerne næsten ganske er udvisket, fremtræder paa Unalaschka langt skarpere, skjøndt Havets mildnende Indflydelse ogsaa her gjør sig gjældende. Om Sommeren stiger Thermometret sjelden til over + 15° og falder om Vinteren endnu sjeldnere under ÷ 30° R. Denne fugtigkolde Luft, der forbyder Agerdyrkningen, er derimod yderst fremmende for Græsvæxten. I de fugtige Lavninger naae Pilebuskene neppe op over de yppigt opskydende Græsstraae og Urter; saasnart man kommer en Smule høiere op, finder man en aldeles alpinsk Flora. Den fugtige Luft bedækker Jorden med friskt Grønsvær heelt op til de nøgne Fjeldtinder og den evige Snee, og enkelte selskabelige Planter, som Lupinus nootkanus, Rhododendron kamtschadalicum, udmærke sig ved deres vidunderlige Farvepragt. Mos- og Lavarter begynde allerede i Unalaschka at danne en ligesaa væsentlig Deel af Plantevæxten, som i den egentlig arktiske Zone.

Nogle Grader nordligere ligge de i Pelshandelens Historie saa berømte Prebilov-Øer, St. Georg og St. Paul, denne Søbjørnens, hin Søløvens kjæreste Opholdssted. Det var Chamisso paafaldende, hvorledes Naturen her havde et langt mere vinterligt Udseende end paa Unalaschka. Høiderygene ere tørre, fulde af Klippeblokke, kun bevoxede med Lavarter; i de Dale, der vandes af den smeltende Snee, findes der ingen andre Planter end Sphagnum og andre Mosarter, samt en Deel Stargræsser. Den frosne Jord giver ingen Kilder (Prebilov-Øerne ligge sydligere end Orkaderne, hvor Bygget trives godt). De forskjellige arktiske Planter vælge sig efter deres forskjellige Natur enten Klippe- eller Mosebund, og ingen af dem hæver sig op over Jorden.

Begge Øer vare før Russernes Opdagelse ubekjendte for Nabofolkene og beboedes kun af Vandfugle og Robber. De ere nu koloniserede af Aleuter under russiisk Opsigt, og Dyrene ere nu skatskyldige ligesom Menneskene.

Mærkeligt er Synet af de talløse og uoverskuelige Flokke af Søløver, der i et bredt og klippefuldt, af Fidt og Tran sværtet Bælte bedække Omkredsen af St. Georg heelt op til Kolonien, — uformelige, uhyre Fidt- og Kjødmasser, der plumpt og langsomt slæbe sig fremad. De frie Pletter mellem Robbefamilierne ere besatte af Søfuglene (Uria); uden Frygt flyve de midt igjennem Flokkene og sætte sig foran de vagthavende Hanner uden at bryde sig om deres Brølen. I uhyre Mængde ruge de i Klippevæggenes Huler og under de runde Stene, der danne en Vold langs med Stranden; Ryggen af denne Vold er hvidfarvet af deres Exkrementer.

Længere mod Nord ligger den endnu ubeboede Ø St. Matthæus. For endeel Aar siden blev her anlagt en Koloni; men i den første Vinter saae Kolonisterne sig forladte af de Dyr, hvoraf de skulde leve. Alle sultede ihjel paa tre nær, der fristede Livet ved et Slags mager Leerjord, som de vare saa heldige at finde.

Omkring St. Lorentz ere Taagerne saa hyppige, at Skipperne ofte seile forbi den uden at see den, og det har varet længe, før den med nogenlunde Fuldstændighed er bleven afsat paa Kortene. Det var med en glad Overraskelse, at Chamisso her traf paa en Plantevæxt, der mindede ham om Høialpernes; han samlede her i faa Minuter flere blomstrende Planter, end han under et Ophold af flere Uger havde iagttaget paa den mellem Vendekredsene beliggende Økjede Radak. Kysten af den nærliggende St. Lorentz-Bugt i Tschuktschernes Land frembød derimod det sørgelige Syn af en fuldkommen Ørken. Paa de lavere Steder havde det stivnede og vinterlige Land kun Sneemarker og Moradser at opvise (Juli) med kun faa Planter, der alle havde en fuldkommen alpinsk Charakteer; de nøgne Bjerge, der ikke beskyttedes af noget Plantedække, hensmuldredes synligt ved Frostens og Varmens vexlende Indflydelse. Jordbunden bestod overalt af Steenbrokker, undtagen paa de meget fugtige Steder, hvor Sphagnum-Mosset havde kunnet danne Tørv.

Naar man seiler gjennem Strædet, kan man undertiden, naar Luften er klar, paa een Gang see den gamle og den nye Verden. Den asiatiske Kyst er steil, og Havet paa denne Side dybest; Strømmen sætter her ind fra Syd med en Hastighed af 2 - 3 Knob i Timen. Tidligere var det kun Eskimoer, der med deres Baidarer satte over Strædet; nu er denne fjerne Egn af Havet Skueplads for en livlig Hvalfiskefangst.

Behringshavets Kyster ere skovløse og øde, og det faste Land yder ingen Produkter, der kunne friste Menneskenes Havesyge. Et desto rigere Liv udvikler sig derimod i Havets Dyb. Her findes de gigantiske Tangarter, der danne undersøiske Skove, saa store og saa tætte, som de neppe findes under Troperne. Meduser og frie Zoophyter, Orme og Krebsdyr, utallige Arter Fisk i utrolig tætte Skarer, kæmpestore Pattedyr, Hvalfiske, Hvalrosser og Robber opfylde Havet og dets Kyst, og store Fugleflokke svæve over det i saa tætte Skarer, at de i Dæmringen ofte ligne Øer, der svømme i Luften. Denne Rigdom paa kostbare Dyr, paa hvilken de Indfødtes hele Tilværelse beroer, er blevet Grunden til deres Undertvingelse, idet den har lokket den russiske Dobbeltørn over fra det ene Fastland til det andet. Uden Søodderen vilde vistnok Aleuterne endnu være i Besiddelse af deres Frihed; og gaves der ingen Hvalrosser og Søbjørne, ingen Robber og Hvaler, saa vilde det russiske Flag neppe vaie ved Siden af det engelske paa amerikansk Jordbund.

Et eneste mægtigt Selskab er i Besiddelse af hele Pelshandelen — det russisk-amerikanske —; dets Besiddelser strække sig i Amerika heelt ned til den 55de Grad. Det blev stiftet i 1799 under Keiser Paul, 1842 fornyedes dets Privilegium paa 20 Aar. I 1839 besad det 36 Jagtstationer (paa Kurilerne, Aleuterne, Alaschka, Bristolbugt, Cook's Inlet, Nortonsund o. s. v.), foruden en Række Agenturer fra Ochotsk til Petersborg. Hele Territoriet er inddeelt i 6 Distrikter, hvis Direktører staae under General-Guvernøren i Ny-Archangel

paa Sitka. Denne lille By med neppe 1000 Indbyggere havde i 1842 en Besætning af 300 Mand med 58 Kanoner. Denne stærke Befæstning havde vistnok sin Grund i politiske Planer, der gik ud paa intet Mindre end at gjøre Fordring paa hele Kysten ned til Columbiafloden; ja det havde endogsaa tidligere været Regjeringens Hensigt at sætte sig i Besiddelse af Sandwichsøerne, men de fandt 1819 energisk Modstand i England, og i Aaret 1826 blev Grændsen bestemt, der ikke kom til at ligge saa sydligt, som man havde ønsket det. I Aaret 1834 opstod der atter Strid med Hudsonsbugt-Selskabet, da dette havde oprettet nogle nye Poster ved Stikine-Floden, under 56° 20, og gjorde Fordring paa Ret til fri Skibsfart gjennem det russiske Gebeet. Tvistighederne bilagdes dog i Mindelighed, da Englænderne fik det omstridte Gebeet i Forpagtning mod en aarlig Afgift af 2000 Odderskind, og fra den Tid af har der altid hersket den bedste Forstaaelse imellem de to Selskaber, der nu staae i levende Handelssamkvem med hinanden.

I Ny-Archangel samles Jagtudbyttet, og herfra forsynes de forskjellige Distrikter med alle Nødvendighedsartikler. Samtlige Forbindelser vedligeholdes af en lille Flotille af veludrustede Skibe (i Aaret 1842 var der 12, paa 100 til 400 Tønders Lasterum). Denne Plads blev valgt til Kompagniets Hovedsæde formedelst sin fortræffelige Havn, der om Vinteren ikke fryser til; for øvrigt er den det smudsigste og elendigste Hul paa hele Jorden. Den er omgivet af Moradser, Skove og steile Bjerge, og Omgivelserne ere de sørgeligste, man kan tænke sig. Her har Biskoppen af Sitka sit Sæde; hans Dioeces er vistnok det største paa Jorden, da det foruden de amerikanske Besiddelser ogsaa omfatter Kamtschatka og Ochotsk.

Omtrent 20 engelske Mile Nord for Archangel findes nogle hede Kilder, hvor der hvert Aar samles et temmelig betydeligt Antal Gjæster. I Aaret 1842 bestod Kuranstalten af 3 Hytter, der stode under en gammel Invalids Opsigt. Bygningerne ligge ret smukt paa Skraaningen af en Høi omtrent 100 Skridt fra Strandbredden; man har herfra en smuk

Udsigt over den lille Bugt, der af nogle Klippegrupper beskyttes mod de barske Vinde; indad Landet til seer man en vild og takket Bjergkjede. De mægtige Dampsøiler sees allerede i Frastand, og den fra disse udstrømmende Varme bevirker, at de nærmeste Omgivelser ere bedækkede med det yppigste Grønsvær. Allerede den 26de April, da Simpson besøgte Stedet, stode alle Buske i fuld Blomst, medens hele Omegnen endnu var tæt bedækket med Snee. Hovedkilden har en Temperatur af 54° R.; dens Vand samles i to store Beholdere, hvor det afkøler sig til 43½° R. Dens vigtigste Bestanddeel synes at være Svovl, som man kan kjende baade paa Lugten og Smagen. Badeselskabet bestaaer af Kompagniets Betjente, der her søge Hjælp mod Rheumatisme og Hudsygdomme; fremdeles af Koloscher fra det faste Land, der ikke bryde sig om en Reise paa 2—300 engelske Mile for at komme til at nyde Godt af den i høi Anseelse staaende Sundhedsbrønd.

Efter Tabellerne for Aarene 1823—1841 blev af Selskabet aarlig udført: 1161 Søoddere, 16000 Søbjørne, 900 sorte Ræve, 8029 Bævere, 1070 Haler af Søoddere, 1279 Ræve med sort Bug, 2246 røde Ræve, 667 hvide Polarræve, 2430 mørkere Polarræve, 243 Bjørne, 201 Losser, 78 Jerve, 789 Sumpoddere, 810 amerikanske Zobeler, 236 Bæverrotter, 10 Ulve, 325 Pund Hvalrostænder, 92 Pund Fiskebeen, 262 Pund Bævergeil. Varerne sammenbringes deels af de undertvungne Folkestammer (Aleuter, Kadjaker, Tschugatscher, Alaskaer), deels af de uafhængige Koloscher paa Fastlandet, deels modtages de i Bytte af Hudsonsbugt-Selskabet. Det Meste gaaer over Ochotsk til Petersborg, Resten til Kanton, hvor navnlig unge Søbjørneskind finde god Afsætning. Selskabets Udgifter beløbe sig fra 1826 til 1833 til 6,608,077 Rubler, omtrent 800,000 om Aaret.

Blandt de Folkeslag, der beboe det uhyre Gebeet, er det især Aleuterne, der gjøre Fordring paa vor Interesse. De uhørte Undertrykkelser, de have været Gjenstand for, have havt en nedtrykkende Indflydelse paa deres Nationalitet, og de vare i 1817 smeltede sammen til det ringe Antal af

1000 Hoveder; i de senere Aar ere de blevne behandlede mere menneskeligt, og deres Antal har derfor atter begyndt at tage til.

Enhver Aleut fra 18—50 Aar er forpligtet til at tjene Selskabet i tre Aar, og denne Fordring synes ved første Betragtning ikke at være overdreven haard; men betænker man, at disse Øboeres Fornødenheder i Almindelighed ere stegne og tynge saa meget sværere, som Tilfredsstillelse af dem udelukkende beroer paa Selskabet, saa vil man ikke tvivle paa, at den gjældbundne Aleut er nødt til at jage hele sit Liv for dette, og det for en hvilkensomhelst Løn, som det maatte finde for godt at give.

Biskop Ivan Veniaminov, der levede ti Aar paa Unalaschka og ansees for en grundig Kjender af Aleuterne, har givet os en Skildring af dette Folk, af hvilken vi paa det Tydeligste kunne see den Indflydelse, som et langvarigt Slaveri har havt paa det.

Saavel indvortes som udvortes ere Aleuterne støbte som i een og samme Form, hvilket er saa meget mere paafaldende, som de ere spredte over en saa stor Landstrækning. Tilsyneladende ere de aldeles følesløse og phlegmatiske; der finder aldrig Slagsmaal Sted imellem dem, de have intet Hang til Tyveri, Mordforsøg ere uhørte. Deres Taalmodighed er næsten utrolig; de største Legemssmerter formaae ikke at fremkalde nogen Klage af dem. Ligesaalidt pleie de at vise Tegn paa overvættes Glæde, ja selv i den barnlige Alder seer man dem hverken lege eller spøge. Med phlegmatisk eller, rettere sagt, stoisk Tilfredshed bære de deres bittre Lod. De eneste Gjenstande, for hvilke de nære noget fremtrædende Begjær, ere Tobak, Brændeviin, Flint og Øxe. I deres Øine er den Mand den rigeste og lykkeligste, der til hver Tid fuldt udrustet kan stikke i Søen. De anvende aldrig Smiger og ere meget ængstelige for at give Løfter, men disse, eengang givne, holdes ubrødeligt. Ofte træffer man hos dem Exempler paa stor Kjærlighed til deres Forældre; saaledes havde en Aleut, Ovsannikov i Petersborg, tjent sig endeel

Penge som Baadfører paa Nevafloden, og vendte derpaa efter flere Aars Fraværelse tilbage til Unalaschka for at pleie sin gamle blinde Moder. Fremdeles udmærke de sig fordeelagtigt ved deres Taushed, Sanddruhed og Beskedenhed.

Med beundringsværdig Dygtighed og Uforfærdethed vove de sig langt ud i Havet for at jage; navnlig for den kostbare Søodders Skyld skye de ingen Fare, og foretage de sig lange Reiser. I April eller Mai bryde de op med 30—100 Baade til de bestemte Samlingspladser. En af de meest agtede Høvdinger vælges til Anfører. Saadanne Expeditioner finde hvert Aar Sted i Kurilernes Distrikt, saavelsom i Atscha's, Unalaschka's og Kadjak's.

Naar Selskabet har slaaet Leir paa et Sted, hvor man formoder at Søoddere findes i Nærheden, saa vente de, til Vinden lægger sig og Havet bliver roligt. Da gaae alle Baade til Søes og seile indtil 40 Verster ud fra Kysten for at opsøge Dyrene; have de fundet Spor af dem, ordne Baadene sig i en lige Linie med 250 Favnes Afstand mellem hinanden. Med spændt Opmærksomhed iagttage de nu Havets Overflade; Intet undgaaer Aleuternes skarpe Øie; i det mindste sorte Punkt, der kun for et Øieblik viser sig i Vandskorpen, erkjende de Odderen. Den Baad, hvorfra Dyret først bliver seet, roer nu med den største Hurtighed hen til det Sted, hvor det er dukket under; ankommen der, hæver den i Baaden siddende Aleut Aaren i Veiret og bliver staaende ubevægelig paa sin Plads. Strax sætter hele Flaaden sig i Bevægelse og ordner sig til en stor Kreds, hvis Centrum befinder sig ved den første Baad. Denne glider derpaa stille videre hen til det Sted, hvor man formoder, at Dyret vil dukke op, og saasnart det viser sig, afskyder Aleuten sin Piil. Dette første Skud bringer sjelden Døden, ja træffer sjeldent det endnu altfor fjerne Maal. Atter hæves Aaren i Veiret, Kredsen lukker sig igjen, men er nu snevrere end forhen; den udmattede Odder kommer oftere tilsyne, Pilene hilse den fra alle Kanter, og endelig bliver det dræbte eller udmattede Dyr den Skytte tildeel, som har truffet det nærmest ved Hovedet. Viser der

sig samtidigt flere Oddere, saa dannes der flere Kredse, hvis der er Baade nok. Alle Bevægelser foretages med en mærkværdig Sikkerhed og Hurtighed; der hersker den dybeste Taushed, der kun afbrydes ved Pilenes Hvislen.

Den forvovneste af alle Jægere, Aleuten fra Ræveøerne, driver ogsaa om Vinteren denne Jagt, der paa denne Tid er forbundet med de største Farer og gjør Fordring paa Jægerens høieste Dristighed og Behændighed. Under de heftigste Vinterstorme pleier Odderen at søge Læ paa en eller anden ubeboet lille Ø eller eensom Klippe, hvor den lægger sig til at sove, hvis den efter omhyggelig Undersøgelse har overbeviist sig om, at der ingen Mennesker ere i Nærheden. Midt under Stormen nærme nu to Aleuter sig med to Baade til Vindsiden af Klippen. Jægeren i den forreste Baad reiser sig op, og med Flinten eller Køllen i Haanden afventer han en Bølge, der bringer ham nær til Toppen af Klippen; med Lynsnarhed springer han nu i Land, og medens den anden Jæger bringer Baaden i Sikkerhed, sniger han sig under Vinden hen til den sovende Odder og dræber den, hvorpaa han kaster sig i Vandet og ved den anden Aleuts Hjælp atter kommer op i sin Baad.

Paa nogle Øer i Atscha-Distriktet fanger man Søodderen med Net. Af alle Slags Jagt er Søodderfangsten den, der udkræver størst Erfaring, Behændighed og Taalmodighed.

Næsten ligesaa vigtig for Selskabet er Søbjørnen, da de uldne Pelse af de yngre Dyr ere de eneste af hele Robbeslægten, der staae i høi Priis. Søbjørnene dræbes især paa Kommodore- og Prebilov-Øerne, saavelsom paa St. Paul, hvor der til dette Øiemed opholder sig en Afdeling fra Ræveøerne samt nogle Russere. De leve af Fiske og Skaldyr. Deres Stemme ligner Faarets Bræger. Den voxne Han er saa stor som en toaarig Kalv, Hunnen er 3—4 Gange saa lille. Pelsen er mørkegraa, Haarene ere længst paa Hovedet til halvt ned paa Kroppen. Søbjørnene komme til St. Paul hvert Aar henved den 20de April, selv om ogsaa Bredden er bedækket med Iis, først Hannerne, siden Hunnerne. Fangsten begynder i de sidste Dage i September. Jagttoget aabnes af de

dristigste Jægere, der ere øvede i at løbe over Stene og Klipper. Den Ene følger den Anden i Sporet, og bag efter følge de Gamle og Børnene. Anføreren kommer tilsidst for behørigt at kunne oversee og lede det Hele. Alle ere bevæbnede med Knipler. Kunsten bestaaer i, ved et pludseligt Overfald at afskjære Flokken fra Havet. De voxne Hanner og Hunner faae Lov til at flygte, Ungerne derimod drives langt ind i Landet, ofte 10 Verster, derpaa dræbes endeel af dem med Kniplerne. De, der kun ere 4 Maaneder gamle, dræbes alle, af de to- og treaarige kun Hannerne; Hunnerne derimod føres med Omhu tilbage til Stranden. I flere Dage derefter svømme Mødrene rundt omkring Øen og søge jamrende efter deres Unger. Fra den 5te Oktober af forlades Øen efterhaanden af Søbjørnene. Siden Opdagelsen af St. Paul og St. Georg er der her bleven dræbt 3,178,562 Stykker. Paa de siberiske Markeder betales Skindet af et ungt Dyr med 25—30 Rubeler.

Ogsaa Hvalfisk, Hvalrosser og Søløver jages af Aleuterne. Kun bevæbnet med et kort Spyd, angriber Jægeren disse Dyr i sin Kajak. Forsigtigt nærmer han sig Dyret bagfra og støder det Spydet i Kroppen under Lufferne, hvorpaa han skyndsomst fjerner sig. Hvis Spydet er trængt ind i Kjødet, saa er det ude med Hvalfisken; den døer inden 2 eller 3 Dage, og Liget kastes af Strømmen og Bølgerne op paa nærmeste Strandbred. Hvert Spyd bærer et bestemt Mærke, hvorpaa man kan kjende Eiermanden. Hvalfiskejægerne staae i meget høi Anseelse og fortjene virkelig Beundring for deres overordentlige Dristighed og Dygtighed. Mange Hvalfiske gaae naturligviis tabte. I Sommeren 1831 saaredes saaledes ved Kadjak 118 Dyr, men kun 43 bleve fundne; de andre ere formodentlig enten drevne ud i Havet og blevne Rov for Haierne, eller strandede paa fremmede Kyster. Disse Hvalfiske høre forresten til de mindre Arter. Siden 1833 have Russerne begyndt at anvende almindelige Hvalfangerskibe og Harpuner og have søgt at undervise Aleuterne i denne Kunst; med hvilket Held, er endnu ubekjendt.

Hvalrostænder udgjøre en ikke uvigtig Handelsartikel. Selskabet kjøber dem af Beboerne af Behringsstrædets og Bristolbugtens Kyster; tillige sendes der aarlig en Afdeling Aleuter til Nordkysten af Alaschka, hvor der sædvanlig hver Sommer indfinder sig en meget stor Mængde unge Hvalrosser, rimeligviis fordrevne fra deres sædvanlige Leirpladser af de gamle Hanner, der foretrække Opholdet i Nærheden af Polarisen. Hvalrosserne leire sig ved Kystens yderste Rand, der sættes under Vand af den høie Foraarsflod. Naar Jagten skal til at begynde, saa tage Jægerne Afsked med hverandre og berede sig til Døden, da de saavel frygte de mægtige Stødtænder som deres Kammeraters Uforsigtighed. Bevæbnede med Spyd og tunge Øxer snige de sig langs med den yderste Kystrand rundt om Dyrenes Liggeplads, opstille sig i kort Afstand fra hinanden og styrte endelig med høit Skrig ind mod Dyrene, for at drive dem op i Landet. De passe nøie paa, at ikke et eneste undkommer; thi lykkes det det nærmest ved Stranden liggende Dyr at bryde igjennem, saa følge de øvrige efter og løbe Jægeren overende. Ere Hvalrosserne drevne langt nok bort fra Kysten, styrte Aleuterne ind mod dem med høit Skrig og søge at saare dem paa Steder, hvor Huden er tyndest, og dreie saa Spydene flere Gange om for at gjøre Saaret saa stort som muligt. De dræbte Dyr falde hen over hverandre og danne tilsidst store Hobe, medens Jægerne vade i Blod og skrige som rasende. Derpaa spalter man Kjæberne og tager Tænderne ud; alene for disses Skyld dræbes aarlig 2—4000 af disse store Dyr; hverken Kjødet eller Fidtet benyttes i Kolonien. Ved Kompagniets Stationer benyttes Hvalroshud paa en ret eiendommelig Maade: det skjæres i smaa Stykker og anvendes som Skillemynt.

Søløvens (Otaria Stelleri) Skind har formedelst de korte stive Haar ingen Værd for Pelshandelen; men desto større Nytte have Aleuterne af dette mægtige Dyr. Med Skindet overtrække de deres smaa og store Baidarer, af Tarmene og Strubehuden syes vandtætte Kamlaika'er (et Slags Overtræksskjorte); Svømmehuden paa Poterne bruges til

Saaler, Skjæghaarene til Hovedprydelse; Kjødet spises frisk, tørret og saltet. Den findes ved alle Øer og Kyster i det stille Hav fra 61° N. B. (ogsaa nordligere paa Stuarts-Øen, 63½° N. B., skjøndt sjelden) til langt ned mod Syd, hvor Grændsen endnu ikke er bekjendt. Hyppigst forekommer den paa St. Georg, hvor den dræbes med Knipler eller skydes med Kugler. Den er stærkere og vildere end Søbjørnen. Aarlig anvendes omtrent 1500 Skind til Baidarer, og 12000 Saschemer Tarme til Kamlaika'er. Alt bliver brugt i selve Kolonien.

Et og tyvende Kapitel.

Eskimoerne.

Blandt alle vilde Folkefærd gives der vistnok intet, der er saa vidt udbredt som dette; Eskimoer findes saavel i Asien ved Tschuktscherlandets østlige Spids, som i den nordligste Deel af Newfoundland, saavel paa Øerne i Behringshavet som i Grønland. I Davis- og Hudsonsstrædet møde de Hvalfangerne, ligesom ogsaa i Ishavet hinsides Behringsstrædet, og medens de sydligste Stammer blandt dem næsten gaae ned til Wiens Bredegrad, saa gaae de i Nord heelt op til den 80de Grad, nordligere end nogetsomhelst andet bekjendt Folk.

Med faa Undtagelser ligger hele det umaadelige Gebeet, der beboes af dem, hiinsides de yderste Grændser for Trævæxten, i de ødeste og ubeboeligste Dele af Jorden. Den Beskrivelse, vi i de første Kapitler af dette Værk have givet af disse Egne, viser, at det ikke kan være paa Landjorden, at dette Folk søger sin Næring og sit Ophold; det er Havet med dets Robber, Hvaldyr og Fisk, hvortil det maa føle sig

knyttet, og intetsteds finder man derfor Eskimoer bosatte i lang Afstand fra dette.

Det er indlysende, at et Folkefærd, der i Østen allerede i Aarhundreder har havt Samkvem med Danske og Englændere, i Vesten alt i længere Tid har staaet under russisk Indflydelse, medens en stor Deel af dem hidtil saa godt som slet ikke har været i Berørelse med Europæere, maa frembyde nogle Forskjelligheder i Levemaade, Sæder og Kulturtilstand, og at den samme Beskrivelse paa ingen Maade i enhver Henseende kan gjælde for Tilhængerne af de mæhriske Brødre i Labrador og Grønland, for de græsk-katholske Aleuter og for de aldeles hedenske Central-Eskimoer. Ligesom alligevel alt Tougværk i den kgl. britiske Marine kjendes ved den røde Traad i Midten, saaledes ere ogsaa alle Medlemmer af den vidtudbredte Eskimofamilie kjendelige ved visse Grundtræk, hvorved de skjelnes fra alle Nabofolk. Hvad for det Første Ansigtstrækkene angaaer, saa viser det brede, flade Ansigt med de fremstaaende Kindbeen og de smaa, mere eller mindre skraatstillede Øine en Lighed med de mongolske Folkefærd, som vi forgjæves vilde søge efter hos de nordamerikanske Indianere. Ogsaa Hudfarven nærmer sig mere til den hvide, og naar Mændene blive ældre, er deres Ansigt mere haarrigt end deres kobberrøde Naboers. De fleste Mænd ere noget under Middelstørrelse; dog gives der blandt dem enkelte, der paa ingen Maade fortjene Navn af Skrælinger (eller Dverge), hvilket de første norske Kolonister gave dem. Saaledes saae Simpson ved Camden-Bay tre Eskimoer, der havde en Høide af 5 Fod 10 Tommer til 6 Fod. Ligeledes traf Kane blandt Eskimoerne paa Prudhoe-Land et Individ, der var en Fod høiere end han selv. Kvinderne ere derimod samtlige meget smaa.

Hvad der fattes Eskimoen i Høide, erstattes derimod ved de brede Skuldre, og, skjøndt hans Muskler ere bløde og slappe, saa overgaaer han alligevel i Legemsstyrke alle andre amerikanske Urfolk; Kane saae blandt dem Enkelte, der endogsaa vilde kunne staae sig i Kamp med Isbjørnen og

Hvalrossen. Begge Kjøn udmærke sig ved paafaldende smukke og smaa Hænder og Fødder.

Ansigtet paa de Unge bærer Præg af Munterhed, Velvillie og Tillidsfuldhed, Kvinderne have hvide og smukke Tænder, og naar de blot vilde vadske sig noget hyppigere, vilde de kunne rose sig af en fortrinlig smuk Teint. De ere ikke ligegyldige for Pynt; hos deres Naboer, Hare- og Hunderibbeens-Indianerne, er den Kvindekjønnet saa naturlige Behagelyst i den Grad tilbagetrængt ved haard og tyrannisk Behandling, at de arme Skabninger ikke i fjerneste Maade tænke paa Pynt; Eskimoerinderne derimod ere meget lykkeligere, da deres Mænd behandle dem godt, ikke kjende til Jalousi og i denne Henseende virkelig lægge en overvættes Overbærenhed for Dagen. Medens hine lade deres Haar uredt og uordentligt hænge ned over Ansigt og Skuldre, gjøre disse sig derimod Umage for at ordne det saa net som muligt i Lokker og Fletninger.

Imellem Behringsstrædet og Mackenziefloden have Mændene den hæslige Skik at gjennembore Underlæben i Nærheden af Mundvigene og i Aabningerne at anbringe Prydelser af store blaae eller grønne Glasperler eller Kvartsstykker, der ere fæstede ved Splinter af Hvalrostænder. Der er ogsaa Mange, der gjennembore Skillevæggen i Næsen for der at anbringe en Naal af Been eller en Tandmusling (Dentalium) fra den kaliforniske Kyst; de troe derved at faae et smukt og krigerisk Udseende.

Hvordan bærer dette Folk sig ad med at modstaae den frygtelige Vinterkulde? Og hvordan bestaae de i det Hele taget Kampen mod den raae og fattige Natur?

Betragte vi først Klædedragten, da finde vi den fortræffeligt afpasset efter deres Fornødenheder. Med deres dobbelte Beenklæder af Rensdyr- eller Robbeskind, hvoraf det inderste Lag har Haarene vendte indad, og deres to Overklædninger, hvoraf den yderste, Parka'en, er forsynet med en Hætte for Hovedet; med deres med Fugleskind eller Rensdyr-

haar forede Støvler og deres mægtige Handsker trodse de den skrækkeligste Kulde og gaae ude om Vinteren, saalænge det kun er lyst nok. Af Sælhunde- eller Hvalrostarme sye Konerne aldeles vandtætte Skjorter eller Kamlaika'er, der om Sommeren træde i Stedet for de tunge Overkjoler. Ligesaa mesterligt og med en Siirlighed, der ikke overgaaes af nogen europæisk Skomager, sye de deres Støvler af Sælhundeskind. Kvindernes Dragt er neppe forskjellig fra Mændenes i Andet end i den lange Flig bag paa Overkjolen, der hænger heelt ned til Hælene.

I Opførelsen af deres Hytter vise de ikke ringe Kunst. Ved Kap Bathurst og Mackenzieflodens Mundinger bygge de dem i Ovn- eller Klokkeform af den fine Snee, der ved Vindens og Frostens Indflydelse har faaet en saadan Fasthed, at den leverer et let og fortrinligt Byggemateriale. Man begynder med paa Sneens jævne Overflade at slaae en Kreds, indenfor hvilken Sneen udskjæres i Plader, der da benyttes til Muursteen, indtil man kommer til Grundisen, der tjener til Gulv. Enhver Plade fæstes omhyggeligt til de underliggende, idet man trækker en opvarmet Kniv langs med Fugerne, der øieblikkelig fastlimes af den kolde Luft. Sædvanlig arbeide to Mænd samtidigt, den ene indenfor, den anden udenfor; saasnart Hvælvingen er færdig, kryber den sidste ud af en lav Dør, som han har udskaaret i Væggen. Da denne kun er 3—4 Tommer tyk, saa trænger der tilstrækkeligt Lys gjennem den til Beboernes sædvanlige Beskjæftigelser; bruge de mere Lys, saa anbringe de foroven et Vindue af gjennemsigtig Iis. Murenes Tykkelse er velberegnet: den er stor nok til at holde Vinden ude, og dog ikke for stor til at holde Kulden ude, der hindrer Sneens Optøen indenfra. Ved Forkamre og Gange, hvis Aabninger alle vende imod Syd, søge de at holde den skjærende Vind ude. Samkvemmet mellem Familierne skeer ved Forbindelsesdøre og bedækkede Gange. Disse tilsyneladende saa skrøbelige Bygninger holde ud i hele Maaneder; ved deres cirkelrunde Form modstaae de

Vinden med Lethed, hellerikke Tøveir yttrer stor Indflydelse paa deres Sneemure, førend Midsommersolen rigtig faaer Kraft. Møblerne — Stole, Borde og Seng — bestaae ligeledes af Snee. Det er indlysende, at en saadan Sneeklokke ikke taaler nogen stor Ild; men dette er netop et Fortrin ved disse Bygninger, at en saadan er undværlig. Den Dag og Nat brændende Tranlampe giver fuldkommen tilstrækkelig Varme til at tørre Klæder og Støvler; i det lille Rum udvikler den i Forbindelse med Beboernes Uddunstninger en Temperatur, der er høi nok, og da Eskimoerne holde meget af raat Kjød, saa behøver Arnestedet ikke at være meget stort. Da Boligen tillige ligger mere under end over Sneens Overflade, saa bidrager ogsaa dette betydeligt til Varmen.

Hvad enten nu Eskimohytten er dannet paa denne Maade, eller bygget af Stene og Jord eller Drivtømmer, som i andre Egne og i andre Aarstider, overalt, ligefra Behringsstrædet til Grønland, er den paa lige hensigtsmæssig Maade afpasset efter Klima og Omstændigheder.

Ved Kotzebues Sund besøgte Chamisso en Eskimohytte, som han beskriver paa følgende Maade: „Et Kammer 10 Fod i Kvadrat, Væggen 6 Fod høi, Loftet hvælvet, i Toppen et med en Blære tillukket firekantet Vindue. Bygningen opført af Bjælker, der skraane indad. Ligeoverfor Døren en halvanden Fod høi Leibænk, der indtager en Tredieedeel af Rummet. Langsmed Væggen Hylder og Rækker til Huusgeraadet. Døren er en rund Aabning midt i Væggen af halvanden Fods Gjennemsnit. Mellem den inderste Kammerdør og den ydre tre Fod høie Indgang fører en smal og lav Gang, der aabner sig imod Sydost mellem to Jordvolde. Fra Hovedgangen fører en Sidegreen til en Grube, der indeholder Vinterproviant, store Stykker Spæk. Hovedbygningen og Gangene ere udvendig bedækkede med Jord."

Sex Aar efter Chamissos Jordomseiling landede Scoresby (1822) paa Grønlands Østkyst, og gjenfandt ogsaa her den sædvanlige Byggemaade. En vandret, omtrent 5 Fod lang Tunnell aabner sig udad imod Syd og fører

ind til det Indre af Hytten. Den er saa lav, at man maa krybe ind og ud paa alle Fire. Hytten rager kun lidt op over Jorden, og da Taget sædvanlig er bedækket med Græstørv, saa kan man neppe adskille den fra Omgivelserne. Ofte er Tunnellen beliggende i Høide med Hyttens Gulv; men ligesaa ofte løber dens Loft i Flugt med Hyttens. Paa denne Maade afsluttes den ydre kolde og tungere Luft end bedre fra den indre varme Atmosphære.

Som en af dette mærkværdige Folks smukkeste og meest eiendommelige Opfindelser maae vi ansee Kajaken eller Baidaren. Den bestaaer af lette, lange og smalle Spanter, vandtæt beklædte med Sælhundeskind, med en Aabning i Midten. I dette sidder Manden med udstrakte Been og rager med Overkroppen op over Hullet; dette er omgivet med en vandtæt Sæk, som snøres fast omkring Kroppen under Armene, saa at der selv under den stærkeste Bølgegang ikke kan trænge en eneste Draabe Vand ind i det Indre af Baaden. Med sin lette Dobbeltaare i Haanden, sine Vaaben foran sig, flyver han piilsnar henad Havfladen; og skulde en Bølge kaste ham omkuld, saa forstaaer han ved Hjælp af Aaren med Lethed at komme op igjen.

Konebaaden, Oomiak, er meget større og kan undertiden rumme indtil 50 Personer. Ogsaa den er beklædt med Sælhundeskind. Masten bærer et trekantet Seil, der er forfærdiget af Sælhundetarme. Manden vilde ansee det for stridende mod sin Værdighed, at roe i en saadan Familiebaad; dette Arbeide overlader han til Kvinderne, der bevæge Aarerne efter Takten af en monoton Sang. Efter Dr. Richardsons Beretning antoge derfor Eskimoerne mellem Mackenzie- og Kobbermineftoden de roende Matroser for Kvinder. En af dem spurgte endogsaa, om alle engelske Fruentimmer havde Skjæg.

I Forfærdigelsen af deres Jagt- og Fiskeredskaber vise de stor Kunstfærdighed. Aarerne ere smagfuldt indlagte med Hvalrostænder, Spydene smukt udsnittede; Buerne ere omvundne med Tarmstrænge, Pilene 6 Fod lange. Disse sidste

ere forsynede med en skarp Flintesteen eller et spidst Stykke Been; til Fuglejagt benyttes mindre og stumpe Pile.

I Bygningen af sin Bopæl og Baad, saavelsom i Forfærdigelsen af de simple Jagt- og Fiskeredskaber staaer Eskimoen langt over sin Nabo, den røde Indianer; ligesaa i Legemsstyrke og Mod. Dog kan ingen Tyrk vise større Foragt for en Christenhund, end Loucheux- eller Chippevay-Indianeren for Eskimoen, hvem han snarere anseer for et Dyr end for et Menneske, og hvem han kun nærmer sig, naar han vil dræbe ham. Den berømte Hearne anfører et grueligt Exempel paa dette blodtørstige Had. Da nemlig de ham ledsagende Indianere fik at vide, at nogle Eskimoer havde opslaaet deres Sommerboliger nær ved Kobbermine-River, opflammedes de af et vildt Raseri. Hearne, den eneste Europæer iblandt dem, havde ikke Magt til at modsætte sig deres Forehavende. Listigt og lydløst snege de sig frem, og styrtede derpaa pludselig, da Solen stod nær ved Synskredsen, ind i deres sovende Offeres Telte. Enhver, de kunde naae, stødte de ubarmhjertigt ned og glædede sig ved at forlænge de Ulykkeliges Pinsler; endnu før Dødshugget reve de Øinene ud paa en gammel Kone; en ung Pige tog jamrende sin Tilflugt til Hearne, der opbød Alt for at frelse hende, men forgjæves! To Indianere naglede Armene til Jorden med deres Spyd, og idet hun, krummende sig som en Orm, opgav Aanden under de skrækkeligste Angstskrig, spurgte Morderne Englænderen med Haan, om han maaskee ønskede en Eskimoerinde til Kone?

Hvad Under da, at paa den anden Side ogsaa Eskimoerne opflammes til det blodigste Had, og at de atter forfølge Indianerne, som de kunde være vilde Dyr. Saaledes forplantes i det yderste Norden Blodhævnen fra Slægt til Slægt, og ligesaa vel her, som i Guyanas tropiske Urskove, staaer Mennesket fra Arildstid rustet mod Mennesket.

Vi ville nu ledsage Eskimoen paa Jagten og Fiskefangsten, og see, hvorledes han benytter sine Vaaben og sin Baad. Saasnart som Floderne i Mai og Juni bryde op, begive Central-

Eskimoerne sig til Vandfaldene og Strømstederne, hvor de opslaae deres Sommertelte for med deres Spyd at fælde de op ad Strømmen svømmende Fiske. Paa samme Tid, og i de sydligere Egne endnu tidligere, gaae de paa Jagt efter Rensdyrene, der opsøge Kysterne og Øerne for at kaste deres Unger, før Sneen fuldstændigt er smeltet. Hvor Egnen er for aaben til useet at nærme sig Vildtet, graves dybe Faldgruber i Sneen, der bedækkes med tynde Sneeplader, hvor Dyrene bryde igjennem. I Begyndelsen af September samle Rensdyrene sig i større Hjorde for igjen at trække sydpaa; paa de Steder, hvor de pleie at passere Floderne og Søerne, vente Eskimoerne paa dem med Spyd og Bue og nedlægge mangfoldige.

Paa de Kyster, som besøges af Hvalfisken, er det især Augustmaaned, der anvendes til dens Forfølgelse, og en lykkelig Jagt skaffer hele Stammen en sorgfri Vinter. Hvalfangsten udkræver Virken med forenede Kræfter; ved den Tid flytte de Indfødte derfor sammen i Smaabyer, og paa de Kyster, som ikke besøges af Hvalfisken, finder man derfor ingen Byer, men kun spredte Hytter. Til Anlæg af en saadan By vælges oftest en fremspringende Pynt, hvor Vandet er dybt nok til, at de dræbte Dyr kunne lade sig slæbe paa Land. I den mørke Aarstid svælge Alle i Spæk, og rundtom er Jorden vædet med stinkende Tran.

I Marts kaste Robberne deres Unger og blive snart derefter den vigtigste Gjenstand for Jagten. Robben behøver et Lufthul i Isen, som den selv under den strengeste Frost veed at holde aabent ved jævnlig at gnave Isen fra Randen. Den er meget vagtsom og har skarpt Syn og Hørelse, men kan dog ikke sikkre sig mod Eskimoens Efterstræbelser, der fra Barnsbeen af paa det Nøieste kjender dens Sædvaner og anseer dens sorte Kjød for en stor Lækkerbidsken. Robbejagtens Udbytte afhænger meget af Isens Tilstand, og mislykkes den, da er Mangel og Hungersnød en nødvendig Følge.

Foraaret eller rettere den Aarstid, der falder sammen med vort Foraar, har ikke sjelden den bittreste Nød i sit Følge, og Maimaaned erindrer Eskimoen ikke om Nattergalesang og

grønne Enge, men om udtømte Forraad og huuløiet Sult. Sommeren derimod medfører Overflod, og snart glemme de letsindige Naturbørn den overstandne Nød uden at tænke paa at lægge Noget tilside for Fremtiden. Det er ogsaa af en anden Grund intet Under, at Vinterforraadene saa tidligt forsvinde; thi Eskimoen fortærer i det Mindste dobbelt saa Meget som en Beboer af vore tempererede Egne. Med Lethed nedsluger han 4—5 Pund Kjød i eet Maaltid og tømmer store Kar med Robbe- eller Hvalfisketran. Deres dyriske Graadighed overstiger ofte alle Grændser, skjøndt jo rigtignok Søluften og Kulden kraftigt befordre Legemets Stofskifte og tære stærkt paa det.

Vi behøve vel neppe at fremhæve, at den ovenfor beskrevne Jagtcyklus ikke i alle Enkeltheder passer for hele Eskimo-Verdenen, men at i de forskjellige Egne snart dette, snart hiint Dyr falder bort eller viser sig til en anden Tid eller i større Mængde, hvorefter naturligviis ogsaa Jagten retter sig. Hos Eskimoerne ved Behringsstrædet og i Prudhoe-Land er det saaledes især Hvalrossen, der spiller den betydeligste Rolle. Længere mod Syd vexle Robber, Narvaler og Beluger med Aarstiderne; men i Smith-Sund træffes de kun af og til.

Den Maade, hvorpaa Hvalrosfangsten drives i Proudhoe-Land, er ikke altid den samme. Mod Slutningen af den korte Sommer, før der endnu har dannet sig en fast Isskorpe, opholde Hvalrosserne sig i stor Mængde i den neutrale Region, der bestaaer af en Blanding af Iis og Vand, og alt som Isen fastner sig, drage de sig mere og mere mod Syd. Paa denne unge Iis nærme Jægerne sig dem og angribe dem med Harpuner ved Spalter og Huller i Isen. Paa et saadant Tog ledsagede Kane's Reisefælle, Morton, sin Ven, Eskimoen Myouk, der stod i stor Anseelse som Hvalrosjæger. I Slæden strøg de hen over Isfladen, til de naaede et Sted, hvor der for faa Dage siden havde været aabent Vand og hvor Isen kun var meget tynd. Allerede i længere Afstand havde Myouk af visse Tegn eller Lyd faaet Vished om, at der var Hvalrosser i Nærheden, og da de kom nærmere, hørte de snart

Hannens eiendommelige Brølen. Efter nogle Minuter kom de tilsyne, 5 i Tallet, idet de gjennembrøde den tynde Is med et Knald, der rullede hen gjennem den tause Luft. I det Dieblik Hvalrossen dukker op, ligger Jægeren ubevægeligt udstrakt paa Isen; saasnart den atter synker, forbereder han sig til et Spring. Neppe er Dyrets Hoved under Vandet, før han iler frem saa rask han kan, men saasnart Dyret paany stiger op, kaster han sig ned igjen eller skjuler sig bag en Isblok. Endelig har han naaet den tynde Is, der neppe formaaer at bære ham, og Myouks phlegmatiske Ansigt oplives nu af lidenskabelig Jagtlyst. Linen af Hvalroshud ligger ved Siden af ham, Harpunen holder han fast med sin høire Haand. Da bevæger Vandet sig, og stønnende og pustende dukker det mægtige Dyr op lige ved ham. Langsomt hæver Myouk sig, den høire Arm strakt tilbage, den venstre stemmet i Siden. Hvalrossen seer sig om, idet den ryster Vandet af sit Hoved, og før den atter kan dukke ned, har den Harpunen i Livet lige under Forpoten. Det saarede Dyr springer høit i Veiret og søger at komme op paa Isen, der gaaer istykker under dets Vægt. De frugtesløse Anstrengelser giver dets Ansigt et hævngjerrigt Udtryk; dets Brølen bliver til Hyl, og blodigt Skum flyder ud af dets Mund.

Især om Vinteren bliver denne Jagt meget farlig. Paa denne Tid, da Stammen led af Hunger og Elendighed, besluttede to Eskimoer — Avaklak og den omtalte Moyuk — at begive sig ud paa Isen for at jage. De kjendte den Fare, de udsatte sig for; dog vilde de hellere dette, end offre deres Hunde. Det lykkedes dem at fælde et stort Dyr, da en pludselig Nordvind fik Isen til at bryde op. Det skulde synes naturligst saa hurtigt som muligt at naae Land; men de vidste, at Drivisen altid er farligst langs med Kysten, og toge da med deres Hunde deres Tilflugt til det nærmeste Isbjerg. De bandt Hundene fast ved fremragende Isstykker og maatte kaste sig ned for ikke at feies bort af Vinden. I Begyndelsen overskylledes de af Brændingen; men krybende naaede de høiere op paa Isen og opførte en Isvold til Læ for Storm og Vand.

Den 5te Dag derefter mistede Myouk sin ene Fod, Avaklak sin Tommeltaa af Frost. Dog tabte de ikke Modet, de levede af Hvalrossens Kjød, medens Isbjerget langsomt drev imod Syd. Efter en heel Maaneds Fangenskab og efter at have levet paa en Maade, som kun saadanne Naturer kunne udholde det, strandede Isbjerget paa Kysten.

I disse nordlige Egne ere Maanederne Januar og Februar næsten altid ledsagede af Savn og Hunger; men i Begyndelsen af Foraaret eller rettere sagt nogle Uger efter Solens Gjenkomst begynder Hvalrosjagten igjen, og da er Alt Liv og Bevægelse.

Hvalrossen jages paa flere Maader. Undertiden stiger den op af Vandet ved Siden af et Isbjerg eller af en Strømrevne, og naar den da i for lang Tid har hengivet sig til Nydelsen af Solskinnet, finder den Aabningen tilfrosset, naar den vil tilbage; men da er det ude med den; thi hverken den eller Sælhunden formaaer at bryde igjennem Isen ovenfra. Er den paa denne Maade fangen, saa opsnuses den af Hundene og dræbes med Spyd.

Dens Ungletid falder i Foraaret, og da er den i det kraftigste Velbefindende. Hunnen og Kalven, ledsagede af den tyklæbede Han, boltre sig i Isbjerg-Vandet, nyde Solskinnet og svømme muntre under Isen fra den ene Spalte til den anden. Paa disse Reiser ere de stadigt udsatte for deres opmærksomme Fjenders Angreb, der dræbe dem med Spyd og Harpun; men dette skeer ikke uden tapper Modstand, idet Hannen modigt byder Angriberen Trods og anfalder ham med Raseri. Paa denne Tid ere Hytterne, disse usle, sneebedækkede Huller, fulde af Jubel; Kjødstykker ligge opstablede paa Isen, Konerne berede Huderne til Saalelæder, og Mændene tilskjære af dem Harpunliner. Hvalroshovederne samles i Bunker og gjemmes indtil videre for Tændernes Skyld, der anvendes paa mange Maader. Ribbenene bruges af Børnene til at lege Langboldt med.

Ogsaa Isbjørnen fældes af Proudhoe-Landets Beboere. Hundene afrettes omhyggeligt til ikke at angribe det mægtige

Dyr, men kun til at forsinke dets Flugt. Medens den ene forfra lægger Beslag paa Bjørnens Opmærksomhed, søger den anden bagfra at komme den tillivs; med Behændighed vide de at undgaae Dyrets Tænder og Poter, og det er kun sjeldent, at en Hund bliver farligt saaret eller dræbt, eller at Bjørnen undslipper, før Jægeren kommer til Hjælp. I Almindelighed foretages Jagten i Slæder; saasnart Jægerne see Bjørnesporene, undersøge de omhyggeligt disse for at see, hvor gammelt Dyret er, og hvad Vei det har taget. Hundene følge Sporet, og Jægerne løbe tause ved Siden af dem. Veien snoer sig som oftest mellem Isblokke og Isbjerge. Pludselig, idet de løbe omkring et Bjerg, faae de Øie paa Dyret, der langsomt skrider fremad; engang imellem staaer det stille og snøfter, som om det mærkede Uraad. Eskimoerne springe op i Slæderne og skynde paa Hundene; hylende flyve disse afsted. Nu reiser Bjørnen sig paa Bagbenene, kaster et Blik paa sine Forfølgere og tager Flugten. Imidlertid har Jægerne sluppet to af Hundene; dette er gjort i et Øieblik, uden at Slædens Fart derved sagtnes; thi de øvrige Hunde, der jage fremad i vild Jagtlyst, synes ikke at føle Slædens Vægt. Endelig standser Bjørnen, og de to forreste Hunde afvente roligt Jægerens Ankomst. Alle Hundene løslades, Jægeren griber sit Spyd og bereder sig til det afgjørende Angreb. Er der to Jægere, saa er det let at faae Bugt med Dyret; thi medens den Ene gjør et forstilt Angreb fra den ene Side, faaer Dyret den Andens Spyd i Livet fra den anden Side. Men selv om Jægeren er alene, frygter han ikke for at indlade sig i den farlige Kamp.

Før vi forlade disse dristige Jægere, ville vi endnu kortelig omtale den Maade, hvorpaa de inddele Aaret, da den er charakteristisk for det raae Klima, som er dem anviist af Forsynet. De tælle Aarene efter Vintrene, og kalde denne Aarets længste Tid okipok — Tiden for den faste Iis. Naar det atter begynder at dages og Solen faaer Magt, da er det upernasak, Vanddraabernes Tid; da kommer Rypen igjen, og Andromeda tetragona grønnes under Sneen. Ved Maimaaneds Slutning begynder upernak, Tøveirstiden; dette er

Prondhoelandets egentlige Sommer. Planter og Dyr vise sig; Ismarkerne paa Havet bryde op og opløse sig i store Flager, der drive langs med Kysten; Sneen forsvinder paa Skraaningerne, Bække risle ned fra Dalene. Midt i August gaaer upernak over i aosuk, der omfatter den korte Tid mellem Sneens fuldstændige Forsvinden (saavidt der kan være Tale herom under 78° N. B.) og Vinterens Begyndelse; Havet er aldrig ganske frit for Iis, men Iisflagerne og Isbjergene ere drevne mod Syd, og langs med Kysten er Havet mere aabent end ellers. Denne Aarstid hører op midt i September, da Dyrene begynde at vandre bort. Nu kommer den 5te Aarstid, okiakut, der danner Overgangen til Vinteren; Vandbækkene begynde at fryse til, kun ved Middagstid tøer det, Fjordene lægge til, og snart er okipok der igjen med sit Mørke.

„Det er ikke uden Vemod," siger Kane, „at jeg nedskriver disse mig saa bekjendte Navne; de ere talende Vidnesbyrd om et Folkefærds Savn og Levemaade, for hvilket efter al Sandsynlighed Aaret snart vil høre op med at gjennemløbe sin Kreds." Alle deres Hunde have nemlig maattet bukke under for en Hungersnød, der indtraf, medens Kane besøgte dem, og det er et Spørgsmaal, om de ville kunne jage uden dem. Peger man mod Øst, hvor Rensdyret trygt streifer om paa de nøgne Høie, saa svares der: Sermik! (Isbræ), peges mod Syd og Nord, saa hedder det atter: Sermik! sermik soak! — den store Isvold, bagved hvilken der Intet findes: No kresuk. Drivtømmer naaer aldrig op til denne nordlige Kyst; de kjende Intet til Bue og Pile eller til Kajaker. Deres Land udgjør en, kun 6 engelske Mile lang, smal Kystrand. Hele Befolkningen fra Kap Melville til Hytten ved Anaotok skal kun udgjøre 140 Sjæle; de leve sammen som en eneste eendrægtig Familie. Det er ubegribeligt, hvordan de ere komne til denne Ørken, hvor de ere afskaarne fra hele den øvrige Verden. Ved Kane fik de Efterretninng om, at der var en Verden og Mennesker til udenfor deres Land, og man maa haabe, at det dog vil lykkes dem at gjennembryde deres Isskranker og overlade Hjemmet til Hvalrosserne og Bjørnene.

To og tyvende Kapitel.

Pelshandelen og Pelsdyrene i Hudsonsbugt-Landene.

Pelshandelen var fra først af den vigtigste, eller snarere den eneste Bevæggrund for Europæerne til fra de kanadiske Søer og Hudsonsbugten af at trænge stedse dybere og dybere ind i Skovene indtil Mackenzie-Flodens Munding og til det stille Hav.

De første europæiske Pelshandelere i den nordlige Deel af Amerika vare franske Kanadiere — courreurs des bois —, hvis Navn allerede tyder paa Indianernes Leveviis. Tre eller fire saadanne Mænd pleiede at slaae sig sammen til et Tog i det Indre; af Kjøbmanden fik de Varer paa Borg, byggede sig selv deres Baade af Birkebark og tiltraadte da med friskt Mod Reisen, der ofte varede i flere Aar. Livet i Skoven, skjøndt forbundet med mange Besværligheder og Farer, var dog i høi Grad tillokkende for deres eventyrlige Sind og ubundne Frihedslyst. Deres Slægt er allerede for lang Tid siden uddød, men deres Transportmiddel, Baaden af Bark, er endnu altid i Brug, og de nymodens kanadiske Voyageurs eller Baadsmænd, der i denne gjennemreise hele det store Land, der tilhører Hudsonsbugt-Selskabet, have i Levemaade og Sindelag saa megen Lighed med hine, at vi kun behøve at kaste et Blik paa disse kjække Knøse, for at faae et tro Billede af deres endnu mere ubundne Forgjængere. Voyageuren er ikke Andet end en Loven undergiven og for Løn tjenende Skovløber, ligesom denne kan betragtes som en Voyageur, der drev Pelshandel for egen Regning.

Det vigtigste, ja eneste Befordringsmiddel i disse Egne er Baaden af Birkebark. Den er let og dog stærk; beskadiges den, kan den istandsættes uden Møie, uden Hjælp af Saug og Høvl; intet andet Fartøi kan tænkes mere hensigtsmæssigt afpasset efter Naturforholdene. Landet er gjennemstrømmet af

talrige Floder, der ved utallige naturlige Kanaler staae i Forbindelse med hverandre; hvert Dieblik afbrydes Seiladsen af grundede Steder, stærke Strømninger og Vandfald, og overalt rage skarpe Klippeblokke op over Vandet. Naturen har i Sandhed givet disse Lande en uvurdeerlig Gave i Papirbirken (Betula papyracea). Dens bøielige Bark, der kan afskalles i store Stykker, der ligne tykt Papir, tjener til Telte, naar man ikke kan overkomme Dyrehuder. Omhyggeligt sammensyet og udpyntet med Pindsvinepinde, bruges det til Kurve, Sække, Tallerkener og Drikkekar og leverer det Stof, hvoraf Kree-Indianere forarbeide deres lette Huusgeraad. De mere udannede Tinné-Indianere benytte det paa samme Maade, dog ikke med saa megen Smag. Træet benyttes til Aarer, Sneesko, Slæder; Foraarssaften er en forfriskende Drik, af hvilken der lader sig vinde Sirup og Sukker. Hiinsides Polarkredsen bliver den sjelden, og forekommer der kun som Busk indtil 69° N. B. I sin høieste Fuldkommenhed voxer den ved Øvresøens nordlige Kyst i Nærheden af Fort William, hvor ogsaa Selskabets vigtigste Baadfabrik befinder sig.

En saadan Baad er fra 30 til 40 Fod lang; Barkstykkerne, hvoraf den bestaaer, sammensyes med Trevler af Roden af den kanadiske Gran; istedetfor Tjære bruges Harpix af samme Træ. Bliver den læk paa Reisen eller faaer den et Hul i Siden, saa kan Skaden let repareres, og den er da atter saa god som ny. Da den er fladbundet, stikker den ikke dybt i Vandet, og Floden maatte næsten ganske være udtørret, hvis den ikke skulde formaae at bære en saadan Baad. Ladningen deles i Baller paa 90—100 Pund, og skjøndt den ofte veier mere end fire Tønder, saa er dog selve Baaden saa let, at Mandskabet uden Anstrengelse kan bære den paa Skuldrene. Dette bestaaer af 8—10 Personer, hvoraf de to maae være erfarne Baadsmænd, der faae dobbelt Løn; paa farlige Steder er den Enes Plads foran, den Andens ved Roret. Naar Vinden er gunstig, kan Baaden ogsaa bære Seil.

Voyageuren forener Franskmandens lystige Sind med Indianerens Ubevægelighed; ogsaa hans Klædedragt er en

Mellemting mellem Rødhudernes og de europæiske Kolonisters. Ja ofte er han selv baade af fransk og indiansk Blod — en saakaldet Bois-brulé — og er da ogsaa dobbelt letsindig og liderlig. Med sit uldne Tæppe som Overkjole, sin Blouse af stribet Kattun, sine Beenklæder af Klæde og sine indianske Læderstrømper, sine Hjorteskinds Mokasiner og det brogede Uldbelte, hvori han bærer Kniv, Tobakspung og andre Redskaber, anseer han sig for Skabningens Konge. Hans Sprog er et fransk Kaudervelsk, der rigeligt udpyntes med indianske og engelske Ord, og Munden staaer aldrig stille paa ham. Hans Forraad af Anekdoter og Viser er uudtømmeligt, og Benene ere til hver Tid rede til Dands. Han er exemplarisk høflig og kalder aldrig sine Kamerater andet end „mon frère“ og „mon cousin“. Under Seiladsen synger Styrmanden en eller anden fransk Vise, Aareslagene følge i Takt, og det sidste Vers gjentages i Chor.

Efter fuldendt Dagsreise gjøres Holdt ved nærmeste Skov; strax giver man sig ifærd med Øxerne, og i mindre end 10 Minuter ere Teltene reiste og Kjedelen syder over Ilden. Medens Landrotterne tørre og varme sig, trække de mere erfarne Voyageurer Baadene paa Land, vende dem om og undersøge dem nøie for at reparere dem, hvor de have taget Skade. I Læ af Baadene og med et flammende Baal foran sig trodse de Vinden, Regnen og Kulden. Kl. 1 om Morgenen vækkes Alle; i en halv Time er Leiren afbrudt, Baadene belæssede, og snart slaae Aarerne Takt efter en lystig gammel Sang. Kl. 8 om Formiddagen gjør man Holdt, og tre Kvarteer anvendes til Toilette og Frokost. Derpaa hviler man atter Kl. 2 en halv Times Tid. Saaledes kommer der 6 Timers Hvile paa 18 Arbeidstimer. Anstrengelsen er utrolig; dog taaler Voyageuren den ikke alene uden Knurren, men endogsaa med en Munterhed, som man neppe træffer den hos andre af Lykken meest begunstigede Mennesker. Arbeidet udkræver en Jernnatur; i roligt Farvand anstrenges Armene og Brystet til det Yderste, og paa grundede Steder maa man vadende til Knæet slæbe

Baaden afsted. Hvor det gjælder om at kæmpe imod en meget strid Strøm, der maa Baaden med Toug trækkes frem over Klipper og Træstubbe, gjennem Krat og Morads; paa Bærepladserne endelig maa Baad og Ladning tages af Vandet og bæres paa Skuldrene. Af saadanne Bærepladser forekommer der ofte 10—11 paa een Dagsreise.

Skovløberne, Coureurs des bois, hvis Slægt nu aldeles er uddød, pleiede i sin Tid at bryde op fra den franske Landsby la Chine ved Laurentzfloden, for at fordybe sig i de uhyre Skovstrækninger. Sjelden kom de tilbage før efter 12—15 Maaneder, rigt belæssede med Bæver- og Maarskind; Kjøbmanden, der havde udrustet dem, fik naturligviis Løvens Part, Resten var snart bortødslet i vild Sandseruus. Men hvad brød den letsindige Coureur sig derom; Skoven med dens Rigdom stod jo altid aaben for ham, og efter et Par Ugers Hvile længtes han efter Skoven igjen. Han tænkte ikke paa Alderdommen, naar de slappe Muskler ikke vare istand til at trække Aaren og slæbe Baaden over Land.

Vi mangle Underretning om, hvor langt imod Vest enkelte Skovløbere kunne være trængte frem; kun saa Meget veed man, at de regelmæssige Handelsreiser strakte sig til Floden Saskatchevan, 2500 engelske Miil hinsides de yderste europæiske Kolonier i Kanada. De havde tillige allerede anlagt enkelte Faktorier eller saakaldte Forter ved denne Flod og vilde sandsynligviis i Tidens Løb være trængt meget længere frem, hvis ikke Kanadas Erobring af Englænderne havde givet Pelshandelen en ny Retning (1761).

I de første Aar standsede den rigtignok aldeles, men allerede 1766 begyndte Englænderne at forny Forbindelserne med de vilde Stammer i Vest. Dog nu maatte den letsindige Skovløber bekvemme sig til at tjene Kjøbmanden for Sold og som Voyageur følge ham stedse dybere og dybere ind i Skovgebetet, indtil man endelig naaede Rødhuderne ved Atabaska og Churchill, der ellers pleiede at aflevere deres Skind til Hudsonsbugt-Selskabet. Før vi omtale de Feider, der af den Grund udbrød med dette mægtige Selskab, der

saaledes saae sin Virksomhed alvorligt truet af Kanadierne, ville vi kortelig berøre dets tidligere Historie.

Selskabet blev grundlagt i 1670 af Prinds Rupert og nogle andre indflydelsesrige Mænd og fik af Kongen ikke blot udelukkende Handelsret i Hudsonsbugtlandene, men hele dette mægtige Gebeet blev endogsaa tilkjendt dem som bestandig Eiendom. Selskabet opførte strax nogle Forter ved Bredden af Hudsonsbugten og aabnede en meget fordeelagtig Handel med de Indfødte, der uforstyrret vedvarede indtil 1766, da de fik farlige Konkurrenter i de kanadiske Pelshandlere.

Trods de fordeelagtige Operationer, eller rettere fordi Monopolet skaffede det en bekvem og magelig Indtægt, dreves Forretningerne temmelig søvnigt. Istedetfor at opsøge Indianerne i det Indre og saaledes lette Samkvemmet ved en stedse livligere Tuskhandel, ventede man roligt paa, at Indianerne selv skulde bringe deres Jagtudbytte til Hudsonsbugten. Efter at have bestaaet i 80 Aar besad Selskabet ikke mere end 4 smaa Forter ved Kysten, og først, da Kanadierne alvorligt truede dets Handel, besluttede man at rykke ind i Landet og anlagde da et Fort ved den østlige Bred af Sturgeon-Lake, 53° 56 N. B. (1774). Ligesaa Lidt var der af Selskabet bleven gjort for Geographiens Fremskridt, naar vi undtage en eneste Opdagelsesreise til Kobberminefloden, der under Anførsel af den modige Hearne (1770) foretoges paa dettes Foranstaltning.

Imidlertid laae de kanadiske Pelshandlere uafladeligt i indbyrdes Strid og tilføiede hverandre stor Skade; derved gjorde de sig foragtede og forhadte af Indianerne, der fattede den Beslutning ganske at udrydde dem. Til Lykke for de Hvide udbrød der paa samme Tid en frygtelig Koppeepidemi blandt Rødhuderne, der bukkede under i Hundredviis. Overalt saae man deres Lig ligge som Bytte for Ulvene og Hundene, og de Overlevende vare for svage og modløse til at foretage sig noget Betydeligt mod de Fremmede. Disse indsaae nu Nødvendigheden af at sammensmelte deres Interesser og ved fælleds Virken at befordre den Enkeltes Fordeel. I 1783

traadte de derfor sammen i et Selskab, som fik Navn af Nordvest-Kompagni, der i Begyndelsen bestod af 16, siden af 20 Medlemmer, af hvilke nogle boede i Kanada, andre vare fordeelte paa de forskjellige Stationer inde i Landet.

Hele Forretningen fik nu et storartet Opsving; medens den Ene før havde været den Anden til Hinder, arbeidede de nu Alle med forenede Kræfter paa at skade Hudsonsbugt-Selskabet saa meget som muligt. Imedens dette endnu gned sig Søvnen af Øinene, vare Nordvest-Kompagniets Agenter i uafladelig Bevægelse; de gjennemstreifede Skovene, Bjergene og Søerne og anlagde nye Handelspladser paa passende Steder. Den berømteste af disse Mænd, Alexander Mackenzie, naaede 1789 Mundingen af den store, efter ham opkaldte Flod og saae Hvidfiskene tumle sig i Ishavet. Paa en anden Reise overskred han Klippebjergene og fulgte Løbet af den hidtil ubekjendte Fraser-Flod, lige til dens Udløb i Georgia-Bugten.

En Tidlang beherskede nu det kraftige Nordvest-Kompagni hele Fastlandet fra de kanadiske Søer indtil Klippebjergene, og i Aaret 1806 overskred det endogsaa denne mægtige Skillevæg og grundede Forter ved Kolumbias nordlige Biflоder. Nordpaa strakte det sig langt ind i Hudsonsbugt-Selskabets Gebeet; dette begyndte nu ogsaa paa sin Side at optræde mere energisk, skød sine Poster videre frem i det Indre og anlagde 1812 en Koloni ved Red River, der var en slem Torn i Øiet for Nordvest-Kompagniet. Men en Magt som dette, der havde 50 Agenter, 70 Tolke og 1120 Voyageurer i sin Tjeneste, og hvis Fuldmægtige paa de aarlige Sammenkomster i Fort William optraadte med gamle Baroners Stolthed og Pragt, var aldeles ikke tilbøielig til at finde sig i en saadan Fornærmelse, og saaledes udbrød der da efter mange Rivninger og enkelte Voldsgjerninger en formelig Krig, der efter to Aars Forløb ledte til Fordrivelsen af Kolonisterne ved Red-River og til Gouvernørens Drab. Dette skete i 1816 og er kun en Episode i den blodige Feide, der indtil 1821 rasede mellem de to mægtige Selskaber. Hvis man skulde undre sig ved i vor Tid og blandt Landsmænd og Undersaatter af samme Stat at see Middelalderens Næveret

opstaae igjen, saa maa man tage i Betragtning, at de europæiske Love dengang ikke kunde gjøre sig gjældende i de amerikanske Skove, at Handelsrivalitet er en fuldkommen tilstrækkelig Bevæggrund til at fremkalde alle Hadets og Hævngjerrighedens Lidenskaber, og at den, som tilbringer sit halve Liv blandt Indianere, ved deres Exempel saa meget lettere kan lade sig forlede til barbarisk Selvhjælp.

For Rødhuderne havde disse Stridigheder de sørgeligste Følger; thi for at forøge Antallet af deres Tilhængere benyttede begge Selskaber sig af Brændevinen, hvis Tillokkelser ingen Indianer endnu har kunnet modstaae, og ved hvis Nydelse de ødelagdes baade i physisk og moralsk Henseende. I hele Atabaskas og Saskatchevans Flodgebeet herskede Uorden og Blodsudgydelse. Den allerede tidligere ved Sygdomme sammensmeltede Befolkning svandt mere og mere ind, og, skulde den vanvittige Kamp mellem de to Rivaler vare længer ved, maatte man befrygte, at de fleste og vigtigste Indianerstammer snart fuldstændigt vilde blive udryddede. Tillige stod det meget slet med de krigførende Parters Finantser: Jagtens Udbytte forringedes med hvert Aar, Konkurrencen forøgede Omkostningerne, og saaledes blev Hudsonsbugt-Selskabet, der tidligere havde kunnet give et Actieudbytte af 30—25 pCt., fra 1808—1814 sat ud af Stand til at udbetale en eneste Skilling.

Under saadanne sørgelige Omstændigheder besluttede man sig endelig til et Skridt, som man skulde have gjort strax, og hvorved man vilde have sparet baade Penge og Blod. Der blev sluttet Fred, og de, der saalænge havde været forbittrede Fjender, traadte i 1821 sammen under Navn af Hudsonsbugt-Selskabet; dette erholdt af Parlamentet udelukkende Handelsret i samtlige Lande fra Labrador til det stille Hav og fra den røde Flod til Ishavet (Hudsons Bay og Nord-West Territory).

De gavnlige Følger af denne Sammensmeltning lode ikke længe vente paa sig; thi allerede efter nogle Aar var det nye

Selskab istand til at betale en halvaarlig Dividende af 5 pCt., og har kunnet vedblive dermed lige til den Dag idag.

Efter det trykkede Register for 1847 bestod Selskabet dengang af 239 Aktionærer med en Kapital af 400,000 Pund. Gouvernøren, Vice-Gouvernøren og en Komitee af 7 Medlemmer danne Direktionen i London og vælges af alle de Aktionærer, der besidde Aktier for 900 Pund. Ethvert Medlem af Bestyrelsen maa idetmindste eie for 1800 Pund Aktier. Den aarlige Indtægt deles i 100 Dele, hvoraf de 60 tilfalde Aktionærerne, de 40 Selskabets Agenter; dette træder istedetfor faste Indtægter. Denne Indretning bevirker, at Enhver med alle sine Kræfter stræber efter at befordre det Heles Interesse. Der findes 25 Chief-factors og 28 Chief-traders. De 40 Procent, der tilfalde dem, deles igjen i 85 Dele, hvoraf hver Chief-factor faaer 2, hver Chief-trader 1; de resterende 7 Dele benyttes til Pensioner. Chief-factors have Overopsynet i de forskjellige Hovedstationer eller Forter; Chief-traders lede Forretningerne med Indianerne. Under dem staae en Mængde Medhjælpere, der faae en fast Gage af 20—100 Pund, og da Chief-traders og -factors vælges blandt dem, Generalgouvernøren atter blandt disse, saa stræber ogsaa her Enhver at udmærke sig efter Evne.

Ved hver Handelspost kunne fire Chief-factors danne en Domstol, hvem Magten tilkommer at dømme og suspendere den Medhjælper, der har overtraadt Lovene.

Hvert Aar kunne tre Chief-factors og to Chief-traders faae et Aars Orlov. Enhver, der overvintrer tre Aar i Rad i Selskabets Tjeneste, kan, naar han søger sin Afsked, gjøre Fordring paa sin fulde Andeel for et heelt Aar, og paa Halvdelen i de fire næste Aar. Overvintrer Nogen i 5 Aar, saa tilkommer ham det Halve i Løbet af 6 Aar. Døer han i Mellemtiden, da nyder hans Familie samme Indtægt i samme Tid.

I 1837 besad Selskabet 136 Handelsstationer eller Forter; disse ere ikke Andet end forskandsede Magasiner og Hytter, der ere stærke nok til at afslaae et Angreb af Indianerne. Blandt de

Stammer, med hvilke man allerede i længere Tid har staaet i fredeligt Forhold, og paa hvis Troskab man kan stole, behoves ingen Forsigtighed; denne anvendes kun i de nyanlagte affsides Forter. Disse findes spredte over hele Jagtgebetet og ligge altid ved en Flod eller Sø, deels for den lettere Transports, deels for Fiskeriets Skyld.

I Regelen har Selskabet 1200 Voyageurs i sin Tjeneste tilligemed en Mængde indianske Baadsmænd, der lønnes for hver enkelt Reise. Men her maa man ikke glemme, at hele den indianske Befolkning (140000—160000), der jager Pelsdyrene, kan betragtes som staaende i Selskabets Tjeneste.

Selskabets Indflydelse paa disse kan ikke kaldes andet end velsignelsesrig. Indianerne ere Børn og behandles som saadanne, med Godhed, men tillige med fast Bestemthed. Brændeviin hører nu til de forbudne Handelsvarer. Saavel af Menneskelighed som for Handelens Skyld opbyder Selskabet Alt for efterhaanden at vinde dem for Civilisationen; dette opnaaes ved at vinde deres Tillid, deels ved den ubrødeligste Ordholdenhed, deels ved at hjælpe dem i Nøden. Det er denne moralske Overvægt i Forbindelse med Indianernes Beundring for Europæernes overlegne Kundskaber og Dygtighed, der er Hovedgrunden til den Ærbødighed, med hvilken de begegne Selskabets Agenter; herved forklares ogsaa, hvorledes en Haandfuld hvide Mænd, spredte over en uhyre Landstrækning og omgivne af barbariske Horder, i Tryghed kunne lede en i det mindste hundrede Gange stærkere Befolkning.

Indianerne have vænnet sig til en Mængde Fornødenheder, som de før ikke kjendte, og ere derved blevne end mere afhængige af de Hvide. Nordindianeren er nu ikke længer den frie Mand, der uden Hjælp forstod at forfærdige de nødvendige Vaaben og Redskaber; uden Riffel og Medestang, uden Jernvarer, Klæde og uldne Tæpper kan han ikke komme nogen Vei, og den Stamme, der ikke tages under Armene af Selskabet, vilde nødvendigviis gaae tilgrunde.

Pelsværket, der i Aarets Løb samles i de forskjellige Stationer, føres i den korte Sommertid paa den beskrevne besvær-

lige Maade til York- eller Moose-Factory ved Hudsonsbugten, til Montreal eller til Fort Vancouver ved Oregon; derfra indskibes det til London, sædvanligt i Selskabets egne Skibe.

Transporten fra de fjernere Poster i det Indre varer ofte i flere Aar; thi Reisen gaaer kun langsomt for sig, og saasnart den lange Vinter begynder, standser naturligviis alt Samkvem. Endnu længere Tid ere de europæiske Manufaktur-Varer underveis til det Indre, thi her gaaer Veien op mod Strømmen, og saaledes maa Selskabet ofte vente 5—7 Aar, inden det faaer Betaling for sine Varer; de vigtigste af disse ere brogede Bomuldstøier, Silketørklæder, Glasperler og andre Prydelser, Tobak. Det maa man lade det, at det forstaaer at skaffe sig gode Renter; saaledes kan til Exempel anføres, at en Sølvræv af 20—30 Punds Værdi ved Mackenzieflodens Munding kan kjøbes for en Jernkjedel, der maaskee neppe er 7 Shilling værd.

I England indføres aarlig for 150000 til 200000 Pund. Selskabet staaer ogsaa i Forbindelse med det russiske Pelskompagni og har ogsaa nogen direkte Handel med China, men dets vigtigste Marked er uimodsigeligt London, hvor det i 1844 solgte 433,398 Skind for 173,936 Pund og 17 Shilling. Der holdes aarligt flere Auktioner i Kompagniets Lokale (Hudsonsbay House); her følger et Par af dets Kataloger:

I Marts 1848 solgtes ved offentlig Auktion:

5,780 Flododdere, 4,580 Pekaner (kanadisk Maar), 900 Sølvræve, 18,100 røde og hvide Ræve, 2,566 sorte Bjørne, 536 brune, grønne og hvide Bjørne, 30,100 Losser, 9,800 Ulve, 680 Jerve, 121,000 Maarer, 24,000 Minxer (Mustela vison) og nogle andre.

Den 30te August samme Aar solgtes:

21,349 Bævere, 803 Flododdere, 150 Robber, 744 Pekaner, 1,344 Ræve, 2,997 Bjørne, 29,785 Maarer, 14,103 Minxer, 18,553 Bæverrotter, 1,551 Svaneskind, 1,015 Losser, 632 Katte, 1,494 Ulve, 228 Jerve, 2,090 Vadskebjørne og 2,884 Raadyrskind.

Skjøndt Selskabet i det Hele gjør temmelig gode Forretninger, saa lider det dog ogsaa mangengang betydelige Tab, da Priserne i Pelshandelen ere underkastede betydelige og pludselige Forandringer. Intet har dog foraarsaget det større Tab end Silkehatte-Fabrikationen; thi ved den er det før almindelig brugte Kastor næsten ganske bleven fortrængt. I 1839 blev der saaledes solgt 55,486 Bæverskind à 27 Shilling 6 Pence Stykket for 76,312; i Aaret 1846 indbragte 45,389 Skind ikke mere end 7,856 Pund, da Prisen ved Silkens Konkurrence var falden til den usle Sum af 3 Shilling 5 Pence pr. Styk. Et saadant Tab af henved 600,000 Daler har naturligviis maattet være føleligt. Udsigterne for Fremtiden ere desuden aldeles ikke tilfredsstillende, og tunge Uveirsskyer true fra flere Sider. I en lille Koloni, som anlagdes ved Red river, har Selskabet nemlig næret en Slange ved sin Barm, der truer med at fordærve hele dets Handel. Befolkningen i denne Koloni (6000) bestaaer især af Kreoler, Børn af Indianerinder og udtjente Voyageurer, der istedetfor Pension have faaet et Stykke Jord i Eie. Da Kolonien kun finder liden Afsætning mod Nord for sine Produkter, saa have mange af Indbyggerne grebet til Pelshandelen, og Selskabet har ikke kunnet hindre det. De forenede Staters Naboskab samt det nære Slægtskab med Indianer-Stammerne heelt ned til Portage la Loche giver dem god Leilighed til at lægge Beslag paa en stor Mængde af de værdifuldeste Skind, ligesom ogsaa intet Forbud er istand til at hindre Brændevinen i ad denne Vei at trænge dybt ind i det Indre. Da i Vinteren 1848 en Kreol blev stævnet for Koloniens Domstol for Overtrædelse af Selskabets Privilegium, samlede der sig 500 bevæbnede unge Mænd, og Dommeren maatte holde sig skjult. Kreolerne troe, at den Eiendomsret paa Landet, der tilkommer dem fra Mødrenefide, har større Vægt end Kompagniets. Saameget er i alt Fald vist, at Tilstedelsen af uafhængige Pelshandlere vil hidføre de Indfødtes Ødelæggelse; saavel i de forenede Stater som i Kanada har Naboskabet med Nybyggerne overalt

havt deres Undergang til Følge, og det Eneste, der har sat Grændser for denne, er Udryddelsen af Pelsdyrene, hvorved Midlet til at skaffe sig Brændeviin er blevet dem berøvet.

Ogsaa i England har Selskabet mange Modstandere; man bebreider det, at det forhindrer Opdyrkelsen af de frugtbare Prairier ved Saskatchevan og af Skovegnen ved Athabaska, der egner sig fortrinlig til Agerbrug og navnlig til Kvægavl, og da dets Privilegier ophøre om nogle Aar, saa har der allerede nu hævet sig vægtige Stemmer mod dets Vedbliven, idetmindste efter de nuværende Love. Eiendomsretten til Landene om Hudsonsbugten kan man ikke bestride det, da deres Rettigheder ere fuldgyldige efter de engelske Love, og de mineralske Skatte i disse for Agerdyrkningen ubrugelige Lande ville sikkerlig fuldkomment holde det skadesløst for Tabet af hele Pelshandelen.

Et Blik paa Kortet viser os, at den største Deel af det umaadelige Land, der staaer under Hudsonsbugt-Selskabet, danner en Lavslette, der skraaner ned mod Nord og Øst. I Vest begrændset af Klippebjergene, i Syd af den Landryg, der strækker sig fra Labrador til denne høie Bjergkjede og adskiller Saskatchevans Flodgebeet fra Missouri's og Missisippi's, omfatter det et Fladerum af idetmindste 100,000 Kvadratmile. I det Hele har Landet en jævn eller bølgeformig Overflade, der gjennemskjæres af lave, uregelmæssigt spredte Fjeldrygge. Over hele Landet udbreder der sig et vildt Net af Floder og Søer, om hvilke det ofte er vanskeligt at afgjøre, om de udgyde sig i Ishavet eller Hudsonsbugten, idet nemlig Strømretningen er afhængig af den forskjellige Vandstand. Naar denne f. Ex. er høi i Fredsfloden, saa løber denne ud i Athabaska; under sædvanlig Vandstand derimod flyder den under Navn af Slavefloden ud i den store Slavesø; denne Rigdom paa Vand saavelsom Landets ringe Fald vilde i høi Grad være fordeelagtig for Skibsfarten, hvis ikke Vinteren var saa lang, og hvis ikke de mange Strømsteder og Vand-

fald virkede hindrende. De klimatiske Forhold ere paa Grund af Jordbundens Beskaffenhed næsten af samme Art som i Siberien; ja i det Hele er Vinterkulden maaskee endog strengere end der; thi intetsteds gaaer Tundra'en længere mod Syd end i Labrador og ved Hudsonsbugten. Selv i Saskatchevans Flodgebeet, der ligger under samme Brede som England, frembringe de kolde Polarvinde ofte en vedholdende Kulde af ÷ 35°, og skjøndt Sommeren ofte har tropisk Hede, saa forekommer der alligevel i denne Aarstid hyppig Nattefrost.

Hvad Landets Udseende i det Hele angaaer, henvise vi til det første Kapitel; i Labrador saavelsom i Ny-Wales frembyder Naturen intet Andet end nøgne Tundra'er og mørke Naaleskove, uoverskuelige Moradser og bratte Fjeldmasser. Med Undtagelse af et lille Distrikt ved Red-Rivers Udløb i Vinipeg og nogle høist ubetydelige Forsøg ved de forskjellige Stationer drives der aldeles intet Agerbrug i hele Gebetet; deels er dette efter Lovene forbudt, deels tillades det Ingen at nedsætte sig som Kolonist. Ligesaa lidt er det tilladt at anlægge Bjergværker. Kompagniet er udelukkende et Pelsværkselskab; de eneste Produkter, som af det bringes paa Markedet og have Værdi i deres Øine, ere Pelse, og kun for at samle disse, lader det Floderne og Søerne beseile og anlægger det Handelsposter.

Til de kostbareste Pelsdyr i Hudsonsbugt-Landene hører den sorte Bjørn (Ursus americanus), der som bekjendt hverken forefindes i Asien eller i Europa. Den er en af de mindste af sin Slægt, men dens fine, glindsende og langhaarede Pels giver den en Rang i Handelen, som ingen af dens Brødre i den gamle og nye Verden har naaet. Paa hver Side af dens lange Snude findes der en guulbruun Plet, forresten er den sort overalt. Den beboer Skovregionen og lever især af Frugter, Bær, Nødder, Fugle, Æg og Honning. Kun naar den er meget sulten, angriber den andre Pattedyr; Mennesket har Intet af den at frygte, uden naar den angribes. Om Sommeren er det vanskeligt at komme den paa Skud; thi den er meget sky og klattrer med stor Hurtighed op i

Træerne eller op ad Klipperne. Men just denne Forsigtighed er undertiden dens Fordærv: ved ringeste Larm reiser den sig paa Bagbenene for at see ud over Buskene, bag hvilke den har skjult sig, og bliver da let opdaget og skudt. Om Vinteren maa den oftere bide i Græsset, thi da røbes den af Sporene i Sneen; paa den Tid er Pelsen i sin største Glands, og dens Fidt meest velsmagende. Med vidunderlig Dygtighed forstaae Indianerne at opspore dens Fært; før de flaae Pelsen af den, bede de deres „Bedstemoder", som de kalde den, tusinde Gange om Forladelse for den Frihed, de tage sig.

Af ringere Værdi er Pelsen af den brune Bjørn (Ursus arktos). Om den er identisk med den europæiske, er endnu ikke afgjort; i hvert Tilfælde staae begge hinanden meget nær. Om Sommeren vandrer den til Polarhavets Kyst; den lever mere af Kjød end den sorte Bjørn. Naar den pines af Sult, siger man, at den angriber Mennesker; alle de, som Richardson traf paa, flygtede ved Synet af ham saa hurtigt, de kunde. Den graae Bjørn (Ursus ferox) findes undertiden heelt oppe under den 61de Bredegrad i Klippebjergene; for Pelshandelen har den kun ringe Betydning; dog fortjener den at nævnes som den største, vildeste og ubændigste af sin Slægt. Den naaer den uhyre Længde af 9 Fod og er forholdsmæssig stor og bred. I Almindelighed ere Amerikas Rovdyr ikke saa store og stærke som de tilsvarende Arter i den gamle Verden: Jaguaren staaer tilbage for Tigeren, Kuguaren for Løven; men en Bjørn som denne vil man forgjæves lede efter i Afrika, Asien og Europa, hvorfor ogsaa Amerikaneren med Stolthed anfører sin Grisly Bear, naar man foreholder ham, at hans Fødeland ikke formaaer at fremvise en saadan Fylde af Kraft og Vildhed som den østlige Halvkugle.

Vadskebjørnen eller Rakoon (Procyon lotor) hører ogsaa til de paa hele Saalen trædende Bjørne, og lever ogsaa baade af Planter og Dyr, men er meget mindre og har en temmelig lang Hale. Dens Pels er oftest graabruun, Snuden er hvid; en bruun Stribe løber fra Snudespidsen op ad Panden; Halen er bruun med hvide Ringe. Rakoon'en er elegant af Form,

let i sine Bevægelser og let at tæmme; de muntre Øine og den tilspidsede Snude give dens Ansigt et Udtryk af Fiffighed. Den har den mærkelige Vane at dyppe sin Føde i Vand; ellers stemmer den i Levemaade meget overeens med Grævlingen. Den forekommer i hele det middelvarme Nordamerika indtil 56°, altsaa ogsaa i Hudsonsbugt-Landene, skjøndt den er hyppigere i Kanada og de forenede Stater. Trods den høie Indførselstold søges dens Pels fortrinsviis i Rusland; i Aaret 1841 indførtes der 111,316 Skind i Petersborg, og i Leipzig laa der endnu et Forraad af 550,000, der sandsynligviis vare bestemte til at indsmugles over Grændsen.

Jerven (Gulo luscus) findes ogsaa i Amerika, hvor den af Englænderne kaldes Volverine. Det er tvivlsomt, om den er af samme Art som den europæiske; denne Tvivl gjælder overhovedet alle de Dyr, der i begge Halvkugler tillægges samme Navn. Selv paa Parry-Øerne (75°) har man fundet Spor af den.

Ligesom Siberien kan prale af sin Zobel, saaledes kan Amerika være stolt af sin Ædelmaar (Mustela martes). Den findes i Mængde i Skovregionen, boer i hule Træer og større Fugles Reder og lever især af Harer, Muus og Fugle. Formedelst dens smukke og kostbare Pels ere Jægerne meget forhippede paa den; den fanges i Fælder. I England sælges den sædvanlig som Zobel.

Heller ikke Pekanen eller den nordiske Maar (Mustela canadensis) findes i Asien. I Amerika er den udbredt over hele Landet fra det atlantiske til det stille Hav, og fra Pennsylvanien til den store Slavesø. Den boer i Skovene og lever især af Muus; dog holder den især meest af det kanadiske Pindsviin (Hystrix dorsata). Dens Haar ere fine, ved Roden graae eller brune, derpaa hvidgule, i Spidsen sortebrune. Pelsen, der gaaer under Navnet woodshock, staaer ikke i nogen betydelig Anseelse. Alle Tæerne ere ved Grunden forsynede med en kort Svømmehud, og den synes af den Grund tillige at maatte kunne leve af Fisk.

Der forekomme flere Arter af Hermelin (Mustela longicaudata, Richardsonii, Cicognanii), men Selskabet sætter ikke nogen stor Priis paa deres Skind, da England forsynes med dem fra Rusland af. Et med disse beslægtet Dyr er Skunken eller Stankdyret (Mephitis americana), bekjendt eller snarere berygtet for den græsselige Stank, som det udbreder. Franskmændene have af den Grund givet det Navnet „enfant du diable". Naar det forfølges af Mennesker eller Dyr, løber det først saa hurtigt, det kan, og klattrer rask op i Træerne for at undgaae sin Fjende. Naar det ikke mere kan see nogen Udvei, saa udsprøiter det en Vædske hvis frygtelige Stank næsten gaaer ud over Grændserne for det Tænkelige. Den er ikke til at fordrive fra Klæder, der ere blevne besængte dermed; Hænder og Ansigt maa man i flere Timer derefter rive ind med Jord. „Jeg sov engang," siger Kalm, „i en Gaard, hvor et Lam var bleven slagtet; et Stankdyr sneg sig ind til Lammet, men blev forfulgt af Hundene, der bleve oversprøitede af det. Skjøndt jeg laa temmelig langt derfra, troede jeg dog, jeg skulde kvæles, og selv Køerne brølte af fuld Hals. Nogle Maaneder derefter mærkede Kokkepigen, at Kjødet i Kjælderen forsvandt og lukkede derfor alle Aabninger til for at fange Tyven. Om Natten hørte hun Støi, sneg sig ind, bevæbnet med en tyk Stok, og saae i Mørket et Dyr med funklende Øine, som hun paa Stedet slog ihjel. Da udbredte der sig pludselig en saadan Stank, at hun var nær ved at falde i Afmagt. I flere Dage maatte hun ligge tilsengs, og Alt, hvad der befandt sig i Kjælderen, maatte kastes bort. Uagtet disse slemme Egenskaber bliver Skunken dog undertiden tæmmet, men da maa først de Kjertler, der afsondre den skrækkelige Vædske, skjæres af. De Vilde spise Kjødet, der skal være velsmagende. Pelsen er grov og langhaaret med en bred, hvid Stribe langs med hver Side; Indianerne gjøre sig Tobakspunge deraf, som de bære foran paa Livet. Paa Selskabets Auktioner forekommer det slet ikke; derimod sælges ofte Pelsen af den nærbeslægtede Minx (Putorius vison), der i Levemaade nærmer sig til

Odderen, da den som denne lever af Ferskvandsmuslinger og smaa Fisk, samt svømmer og dykker godt. Skindet er ikke saa langhaaret som Ædelmaarens og har følgelig ogsaa ringere Værdi.

Den kanadiske Fiskeodder (Lutra canadensis) overtræffer den europæiske med Hensyn til Pelsens Godhed; den betales med 7—14 Daler. Den findes indtil 66° og 67°.

Ogsaa den amerikanske Ræv (Vulpes fulvus) har en mere kostbar Bælg end vor. Den er glindsende rød, Hals og Bryst ere hvide, Bugen blegrød, Fødderne og Ørene sorte. Endnu bedre er Korsræven (Vulpes fulvus decussatus), hvis Pels betales med 4—5 Guineer; dog staaer selv denne tilbage for den sorte Ræv, hvis sorte Haar ere hvide i Spidsen. Den er meget sjelden, paa hver Handelsplads fanges neppe 4—5 om Aaret; men den koster ogsaa 20—30 Guineer. Den røde Ræv beboer kun Skovregionen og opholder sig gjerne ved Bredden af Søer, hvor den jager efter Fugle, Muus og Lemminger.

Prairiræven (Vulpes cinereo-argentatus) er af ringere Værd, om ogsaa mere skatteret end den arktiske (Vulpes lagopus).

Den kanadiske Los (Felis canadensis) har en meget tyk og smuk Pels; den lever især af Haren (Lepus americanus), der igjen paa sin Side lever af Pilebark og gaaer op til Mackenzie indtil 68° N. B. Endnu nordligere, til Parry-Øerne under 75°, gaaer Isharen (Lepus glacialis). Denne lever af Polarpilen, den labradorske Theeplante og andre høinordiske Planter, opholder sig især i klippefulde Egne og graver sig om Vinteren en Hule i Sneen. Om Sommeren er den hvidgraa paa Ryggen, men om Vinteren ganske hvid med Undtagelse af de sorte Ørespidser.

Blandt alle Hudsonsbugt-Landenes Pelsdyr var Bæveren (Castor fiber) tidligere det vigtigste; hos Indianerne gjælder den endnu som Mønteenhed ved Tuskhandel. Den har en langt almindeligere Interesse paa Grund af sine mærkelige Bygninger.

Om Sommeren lever den eenlig i Huler i Jorden, som den udgraver ved Bredden af Søer og Floder; saasnart den raakolde Aarstid nærmer sig, forlader den sit Tilflugtssted og forener sig i Selskaber ofte paa flere Hundrede, for at opbygge Vinterboliger. De vælge hertil en Sø eller Flod, der er dyb nok til ikke at bundfryse; Vandet maa helst være rindende, for at lette Transporten af Materialierne. For bestandig at holde Vandet i samme Høide, opføre de først en Dæmning, forneden 10—12, foroven 2 Fod tyk, hvilken de give en krum Retning, saa at den udhvælvede Side vender mod Strømmen; dens Længde er fra 80—100 Fod. Den bestaaer af temmelig tykke Træstammer, som nedsænkes i Bunden tæt ved Siden af hinanden og sammenflettes med Grene. Mellemrummene udfyldes med Stene og Leer, og det Hele overtrækkes med et tæt og tykt Lag af samme Stof. Efter Fuldendelsen af dette Arbeide fordele de sig i Familier, der hver især opfører sin Hytte enten ved Dæmningen eller ved Randen af Vandet. De have Klokkeform og ere forinden 6—7 Fod i Gjennemsnit; Væggene bestaae ligeledes af Grene og Leer. De bestaae af to Stokværk og rage med deres største Halvdeel op over Vandet; den øverste tørre Etage tjener til Bolig, den nederste er Forraadskammer. Indgangen befinder sig under Vandet, saa at intet Rovdyr kan forstyrre dem i deres Boliger. Træerne skjæres over med de skarpe, brede Fortænder, Stammerne slæbes bort med Strømmen ved Hjælp af Forbenene; Træerne afsauges altid ovenfor Dæmningen, for at Strømmen kan komme dem til Nytte under Transporten. Arbeidet foretages kun om Natten, og saa fjernt som muligt fra Mennesker. Kun i de høinordiske Skove forekommer Bæveren endnu i tilstrækkelig stort Antal til at kunne udføre saadanne Arbeider; men selv der er den blevet sjeldnere og vilde vistnok ganske forsvinde, hvis ikke Hudsonsbugt-Selskabet sørgede for, at den i hvert Distrikt kun blev jaget hvert 4de eller 5te Aar. I Aaret 1743 blev der fra Montreal til la Rochelle udført 127,000 Bæverskind, til London gik 26,700.

For Øieblikket udgjør Udførselen neppe Tredieparten. Da Bæveren især lever af Barken af Piil, Birk og Poppel, saa gaaer den ikke ud over Skovregionen; dog naaer den ved Mackenzie en meget høi Brede.

Foruden den bløde og smukke Pels leverer den ogsaa det kostbare Bævergeil eller Castoreum, der udsondres af to Kjertler under Bugen; men det amerikanske staaer i Godhed langt tilbage for det siberiske; thi medens dette koster over 400 Daler Pundet, koster hiint i det Høieste 17 Daler. Kjødet spises af Indianerne. Mærkelige ere de store Spytkjertler; da Dyret lever af tørre Fødemidler, behøves en betydelig Mængde Spyt for at fordøie dem.

Den almindelige Bæverrotte (Ondatra zibethica) kaldes af Indianerne Bæverens yngre Broder, da den ligner denne i mange Henseender. Om Vinteren leve Bæverrotterne selskabeligt og bygge sig Hytter af forskjellig Størrelse. Deres Forstand viser sig i Valget af Byggepladsen. For at kunne være beskyttede om Vinteren og for at kunne blive i Nærheden af deres Rødder og af Vandet, uden dog at behøve at frygte for Oversvømmelser, anlægge de deres Bopæle i Sumpe eller ved Bredden af Søer og Floder af betydelig Størrelse, men med lav Vandstand, og hvor Bunden er fuld af nærende Rødder og Rodstokke. Hvis Byggepladsen er for lav, saa bliver den forhøiet; Hytterne ere kuppelformige, deelte i flere Rum og tjene flere Familier til Opholdssted. Byggematerialet bestaaer af Siv, der nedsænkes i Bunden, derpaa regelmæssigt sammenflettes og overstryges med Leer. Denne 3– 4 Tommer tykke Væg bedækkes atter med et 8 Tommer tykt Sivlag uden Leer. Undertiden staae Hytterne saa tæt og talrigt, at man kunde sammenligne dem med Landsbyer. Om Vinteren ligge de dybt begravne i Sneen; alligevel falde Dyrene ikke i Dvale, men udgrave Gange under Sneen hen til Vandet, hvor de altsaa kunne komme til Rødderne, selv naar Alt er bedækket med Snee og Iis. Her leve de i fuldkommen Ro og Tryghed; thi Maaren og Minxen skye Vandet for meget til, at de skulde efterstræbe dem, og Flododderen er for tyk til at trænge ind i

deres Gange. Men saasnart Sneen smelter, og Hytternes Gavle komme tilsyne, komme Jægerne til, omstyrte Bygningerne og dræbe Dyrene. Den brune, af Moskus lugtende Bælg koster vel kun 9 Pence; men Mængden giver den Betydning, da der aarlig indføres en halv Million Skind i England, hvor de benyttes til Hatte. Man behøver ikke at frygte for, at Bæverrotten skal blive udryddet; thi den forekommer ved hvert Morads eller Sø med græsgroede Bredder heelt op til Polarhavet, og Hunnen kaster tre Gange om Aaret 6 Unger. Bæverrotten bliver noget større end vor sorte Rotte; dog ligner den mere Vandrotten, skjøndt Halen og Poterne have en anden Form. Halen er lang, sammentrykket fra Siden og jævnt tilspidset.

Tre og tyvende Kapitel.

Kutchin-Indianerne.

Ved Mackenziefloden nedre Løb, Vest for den store Bjørnesø, ved Peel-Floden og Jukons øvre Løb boe Loucheux- eller Kutchinindianerne.

Deres Sprog er grundforskjelligt fra alle de andre nordamerikanske Folkeslags; ogsaa i mange af deres Skikke og Sæder adskille de sig fra de øvrige Indianere, der leve Vesten for Klippebjergene, saa at de fortjene en særskilt Omtale, trods deres ringe Antal og det forholdsviis ringe Gebeet, de beboe.

Mændene skulle i det Hele være af europæisk Middelstørrelse, have regelmæssige Træk og en lysere Hudfarve end de andre røde Indianere. De ere i det Hele en smuk Race, og man kan mellem dem finde Kvinder, der kunne gaae for Skjønheder selv i en Europæers Øine. Kvinderne tattovere sig paa Hagen og bemale deres Ansigt med sort Farve; Mændene derimod anvende ved festlige Leiligheder Sort og Rødt,

og bære derfor stedse en lille Sæk med rødt Okker og Graphit om Halsen. Sædvanlig omgives Øinene med en sort Kreds; en Streg af samme Farve gaaer ned ad Næseryggen; en Mængde smalle røde Streger løbe paa tvers ad Panden mellem Tindingerne, og Hagen er sort- og rødstribet.

Deres Klædedragt bestaaer af Skind af Rensdyrkalve, der ligesom hos Hare- og Hunderibbeens-Indianerne garves med Haarene paa; i Form og Snit ligner den Eskimoernes. Om Vinteren bære de en Underskjorte af Hareskind samt dobbelte Rensdyrbeenklæder; Skoene gaae i Eet med disse. Intet Nabofolk anvender saa megen Omhu for sin Pynt. Et bredt, med Glasperler tæt besat Baand med talrige Kvaster, prydet med farvede Pindsvinepinde og sølvglindsende Oleasterfrugter (Elæagnus argentea), bæres om Livet. Paa Panden bæres et Diadem af Glasperler, Sømmene paa Beenklæderne dækkes af Glasperler, og paa Armene og Benene bæres Ringe af samme Stof; kort sagt, overalt, hvor det kun er muligt, anbringes Glasperler, idetmindste af de mere Velhavende. Ifølge denne lidenskabelige Forkjærlighed for Glasperler vurderes alle Gjenstande efter den Mængde af disse, som kan kjøbes for dem, og der tælles efter Perler, ligesom Afrikanerne tælle efter Kovries. Hudsonsbugt-Selskabet derimod tæller efter Bæverskind, og saaledes hedder det da, at man idetmindste maa besidde Glasperler for et Beløb af 200 Bæverskind for at kunne blive Høvding blandt Kutchinerne. Størst Værdi har en stor, hvid Emailperle, der kun bliver fabrikeret i Italien, og som neppe kan leveres i tilstrækkelig Mængde.

En anden meget søgt Artikel danne de store ribbede Dentalier eller Tandmuslinger, der i stor Mængde findes i det stille Hav ved Dronning Charlottes Øer, og som ved Tuskhandel fra Haand til Haand tilsidst naae til Mackenzie. De tjene ligeledes til Prydelse, især for Flinterne.

Den i Europa forlængst afskaffede Haarpidsk staaer hos dette Folk endnu i høieste Flor. Det lange Haar bindes sammen bagtil og indsmøres fra Barnsbeen af med Fidt og Duun af Gjæs og Ænder, til det endelig ved den ofte gjen-

tagne Proces svulmer op til en uhyre Tykkelse og naaer et Gjennemsnit ligesaa stort som Halsen. Vægten af den ophobede Masse af Haar, Smuds og Pynt, hvortil blandt Andet ogsaa Ørnens Halefjedre høre, er saa stor, at den ofte tvinger Manden til at holde Ryggen krum. Dog synes dens Dage ogsaa her snart at være talte; Hr. Murray, der tilbragte flere Aar hos dette Folk som Handelsagent, fik saa stor Indflydelse paa en ung og anseet Høvding, at han trods hele sin Families Modstand endelig lod sig bevæge til at skille sig af med sin smudsige Haarpidsk, et Exempel, der strax efterfulgtes af alle hans Tilhængere, og som rimeligviis snart vil rive hele Nationen med sig.

De Fornemme leve i Fleerkoneri, medens den udygtige Jæger, der ikke besidder Glasperler og ikke har Midler til at skaffe sig nogle, maa leve som Pebersvend. Om Vinteren forrettes alt Arbeide af Kvinderne: de maae samle Brænde, hente Vand og i det Hele udføre alt det grovere Arbeide; dog have de Intet med Kjøkkenet at gjøre, men tør heller ikke spise, før Mændene ere mættede. Om Sommeren arbeide de kun Lidt og beskjæftige sig næsten alene med at tørre Kjød og Fisk. Baadene roes kun af Mændene, medens Konerne sidde bekvemt som Passagerer; ja Mændene drive endogsaa Høfligheden saa vidt — hvad der næsten er exempelløst blandt Rødhuderne — at de bære Kvinderne i Land, for at de ikke skulle faae vaade Fødder.

Mødrene bære deres Børn paa Ryggen i en Slags Stol af Birketræ. Børnenes Fødder indsvøbes og sammensnøres for at forhindre deres Væxt, da smaa Fødder ansees for en stor Skjønhed; paa Grund af denne besynderlige Vold paa Naturen ere korte og kluntede Fødder almindelige for hele Folket, og dette gjælder ikke blot Pigerne, men ogsaa Drengene.

Det er forresten et muntert, lystigt Folk, som elsker Sang og Dands og som i disse Kunster har bragt det videre end de øvrige Indianere. Desuden ere athletiske Lege, Væddeløb, Bryden deres Hovedforlystelser. I hele Verden gives intet saa meget talende Folk. Ved Ankomsten i Faktoriet eller Han-

delsstationen holder Enhver af dem en alenlang Tale, og da Etiketten forbyder at afbryde Taleren, saa var sikkerlig Opholdet ved Jukon en fortræffelig Taalmodighedsskole for Hr. Murray.

Ogsaa hos dette Folk hersker Schamanismen, og de Bedragere, der gjøre sig til af Herredømmet over de onde Aander, forstaae fortræffeligt at bruge Troen paa deres Magt til egen Fordeel.

Kutchin-Indianerne roses som det eneste amerikanske Folk, der aldrig har plettet sig med Europæeres Blod, men alligevel leve de i bestandigt indbyrdes Fjendskab. Ved disse Feider er i de sidste 20 Aar den halve Befolkning ved Jukon bleven bortrevet. De Herrer Dease, Bell og Andre, som residerede i Fort Gode Hoop og ved Peelfloden, have stedse ved Overtalelser og Foræringer søgt at tilveiebringe Fred, men altid kun med forbigaaende Held, da Schamanernes Kunster og Fordringsfuldhed altid paany opfriske Fjendskabet. I bestandig Frygt for fjendtligt Overfald vove de kun at jage eller reise i store Hobe, og den evige Mistillid gjør Sit til at forbittre en Tilværelse, der allerede paa Grund af den barske Natur ikke hører til de meest nydelsesrige.

Ogsaa med Eskimoerne leve de i bestandig Feide og lægge dette Folk mangen forrædersk Daad til Last, der sikkert med samme Ret kan bebreides dem selv. Saaledes mødte engang to Partier, Eskimoer og Kutchiner, hinanden paa Jagten; da de begge omtrent vare lige stærke, saa leirede de sig fredeligt ved Bredden af en Flod i kort Afstand fra hinanden. Der blev vexlet Høfligheder, indtil endelig de Unge reiste sig til Dands. Midt under Jubelen trække Eskimoerne deres lange Knive, som de pleie at bære i deres Ærmer, og støde dem forræderisk deres Meddandsere i Brystet. En almindelig Kamp udspandt sig, i hvilken dog Kutchinerne seirede, navnlig ved Hjælp af deres Skydevaaben.

Om Sommeren tørre Kutchinerne ved Jukon Fisk af Laxeslægten til Vinterføde; de fange dem ved Hjælp af Pæle-dæmninger, om opføres tvers over de mindre Floder og smal-

lere Søer; de aabne Steder tilstoppes derpaa med Vidiekviste. Elsdyret fanges i Faldgruber, og om Foraaret gaae Indianerne til Bjergene, for at jage Rensdyret og samle Forraad af tørret Kjød. Paa de høie og aabne Enge, hvor disse Dyr græsse, lægge Kutchinerne storartede Fælder. To næsten en Miil lange Rader af Pæle rammes ned i Jorden i Form af et romersk Femtal; ved stærke Tverstænger forbindes de med hinanden til en uigjennemtrængelig Hæk. Ved den lukkede Ende anbringes spidse Pæle, med Spidsen rettede imod Indgangen; paa disse spiddes de fortvivlede Dyr, der jages ind i Fælden af Indianerne. Træet til disse Byggeværker hidslæbes møisommeligt fra de fjerne Skovegne. Nogle af dem ere vist over hundrede Aar gamle. De ere de Familiers eller Stammers Arvegods, af hvilke de oprindelig ere opførte. Ogsaa hos Ketschetnæerne ved Kobberfloden (i det russiske Amerika) findes lignende Fælder, der bære Vidne om en hos vilde Folk sjeldent forekommende Samvirken til almeennyttige Øiemeed.

Tidligere jagede Kutchinerne kun med Bue og Pile, med Kniv og Spyd; men siden Anlæget af nogle Handelsposter i deres Land have de lært Brugen af Ildvaaben. De blandt dem, der endnu ikke ere komne i Besiddelse af en Jagtflint, bære idetmindste Krudt og Bly om med sig og faae derfor deres Andeel af det dræbte Vildt. Det Samme finder ogsaa Sted hos Hunderibbeens-Indianerne. Men trods Fælder og Ildvaaben maae Kutchinerne, ligesom alle Folk, der udelukkende leve af Jagt og Fiskeri, ikke sjeldent lide Sult; thi Aaret er langt, Appetiten stor, og midt i Overfloden glemme de altfor let Omsorgen for den kommende Vinter. Saasnart derfor Vildtet bliver sjeldent, saa forstødes de Gamle uden Barmhjertighed og gives til Priis for Hungerdøden.

For at forbedre Tilstanden hos de nordlige Indianerstammer, har man forsøgt at faae dem til at tæmme Rensdyret. Men forgjæves! Af Overtro sætte de sig imod enhver ny Skik; de frygte for, at Dyrene aldeles ville forlade Landet, naar nogle af dem bleve fangne. „Hvorfor skulde vi," sige de,

„som Slaver følge en Hjord af tamme Dyr, da Skoven og Steppen giver os Elgen, Renen og Moskusoxen i Overflod, og vore Floder og Søer ere opfyldte med Fisk, hvis Fangst ikke koster os nogen Møie?“

Enhver Familie besidder et Telt eller en Hytte af Dyreskind, der om Sommeren, medens man streifer om paa Jagten, kun sjelden anvendes. Om Vinteren opslaaer man sædvanlig Leiren i en Granskov. Efterat Sneen er skuffet tilside, udbredes Skindene over bøielige Pilestænger, der nedstikkes i Jorden i Kreds og sammenbindes foroven, hvor Røghullet befinder sig. Hytten faaer derved en lignende Halvkugleform, som de eskimoiske Sneehytter og som Tschuktschernes Jurter ved Anadyr, medens Chepevayernes Hytter ved deres stive Stænger mere have Form af Sukkertoppe. Udenfra kastes Sneen halvt opad Hytten, der indvendig udfores med Grankviste, for at undgaae Berørelsen af den kolde Væg. Indgangen er behængt med dobbelte Dyreskind, under hvilke man kryber ind og ud; og endskjøndt Hytten hverken kan gjøre Fordring paa Elegance eller Rummelighed, saa er den dog hyggelig og varm, hvad der for Beboerne er Hovedsagen. Levnetsmidlerne gjemmes udenfor under Sneen og tildækkes med Grene; for at sikkre dem mod Hundene, lægges den tunge Slæde ovenpaa.

Fire og tyvende Kapitel.

Tinné-Indianerne.

En langt større Udbredelse end Kutchinerne have Tinné-Indianerne, thi deres Gebeet omfatter et Fladerum omtrent 8 Gange saa stort som Tydskland. De vigtigste Stammer ere følgende.

Hareindianerne (Kancho-tinné) beboe Mackenzieflodens Bredder fra den store Slavesø af, og Hunderibbeens-Indianerne

(Tleingohah-tinné) Indlandet mod Øst fra Martin Lake til Kobberminefloden. I det Ydre ere de ikke til at skjelne; deres Jagtdistrikter berøre hinanden ved den nordlige Ende af Bjørnesøen, og de tale næsten det samme Sprog. De Første beboe et Distrikt, der er tæt bevoxet med Skove, hvor den amerikanske Hare findes i Mængde; deres Klæder forfærdige de af dette Dyrs Pels; de sidste ere hvad Dragt og Føde angaaer, mere henviste til Rensdyret.

Østen for disse boe Tantsawhot'erne eller Rødknivene i et smalt Landstrøg mellem Kobbermine- og den store Fiskeflod. Deres Navn have de faaet af deres Knive af Kobber. Alle tre Stammer komme paa deres Vandringer i Nærheden af Eskimoerne; men gjensidig Frygt bevirker, at der mellem dem ligger et neutralt Gebeet, der sjeldent betrædes af Jægerne.

Andre Tinné-Stammer beboe Landet ved Mississippis Mundinger og bringe deres Skind tilsalgs til Fort Churchill, hvor de fredeligt mødes med de fra Nord kommende Eskimoer. En stor Strækning øde Land ligger mellem Churchill-Tinné'erne, Rødknivene og Stammerne ved Slave- og Elgfloden, der kun beboes af enkelte Familier, der ikke have noget eget Stammenavn. Athabaska-Tinné'erne, ogsaa kaldet Chepevay'erne, beboe Landet ved Elg- og Slavefloden, saavelsom ved Hayfloden, der falder i Slavesøen.

Syd for Athabaska'erne opholde sig en Mængde Tinné'er ved Missinippi's øvre Løb, hvor de blandes med Kree'erne og i Forening med disse besøge Forterne ved Lac la Rouge og Isle à la Crosse. Ligeledes Sarsi'erne ved Saskatchevans nordlige Arm skulle høre til Tinné-Stammere.

Mellem Fredsfloden og Mackenzies vestlige Arm leve Bæverindianerne. Andre Stammer i Nærheden adskille sig mere eller mindre fra de østlige Tinné'er ved deres Sprog og Sæder og have særegne Navne — Noh'hanné-, Strong-Bows- og Bushwood-Indianerne.

Mellem Mackenzie (65° N. B.) og Klippebjergene boe Daha-Tinné'erne, som besøge Fort Normann; deres Sprog er

meget vanskeligt at forstaae. Længere nede ved Mackenzie træffer man atter et lille Folk, der kommer ned fra Bjergene for at besøge Fort Good Hope. Man kalder dem Sheep people, fordi de jage det vilde Faar paa Bjergryggene.

Til Tinné-Nationen høre ogsaa Tah-keli eller Carrier-Indianerne, der beboe Størstedelen af Ny-Kaledonien Vesten for Klippebjergene.

Alle disse Stammer og navnlig Hunderibbeens- og Hare-indianerne have regelmæssigere Ansigtstræk end Eskimoerne og besidde i det Hele alle de charakteristiske Kjendemærker, der ere eiendommelige for de sydligere Stammer, men ved deres dyriske Ureenlighed og krybende Adfærd vise de sig at staae paa et langt lavere Dannelsestrin.

Allerede Mackenzie, den første Europæer, der lærte dem at kjende, beskriver dem som et hæsligt, magert og styggt Folkefærd. Deres uformelige Been vare bedækkede med Saar, der efter hans Mening foraarsagedes af deres bestandige Sidden ved Ilden. De forekom ham i det Hele at være meget usunde, sandsynligviis som Følge af deres Ureenlighed, da de vare indsmurte med Fidt og Smuds fra Top til Taa.

Kvinderne, disse de elendigste Skabninger blandt alle de elendige Horder, der gjennemstreife Amerikas Udørkener, staae endnu lavere end Mændene med Hensyn til legemlige Fortrin og Omsorg for deres Ydre. Disse bemale dog idetmindste deres uvadskede Ansigter og pynte sig af og til ved festlige Leiligheder; Kvinderne derimod aldrig; i den Grad har slet Behandling udvisket den oprindelige, Kvinden medfødte Behage-lyst. Dog ere de Fleste tattoverede paa Hagen eller ved Mund-vigen. Hos Mændene trækker der sig to sorte eller blaae Striber fra Øret hen til Næsen; disse gjennembore ogsaa deres Næsebrusk og anbringe deri enten en Pennepose eller en til-skaaren Træsplint.

Deres Sommerklædning forfærdiges af Rensdyrlæder, der indsmøres med Olie; saalænge det er nyt, er det hvidt og blødt. Paa Overkroppen bære de en Slags Skjorte eller Bluse; Strømperne gaae fra Laaret til Ankelen, hvor de bindes

sammen i Folder; paa Fødderne bæres Mokassiner eller indianske Sko af blødt Læder. Naar Mændene gaae paa Jagt, bære de desuden et Stykke hvidt Hareskind om Hovedet; deres lange, sorte, uredte Haar hænge frit ned ad Ryggen; om Skuldrene bære de en Jagttaske, i Bæltet en Pung med Fyrtøi og Tobak; alle disse Ting ere som oftest udpyntede med Lædersnore, Pindsvinepinde og Glasperler. En paa saadan Maade udsmykket Yngling seer ikke ilde ud, naar han med elastiske Skridt vandrer hen ad Steppen, idetmindste saalænge Klæderne ere nye; men hele denne Stads, disse nye Klæder aftages aldrig, renses aldrig, og faae snart en saa ubehagelig Lugt, at den kan bemærkes i lang Frastand.

Over Skuldrene bære de et Tæppe af engelsk Arbeide, der om Natten tjener som Sovetæppe. Vinterdragten bestaaer af Rensdyrskind med Haarene paa, tilligemed en lang Kappe af samme Stof, der gaaer heelt ned til Fødderne. I den senere Tid begynder engelsk Klæde at komme i Brug. Kvindernes Klædedragt adskiller sig fra Mændenes kun derved, at Skjorten er noget længere; undertiden bære de tillige et Underskjørt, der gaaer ned til Knæene.

I det Hele gaae alle Tinnè-Nationer eens klædte; kun Stoffet er forskjelligt og retter sig efter Egnen. I Syd og Vest anvendes saaledes Elsdyr-, Ræve- og Bøffellæder, medens Hareindianerne bruge Hareskind. Men da dette er for fiint og tyndt til at kunne anvendes paa den sædvanlige Maade, skjærer man det i smalle Strimler, der derpaa snoes og flettes sammen. Intet Haandarbeide blandt Nordindianerne ligner saa meget Vævning som dette. Pelsens Tæthed og Fiinhed er saa stor, at den trods den løse Fletning i høieste Grad holder Varmen fast.

Hos intet andet nordamerikansk Folkefærd staaer Kvinden saa lavt som hos Hunderibbeens- og Hareindianerne. Man kan just ikke sige, at de behandles med Grusomhed; men de holdes af Mændene for Væsener af lavere Natur, og de synes ogsaa med fuldkommen Resignation at finde sig i denne Dom. Drengen mærker snart, at han kan behandle Søsteren efter

eget Tykke; saasnart hun kan gaae, spænder han hende for Slæden og lader hende trække sig, eller tradsker ved Siden af paa sine Sneesko, naar de følge Faderen paa Jagt. Det varer derfor ikke længe, inden han fuldkomment deler Faderens Foragt for Kvinderne. Disse maae forrette alt Arbeide og besørge Kjøkkenet. Det er dem ikke forbudt at spise sammen med deres strenge Herrer, men disse tage altid rigeligst for sig af Retterne. Men ogsaa for disse stakkels Skabninger synes der nu at ville komme bedre Dage; thi i den senere Tid begynder Europæernes Indflydelse ogsaa her at gjøre sig gjældende.

Den saa ofte beskrevne og priste indianske Ubevægelighed og Sindsro vil man forgjæves søge efter hos disse Folkestammer; de kunne ikke taale legemlig Smerte, græde som Børn og frygte saavel synlige som usynlige Fjender. De kunne let bringes til at lee og holde meget af at dandse. Med krum Ryg og krumme Knæ bevæge de sig langsomt i Kreds, og stampe haardt med Benene, som om de havde Lyst til at grave sig ned i Jorden.

Aabenlyst at angribe deres Fjender vove de ikke; naar de ville hævne sig, anvende de List og Forræderi.

Hunderibbeens-Indianerne ere praktiske Socialister. Alle have Ret til det Vildt, som dræbes af den dueligere Jæger; ikke engang Fordelingen af Byttet er ham overladt. Saasnart en Horde faaer Efterretning om, at et Rensdyr eller Elsdyr er blevet fældet, saa ile Alle, Unge og Gamle, til med deres Slæder, Dyret skjæres istykker, og den heldige Jæger faaer ikke Andet end Tungen og Ribbenene, det Eneste, hvorpaa han efter deres nedarvede Retsbegreber kan gjøre Fordring. De tørrede Ribbeensstykker sælger Jægeren i nærmeste Fort for Ammunition og Tobak. De dygtige og flittige Jægere maae altsaa ernære de Andre; alt Byttet er snart fortæret, og der bliver Intet tilovers til den trange Tid, der nødvendig maa følge efter. Kloge af Erfaringen drage derfor mange Jægere med Familie bort fra Horden og jage paa egen Haand, medens Resten forbliver ved en og anden Fiskerstation, hvor de meget godt ved en Smule Virksomhed vilde kunne slaae sig igjennem.

Men snart blive de kjede af Fiskerlivet, og saasnart de, som oftest overdrevne, Rygter om deres Venners rige Jagtbytte komme dem for Øren, saa løbe Tænderne i Vand paa dem, og et almindeligt Opbrud finder Sted. Naar den forsultne Hob paa Marschen faaer opsnuset et gjemt Forraad af Kjød, bliver dette øieblikkelig fortæret; men det er ikke altid, de ere saa heldige, — naar nemlig Jægeren for at undgaae Plyndringen har fjernet sig med sit Bytte. Da nødes de til at vende tilbage til deres Fiske; men mangt et Liig betegner deres Vei gjennem Ørkenen.

Gjæstfrihed har ligesaa lidt som Tapperhed hjemme hos disse Indianere. De byde ikke den Fremmede Velkommen, af sig selv tilbyde de ham Intet til Vederkvægelse, dog staaer det ham frit for at afskjære sig et Stykke af det paa Væggen hængende Kjød eller at tage Deel i Maaltidet. Løgn og Forstillelse forstaae de mesterligt. En heldig Jæger kommer hjem med langt Ansigt — Vildt havde han ikke truffet paa —; endelig, efterat de længe have seet paa hverandre med bedrøvede Miner, trækker han ganske rolig to eller tre Rensdyrtunger frem: „Nu kan I hente Resten.“

Men trods alle deres Feil kan man ikke nægte dem Ros for deres strenge Ærlighed. De stjæle ikke, som Eskimoerne, den hvide Mands Eiendom, og man kan trygt lade dem være alene i sin Stue uden siden at savne Noget.

De Fleste af dem anerkjende Tilværelsen af en stor Aand; Andre tvivle om hans Tilværelse, idet de beraabe sig paa deres Elendighed. Alle frygte de derimod de onde Aander; disse finde de under Skikkelse af Bjørn, Ulv eller Jerv, dem møde de i Skoven, paa Vandet eller paa Steppen, dem høre de tude i Vinden og sukke ved de Dødes Grave. I den Grad ere de gjennemtrængte af Frygt for det Usynlige, at kun faa Jægere have Mod til at sove alene i fri Luft. Til den store Aand hverken offre eller bede de: han staaer dem for fjernt, til at de skulde haabe noget Godt eller frygte noget Ondt fra ham; men de onde Dæmoners Vrede søge de at dæmpe ved Offre og Bønner, og til deres Ære strøe de Haandfulde Haar

af det nedlagte Vildt for Vinden. Tillige troe de paa Glæder og Lidelser i det andet Liv. Sjælen indskiber sig i en Baad af Steen paa en bred Flod for at seile over til den anden Bred, der straaler i paradisisk Skjønhed. Den onde med Misgjerninger belæssede Sjæl synker midt i Floden ned til Halsen og maa til evig Tid forgjæves arbeide for at naae Bredden.

Selv Læren om Sjælevandringen er dem ikke ganske fremmed; naar saaledes et Barn hændelsesviis kommer til Verden med sine Tænder, da søge de at udfinde en Lighed med en eller anden afdød Bekjendt og ønske ham velkommen i hans foryngede Skikkelse.

Tidligere, naar en Tinnè-Indianer døde, blev hele hans Eiendom — Hytte, Klædedragt, Jagtredskaber, Vaaben — opbrændt af hans sørgende Familie, der da i fuldstændig blottet Tilstand tog sin Tilflugt til nærmeste Horde eller Faktori. Nu gaaer denne Sædvane mere og mere af Brug, eftersom den europæiske Indflydelse efterhaanden gjør sig gjældende.

Siden 1846 ere katholske Missionærer virksomme blandt Chepevayerne og have lært mange Proselyter at læse og skrive. Athabaska'erne besade tidligere kun smaa og svage Hunde; nu er der indført en stærkere Race, hvorved Kvindernes Tilstand er blevet noget bedre. Endnu større Fremskridt kan ventes af Hestens Indførelse, som har fundet Sted for kort Tid siden.

Hudsonsbugt-Selskabet har i nogle Aar givet mange unge Indianere Beskjæftigelse om Sommeren som Baadsmænd og Roerkarle, der føre Pelsværk og Varer til Hovedstationerne og derfra til de mindre Forter. Ved disse Reiser forjages deres Fordomme, de vænnes til Arbeide og Lydighed; og da de lønnes godt, sættes de i Stand til at anskaffe sig bedre Klæder, hvorved Sandsen for Orden og Reenlighed vækkes og efterhaanden udbreder sig til hele Folket. Om ogsaa Fremskridtene i det uhyre, tyndt befolkede Land ere meget langsomme, saa tør man dog haabe paa en bedre Fremtid for dette Folk og navnlig for de stakkels fortrykte Kvinder.

De ere letsindige og upaalidelige som Børn. Under Opsigt af en hvid Mand fuldende de den lange Reise med punktlig Troskab; men et Brev kan man ikke betroe dem, hvor stor endog den Belønning er, som de kunne vente ved Afleveringen; den ringeste Adspredelse eller Øieblikkets Lune er tilstrækkelig til at bringe dem ud fra Veien.

I Almindelighed nøies de med een Kone. Den Giftelystne, der netop ikke kan træffe nogen ugift Pige, udfordrer en Svagere til Kamp; Kampprisen er da hans Kone. Den Overvundne trøster sig snart og opsøger paa sin Side en gift Landsmand, som han kan betale med samme Mønt.

Skjøndt de ere venlige og kjærlige mod Børn, føle de dog fuldkommen Ligegyldighed for hjælpeløse Gamle og Svage. Da Back opholdt sig i Fort Reliance ved den store Slavesø, ankom der paa Paaskedag en gammel Kone. Klædt i Rensdyrhuder, med næsten lukkede Øine, smudsige og uredte Haar, sammenskrumpet Hud, støttende sig med begge Hænder til en Stok, det udmagrede Legeme næsten heelt bøiet ned mod Jorden, frembød hun det gyseligste Billede af et næsten til Dyr blevet Menneske.

Hendes Historie var fortalt med faa Ord: Gammel og skrøbelig var hun blevet til Byrde for sin Familie. Al hendes tidligere Arbeide og Tjeneste blev glemt, og med kolde Ord havde man sagt hende, at hun, skjøndt hun syntes at leve, dog allerede var død og altsaa maatte overlades til sin Skjæbne. Til det nye Fort, tilføiede man, skulde hun gaae; de Hvide vare store Medicinmænd, de kunde maaskee endnu hjælpe hende. Dette var skeet for en Maaned siden; i den Tid havde hun langsomt slæbt sig frem mellem Klipperne, idet hun søgte at dæmpe sin Sult ved de Bær, hun hist og her fandt ved Veien. Den gode Forpleining i Fortet kunde ikke hjælpe hende: hun døde efter nogle Dage.

Fem og tyvende Kapitel.

Kree- eller Knistinaux-Indianerne.

Fra Sletterne ved Saschatchevan til Sumpene langs med Hudsonsbugten boe Kree- eller, som Kanadierne kalde dem, Knistinaux-Stammerne. I Vest støde de til Tinnè-Stammerne, i Øst og Syd til Ojibbeway'erne eller Sauteurs, der beboe Landet mellem Vinipeg og Øvresø. For 50 Aar siden, samtidigt med Napoleon, optraadte ogsaa Kree'erne som Erobrere og underkastede sig uhyre Landstrækninger. Bevæbnede med Skydevaaben, der endnu vare ubekjendte for deres Naboer i Nord og Vest, trængte de frem til Polarkredsen og hinsides Klippebjergene, gjorde Tinnè-Stammerne skatskyldige og brændemærkede dem med Slavenavn. Deres Triumf varede dog ikke længe; thi en frygtelig Koppeepidemi udbrød blandt dem og dræbte dem i Tusindeviis. De nordligere Stammer gik imidlertid fri for den skrækkelige Svøbe, og da ogsaa de efterhaanden bleve bekjendte med Brugen af Skydevaaben, saa varede det ikke længe, før de paa deres Side viste hine tilbage indenfor deres Grændser. Disse vandrede da tildeels endnu længere mod Syd, forlode Skovregionen, hvor de havde jaget Elg og Reen, og udbredte sig over Sletterne ved Saskatchevan, hvor de nu til Hest forfølge Bisonhjordene. Heller ikke i deres nye Hjem have de fundet Fred, men de leve i evig Kamp med deres Naboer, Assiniboinerne og Sortfødderne. Her gives der mangt et Sted, til hvilket der knytter sig en og anden blodig Legende. Et saadant findes f. Ex. ved Assiniboinefloden „la butte du carcajou" eller „Volverines Høi", hvor engang Assiniboinerne overfaldt og myrdede en lille Hob Kree'er. Blandt Seirherrerne befandt sig en Kone, der tidligere havde været gift med en af de overfaldne Krigere, Volverine, men var løbet fra ham. Midt under Fægtningen opbød hun Alt for at komme denne sin tidligere Gemal tillivs. Han kom alligevel lykkelig ud af Kampen og flygtede til Sko-

vene. Dreven af rasende Had forfulgte Konen ham utrættelig over Bjerg og Dal; overvældet af Træthed og uden Anelse om den Skjæbne, der ventede ham, lagde han sig til at sove under et Træ; her indhentede hun ham og jog ham en Piil gjennem Hjernen. Før Morgenen grhede, overrakte hun sin nye Elsker sin Forriges blodige Skalp. Morderskens og hendes Offers uforsonede Aander blive, efter Indianernes Paastand, endnu ofte paa dette Sted sete i Kamp, og naar Vinden suser igjennem Granerne, hører man tydeligt den i Dødskampen rallende Volverines Stønnen.

Efter Romanforfatternes Fortællinger danner man sig ofte en Forestilling om Indianernes Sjælsstorhed, som nu ikke mere er til at finde, og som sandsynligviis aldrig har existeret. Gjerninger, der kun havde deres Udspring fra Øieblikkets Lune, beundredes som Beviser paa fiin Følelse, og ofte er det, der kun var en lav og lumpen List, bleven anseet for Tegn paa en dyb og fjerntskuende Politik. Exempler paa sandt Heltemod i deres Krige ere i Virkeligheden sjeldne; derimod træffe vi talrige Exempler paa Grumhed i Seiren og paa den forfærdelige Elendighed og Jammer, som den evige Ufred fremkalder hos disse ulykkelige Folkefærd.

Engang foretog en Bande Sortfodindianere et lykkeligt Streiftog ind i Kree'ernes Land. Men imidlertid havde deres Fjender overfaldet den ubevogtede og forsvarsløse Leir og dræbt alt Levende, Kvinder og Børn; ved Hjemkomsten fandt Seirherrerne saaledes kun Ruiner og Liig, hvor de havde ventet Jubel og Glæde. Fortvivlede kastede de nu Byttet og Vaabnene fra sig og ilede til Bjergene, hvor de tilbragte hele tre Dage og Nætter med at sørge og hyle.

I Aaret 1840 udbrød der en blodig Krig mellem Kree- og Sortfodindianerne, der som sædvanligt var foraarsaget ved en reen Ubetydelighed. Freden blev atter sluttet, maaskee for hundrede Gang, og feiret med et Væddeløb. Gevinsterne ligge sammenkastede i en Hob; — da tilvender en Kree sig en af dem, et Tæppe, og nu udvikler der sig af den Grund en rasende Fægtning mellem de samme Krigere, der netop vare

komne sammen for at feire en Forsoningsfest. Paa Hjemveien møde Sortfødderne en berømt Kreehøvding med to af hans Folk; efter en kort Samtale slaae de dem alle tre ihjel. Snart efter lykkes det Kree'erne at overfalde og dræbe 9 Sortfødder. Blodhævnen rasede værre end nogensinde før, og Krigen med al sin Jammer var atter i fuld Gang.

Skjøndt de lægge en stor Standhaftighed for Dagen, naar det kommer an paa at taale Sult og andre Lidelser, som Jægerlivet fører med sig, saa tabe de dog strax Modet, naar en uventet og usædvanlig Ulykke rammer dem, og sjeldent driste de sig til aabenlyst at angribe deres Fjender; selv hemmeligt og natligt Overfald udføres ikke uden med Overmagt.

Der findes smukkere Skikkelser iblandt dem end iblandt Eskimoerne og Tinnè'erne; forfængelige ere de i høi Grad og holde meget af Pynt. Zinnober spiller en stor Rolle ved deres Toilette, og de vise ikke ringe Smag i Anvendelsen af denne Farve saavelsom af deres egne indenlandske blaae, hvide og brune Jordfarver. Tatoveringen er almindelig iblandt dem. Kvinderne nøies som oftest med en eller to Linier fra Mundvigene nedad, mange af Mændene ere derimod over hele Kroppen oversaaede med Linier og Figurer. De Fleste synes mere at ansee det for et Beviis paa Mod end for en Prydelse, da Operationen er yderst smertefuld og, naar Figurerne ere talrige og indviklede, varer i flere Dage. Linierne i Ansigtet dannes ved at stikke en Naal hen under Overhuden og at trække en i Kulstøv og Vand dyppet Snor gjennem den derved dannede Kanal. Legemet punkteres efter et Mønster med Naale af forskjellig Størrelse. Operationen bliver ledsaget med Sang og Bjældeklang for at overdøve den Lidendes Stønnen. Stikkene indrives med Kulstøv. En Halvindianer, der havde faaet Armen afsat af Dr. Richardson, erklærede Tatoveringen for en langt smerteligere Operation, navnlig naar den, som det havde været Tilfældet hos ham, varer i tre Dage.

Kree'ernes Dragt er meget simpel og bekvem. Tætsluttende Beenklæder eller indianske Strømper gaae fra Laaret ned til Ankelen, et Stykke Tøi eller Læder, der er 1 Fod

bredt og 5 Fod langt, slynges om Livet, saaledes at det hænger ned foran og bagpaa; en snever Trøie bedækker Brystet og Ryggen, paa Hovedet bæres en Pelshue med Dyrets Hale som Prydelse; desuden bruges hyppig en Slags Kappe eller Tæppe, der benyttes baade Dag og Nat. Disse Klædningsstykker forfærdiges af garvede Dyreskind eller engelske Uldtøier. Læderet farves og kantes i nogle Distrikter med Elsdyrhaar og Pindsvinepinde. Trøien og Beenklæderne prydes med Fryndser og Kvaste, ogsaa Mokassiner og Handsker have deres særegne Prydelse. Paa Hoved og Hals bæres desuden ofte Ørne- og Svanefjedre, tilligemed Tænder, Horn og Kløer af forskjellige Dyr.

De forstaae at forskaffe sig smukke Farvestoffer af flere vildtvoxende Planter. Pindsvinepindene farve de skarlagenrøde med Rødderne af to Arter Snerre (Galium tinctorium og boreale); Rødderne vadskes omhyggeligt og koges derpaa langsomt i Kobberkjedler sammen med en Smule Tranebærsaft og et Par unge Kogler af Lærketræet. Pindene dyppes i denne Vædske og antage strax en smuk rød Farve. Et sort Farvestof tilberede de af Ellebark blandet med en Smule tørret og stødt Myrejern. Gule Farvestoffer er der ingen Mangel paa; det stærkeste af disse faaes af den tørrede Rod af en Plante, der efter deres Beskrivelse synes at maatte være en Art Gifttyde. En ringere Art faaes af de knuste Knopper af Porsen (Myrica Gale).

I Almindelighed kan Kvindens Behandling ikke kaldes barbarisk, skjøndt hun rigtignok maa arbeide meget. Hun maa bygge Vinterhytten og opslaae Sommerteltet, garve Skindene, slæbe Brænde og paa Reisen altid bære den tungeste Byrde. Det skeer vel undertiden, at Mødre tage deres nyfødte Børn af Dage for at befrie dem for det haarde Liv, der forestaaer dem; alligevel ere de langt fra saa fortrykte og nedslagne som Tinnè-Kvinderne, hvilket ogsaa tydeligt giver sig tilkjende deri, at de anvende nogen Omhu for deres Ydre og have Sands for Reenlighed.

I moralsk Henseende staae Kree-Indianerne langt dybere end Eskimoerne og Tinnè'erne, hvilket maaskee finder sin Forklaring deri, at de i saa lang Tid have havt Samkvem med Pelshandlerne. De ere forræderiske i Krig, skaane hverken Kvinder eller Børn, og Exempler paa personlig Tapperhed, hvilke hyppigt anføres om Eskimoerne, forekomme yderst sjeldent. De skrækkeligste Laster gaae i Svang hos dem, og hele Nationen er lidenskabelig hengiven til Hazardspil. Det sædvanligste Spil hedder Puckesan, der spilles med Blommestene. Kunsten bestaaer i at gjette Antallet af de Stene, der kastes ud af en lille Træskaal; Jægerne pleie at tilbringe hele Nætter med dette fordærvelige Tidsfordriv og bortspille endogsaa deres nødvendigste Artikler, Krudt og Hagel.

Deres Telte og Hytter ere bekvemmere og reenligere end Tinnè'ernes; Gulvet strøes ofte med friske Grene af Balsamfyrren. Undertiden opføre de større Bygninger af Lægter, der belægges med Birkebark; disse anvendes til Raadsforsamlinger og Dands. De findes hyppigst i Udkanten af Bøffelsletten. Dampbade ere meget i Brug hos dem; især Schamanerne og Medicinmændene anvende dem ofte. Kvaksalveren indelukker sig med den Syge i en lille Damphytte, hvor der ved Hjælp af Vand, der heldes ud over glødende Stene, frembringes en forfærdelig Hede; den Syge bringes derved i stærk Sved, og Lægen synger dertil en Slags Hymne, for at forjage de onde Aander. Kan Patienten ikke længere taale Heden, saa styrte de sig begge i den nærmeste Flod.

Hverken blandt Eskimoerne eller Tinnè'erne finder man Afgudsbilleder eller andre synlige Gjenstande for Tilbedelse; Kree'erne derimod bære smaa grovtudskaarne Træfigurer hos sig, der skulle forestille den lunefulde Gud, Kepuchikan, til hvem de pleie at offre. Derimod bede eller offre de aldrig til den store Aand eller Livets Herre, Kitsche-Manito; de mene heller ikke, at han bryder sig videre om sine Skabninger. Dog heller ikke med Kepuchikan gjøre de mange Omstændigheder: vil han ikke opfylde deres Bønner, der fordetmeste angaae

rigelige Levnetsmidler, saa true de ham og skjælde ham ud, ligesom Lazzaronerne deres Helgen.

De have intet Sagn om Verdens Skabelse; derimod omtale de en almindelig Oversvømmelse, der blev foraarsaget af Fiskene, der laae i Strid med Halvguden Bæsakootchacht. Denne byggede da en Tømmerflaade og indskibede sig paa denne med sin Familie og alleslags Fugle og Pattedyr. Da Oversvømmelsen havde varet i nogen Tid, befalede han nogle Vandfugle at dykke ned i Vandet; de druknede allesammen; men en Bæverrotte, der havde faaet samme Befaling, kom op igjen med noget Dynd i Munden, hvoraf Bæsakootchacht dannede en ny Jord i Form af hin Rottes Bolig. Lidt efter lidt udbredte dens Grundvold sig og blev til en stor Ø, der ved Solens Straaler endelig blev til fast Land. Trods den Magt, som denne Halvgud udviste ved denne Leilighed, staaer han dog ikke i nogen stor Agtelse hos Indianerne. Han paa sin Side griber hver Leilighed til at ærgre og plage dem. Hans Vandel er langt fra at være sædelig, og hans Kjærlighedshistorier ere ligesaa talrige som den græske Jupiters. Han forstaaer alle Fugles og Pattedyrs Sprog og tiltaler dem altid med Navnet Broder, skjøndt de af Mistillid til hans Hensigter i Almindelighed ikke anerkjende Slægtskabet med ham.

Ogsaa Kree'erne have deres Paradis og Helvede. Veien til de Saliges Land, hvor det vrimler af Vildt, hvor man altid gaaer klædt i nye Skind og lever i bestandig Overflod, fører over en smal, slibrig Træstamme, der er lagt over en rivende Flod, fuld af stinkende og muddret Vand. Den Retskafne gaaer med sikkre Skridt over til det lykkelige Land, opmuntret ved Beboernes venlige Vinken; den Onde derimod skrækkes tilbage ved deres vrede Fagter, og Vægten af hans Misgjerninger styrter ham ned i den smudsige Pøl, hvor der aldrig gives nogen Frelse for ham.

De med Kree'erne beslægtede Odchipevæ'er havde i ældre Tid en religiøs Kultus, der minder om Zoroasters Lære. Paa Øvresøens Sydkyst vedligeholdtes en evig Ild af fire

Præster, der stode under den fornemste Høvdings Befaling. Hvert ottende Aar forsamlede hele Nationen sig i Hovedlandsbyen, Fredspiben antændtes ved den hellige Ild og gik fra Haand til Haand i Kredsen. I flere Dage høitideligholdtes Festen ved Tobaksrygen, Dands og Gjæstebud. Denne Ildtilbedelse ophørte kort Tid efter Franskmændenes Ankomst til de store kanadiske Søer.

Sex og tyvende Kapitel.

Nordvest-Passagen.

Naar vi sammenligne et Kort over Nordamerika fra Begyndelsen af dette Aarhundrede med et af Nutidens, da ville vi see, at der i denne korte Tid oppe i det høieste Norden har aabnet sig en heel ny Verden for Mennesket.

Vel havde Hearne, følgende Kobberminefloden Løb, allerede i 1771 naaet det arktiske Hav, og Mackenzie havde fulgt den mægtige Strøm, der bærer hans Navn, heelt op til dens Udløb i Oceanet; men hele Nordkysten, fra Iskap i Vest til Baffinsbugten i Øst, var endnu for 37 Aar siden fuldkommen ubekjendt. Denne sidste ansaaes dengang for en imod Vest lukket Bugt, og man havde ingen Anelse om, at den var en bred Gjennemfart, der skulde lede mange senere Søfarende til ufrugtbare Opdagelser, men dog til uforgængelig Hæder. Men vi tør for disse vore Samtidige ikke glemme at mindes de kjække Mænd, der før hine søgte efter en Vei til Indien Nord om Amerika. De første Europæere, der landede i Amerika og anlagte Kolonier der, vare Normænd; 500 Aar før Kolumbus opdagede de Grønland, Labrador, Nyfoundland og Kysten af det nuværende

Massachusetts (Vinland). Men deres Opdagelser, saavelsom deres Navne glemtes i Middelalderens Mørke, og først i Nutiden have Navne som Gunbjørn, Erik Rauda, Bjarna Herjulfson og Leif faaet den fortjente Hæder.

Blandt alle de ældre arktiske Reisende er der kun fire Mænd — Frobisher, Davis, Hudson og Baffin —, hvilke vi her ville omtale nærmere; Alt, hvad man indtil Ross og Parry vidste om det nordligste Amerikas Kyster, skyldes dem.

I Aaret 1576 afseilede Martin Frobisher med tre smaa Skibe paa 35, 30 og 10 Tdr., for, som han haabede, at omseile Nordamerika. Om man ogsaa nu smiler ad hin Tids Uvidenhed, der kunde nære saadanne Drømme, saa maa man dog beundre de modige Mænd, der med saa elendige Skibe foretoge sig et saa dristigt Vovestykke. Den lille Expedition naaede lykkelig Grønland og Labrador og hjembragte nogle glindsende Stene, som man antog for Guld. Denne Vildfarelse bidrog mere end alt Andet til at fremkalde Iver for nye Udrustninger til Meta Incognita, som Frobisher kaldte de af ham opdagede Kyster, og allerede i det følgende Aar seilede han atter imod Nord, men med tre større Skibe, for nemlig at kunne bringe desto flere Skatte hjem. Ved Indløbet til Frobisherstrædet standsedes de af Drivisen; der reiste sig en frygtelig Storm, og for det Første maatte Tanken om at naae Indien opgives. Dog syntes en Ladning Labradorsteen paa 200 Tønder, som man endnu bestandig holdt for Guld, at give rigelig Erstatning for alle Omkostninger og Farer. I 1578 udrustedes derfor en heel Flaade paa ikke mindre end 15 Skibe, forsynede med Alt, hvad der var nødvendigt til Anlægget af en Koloni. Udfaldet af Toget var sørgeligt; et af de største Skibe, Dennis, blev knuust af et Isbjerg ved Indløbet til Frobisherstrædet og sank saa hurtigt, at Mandskabet næppe havde Tid til at frelse sig paa de andre Skibe; disse kastedes i lang Tid omkring af Storm og lede megen Skade. Sommeren nærmede sig til sin Ende, og uden at der var bleven udrettet Noget for Videnskaben, vendte man tilbage til England. Frobisher fulgte siden den berømte Drake til

Vestindien, kommanderede et af de største Skibe, der udsendtes mod den spanske Armada og faldt ved et Angreb paa et lille fransk Fort under Henrik den Fjerdes Krig mod Liguen. Han hørte til hine eventyrlige Sjæle, der bestandig tørste efter Bedrifter og aldrig ere uroligere, end naar de ere i Ro.

Imidlertid vare Drømmene om Guld forsvundne; alligevel udsendte nogle Londoner Kjøbmænd i 1585 John Davis, for at finde den nordvestlige Vei til Indien. Under Storm og Taage naaede han Grønlands sydvestlige Kyst og saae et Bjerg, der i Form af en Sukkertop ragede op over Skyerne (Sukkertoppen). Alt var bedækket med Snee, og Drivisen „sukkede og stønnede" saa sørgeligt ved Strandbredden, at Davis kaldte Kysten „Ødelæggelsens Land". Havet saae sort og tykt ud, som en stillestaaende Sump, og de Reisende vare glade ved at forlade den sørgelige Scene og styre op imod Nordvest gjennem det aabne Hav. Nogle Dage efter kom Grønlands Kyst atter tilsyne, men havde nu et venligere Udseende, skjøndt det var længere mod Nord. Med Eskimoerne herskede god Forstaaelse og dreves livlig Tuskhandel, indtil en frisk Vind adskilte Englænderne og de Indfødte. Resten af den smukke Aarstid anvendtes til at beseile et 20—30 Sømile bredt isfrit Stræde, der syntes at strække sig langt i Vest; men Vinteren nærmede sig, og han kunde ikke naae længere end 60 Mile ind i det meget lovende Stræde, der siden fik hans Navn. Han maatte altsaa vende om igjen.

I England opvakte Beretningen om hans Opdagelse den største Begeistring; der arbeidedes med Iver paa en ny Expedition, og med den sikkre Forventning, gjennem hint Stræde at naae Indiens Kyst, seilede han næste Aar atter mod Nord. Under 64° N. B. traf han sine gamle Bekjendte, Eskimoerne, og styrede snart efter mod Vest. Uhyre Isflager, der som bekjendt ofte fylde Baffinsbugten til langt ud paa Sommeren, svømmede ham her imøde. I nogle Dage fulgte han langs med Randen af dem, men derpaa indhylledes Skibene i en kold Taage, og Seil og Tougværk bleve stive af Frosten. Mandskabet begyndte at knurre og yttrede Frygt for at seile

videre. Han sendte derfor to af Skibene hjem, samlede de dygtigste og dristigste Folk paa det tredie og trængte uforfærdet frem gjennem Iis og Taage. I Begyndelsen af August naaede han Vestkysten af Baffinsbugten under 66° N. B., og fulgte saa denne langt ned imod Syd, uden, besynderligt nok, at løbe ind i Hudsons- eller Frobisherstrædet. Ved Kysten af Labrador bleve to af hans Folk ihjelslagne af Eskimoerne, og da September begyndte med voldsomme Storme, besluttede han at vende tilbage til England, hvor de Kjøbmænd, som havde udrustet ham, modtoge ham med lange Ansigter; thi hvor interessant end hans Reiseberetning var, lod der sig af denne dog ikke slaae Guldmønter. Men Davis besad en stor Begeistring og en mærkværdig Overtalelsesgave, og saaledes see vi ham atter i 1587 den 16de Juni i Nærheden af Grønlands Kyst.

Men denne Gang havde han maattet give det høitidelige Løfte, ikke at forsømme nogen Leilighed til Fiskefangst — hans vigtigste Øiemeed skulde være Tran og Robbeskind, Nordvestpassagen derimod kun en Bisag. Sine to bedste Skibe lod han derfor blive liggende i Nærheden af sin tidligere Ankerplads, for der at arbeide paa Rhedernes Fordeel; selv seilede han videre med det mindste og sletteste. Først seilede han op ad Grønlands Kyst til 72° N. B.; det nordligste Punkt, han naaede, kaldte han efter sin bedste Velynder Sanderson Hope; derpaa styrede han mod Vest. Snart traf han paa de samme Isskranker, der tidligere havde foraarsaget ham saa megen Møie; men hans Udholdenhed overvandt alle Hindringer, og den 19de Juli naaede han Vestkysten af det efter ham opkaldte Stræde. I to Dage seilede han op ad Cumberlandkanalen, som han ansaae for en lukket Bugt, og derpaa forbi Indløbet til Hudsonsstrædet, uden nærmere at undersøge det; han vendte dernæst tilbage til det Sted, hvor han havde forladt sine to Skibe. Men man kan tænke sig hans Bestyrtelse, da han ikke fandt dem der. Hans uværdige Kamerader vare blevne kjede af at vente paa ham, og uden at bekymre sig om hans Skjæbne, havde de styret Kursen hjemad. Men Bøl-

gerne vare barmhjertigere end de, og efter mange Lidelser, foraarsagede af Mangel paa Vand og Proviant, naaede han lykkelig England.

Men nu var det ogsaa forbi med hans Polarreiser; forgjæves bad og bønfaldt han om, at der maatte gjøres endnu eet Forsøg; tre mislykkede Reiser efter hinanden havde afkjølet Nationens Opdagelsesiver til Frysepunktet, og Davis maatte gjøre den Erfaring, at skuffet Haab er endnu bittrere end Farerne paa det stormfulde Hav.

Senere gjorde han 5 Reiser til Ostindien, og den 27de December 1605 mistede han Livet i en Fægtning med Malaierne.

Vi have tidligere i Henry Hudson lært den Sømand at kjende, der gjorde det første Forsøg paa at naae Nordpolen: nu ville vi følge ham paa den mærkværdige Reise, han foretog for at finde Nordvestpassagen.

I Juni 1610 finde vi ham med et elendigt Skib paa 55 Tønder og med endnu elendigere Matroser ved Indløbet til det efter ham opkaldte Stræde. Allerede her lader Mandskabet Modet falde, dog Hudson trodser deres Knurren og styrer videre, indtil et grændseløst, mørkeblaat Hav udfolder sig for hans Øine. Hudsonsbugten ligger for ham, men Opdageren er i den faste Formening, at Foretagendet er lykkedes, at hans Skib allerede kløver det stille Oceans Bølger. Det var nu i Begyndelsen af August, og bestandig lydeligere bliver Mandskabets Raab om at vende hjem; men Hudson er fast bestemt paa at fuldende Vovestykket og om muligt at overvintre ved Asiens solbeskinnede Kyst.

I tre Maaneder fulgte han den uhyre Bugts Sydkyst, indtil endelig November kom og omsluttede ham med sit Bælte af Iis. De maatte nu tilbringe Vinteren her i denne sørgelige Ørk, med næsten udtømte Forraad og desværre uden hin heroiske Taalmodighed og livsglade Enighed, der gjør Ulykken forholdsviis let at bære. Det maa have været en sørgelig Stilling for Hudson, omgiven, som han var, af lutter gnavne og fjendtlige Ansigter, eensom og venneløs.

Endelig kommer Vaaren igjen, Skibet bliver atter flot og den 21de Juli 1611 forlader Hudson sin Kahyt for at tage fat paa Arbeidet paa Dækket. Pludselig seer han sig grebet og bundet; han seer sig omkring, men fra alle Sider møde ham fjendtlige, grusomme Ansigter. Intet Svar paa alle hans Spørgsmaal, Bønner, Formaninger, Befalinger; indtil endelig den Ulykkelige hengiver sig i sin Skjæbne. En lille Baad sættes i Vandet, i denne sættes Hudson tilligemed Skibs-tømmermanden, hans eneste Tilhænger, noget Krudt og Bly, og endelig de Syge og Svagelige, der nu kun ere til Uleilighed paa Skibet. Baaden stødes fra, og Skibet iler bort. Saaledes maatte den høihjertede Mand sporløst gaae til Grunde paa Skuepladsen for sin Hæder. Hovedmændene for Mytteriet naaedes dog snart af den retfærdige Straf og overlevede ikke længe deres ulykkelige Anfører, hvem de paa saa skammelig en Maade havde forraadt. Nogle faldt i en Fægtning med Eskimoerne; Andre døde paa Hjemreisen, der ledsagedes af alle Hungerens Kvaler.

Opdagelsen af hint uhyre Indhav maatte naturligviis atter oplive de saa ofte skuffede Forventninger, og flere Søfarere søgte ved Bugtens vestlige Kyst efter det Stræde, der skulde føre dem til Indien. Det er vel næppe nødvendigt at bemærke, hvor frugtesløse alle disse Anstrengelser vare — og nu fik Baffin i Aaret 1616 Befaling til at forsøge sin Lykke hinsides Davisstrædet.

Denne Reise udmærker sig hverken ved fremtrædende Lidelser eller Eventyr, hverken ved Kampe med Elementerne eller mørke Forbrydelser; men den bar rigelig Frugt for Geographien, om den ogsaa paa den anden Side udbredte Vildfarelser, der for lang Tid standsede ethvert Fremskridt i denne Retning.

Baffin omseilede hele den uhyre Bugt, der endnu bærer hans Navn; men han undlod ethvert Forsøg paa at fare gjennem nogen af de brede Sunde, som udmunde i dens vestlige Deel. Han troede, at Landet her var lukket, og det varede hele to Aarhundreder, førend der skete noget nyt Forsøg

paa at finde en vestlig Gjennemfart hinsides Davisstrædet. Endelig i Aaret 1818 rørte Opdagelsesiveren sig atter, da John Ross blev udsendt for endnu engang at sætte Baffinsbugten paa Prøve. Valget af netop denne Mand var ikke det bedste; thi, skjøndt en i hver Retning dygtig Sømand, savnede han de Kundskaber, den Udholdenhed og fremfor Alt den Begeistring, der ere nødvendige til at føre et saadant Foretagende til en lykkelig Ende. Vel omseilede han Baffinsbugten; men istedetfor nøiere at undersøge de brede Stræder, Smith'-, Jones'- og Lancastersund, nøiedes han med at nærme sig de to første til en Afstand af omtrent 60 engelske Mile og seilede kun et kort Stykke ind i det sidste. Skuffet ved de mærkelige Virkninger af Lysbrydningen, troede han at see en høi Bjergrække, som han kaldte Croker-Mountains, foran sig, og da han desaarsag ansaae Gjennemfarten for umulig, besluttede han til sine Officerers store Ærgrelse uden videre at vende hjem til England. Her modtoges han med en Storm af Uvillie og Spot og maatte prise sig lykkelig ved, at „Punch" endnu ikke existerede.

Allerede i det næste Aar udsendtes hans Ledsager og Næstkommanderende, Edvard Parry, for at indhente det Forsømte og fremfor Alt at undersøge Lancastersund paa det Nøiagtigste. Med denne Reise begynder den mærkelige Række af nyere Opdagelser i det nordlige Polarhav. Han var ogsaa den rette Mand dertil; han forstod at vinde sine Undergivnes Hengivenhed og Tillid; de vidste, at de turde følge ham blindthen, og at under en saadan Fører kunde et godt Skib og dygtige Matroser udføre selv det Utroligste.

Den 31te Juli 1819 naaede Parry Indløbet til Lancastersund, og kort efter styrtede ogsaa Phantasibilledet af Croker-Mountains sammen; thi den 4de August befandt „Hekla" og „Griper" sig allerede 3 Grader Vest for det Sted, hvor de efter Ross's Angivelse skulde ligge. Barrowstrædet — dette Navn fik den nyopdagede Kanal — var temmelig frit for Iis; men fra Leopoldsøen af strakte der sig uigjennemtrængelige Ismasser mod Nord. I denne Retning var altsaa

Veien spærret for ham; men da hans energiske Charakteer ikke tillod ham at vente, til Sommeren havde gjennembrudt disse Skranker, saa prøvede han paa, hvad der var for ham at gjøre i en mere sydlig Retning, og seilede ind i Regents Inlet. Men ogsaa her traf han den 8de August en fast Vold af Iis, der strakte sig fra den ene Kyst til den anden. Nu havde han kun Valget mellem at vente paa Sommeren eller atter at seile Nord paa; som man kan tænke sig, valgte han det Sidste.

Lykken var dennegang med ham; styrende over til den nordlige Kyst af Barrowstrædet, opdagede han den 20de August et smalt Farvand mellem Isen og Landet. Idet han fulgte dette, seilede han forbi Wellingtonstrædet og naaede den 1ste September Melvilleøen, hvor den overordentlige Fylde af dyrisk Liv opvakte den høieste Forundring. Der blev seet mange Rensdyr og Moskusoxer, og store Sværme af Gjæs og Ender droge forbi. Den 4de September naaedes under 74° 45 N. B. den 110de Længdegrad Vest for Greenwich, hvorved der tilfaldt Expeditionen den af Parlamentet udsatte Præmie paa 5000 Pund; herved ansporedes Parry til, om mulig, at naae 130° V. B., for ogsaa at vinde den anden ligesaa store Præmie. Men allerede den næste Dag standsedes han af Isen, og for første Gang efter Afreisen fra England maatte han kaste Anker. Om Morgenen den 7de September begav Georg Fyfe med 6 Mand sig paa Veien, for at trænge ind i det Indre af Øen. De havde kun taget Proviant med for een Dag, og da de ikke vare komne hjem to Dage derefter, begyndte man at frygte det Værste. Tre af deres Kammerater tilbøde sig at søge dem op; men ogsaa disse forvildede sig og kom først hjem Klokken 10 om Aftenen, halvdøde af Frost og Træthed, men uden at have truffet dem. Den 13de gav fire nye Partier sig paa Veien, hvem det endelig lykkedes at finde dem; disse havde rigtignok døiet meget Ondt, dog ikke af Sult; thi de havde skudt saa mange Ryper, som de kunde fortære.

I det Indre havde de fundet grønne Dale og mosbevoxede Sletter, ogsaa en Ferskvandssø, i hvilken der befandt sig flere Arter Foreller; de havde seet Rensdyr, Elsdyr og mange Sneeharer.

Dog nu nærmede Vinteren sig med raske Skridt, og Parry ansaae det for raadeligst at søge Havn. Den 23de September ankrede han i Indløbet til en Bugt. Kort efter faldt Thermometret til ÷ 13 Grader. Nu gjaldt det om at hugge en 15,000 Fod lang Kanal gjennem den 8—9 Tommer tykke Iis, for at Skibet kunde komme til at ligge sikkert i Havn; dette Arbeide udførtes i tre Dage.

Der forestod dem nu et 10 Maaneders Fangenskab i Isen; og Parry tog saa gode Forholdsregler, at ingen Overvintring hverken før eller siden er løbet saa godt af. Sine Matroser behandlede han som en omhyggelig Fader sine Børn og undlod Intet, som kunde bidrage til deres ydre og indre Velvære. Naar Veiret var godt, maatte de gaae paa Jagt eller opføre en høi Sneevold omkring Skibet; og hvis det blæste altfor voldsomt, saa maatte de efter Musikens Takt marschere paa Dækket, der var bleven forsynet med et tykt Seildugstag. For at forjage Kjedsomheden, der saa let aabner Døren for Mismod og Sygdom, indrettede han en Skole og lod udgive en Avis »the Winter Chronicle or New Georgia Gazette«; hver 14de Dag fra den 5te November blev der spillet Komedie. Allerede den første Forestilling gik fortræffeligt, og paa intet Theater i Verden har man vel leet hjerteligere end paa Heklas kolde Dæk ved Opførelsen af »Miss in her teens«. Til Forestillingen den 23de December digtede Parry selv et Efterspil, der var beregnet paa at oplive Haabet om nye Opdagelser. Stykket havde tre Akter og spillede i Fremtiden. I den første Akt ankom Skibene til Kamtschatka, efter at have passeret Behringsstrædet; i den anden landede de heldige Søfarere i London, modtoge Præmien paa 20,000 Pund og deelte den. I tredie Akt fremstilledes, hvordan de brave Sømænd i Londons Gader let-

sindigt forødte de i den arktiske Zone saa tungt erhvervede Penge.

Med ikke mindre Omhu og Iver holdt Parry paa daglige Andagtsøvelser; thi han vidste, hvilken Kraft der kan tilflyde Mennesket fra oven af. Og hans Bestræbelser kronedes med Held. Først i Martsmaaned, da den heftigste Kulde allerede var overstaaet, udbrød Skjørbugen blandt Mandskabet; den blev bekæmpet med Energi og hurtigt beseiret.

Endelig kom Maimaaned og med den den lange, uafbrudte Sommerdag; men endnu i flere Maaneder laa Isen fast i Havnen, og Parry havde saaledes Tid nok til at undersøge det Indre af Øen. Først den 1ste August bleve Skibene bugserede ud af Havnen; i 26 Dage arbeidede Parry paa at tiltvinge sig en Gjennemgang mod Vest; men ogsaa han fandt det umuligt at beseire de tætte Ismasser, hvis frygtelige Stød ofte truede med at sønderslaae Skibet. Saaledes maatte han da tilsidst opgive alle Forsøg i denne Retning, han benyttede da en frisk Vestenvind og seilede hurtigt mod Øst. Snart forsvandt Melvilleøen af Synskredsen, men førend de vendte tilbage til England, skulde Regents Inlet endnu engang forsøges; men man fandt det aldeles spærret af Isblokke. Den 3die November løb han ind i Londons Havn og blev modtaget med den største Enthusiasme. Han blev hurtigt Nationens Afgud, og hans Navn gjaldt mere end alle de daværende Admiralers.

Samtidig med ham var en ikke mindre stor Søfarer, Kaptain John Franklin, der tidligere havde udmærket sig paa „Trent“, afreist til Amerika, for om muligt ad Landveien at løse Opgaven. Han skulde fare ned ad Kobberminefloden, der ikke var bleven besøgt af Europæere siden Hearne, og derpaa undersøge Polarhavets Kyst imod Øst. Hans Lidelser paa denne Reise vilde være tilstrækkelige til at fylde en heel Bog. Paa Veien fra Kap Turnagain, det yderste af ham naaede Punkt paa Kysten, tilbage til Fort Enterprise maatte Expeditionen i hele Uger kæmpe med alle Hungerens Kvaler. En

Art Lav — tripe de roche — var den sædvanlige Føde; men ofte maatte de tage tiltakke med Læder og ristede Knogler. En Dag fandt de Aadslet af et Rensdyr; Ulvene og Rovfuglene havde afgnavet alt Kjød, kun en Deel af Rygmarven var endnu tilstede, og skjøndt den allerede var gaaet i Forraadnelse, ansaae de den dog for en stor Delikatesse. Fort Entreprise fandt de forladt af Besætningen; i 18 Dage kæmpede de her med Sulten; endelig den 7de November 1821 reddedes Franklin, Dr. Richardson og Matroserne Hepburn og Adam af Indianerne, efter at alle deres øvrige Ledsagere vare bukkede under for Udmattelsen.

I Aaret 1821 foretog Parry sin anden Opdagelsesreise, for at undersøge, om ikke Rowes Welcome eller Repulsebay Nord for Hudsonsbugten muligviis stode i Forbindelse med Regents Inlet, og man saaledes muligviis kunde finde en lettere og sydligere Vei imod Vest end Barrowstrædet. Dengang vidste man ikke at Melville-Halvøen strakte sig langt op i Nord mellem begge. I Sommeren 1821 bleve Southampton-Island, Repulsebay og Frozen Strait nøie undersøgte; derpaa gik han i Vinterhavn i en aaben Bugt ved den lille Vinterø, Syd for Melville-Halvø. Her afbrødes Vinterens Eensformighed ved hyppige Besøg af Eskimoer. Blandt disse udmærkede en ung Pige, ved Navn Iglooliк, sig ved sin gode Forstand. Hendes Opfattelsesevne var saa overordentlig, at hun efter kort Tid kunde benyttes som Tolk mellem sit Folk og Englænderne; ja hun lærte saa godt at forstaae Betydningen af Landkort, at hun til Parrys Glæde og Forundring kunde udkaste et Omrids af Halvøen med den Kanal, der adskiller den fra Cockburnøen. Herved bestyrkedes han ikke lidet i sine Forhaabninger, og saasnart Skibet atter blev flot (den 8de Juli), skyndte han sig med at prøve Sandheden af hendes Angivelser. Efter usigelige Farer naaedes en lille Ø, hvis Beliggenhed Eskimoerinden havde betegnet ganske rigtig, og som af Parry fik Navnet Iglooliк. Her standsedes de af uhyre Isblokke, og da der aldeles ingen Sandsynlighed var for, at disse vilde optøe i Løbet af Aaret, reiste Parry strax

over Land, for at undersøge Kanalen mellem Halvøen og Cockburn-Island. Han fandt den saa meget lovende for næste Sommer, at han i glad Forudfølelse kaldte den „Hekla- og Furystrædet", og vendte derpaa tilbage til Skibene, der allerede vare blevne bragte i Vinterhavn ved Igloolik. Kulden var langt stærkere end i forrige Aar, saa at der endogsaa dannede sig Iis i Kakkelovnsrørene, skjøndt der fyredes baade Dag og Nat. Da Sommeren kom, viste det sig, at alle Planer for at trænge længere imod Vest maatte opgives; Mandskabets Helbred havde lidt for meget til, at han turde vove at udsætte det for en tredie Overvintring. Først den 9de August, efter 319 Dages Fangenskab i Isen, bleve Skibene atter frie, og da man nu i det Høieste kunde gjøre Regning paa 6 Ugers Sommer, saa besluttede Parry strax at vende hjem til England, hvor hans lange Fraværelse havde vakt den største Bekymring.

I Aaret 1824 udrustedes flere Expeditioner, for at fortsætte Opdagelserne i forskjellige Retninger.

Kaptain Lyon, Parrys Ledsager paa den sidste Reise, skulde undersøge Melville-Halvøen og de tilgrændsende Stræder og, om muligt, naae Kap Turnagain. Det var ikke nogen let Opgave, især da man dertil havde valgt et Skib, der svømmede paa Vandet som en gammel Træklods. Først den 20de Juni forlod han England; det var en heel Maaned for seent, og først i Slutningen af August omseilede „Griper", Southamptonøens Sydpynt og dreiede ind i Rowes Welcome Stræde.

Her maatte de kæmpe med frygtelige Storme; Skibet mistede alle sine Ankere, saa at det vilde have været Daarskab endnu at tænke paa Opdagelser, og man maatte være glad ved uskadt at gjensee England.

I samme Aar forsøgte Parry atter at løse Problemet. Hvor stor en Kjærlighed og Agtelse han havde vidst at erhverve sig, fremgaaer deraf, at han ikke saasnart havde overtaget Kommandoen, før hans tidligere Ledsagere flokkedes om hans Flag. Dennegang skulde Forsøget gjøres gjennem

Barrowstrædet og Regents-Inlet. Fra midt i Juli til ind i September maatte Skibene kæmpe med store Ismasser i Baffinsbugten; kun deres faste Bygning frelste dem fra at knuses. Hele August gik tabt paa Grund af Taage, Regn og Snee, først den 10de September naaedes Indløbet til Lancastersund, der fandtes temmelig frit for Iis. Men kort efter begyndte den nye Iis at danne sig, dens Tykkelse voxede med hver Dag, Skibene frøs fast og bleve af en vest-østlig Strømning drevne tilbage i Baffinsbugten. Ved Hjælp af en stærk Østenvind vandt Parry dog atter det tabte Terrain tilbage, og den 27de September naaede han Indløbet til Port Bowen paa Østkysten af Regents Inlet, hvor han besluttede at overvintre. I 131 Dage stod Thermometret aldrig høiere end ved ÷ 14° R.; Vinternatten varede i 121 Dage.

Den 19de Juli kom Skibene løs, og nu seilede Parry over til Kysten af North Sommerset, for om muligt der at finde en Vei. I nogle Dage arbeidede Skibene sig frem i en smal Kanal mellem Kysten og Isen; men den 28de Juli dreve Masserne mod Land, og Skibene vare fra nu af et villieløst Legetøi for dem. Ved de mægtige Stød og Tryk blev „Fury" i den Grad medtaget, at Mandskabet maatte forlade det, efterat 25 Dage vare gaaede hen med frugtesløse Anstrengelser for at udhugge en lille Havn i Isen, for at reparere den. Dette Uheld havde optaget næsten hele Sommeren, og saaledes maatte da Parry bekvemme sig til Hjemreisen efter den uheldigste Reise, han nogensinde havde gjort.

I 1825 gjensee vi Franklin, Richardson og Back paa Veien til de samme Kyster, hvor de i 1819 havde døiet saa meget Ondt. Man havde dennegang truffet alle mulige Forholdsregler for at frie dem for saadanne Lidelser, for hvilke de paa den forrige Reise havde været udsatte. Før de gik i Vinterkvarteer i „Fort Franklin" (saaledes kaldte de den Hytte, de havde opført ved den store Bjørnesø), undersøgtes Mackenziefloden indtil dens Udløb i Havet. Saasnart Isen var brudt op paa Floden i den følgende Sommer, afreiste

Englænderne i fire Baade; der hvor Floden deler sig i flere Arme, delte de sig i to Partier, af hvilke det ene under Franklin og Back skulde undersøge Kysten mod Vest, det andet under Richardson mod Øst.

Ved Mackenzie's vestlige Munding stødte Franklin den 7de Juli paa en Hob Eskimoer, der plyndrede hans Baade, og kun ved stor Forsigtighed og Bestemthed lykkedes det ham endelig at skaffe sig disse ubehagelige Gjæster fra Halsen. Nu anvendtes en heel Maaned til en høist kjedsommelig og besværlig Baadreise; dog formaaede han ikke at trænge videre frem end til Kap Back. Her bød Forsigtighed ham at vende om. Den 21de September traf han sammen med Richardson i Fort Franklin. Denne havde fulgt Kysten indtil den Kanal, som han efter sine Baade havde kaldt Dolphin- og Union-Stræde. I Fort Franklin blev Vinteren saa streng, at Thermometret eengang faldt til ÷ 44° R.; men da de havde god Føde i tilstrækkelig Mængde og befandt sig ved godt Helbred, saa tilbragtes den ret behageligt. Dr. Richardson holdt Forelæsninger over praktisk Geologi og Hr. Drummond over Naturhistorie.

Vi kunne ikke undlade at omtale, at, da Franklin forlod England, laa hans første Kone paa Dødsleiet og døde Dagen efter hans Afreise. Men med heltemodig Standhaftighed drev hun paa hans Afreise paa den fastsatte Dag, med den Bøn, at han, hvis han havde hendes Ro og sin egen Ære kjær, ikke maatte tøve. Med hvilke Følelser maa han ikke ved Kap Georg have opplantet den Silkefane, som hun havde foræret ham med det Bud, først at udfolde den ved Polarhavets Kyst!

Medens Parry og Franklin saaledes søgte at trænge frem mod Vest, havde Kaptain Beechy Befaling til fra Behringstrædet af at søge at møde dem, for at bringe den Første Levnetsmidler og at bringe den Anden hjem tilsøes; men dette var lettere at befale end at udføre. Det var derfor ikke til at undre sig over, at, da „Blossom" indtraf ved det aftalte Mødested, Chamissoøen i Eschholzbugten, var der ingen

Franklin at see. Og dog var det ikke langtfra, at man senere havde kunnet træffe ham ved Ishavets Kyst, da en fra Vest udsendt Baad trængte frem til Kap Barrow, omtrent 126 engelske Mile NO for Iskap og kun 150 engelske Mile fra det yderste vestlige Punkt, som paa samme Tid naaedes af Franklin.

Parrys 5te og sidste Reise til Norden, der blev omtalt i 1ste Kapitel, falder i Aaret 1827. Fra 1829—1834 opholdt han sig i Australien som Australian-Agricultur-Company's Befuldmægtigede. I 1837 havde han med Bestyrelsen af Postskibstjenesten at gjøre, der dengang laa under Admiralitetet; derpaa udnævntes han til Overopsynsmand over de kongelige Dampskibsmaskiner. I Aaret 1846 blev han Superintendant for det store Sygehuus for Sømænd i Haslar, senere udnævntes han til Gouvernør for Greenwich-Hospital. Han døde 1855 i Ems.

John Ross, der nu var 52 Aar gammel, havde imidlertid tilbragt 10 Aar i Uvirksomhed; men nu lod Parry's og Franklin's Berømmelse ham ingen Ro, og han ansøgte Regeringen om at sende ham endnu engang op mod Nord. Hans Anstrengelser vare imidlertid frugtesløse, Admiralitetet var ubevægeligt, og han vilde sandsynligviis aldrig have opnaaet sit Ønske, hvis ikke en rig Privatmand, Sir Felix Booth, havde skjænket 17,000 Pund Sterling til Udrustningen af et Skib. I Liverpool kjøbtes et lille Dampskib, som han tillidsfuldt gav Navnet „Victory"; det blev provianteret for 3 Aar. Valget af Skibet var rigtignok uheldigt — thi der lader sig næppe tænke noget mere upraktisk, end Hjulene paa et Dampskib midt iblandt Isblokke —; desto heldigere var han i Valget af sin Næstkommanderende, hans Brodersøn, James Ross. Han havde ledsaget Parry paa dennes 4 sidste Polarreiser og havde allerede tilbragt 14 Sommere og 8 Vintere i den arktiske Zone. Han var en fortræffelig Sømand og kyndig Naturforsker; Alt, hvad der paa denne Reise blev præsteret i videnskabelig Retning, skyldes næsten alene ham. Denne Reises lange Varighed og de vidunderlige

Tilskikkelser, som ledsagede den, have gjort den ligesaa berømt som det Udbytte, den bragte Videnskaben — som f. Ex. Opdagelsen af Halvøen Boothia Felix, den nøiagtige Undersøgelse af Vestkysten af Prince Regents Inlet, Optagelsen af hidtil ubekjendte Kyster i en Længde af 700 engelske Mile, Opdagelsen af den magnetiske Pol.

Den første Sommer gik Alting heldigt. Den 10de Aug. 1829 naaede „Victory" Prince Regents Inlet. Den 13de fandtes det Sted, hvor Parry paa sin tredie Reise havde forladt „Fury"; af Skibet selv var Intet at see, derimod fandt man paa Kysten Levnetsmidler og Forraad i fuldkommen uskadt Stand. De hermetisk lukkede Daaser havde beskyttet dem mod Bjørnenes og Ulvenes Tænder, og Meel, Brød, Viin, Rom og Sukker vare endnu efter fire Aar ligesaa friske, som paa den Dag, da de bleve indpakkede. Uden dette heldige Fund vilde Expeditionen senere uden Redning været fortabt.

Den 15de August naaedes Kap Garry, det sydligste Punkt, som Parry havde seet paa sin tredie Reise. Taage og Driviis vare meget til Hinder for Seiladsen; alligevel trængte Ross, om ogsaa langsomt, bestandig videre mod Syd, og henimod Midten af September havde han paa Kortet optegnet ubekjendte Kyster af henimod 500 engelske Miles Længde. Men nu indtraadte Vinteren i al sin Strenghed, og Skibet nødtes til at gaae til Ankers i en Bugt, som fik Navnet „Felix Harbour". Hele den unyttige Dampmaskine kastedes her overbord, og man traf alle Forholdsregler for at tilbringe den kolde Aarstid saa behageligt som muligt.

Det følgende Foraar, fra den 17de Mai til den 13de Juni, benyttede James Ross til en Slædefart mod Vest, der førte til Opdagelsen af King Williams Sund og King Williams Land. Først efter 12 Maaneders Fangenskab kom Skibet atter flot (den 13de September 1830). Tiende Dagen derefter, efter at de under usigelig Kamp mod Strøm og Iis havde tilbagelagt 3 engelske Mile, frøs Skibet atter inde. Hele Oktober gik med til at bringe Skibet nogenlunde sikkert

i Havn, hvorefter de maatte udholde en overordentlig streng Vinter. I det paafølgende Foraar (1831) see vi atter James Ross beskjæftiget med Slædefarter; paa en af disse lykkedes det ham at plante det britiske Flag ved den nordlige magnetiske Pol. Den 28de August 1831, efter 11 Maaneders Fangenskab, blev „Victory" bugseret ud i aaben Sø. Efter i en heel Maaned at have tilbagelagt kun 4 engelske Mile, frøs de atter inde og maatte nu udholde en tredie arktisk Vinter, der var endnu værre end de forrige.

Syv Mile i to Aar — skulde det blive saaledes ved, saa maatte de opgive Haabet om nogensinde at see Gammel-England igien med „Victory"; det blev altsaa besluttet at overlade Skibet til sin Skjæbne og at bryde op tilfods i det følgende Foraar, for at benytte de i Furybugten liggende Levnetsmidler og Baade og da ved deres Hjælp om mulig naae Davisstrædet, hvor man haabede at finde Hvalfanger-skibe.

Den 23de April 1832 blev Victory's Flag efter Sø-mandskik naglet til Mastkurven, hvorpaa de forlode Skibet. Den gamle Ross var dybt bevæget; thi efter 42 Aars Tjeneste paa 35 forskjellige Skibe var dette det første, han forlod som Vrag.

Proviant og Baade maatte nu slæbes over uhyre Stræk-ninger af knudret Iis, og paa Grund af deres store Vægt maatte man flere Gange tilbagelægge den samme Vei frem og tilbage. Tætte Sneefog opholdt Vandrerne, og ofte nødtes de ved uoverstigelige Stranker til store Omveie. I den første Maaned havde de derfor kun vundet 30 Mile frem i lige Linie, skjøndt de i det Hele havde tilbagelagt 329 Mile.

Den 9de Juni ilede James Ross med to Ledsagere i Forveien med Proviant til 14 Dage, for at undersøge Til-standen af Baadene og Forraadet i Furybugten. Den 25de Juni stødte han atter til Hovedtroppen, der fulgte bagefter. Tre af Baadene vare blevne bortskyllede af Bølgerne; alligevel var der endnu et tilstrækkeligt Antal tilbage, og

Levnetsmidlerne befandt sig i god Stand. Den første Juli ankom de alle til Furybugten, og den første August stødte de fra Land med Baadene. Dog først mod Slutningen af Maaneden naaede de efter mangen haard Kamp med Isblokkene Indløbet til Barrowstrædet. Desværre fandt de dette spærret af Driviis, og efter at have ventet paa aabent Vand til midt i September, saae de sig nødsagede til at vende tilbage til Furybugten, da Haabet om at kunne udholde den fjerde Overvintring alene beroede paa de der efterladte Levnetsmidler. I Battybugten maatte Baadene trækkes paa Land, og Resten af Veien tilbagelagdes tilfods. Den 7de Oktober naaede de atter Seildugshytten, som de havde haabet aldrig at skulle see igjen. Rundt om den opkastede de Sneevolde; en god Kakkelovn skaffede dem tilstrækkelig Varme, og de havde det ret hyggeligt, indtil den voxende Kulde og stormfuldt Veir holdt dem fuldstændigt i Fangenskab og tvang dem til at holde sig inde.

Skjørbugen begyndte at vise sig, i Februar vare allerede tre Mand bukkede under for den. Dertil kom Frygten for Fremtiden; thi lykkedes det dem ikke at befrie sig i den paafølgende Sommer, saa var deres Undergang uundgaaelig.

Foraaret benyttedes til at skaffe Forraadene til Baadestationen i Battybugten; her ventede de da i en heel Maaned længselsfulde paa Isens Opbrud. Den 15de August aabnede der sig endelig et smalt Løb i Isen, hvorpaa de uopholdelig indskibede sig. Allerede den næste Morgen naaede de det Punkt, som de i det forrige Aar først efter usigelige Anstrengelser havde kunnet arbeide sig hen til, og den 17de August saae de Barrowstrædets aabne Flade udbrede sig foran dem. Snart laa Kap York bag ved dem; med stigende Forhaabninger arbeide de sig videre, indtil de den 25de August opslaae deres Nattekvarteer i en god Havn paa Østkysten af Navyboard Inlet. Allerede næste Dags Morgen lyder Raabet: „Et Skib i Sigte!" og man kan tænke sig, med hvilken Iver de stødte Baadene fra Land, og med hvilken Kraft og Udholdenhed de arbeidede for at naae Skibet. Men Strøm og Vind vare dem imod, og til deres store Sorg

forsvandt Skibet snart, uden at det var dem muligt at naae det. Men allerede nogle Timer efter fik de Øie paa et andet Skib; denne Gang havde de Lykken med sig, og mærkværdigt nok: det Skib, som frelste dem, var netop den samme „Isabella", med hvilket Ross havde foretaget sin første arktiske Reise.

Den 15de Oktober 1833 naaede de Hull. Allerede i lang Tid havde man i England anseet Ross og hans Mandskab for døde. Overraskelsen og Glæden over deres Frelse var derfor overordentlig. Havde den gamle Sømands Modtagelse for 15 Aar siden været kold og stiv, saa var den denne Gang saa meget desto varmere. Fremmede Stater, udenlandske og indenlandske lærde Selskaber sendte ham Ordener, Diplomer og Medailler; London, Liverpool og Bristol udnævnte ham til Æresborger, og Parlamentet skjænkede ham en Pengebelønning af 5000 Pund.

Under Ross's lange Fraværelse maatte der naturligviis i England yttre sig det levende Ønske om at frelse ham. Nationen følte, at det paalaa den at bringe de Mænd Hjælp, der vovede deres Liv i Videnskabens Tjeneste; at den brittiske Officeer, der bærer sit Lands Flag til ubekjendte Lande, og der bukker under for Naturen eller Mennesker, ikke tør døe uden til det sidste Øieblik at bevare Haabet om, at Fædrelandet ikke vil forglemme ham. Da derfor Kaptain Back tilbød sig at anføre en Expedition for at opsøge Ross, var der i kort Tid paa Listerne tegnet 4000 Pund for at dække Omkostningerne. Reisen skulde gaae for sig over Land, for at undersøge Polarhavets Kyster fra Mundingen af den store Fiskeflod, der endnu ikke var bleven besøgt af nogen Europæer. Den 8de August naaede Back Fort Resolution ved den store Slavesø, og den 19de indskibede han sig paa Hoar Frost River, hvis hele Løb er en eneste Kjede af Strømsteder og Vandfald. Tætte Skove og Sumpe gjorde det næsten umuligt at skaffe Baadene over Bærepladserne, og Besværlighederne stege saaledes, at Back's Ledsagere tabte al deres Mod. Men han selv havde et Hjerte, der ikke lod sig afskrække ved nogen-

somhelst Hindring; han forstod at sætte nyt Liv i sine Folk, og saaledes lykkedes det dem at naae Aylmersøen (27de). Tre Mand affendtes med Baaden for at opsøge den store Fiskeflods (Thlu-it-scho) Udløb af Søen, og under deres Fraværelse fandt Back tilfældigviis hin Strøms Kilde i Sand Hill Lake, tæt ved Leiren.

I dette Aar var det dog for seent at tænke paa at reise videre; de vendte derfor tilbage til den store Slavesø, hvor hans Kammerater imidlertid havde opført en ret hyggelig Bolig (Fort Reliance). Vinteren var frygtelig streng, og forsultne Indianere strømmede hobeviis til for at tære paa Europæernes Godgjørenhed. At hjælpe dem Alle var umuligt, men noget skimlet for Hundene bestemt Pemmikan reddede mangt et Liv, og Back deelte ofte sin egen Portion med de om Føde skrigende Børn. I April fik man Efterretning om, at Ross var kommen lykkelig hjem, og Back havde nu ingen anden Opgave end den, at undersøge og bestemme den store Fiskeflods Løb. Men dette var alligevel en saa vanskelig Reise, at Ingen saa let gjør ham den efter; thi førend Baaden den 28de Juni svømmede paa denne Flod, maatte den, belæsset med Proviant, slæbes 200 engelske Mile over Iis og Klipper. Paa selve Floden, ved hvis Bredder man ikke seer et Træ, ikke en Busk, følge 83 Strømsteder og Vandfald efter hinanden, indtil den endelig efter et Løb af 530 Mile falder ud i Ishavet hinsides Polarkredsen. Den 28de Juli seilede de ud i Havet eller rettere i den Fjord, hvor Floden flyder ud, og hvis østlige Rand Back prøvede paa at følge videre. Dog nu styrtede der i 10 Dage det ene Regnskyl ned efter det andet, Vinden var gjennemtrængende kold, og det eneste Brændsel, Mos og Lavarter, vilde ikke lade sig antænde, saa at de i al den Tid kun een Gang fik varm Mad. Besværlighederne og Nøden bleve nu saa store, at endogsaa de bedste af Back's Ledsagere begyndte at knurre og klage over deres haarde og piinlige Lod. Den 15de August tiltraadte de derfor Hjemreisen; men naar allerede Farten nedad Strømmen havde været møisommelig nok, saa bleve

Vanskelighederne nu naturligviis dobbelt saa store, da det gjaldt om at arbeide sig op imod Strømmen. De Proviantoplag, som de havde gjort Regning paa, fandt de for Størstedelen fortærede af Ulvene. Den 24de September nødtes de til at forlade Baaden, da de ikke mere vare istand til at slæbe den op over de med Iis bedækkede Bjerge; Veien maatte nu tilbagelægges tilfods, og Enhver af Selskabet maatte bære paa en Byrde af 75 Pund. Seent om Aftenen den 27de September, efter en fire Maaneders Fraværelse, ankom de igjen til Fort Reliance, dødstrætte, men dog overvættes glade ved lykkeligt at have fuldendt en saa vanskelig og farefuld Reise.

Den 8de September 1835 (efter halvtredie Aars Fraværelse) landede den modige Sømand i Liverpools Havn, og allerede Aaret efter see vi ham atter søge mod Nord. Hans Ordre lød, at han skulde seile til Repulse-Bai, og derfra tillands søge at naae Regents Inlet, medens andre Afdelinger af hans Mandskab skulde undersøge Veien nordpaa til Hekla- og Furystræde og vesterpaa til Kap Turnagain. Men ingen af disse Landreiser bleve iværksatte, thi førend „Terror" kunde løbe ind i Frozen Strait, frøs det inde i Isen. Midt om Vinteren kom Skibet igien løs under en heftig Storm, og fra December til Juli dreves det villieløst omkring mellem Ismarker og Isbjerge. Endelig kom de heldig ud af Isen; men Skibet var saa ramponeret, at der ikke kunde være Tale om at foretage nye Opdagelser, og de maatte endda være glade ved at slippe uskadte hjem.

I Aaret 1836 udrustede Hudsonsbugt-Selskabet en Expedition under Dease og Simpson, der skulde søge at fuldende, hvad Franklin og Back saa lykkeligt havde begyndt.

Sommeren 1837 anvendtes først til nøie at undersøge og bestemme den Kyst, der strækker sig mellem Kap Barrow og det yderste vestlige Punkt, der naaedes af Parry i 1826. Paa Grund af Drivisen tilbagelagdes en stor Deel af Veien tilfods. Skjøndt det var midt om Sommeren, var Reisen dog høist besværlig, deels paa Grund af det taagede Veir og

den skarpe Nordenvind, deels formedelst de talrige Fjorde og Bugter, som de maatte vade over. Alligevel blev Reisen lykkelig tilendebragt, og Simpson vendte ikke om, før han havde naaet Kap Barrow. Han overvintrede ved den store Bjørnesø, og i den paafølgende Junimaaned seilede han nedad Kobberminefloden og undersøgte derpaa Kysten Øst for dens Munding, ligesom tidligere Franklin; han trængte 120 Mile frem hinsides Kap Turnagain, men den fremrykkede Aarstid tvang ham til at vende tilbage til sit forrige Vinterkvarteer. I endnu høiere Grad begunstigede Reiselykken ham i det næste Aar, da det lykkedes ham at opdage hele Kysten fra Kap Turnagain til den store Fiskeflod og fra denne af til Akkolee-Bugten; ligeledes undersøgtes en Deel af Kysten af Boothia og Victorialand. Efter en heldig Baadereise paa 1600 Mile, den længste man hidtil havde fuldendt ved Amerikas Kyst, ankom han i Fort Confidence og overvintrede derpaa ved Red River. I Juni 1840 blev han dræbt af de Indianere, som ledsagede ham.

En endnu sørgeligere Skjæbne havde Franklin og hans ulykkelige Reisefæller, hvis Skjæbne tildeels endnu er indhyllet i Mørke. Endnu eet Forsøg skulde der gjøres for at finde den saa meget eftersøgte Vei til Behringsstrædet, og den 26de Mai 1845 forlod den nu 59 Aar gamle Sømand Themsen med Skibene Erebus og Terror og 138 Mand. Den 12te Juli naaede han Hvaløerne i Baffinsbugten, hvorfra han sendte sine sidste Depescher. Man havde ventet ham hjem senest i Slutningen af 1847; men Vinteren gik hen, uden at man hørte noget fra ham. Med hver Dag steg den almindelige Engstelse, og allerede i Foraaret 1848 ilede Sir John Richardson mod Nord, for at opsøge sin savnede Vens Spor. Han blev ledsaget af Dr. Rae, der just var vendt tilbage fra Undersøgelsen af Boothia-Bugt og Kommittee-Bugt (1846—1847); alle Kyster mellem Mackenzie og Kobbermine undersøges paa det Nøiagtigste af disse utrættelige Mænd; men forgjæves!

Ikke heldigere var Sir James Ross, der nogle Maaneder efter Richardsons Afreise ankom i Ishavet og undersøgte Kysterne ved Barrowstrædet. Han ønskede at trænge frem til Melvilleøen; men en Storm fra Vest drev ham tilbage og han saae sig nødsaget til at vende om.

Allerede da syntes man at maatte opgive alt Haab om, at Franklin og hans Kammerater endnu kunde være ilive; men for at gjøre Ende paa enhver Tvivl, besluttedes der, endnu een Gang at gjennemsøge Polarhavet i alle Retninger. I Aaret 1850 see vi da ikke færre end 12 Skibe løbe ud, der trænge frem deels fra Behringsstrædet af, deels fra Baffinsbugten. Endnu flere følge efter i 1852 og 1853, og skjøndt det ikke lykkes Nogen at finde den Savnede, saa lede dog disse Reiser til mange Opdagelser, af hvilke vi i al Korthed meddele de vigtigste *).

Ved Hjælp af de mægtige Bugseerdampere gjennembrød Kaptain Austins Skibe Isen i Baffinsbugten og naaede Indløbet til Lancastersundet; hertil ledsagedes han af Penny, der nu forlod ham. „Resolute" efterlodes for at undersøge Omegnen ved Pond's Bai. Kort efter fandt Kaptain Om-

---

*) 1850	„Enterprise"	Kaptain	Collinson.	Behringstrædet.
„	„Investigator"	„	M'Clure.	do.
„	„Resolute"	„	Austin.	Lancaster Sund.
„	„Assistance"	„	Ommaney.	do.
„	„Lady Franklin	„	Penny	do.
	med Hjælpeskibet „Sophia".			
„	„Prince Albert"	Kaptain	Forsyth.	do.
	udrustet af Lady Franklin.			
„	„Advance"	Lieutenant	de Haven.	do.
„	„Rescue"	„	Griffin.	do.
„	„Felix"	Kaptain	Sir John Ross.	Lancaster Sund.
1852	„Isabel"	„	Inglefield.	do.
„	„Assistance Resolute" (Kaptain Kellett), „North Star" (Kaptain Pullen) med to Bugseerdampere under Sir Edvard Belchers Kommando.			
1853	„Advance"	Kaptain	Dr. Kane.	
„	„Phoenix"	„	Inglefield.	

maney de første Spor af de Savnede ved Kap Riley i Nord Devon. Austin, Penny og Amerikanerne fulgte ham, og de fandt efter en nøie Undersøgelse, at Franklin havde havt sit første Vinterkvarteer ved Kap Spener og paa den lille Beechyø. Man opdagede en Hytte, hvor der endnu laa Aske paa Arnestedet, et stort Magasin, en Smedie, tre Grave, ja endog en lille Have, hvor Mos, Lavarter, Valmuer og Anemoner vare ordnede i Bede. Men Dødens Taushed hvilede over det øde Sted, og intet Spor tydede paa den Retning, som Franklin senere havde taget.

Imidlertid var Vinteren kommen og satte Grændse for videre Undersøgelser; kun Penny seilede op ad Wellington-kanalen, men maatte snart vige for den uigjennemtrængelige Iis, bag hvilken der laa et stort aabent Hav. Samtlige Skibe overvintrede ved Sydkysten af Cornwalløen, med Undtagelse af „Prince Albert", der vendte tilbage til England, og Amerikanerne, der haabede at naae New York endnu før Vinteren. Men Skjæbnen havde besluttet det anderledes; thi kort efter indesluttedes de af Isen og kom ikke løs før efter 8 Maaneders Forløb. Vind og Strøm drev dem op og ned i Wellingtonkanalen; derfra trængtes de ind i Barrow-strædet og videre ind i Lancastersund. Ofte vare deres Skibe i Fare for at knuses af Isen; men de vare heldigviis saa lette, at de sammenstødende Ismasser kunde hæve dem op imellem sig. Først den 9de Juni 1851 slap de løs. Efter en kort Hvile i Diskobugten vilde de Haven fortsætte sin Søgen. Men Efterretningen om de uigjennemtrængelige Ismasser, hvormed Bugten var opfyldt, nødte ham til at opgive sin Plan, og saaledes naaede han da New York, efter at have udstaaet saa store Farer og Lidelser, som kun faa Søfarere have overlevet.

Imidlertid havde de tilbageblevne Englændere ikke været ledige. I Foraaret 1851 blev der i alle Retninger udsendt 15 Slæder og 105 Mand — men alle kom tilbage uden at have fundet det ringeste Spor af Franklin. Saasnart Sommeren kom, seilede Penny med en Baad op ad Wellington-

kanalen, og efter en Række af Eventyr og Vanskeligheder, som han overvandt med en heltemodig Udholdenhed, trængte han frem til Kap Belcher i Queen's Kanal; men her maatte han vende om. Et prægtigt, aabent Hav laa for ham, saa langt han kunde see mod Nord; men hans Baad var lille og skrøbelig, Proviant havde han ikke i tilstrækkelig Mængde, og han var i det Hele slet ikke forberedt paa en Opdagelsesreise af den Art. Forgjæves søgte Penny, der var overbeviist om, at Franklin havde taget denne Vei, at vinde Austin for sin Mening; han nødtes til at følge den kommanderende Officier, og efter to Forsøg paa at trænge gjennem Smith's og Jones' Sund, vendte Flotillen tilbage til England.

Imidlertid havde den ved „Prince Albert" overbragte Efterretning om, at det var lykkedes at opdage Franklins første Vinterkvarteer, vakt nye Forhaabninger, og det lille Skib udsendtes paany under Kennedys Kommando. Han naaede lykkelig Port Bowen ved Østkysten af Regents Inlet; her forlod han Skibet og seilede i en Baad med 4 Mand henad det med Isblokke opfyldte Stræde, for at undersøge Port Leopold ved den vestlige Kyst. Da han vilde vende om, fandt han Veien fuldstændigt spærret af Iis; det var umuligt at naae „Prince Albert" enten med Baad eller tilfods, Mørket begyndte at falde paa, hvert Øieblik kunde de vente, at den Isflage, paa hvilken de befandt sig, vilde opløse sig; det Eneste, de under saadanne Omstændigheder havde at gjøre, var saa hurtigt som mulig at vende om. De slæbte da Baaden iland og tilbragte Natten med at løbe frem og tilbage, for at holde sig varme. Morgenen efter var der intet Skib at see: Isen havde drevet det bort, og Kennedy havde saaledes den sørgelige Udsigt, i det heldigste Tilfælde først at gjensee det til næste Foraar (den 10de September 1851).

Lykkeligviis vidste han, at der i Nærheden ved Whaler Point befandt sig en Deel af James Ross efterladte og nedgravede Levnetsmidler; man fandt disse i temmelig god Tilstand og dertil en stor Baad, der blev indrettet til Vinterbolig. Lykken var dem alligevel gunstigere, end de havde

kunnet vente. Efter 5 Ugers Nød bleve de befriede af Lieutenant Bellot, hvem det efter flere forgjæves Forsøg lykkedes at finde dem og føre dem tilbage til Skibet. I det paafølgende Foraar blev der foretaget storartede Slædereiser, hele Nord Sommerset indtil den sydlige Pynt og Prince of Wales Land blev undersøgt; i 97 Dage tilbagelagdes 1100 engelske Mile, men Franklin hverken saae eller hørte man Noget om.

I Foraaret 1852 udsendtes Sir Edward Belcher med en heel Flotille til den nordlige Deel af Baffinsbugten og Wellingtonkanalen. Kaptain Inglefjeld („Isabelle") trængte frem til Smith Sound (77° N. Br.); en heftig Storm nødte ham til Tilbagetog, skjøndt han fandt aabent Vand foran sig.

Belchers Expedition havde et dobbelt Øiemed: den skulde deels søge efter Franklin i Wellingtonkanalen, deels stræbe at bringe Hjælp til Skibene „Enterprise" og „Investigator" under Collinson og M'Clure, der i 1850 vare seilede til Behringsstrædet, for derfra at trænge frem mod Øst. Ved Beechy, hvor „North Star" blev liggende som Magasinskib, skiltes derfor Skibene ad; Belcher seilede med „Assistance" og „Pioneer" ind i Wellingtonkanalen, medens Kellett gik mod Vest til Melvilleøen med „Resolute" og „Intrepid".

Næppe var den sidste den 7de September 1852 gaaet i Vinterkvarteer ved Melvilleøens Sydkyst, før vi see Lieutenant M'Clintock beskjæftiget med den vanskelige Opgave, at skaffe Forraad over til Hekla- og Griperbugt for næste Aars Slædereise. En saadan Expedition er meget lettere at foretage om Foraaret, da Sneen ligger temmelig jævnt, end om Efteraaret, naar Jorden ligger bar med sin rue, knudrede og gjennemfurede Overflade. Man kan gjøre sig et Begreb om de Vanskeligheder, som M'Clintock havde at overvinde, naar man erfarer, at han brugte 19 Dage til denne Transport, skjøndt den lige Afstand mellem Syd og Nordkysten ikke udgjør mere end 36 engelske Mile. Imidlertid var Lieutenant Mecham beskjæftiget med et lignende Foretagende i Retning

af Vinter Harbour og Liddon Golf, og han bragte den glædelige Efterretning tilbage med sig, at han i den førstnævnte Havn havde fundet Papirer fra M'Clure fra forrige April (1851), hvoraf man erfoer, at „Investigator" dengang befandt sig i Mercybugten ved den ligeoverfor liggende Kyst af Bank's Stræde, og at Nordvestpassagen saaledes var fundet.

Den 9de Marts 1853 aabnede „Resolute" Foraars-Kampagnen med en Slædereise til Mercybugten under Lieutenant Pym's Kommando, for at bringe Hilsen og Hjælp til „Investigator", og, hvis den ikke befandt sig der, da at opsøge dets Spor. En Maaned senere udsendtes tre nye Slædeexpeditioner. Den ene under M'Clintock drog imod Vest over Hekla- og Griperbugten og vendte først tilbage efter 106 Dage; der tilbagelagdes 1200 engelske Mile paa denne Reise, der er eneſtaaende i de arktiske Annaler. Mecham tilbagelagde en næsten ligesaa lang Vei; han reiste langs med Vinter Harbour og Liddon Golf og tilbagelagde over 1000 Mile i 93 Dage. Det tredie Parti, der under Lieutenant Hamilton drog imod Nordost, for efter Aftale fra forrige Sommer at træffe sammen med Belcher, var det første, der kom tilbage; men allerede dengang var der paa „Resolute" ankommet andre Gjæster, blege, smudsige, udmagrede Skikkelser, der langsomt og mødigt krøb frem over den ujævne Isflade. En Fremmed maatte have undret sig over det tordnende Hurra, der allerede i lang Afstand hilsede den usle Trop, over den hjertelige Modtagelse ombord, saavelsom over de Ankomnes skye, usikkre Øiekast: i den Grad vare de blevne afvænte med Synet af venlige Ansigter. Det var M'Clure med sit heltemodige Mandskab, der efter 3 Aars Fangenskab i Isen igjen traf sammen med sine Landsmænd.

Den 5te August var han bleven seet af Skibene „Herald" og „Plover" ved Kap Lisburne, hinsides Behringsstrædet*); den

*) Disse Skibe vare i 1847 bleven sendte til Ishavet hinsides Behringstrædet, hvor de opdagede Herald- og Plover-Øerne.

6te September naaede han Bank's Land og opdagede den 9de Albert's Land, hvis Kyst han fulgte, indtil Skibene den den 8de Oktober frøs inde for Vinteren. Men endnu samme Maaned foranstaltedes en Slædereise til den nordlige Ende af Kanalen, hvorved man vandt Overbeviisning om, at man kunde naae Barrowstrædet ad denne Vei. I paafølgende Juli søgte Skibet, saasnart det kom løs, at benytte denne Opdagelse og at seile mod Nordost ind i Bank's Stræde, men blev af tætte Ismasser tvunget til at vende om. Der var nu ingen anden Udvei, end at løbe ud af den sydlige Ende af Kanalen, at omseile Kap Lambton og derpaa seile mod Nord langs med Vestkysten af Bank's Land. Paa denne Vei havde de temmelig godt Farvand indtil den 20de August, men fra nu af kom de ind i Drivisen, der i en heel Maaned truede dem med Undergang. Ofte bleve de af Isen trængte ind imod Kysten og vare flere Gange nær ved at lide Skibbrud, indtil de endelig naaede Mercybugten. Der tilbragte de to Vintere, indtil Lieutenant Pym i Foraaret 1853 bragte dem den glade Efterretning, at „Resolute" befandt sig ikke langt fra dem, hvorpaa de tog Afsked med „Investigator".

Imidlertid havde hverken „Resolute's" eller Sir Edward Belchers Slædeexpeditioner kunnet finde nogetsomhelst Spor af Franklin. Vinteren 1853—54 gik til Ende, og i den paafølgende April lykkedes det Lieutenant Pym i Prince of Wales Stræde og paa den lille Ramsay-Ø (71° 36 N. Br. 119° V. L.) at finde Papirer fra den 27de August, der gav Oplysning om Collinsons Skjæbne, siden han tog Afsked med M'Clure. Medens denne i 1850 opdagede Nordvestpassagen, havde Isen tvunget Collinson til at vende om og seile tilbage til Hongkong; næste Sommer 1851 gjentog han Forsøget, og det lykkedes ham ligeledes at løbe ind i Prince of Wales Stræde og at bereise Nord- og Sydkysten af Prince Alberts Land. Derpaa havde han overvintret ved Wollastan-Land og vilde nu søge at løbe ind i Russel Golf, for der at fortsætte sine Efterforskninger.

Da Pym indtraf paa „Resolute" med disse velkomne Efterretninger, havde man gjort sig færdig til Opbrud til

England. Belcher havde allerede tilbragt to Vintre i Ishavet, der var kun ringe Haab tilstede om, at Skibene kunde slippe løs i denne Sommer; man besluttede derfor at forlade „Resolute“ og „Assistance“ tilligemed de to Bugseerdampskibe og at vende tilbage til England med „North Star“. Paa Ramsayøen efterlodes Breve til Collinson, hvori man underrettede ham om Undersøgelsernes nuværende Stand og raadede ham til at vende tilbage til Behringstrædet, hvor han ogsaa lykkelig ankom endnu i samme Aar (1854).

Af alle de Expeditioner, der vare blevne udsendte fra England, var der saaledes ved Begyndelsen af Vinteren 1854—1855 kun nogle tomme Skibe tilbage. M'Clure og hans Mandskab vendte hjem gjennem Davisstrædet. Af „Investigators“ Mandskab vare Lieutenant Creswell og Herr Wynnyat allerede Aaret i Forveien (1853) ankomne til England, da det paa en Exkursion til Beechy-Island var lykkedes dem at træffe „Phønix“, Kaptain Inglefjeld, der allerede samme Aar seilede hjem. I det paafølgende Foraar viste han sig igjen i Ishavet tilligemed sin Ven Bellot, for at bringe Proviant til Belchers Eskadre. Paa denne Reise omkom den vakkre Franskmand ved en ulykkelig Hændelse, idet han paa en Slædefart faldt ned i en Isspalte og druknede. Ved sine fortræffelige Egenskaber var Bellot bleven almindelig yndet. Et Steenmonument ved Greenwich minder England om denne beskedne Frivillige, hvis Navn saa hæderligt knytter sig til Franklins.

Mangen en ny Kyst, mange før ubekjendte Stræder og Øer, ja selv Nordvestpassagen, den oprindelige Anledning til saa mangen heltemodig Daad og saa store Lidelser, vare blevne opdagede, — men med Undtagelse af den første Vinterleir havde man ikke kunnet finde det ringeste Spor til den nu i 8 Aar Savnede, indtil endelig den ved sine Reiser i Norden hæderligt bekjendte Dr. Rae i 1854 i Boothialandet traf sammen med nogle Eskimoer. Disse fortalte ham, at nogle af deres Landsmænd i Foraaret 1850 paa King Williams Land havde modt henved 40 hvide Mænd, der langsomt vandrede mod Syd. Ingen af dem havde kunnet tale

Eskimosproget; dog gave de ved Tegn at forstaae, at deres Skib eller Skibe vare blevne knuste af Isen, og at de nu agtede sig til et Land, hvor de haabede at træffe paa Hjorte. Senere hen paa Aaret, men endnu før Isens Opbrud, fandt hine Eskimoer paa Fastlandet, en Dagsreise Nordvest for den store Fiskeflod, 30 Liig, og 5 andre paa en nærliggende Ø. Nogle af Ligene havde de begravet, de andre laae hist og her omkring paa Jorden. En af dem havde maattet være Officier da han bar en Kiggert og en smuk dobbeltløbet Bøsse. Skeer og Gafler af Sølv, en rund Sølvtallerken med Indskriften Sir John Franklin K. C. B., et Ridderkors og endeel andre Gjenstande, som Rae kjøbte af Eskimoerne, stadfæstede den sørgelige Efterretning.

Saaledes vidste man da, hvorledes en Deel af hine ulykkelige Søfarere vare omkomne, men Meget stod endnu tilbage at opklare. Hvad var der bleven af de Øvrige og af Skibene?

Endelig i 1859 aabenbarede Graven sine længe skjulte Hemmeligheder, idet M'Clintock, der i 1857 afseilede til Boothia, har havt det sørgelige Held at komme til Kundskab om Franklins hidtil saa hemmelighedsfulde Skjæbne. Denne Opdagelse har vakt den meest levende Interesse, medens Efterretningen, der hæver den heltemodige Sømands Død over enhver Tvivl, er bleven læst med den dybeste Sorg ikke blot af Franklins Landsmænd, men af hele den civiliserede Verden. Kaptain M'Clintock fandt i en Steendysse ved Point Victory paa Nordvestkysten af King Williams Ø en Beretning om Franklins Expedition, dateret den 25de April 1848 og underskrevet af Kaptainerne Crozier og Fitzjames. Heraf fremgaaer det, at Franklin døde allerede den 11te Juni 1847. Den 22de April, tre Dage før Beretningen blev skreven, bleve Skibene forladte fem Mile NNV. for Point Victory, og de Overlevendes Antal var paa den Tid 105 Mand.

Man veed kun lidt om disse Ulykkeliges Skjæbne, forend Døden forløste dem; men hvad man veed er tilstrækkeligt til at danne sig en Forestilling om deres Kampe og Lidelser. „Vore fleste Efterretninger,“ siger M'Clintock, „fik vi af en

fornuftig gammel Kone. Hun fortalte os, at det var om Efteraaret, at Skibet strandede. Mange af de hvide Mænd segnede underveis, da de droge til Fiskefloden, men det vidste Eskimoerne først den følgende Vinter, da de fandt de Døde." Da M'Clintock undersøgte den sydlige Kyst af King Williams Ø, der ligger omtrent ti Mile Øst for Kap Henschel, fik han Øie paa et Skelet, ved Siden af hvilket der laae flere europæiske Klædningsstykker, og efterat han havde forladt Kap Henschel, fandt Lieutenant Hobson en Baad, som de Forulykkede sandsynligviis havde havt isinde at benytte til at seile op ad Fiskefloden. I Baaden laa en Mængde Klæder og to menneskelige Skeletter. To dobbeltløbede Geværer vare opstillede mod Baadens Side. Alle Omstændigheder syntes at godtgjøre, at de Ulykkelige vare omkomne af Strabadser og Sult.

Vi vende os nu til Amerikaneren Kane, der, efterat Sir Belcher (1854) med „North Star" havde forladt Ishavet, nu var ene tilbage af alle i 1850—53 udløbne Franklinsøgere. Efterat være vendt tilbage til Hjemmet med de Haven, var han om Foraaret 1852 for anden Gang afseilet fra New York for at søge efter Franklin hinsides Indløbet til Smithsund. To Gange overvintrede han ved Kysten af Prondhoeland; thi „Advance" kunde ikke bringes af Stedet, den laa indefrossen i Isen, og ligger maaskee endnu den Dag idag paa det samme Sted. Sommeren anvendte han til Slædereiser, der rigtignok indskrænkedes meget ved hans Hundes store Dødelighed, men der alligevel ledede til Opdagelsen af de allernordligste Lande paa vor Jord.

Hans Folks aftagende Kræfter, Hundenes Død og den truende Mangel paa Proviant afskrækkede ham fra at indlade sig paa en tredie Overvintring. 1854 om Sommeren tog han derfor Afsked med sine gode Venner, Eskimoerne, og med sit Skib og indskibede sig i Baadene med sine Folk. Efter en høist besværlig 83 Dages Reise, der ledsagedes af Savn og Lidelser af enhver Art, naaede de endelig Upernavik.

Syv og tyvende Kapitel.

Grønland.

I mange Henseender er Grønland et af de interessanteste Lande i Norden. Man kjender hele Nordkysten af Nordamerika fra Kap Lisburne af indtil Belleisle-Strædet; Siberiens Kyster ere undersøgte deels tillands, deels tilvands; man veed, hvor langt Spidsberg og Novaja Semlja naae op imod Polen: Grønlands Udstrækning imod Nord er derimod endnu indhyllet i Mørke. Næsten 1000 Aar ere henrundne, siden Islænderen Gunbjørn opdagede dette Land; siden den Tid have mange Søfarere, deels fra Vesten, deels fra Østen af, forsøgt paa at trænge frem imod Nord og at omseile Landet; men skjøndt Kane paa Vestkysten naaede en høiere Bredegrad end Spidsbergs Nordpynt, saa er denne Gaade dog endnu ikke bleven løst. Og mon overhovedet de Isskranker ville blive gjennembrudte, der adskille Mennesket, Jordens Herre, fra denne øde Deel af hans Rige? Mon Nogen, efter Alt hvad Kane maatte opleve og gjennemgaae, atter vil vove sig ind i Kennedykanalen, for at søge efter nye Udørkener hinsides Parrybjerget og Washingtonland?

Ligesaa ubekjendt er det Indre af den idetmindste 30,000 Kvadratmile store Ø, den største paa hele Jorden. Intetsteds finde vi et saa stort Land, der i den Grad er lukket for Mennesker. Kun et smalt Bælte langs med Vestkysten er beboeligt. Følger man Fjordene ind i Landet, finder man dem alle fyldte med Iis; oppe i Landet gaae disse Isdale over i en eensformig Isflade; hele Indlandet ligger begravet under een eneste sammenhængende Masse af Iis, Indlandsisen, der i det Indre af Fjordene endogsaa strækker sig heelt ned til Havet. Randen af denne Iis ligger i den sydlige Deel af Landet i en Afstand af indtil 10 Mile fra Kysten, i Nordgrønland fjerner den sig indtil 20 Mile fra Havet. Dens Overflade er langt fra at være jævn, men er gjennemskaaret

af dybe Kløfter og Revner; dens Tykkelse kan i det Hele anslaaes til 2000 Fod. Hele det Indre er aldeles ubekjendt og er aldrig bleven betraadt af noget Menneskes Fod. Ogsaa i historisk Henseende frembyder Grønland Gaader, der endnu ikke ere blevne løste; ved deres Betragtning føres vi tilbage til den Tid, da de første europæiske Nybyggere nedsatte sig paa amerikansk Jordbund.

I det niende Aarhundrede beboedes det nu saa fredelige Island af en høist urolig Slægt, af ærgjerrige Jarler og røverske Vikinger. En af disse Fredsforstyrrere, Erik Røde, havde to Gange begaaet Manddrab og blev desaarsag forviist fra Landet. Erik havde hørt tale om det af Gunbjørn opdagede bjergfulde Land i Vesterleden og besluttede at bosætte sig der (982). Da han kom hjem igjen, gav han sine Landsmænd en saa tiltrækkende Beskrivelse af Grønlands grønne Enge og store Fiskerigdom, at hans Forslag om, der at grundlægge en Koloni, fandt megen Anklang; allerede i den paafølgende Sommer stak han i Søen med en lille Flaade af 25 Skibe. Kun 14 af disse naaede Grønland, men Kolonien fik snart Tilvæxt fra Norge og Island, og efter nogle Aars Forløb havde den naaet en ikke ringe Betydning.

Henimod Slutningen af det 10de Aarhundrede begyndte Christendommen at udbrede sig i Norge; da derfor Leif, Erik den Rødes Søn, besøgte Norge i Aaret 999, overtalte Olaf Trygvesøn ham til at lade sig døbe og at tage en Missionær med sig til Grønland. Det første grønlandske Bispedømme oprettedes i Aaret 1121, og Crantz beretter, at de norske Kolonier dengang strakte sig 5—6 Bredegrader Nord for Kap Farvel, saavel paa Øst- som paa Vestkysten. Langs med Østkysten fandtes 19 Fjorde, ved hvis Kyster der laae 12 Sogne med 190 Gaarde; paa Vestkysten var der 9 Fjorde med 4 Sogne og 110 Gaarde. Paa Østkysten var Bispesædet, samt to Klostre. Sytten Prælater i uafbrudt Rækkefølge udsendtes af Trondhjems Erkebisp til Grønland, der uagtet sin Fattigdom og fjerne Beliggenhed maatte betale Tiende til Pavestolen. Der anføres saaledes,

at Pave Johan XXII i Aaret 1326 lod Tienden fra Norge, Sverrig, Island og Grønland indkræve ved en vis Bertram af Ortolis, og af denne Agents Regnskaber vide vi, at han fra Grønland modtog 127 Lispund Hvalrostænder, hvilke han solgte til en Kjøbmand i Flandern for 12 Livres 14 Sous tournois.

I Løbet af det 14de Aarhundrede hjemsøgtes Kolonien af Ulykke paa Ulykke. Frygteligt rasede den sorte Død blandt Befolkningen, der næsten fuldstændigt uddøde. Hyppige Krige med Eskimoerne, maaskee ogsaa Tilvæxt af Driviis paa Kysten gjorde Ødelæggelsen fuldstændig; dertil kom Borgerkrigene i Skandinavien efter Dronning Margrethes Død, der bevirkede, at man ganske forsømte og forglemte Grønland. Den ældgamle Forbindelse med Europa ophørte; Kolonierne, hvis de overhovedet endnu existerede, overlodes til deres Skjæbne, og der gik mange Aar hen, før man atter kom dem i Hu. Endelig sendte Frederik den Anden Magnus Heinesen til Grønland, for at erfare, om der endnu skulde være nogle Rester tilbage af de fordum saa blomstrende Kolonier.

Heinesen fik Kysten i Sigte og havde gunstig Vind og Veir, men Luftens store Gjennemsigtighed i Polaregnene, der ofte bevirker, at man anslaaer Afstanden for ringere og Bjergene for lavere, end de virkelig ere, forledede ham til en besynderlig Vildfarelse. Efterat han i mange Timer havde holdt den samme Kurs og han dog ikke syntes at komme Landet nærmere, troede han, at hans Skib holdtes fast af usynlige Magter; han vendte da om og berettede ved Hjemkomsten, at han ikke havde kunnet naae Grønlands Kyst, da en magnetisk Klippe havde standset ham.

Paa Christian den Fjerdes Befaling seilede Admiral Godske Lindenov og den engelske Lods John Hall i Aaret 1605 med tre Skibe til Grønland. Hall landede paa den allerede ofte af andre Søfarere, Davis, Hudson, Baffin, besøgte Vestkyst, Lindenov derimod ved Sydspidsen, hvor han røvede to Indfødte, der siden døde i Danmark af Hjemvee. Hverken Lindenov, der atter næste Aar besøgte Landet, eller

de senere Expeditioner under Karsten Richardson og Dannell vare istand til at lande paa Østkysten; mægtige Masser af Driviis hindrede Skibene i at nærme sig den. Ligesaa lidt lykkedes det at finde noget Spor af Kolonien; efter saa mange forgjæves Forsøg vænnede man sig tilsidst til at ansee den som en oldnordisk Mythe. Først i Begyndelsen af det 18de Aarhundrede levede Mindet om den ulykkelige christne Koloni op igjen. Hans Egede, Præst i Vogen i det sydlige Norge, havde læst om Normændenes Nybygd i Grønland, og han kunde ikke slaae sig til Ro ved Tanken om, at den saa sporløst skulde være forsvunden. Paa sine eensomme Vandringer og i sit stille Hjem rørtes han bestandig dybere af den inderligste Medlidenhed med deres forladte Efterkommere, der nu sikkerlig maatte være nedsunkne i Hedenskab og Vildhed. Efter en langvarig indre Kamp besluttede han at hellige dem Resten af sit Liv, at opsøge dem i deres Elendighed og at offre Alt for at bringe dem Evangeliets Lys. Tusinde Vanskeligheder stillede sig i Veien for ham, men hans Iver og Udholdenhed var stærkere end dem alle. Hverken Publikums Spot eller Øvrighedens Koldsindighed eller hans Venners indtrængende Advarsler kunde rokke hans Beslutning, thi han hørte til hine ubøielige Naturer, der ikke af jordiske Hensyn lade sig bortlede fra det, de eengang ansee for Pligt. Efter i hele Aar forgjæves at have arbeidet for at vinde Regjeringen og Magthaverne for sin Plan, efter at have nedlagt sit Embede, for at kunne virke saa meget kraftigere, efter at have bragt sin lille Formue til Offer, lykkedes det ham endelig at stifte et Aktieselskab med en Kapital af 9000 Daler og af Missionskollegiet at erholde en aarlig Gage af 300 Daler, hvortil Kongen føiede en Foræring af 200 Daler.

Den 12te Mai gik han under Seil med tre Skibe, af hvilke det største, „Haabet", havde en Besætning af 40 Mand. Hans ligesaa begeistrede Hustru med fire smaa Børn ledsagede ham. Efter en høist besværlig Reise naaede han den 3die Juli det fjerne Maal for sine Ønsker. Han landede paa Vestkysten under den 64de Bredegrad, og han besluttede strax

her at begynde det hellige Værk. Et Brædeskuur blev opført, og dette var Begyndelsen til Kolonien Godthaab; allerede den 31de August indviedes samme ved en Takkeprædiken over den 117de Psalme: „Priser Herren, alle Hedninger! priser ham alle Folk! thi hans Naade og Sandhed hviler over os i al Evighed, Halleluja!"

Alt hvad han hidtil havde maattet døie af Gjenvordighed, var imidlertid Intet mod det, han her maatte prøve — de Indfødtes Raahed og Mistro, deres Hexemesteres (Angekokers) og Præsters Fjendskab, det frygtelige Klima, ofte endogsaa Sult —; selv hans Landsmænd, der skuffedes i Haabet om en fordeelagtig Handel, forlode ham, og efter 10 møisommelige Aar havde han endnu den Sorg, at Regeringen efter Frederik den Fjerdes Død nægtede ham al videre Understøttelse, ja endogsaa befalede, at Kolonien skulde nedlægges.

Alle forlode ham nu; men han lod sig ikke bøie. Udmattet og svag af de mange Aars Anstrengelser, nødtes han til at overlade Missionsforretningerne til sin Søn, men alligevel besluttede han at blive paa den ham af Forsynet anviste Post.

Endelig i Aaret 1733, da han følte sig dybt nedbøiet ved sin Kones Død og havde tabt alt Haab om at høste Frugter af sit opoffrende Arbeide, begyndte det at dages for ham. Han modtog den trøstelige Efterretning, at Kongen havde taget Beslutning om Gjenoptagelsen af den grønlandske Handel og Mission, og at der til den sidste endog var bevilget en aarlig Understøttelse af 2000 Daler; tillige sendtes der til hans Hjælp tre Missionærer fra Herrnhut, der aflagde Løfte om, af al deres Evne at understøtte og fremme det af ham saa herligt begyndte Værk — et Løfte, der trofast er bleven holdt af deres Efterfølgere. Saaledes kunde han med roligt Hjerte og glad Haab om Fremtiden vende tilbage til sit Fædreland, hvor han døde i 1758, 72 Aar gammel.

Man kan tænke sig, hvor ivrigt Egede under sit lange Ophold i Grønland gjorde sig Umage for at finde Spor af sine tabte Landsmænd; thi Ønsket om at komme dem til

Hjælp, havde jo fra Først af lokket ham herover. Men det var forgjæves, at han hos Eskimoerne saae sig om efter oldnordiske Sæder og Skikke; Intet i deres Ansigtsform og Sprog tydede paa europæisk Herkomst, selv i deres Traditioner fandt han intet Ord om de gamle Normænd, der engang havde beboet deres Land. Kun nogle Ruiner af gamle Kirker og andre Bygninger, hist og her langs med Vestkysten, vidnede om, at de tidligere havde beboet denne Egn. Levede der endnu i Grønland Mennesker af skandinavisk Herkomst, saa kunde det altsaa kun være paa den, idetmindste fra Land af, aldeles utilgængelige Østkyst. I Aaret 1786 blev Løvenørn udsendt for at forny de gamle Forsøg, men hellerikke han formaaede at naae Kysten. Det er vel muligt, at mangen en Hvalfanger har seet dens fjerne Bjergtinder gløde i Aftensolen; ja v. Baer paastaaer endog, at Russeren Pavkov allerede 25 Aar før Scoresby har naaet Grønlands Østkyst og har fundet Spor af Mennesker — men saameget er i hvert Tilfælde sikkert, at Scoresby er den Første, der paa Kortet har optegnet en Deel af dens Kystlinie, og altsaa maa han betragtes som den egentlige Opdager.

I Aaret 1817 fjernede Kaptain Scoresby den Ældre sig fra Hvalfangernes almindelige Kurs, der omtrent ligger under 78° Brede og 2° V. L. fra Greenwich, og idet han dristig vovede sig ind imellem den vestlige Iis, naaede han Østkysten hinsides den 70de Bredegrad. Han havde uden Vanskelighed kunnet gaae i Land, det ubekjendte Land laa fristende for hans Øie; men Forholdene forbøde ham at offre sin Pligt som Hvalfanger for Videlyst og Ærgjerrighed, og saaledes styrede han da atter ud i det aabne Hav, uden at have betraadt Landet. Under et senere Besøg landede han imidlertid i det efter ham opkaldte Sund og aflagde et kort og flygtigt Besøg paa den ubekjendte Strand.

I Aaret 1822 lykkedes det hans Søn at anstille en nøiagtigere Undersøgelse af det af Faderen seete Land. Ogsaa han forlod Hvalfangernes sædvanlige Route og seilede imod Vest, indtil han under 70° 33 og 71° 12 N. B. saae Grøn-

lands steile Kyster stige op i Horizonten. Aldrig havde han seet noget mere Vildt og Majestætisk. Bjergene bestode af utallige Kegler og Pyramider, og et Chaos af skarpe Klippe-spidser bedækkede de bratte Affald. Paa mange Steder reiste der sig en saadan Mængde af Spidser ved Siden af hin-anden, at de i Afstand lignede Geledder af Soldater. Et Bjerg under 71° 13 bar 7 næsten 500 Fod høie, enkelt-staaende og lodrette Klippesøiler paa sin mægtige Ryg, og paa et andet under 71° 4, der naaede en Høide af 2967 Fod og af sin mærkelige Form fik Navn af „Kirkebjerg", hævede der sig to uhyre spidst tilløbende Taarne. Hele denne Bjergkjede fik Navnet „Roscoe Mountains".

Den 24de Juli landede han ved et klippefuldt Forbjerg, som han kaldte Kap Lister (70° 30); han besteg det og van-drede hen ad dets 3—400 Fod høie Ryg. Mellem nøgne eller med usle Lichener beklædte Steenblokke fandt han hist og her enkelte blomstrende Planter, som Andromeda tetragona, Saxifraga oppositifolia, Papaver nudicaule og Ranunculus nivalis. Ved Kap Svainson steg han atter ned til Stranden, der her bestaaer af en omtrent 600 Fod bred flad Kystrand. Her fandt han nogle forladte Eskimohytter; forkullet Driv-tømmer og en Mængde Aske laa hist og her ved Ildstederne, hvoraf han kunde slutte, at dette øde Sted havde været be-boet endnu i samme Sommer. Paa selve Landet saaes neppe en Fugl, men langs med Stranden fandtes utallige Alker, Dykænder og Edderfugle. En stor Mængde Insekter, Sommerfugle, Bier og Myg, flagrede om mellem Stenene paa Høiene; ogsaa fandtes der en Deel Rensdyrgevirer.

Den 25de Juli landede han ved Kap Hope, hvor han atter fandt Spor af Mennesker. Hareknogler og Stykker af Gevirer laae strøede om paa Jorden. En Hjerneskal af en Hund fandtes opstillet paa en lille Jordtue, sandsynligviis et Barns Grav; thi Grønlænderne troe, at Hunden, der overalt kan finde Veien, ogsaa bedst er istand til at ledsage de uskyl-dige Børn til Sjælenes Land. Den trykkende Hede satte imidlertid snart en Grændse for Vandringen; dens Virkning

var saa stor, at mange Planter allerede havde kastet deres Frø, og nogle endogsaa vare ganske visne og hentørrede.

Den af Scoresby opdagede, saavel som den i det følgende Aar af Clavering besøgte Deel af Østgrønland laa imidlertid altfor nordligt til, at man der kunde søge efter de oldnordiske Kolonier, og Gaaden var altsaa endnu aldeles ikke løst. Endelig lykkedes det i 1829 Kaptain Graah at beseile Sydkysten indtil en Brede af 65° 18, hinsides hvilken der aldrig kan have existeret nogen Koloni, og da han paa hele denne Strækning ikke fandt mindste Spor af Ruiner eller hos de Indfødte af Religion, Sprog, Sæder og Skikke, der vidnede om en tidligere christelig Befolkning, saa synes det indlysende, at ingen Europæer nogensinde har beboet Østkysten, og at de saakaldte østlige Kolonier egentlig laae i den sydvestlige Deel i Nærheden af det nuværende Julianehaab; — en Kyst, som man i Forhold til den nordligere vel kan have givet Navn af den østlige.

Vi vende os nu til det nuværende danske Grønland. Fra Kap Farvel indtil den 73de Bredegrad ligger der langs ad Vestkysten en Række af 18 smaa Kolonier, blandt hvilke Julianehaab (60° 75) er den betydeligste, Godthaab den ældste og Upernavik den nordligste. De sydlige Havne omkring Julianehaab og Fredriksdal bringe især Robbeskind paa Markedet; Sukkertoppen og Holstenborg Rensdyrhuder; Disko og de nordligste Distrikter Tran og forskjellige Sødyr. Ved Fiskernæs fanges mange Kabliau'er, og da Landet her i ringere Grad hjemsøges af Taage, saa egner det sig godt til Fisketørring.

Hele Befolkningen udgjør noget over 9900 Sjæle, for største Delen indfødte Eskimoer, hvilke med Christendommen ogsaa have antaget mildere Sæder. De danske Kjøbmænds og Embedsmænds Forbindelser med Moderlandet vedligeholdes ved et Skib, der medbringer Produkter fra en mildere Zone, — især Kaffe og Tobak — de sidste Efterretninger fra Europa og maaskee tillige en ny Kolonist, Embedsmand eller Præst. Grønlandske Sognekald høre just ikke til de bedst

aflagte Levebrød, og Udsigten til at tilbringe en Række af Aar paa Disko eller i Upernavik synes ikke at kunne have noget meget Fristende ved sig; alligevel fattes der aldrig Kandidater til et saadant fjernt Embede og ligesaalidt Brude, der ere rede til at følge deres Elskede til dette yderste Norden. Et saadant Par maa vel søge sin Hovednydelse i den Tilfredshed, der følger med en samvittighedsfuld Pligtopfyldelse og i de Glæder, som et stille Familieliv fører ved sig; at den omgivende Natur ikke kan byde dem nogen videre høi Nydelse, er indlysende.

Under Upernaviks Brede varer Natten fra den 12te November til den 30te Januar, altsaa i 79 Dage. Ved Omenak varer den egentlig mørke Tid i 63 Dage; men paa Grund af det høie Land Syd for Kolonien sees Solen ikke 12 Dage før og efter; skjøndt den derfor allerede den 22de Januar hæver sig over Synskredsen, saa seer man dog først den 2den Februar et lille Glimt af dens Skive komme frem i en Kløft af Fastlandet og en Minut efter atter forsvinde. Alligevel forkyndes dens Nærmelse allerede i de sidste Dage af Januar ved det prægtige Syn af de forgyldte Bjergtinder.

Denne lange Nat er dog egentlig kun trykkende, naar Veiret er stormfuldt og taaget. Ved klar Luft og godt Veir have Omenaks Indbyggere til enhver Tid to til tre Timers Dæmring, saa at de kunne søge deres Erhverv paa Isen eller Vandet, og et saadant stadigt godt Veir indtræffer sædvanlig henimod Juul. Paa saadanne klare Dage seer man paa den nordlige Himmel en pragtfuld, mere eller mindre rød Lysbue lige paa Grændsen af den laveste af Jorden fuldkommen beskyggede og den høiere af Solen oplyste Deel af Himmelen. Ogsaa Nordlyset bidrager Sit til at gjøre Mørket taaleligt, selv om det ikke egentlig virker lysende; derimod er Maanen saa klar, at man kan adskille de fineste Linier i Landskabet paa flere Miles Afstand. Ligesom Solen, selv i den mørke Tid, formedelst sin Nærhed under Horizonten, dog altid frembringer noget Dagslys, saaledes har man ogsaa i nogen Tid før og efter den lange Dag ingen virkelig Nat. Ved Uper-

navik kan man gjøre Regning paa en henved 4 Maaneder lang Dag, medens den lange Nat ikke engang varer i tre Maaneder.

Klimaet i det danske Nordgrønland hører aldeles ikke til de strengeste i den arktiske Zone, derimod udmærker det sig ved den for Kystlande eiendommelige Ustadighed. Ved enhver Aarstid kan man af Vest- eller Nordvinden nødes til at fyre i Kakkelovnen, hvorimod den varme Sydostvind selv om Vinteren kan drive Thermometret mange Grader i Veiret.

Den 22de December 1848 indtraadte ved Omenak efter stormfuldt Veir den strenge Vinterkulde af ÷ 28° R. Efterat Fjorden allerede i længere Tid havde været tillagt, saae man nu store speilblanke Steder med tynd Iis paa det aabne Hav ved Diskobugten, der snart smeltede sammen til fast Iis, saa langt man kunde see. Paa smukke og klare Dage efter Nytaar kunde man af det tiltagende Dagslys slutte sig til, at Solen nærmede sig. Klokken 10 om Formiddagen viste Morgendæmringen sig; enkelte Stjerner paa den mørkeblaae Himmel i Nord forsvandt, og det sneebedækkede Høiland viste sine Omrids med de fineste Tegninger af svagt Lys og Skygge. Den dybe Stilhed afbrødes kun af den eiendommelige stønnende og syngende Lyd, der har sin Grund i Isens Bevægelser.

Henimod Klokken 11 viste sig den røde Lysbue paa den nordvestlige Himmel; altsom Solen kom nærmere, sænkede den sig efterhaanden ned mod Synskredsen; Klokken 11½ oplystes smaa Skyer over Horizonten i Syd. Med en særegen høitidelig Stemning saae man dernæst Solskiven dukke frem af den jævne og rolige, sneehvide Havflade, efterat den allerede flere Dage i Forveien ved Middagstid havde kastet et purpurrødt Skin paa de høie og steile Fjeldtinder.

Den høieste Kulde iagttoges i Marts, da Thermometret to Gange faldt til ÷ 28° og ÷ 30°. Middelvarmen var nogle og tyve Grader og ledsagedes ofte af en skarp Østenvind, saa at Isen løsnede sig fra Landet; af Revnerne opsteg der

da en tæt Damp, som af en kogende Kjedel. Om Middagen var Solens Varme følelig.

Med April fik den mildere Temperatur Overhaanden, og i denne Maaned viste der sig betydelig Forskjel mellem Varmen i Solen og i Skyggen. Til den samme Tid var Luften i Solskin næsten trykkende og varm, medens det blæste koldt med ÷ 6°—8°.

Den 4de April steg Varmen første Gang siden November over 0°, dog altid kun ved Middagstid, saa at Solen neppe kunde virke paa Sneen; endnu viste sig intet Spor til rindende Vand. I denne Maaned faldt der ogsaa den største Sneemængde, og henimod Slutningen af samme gik Isen op ude paa Havet.

Den 26de saae man Hvalfangere; men Drivisen hindrede dem i at lande ved Bugten.

Den 1ste Mai kom, men uden grønne Marker og Blomster, og forgjæves vilde man søge efter en Drik friskt Vand, da det endnu frøs 8 Grader om Natten. En steil og skarpt afskaaren Ismasse af 3—4 Alens Tykkelse hang fast ved Kystranden, og i Kløfterne laa der 6 Alen dyb Snee.

Først den anden Mai begyndte Sneen at synke sammen under Indflydelsen af en mild Østenvind, der den fjerde gik over til en Storm med 4—6 Graders Varme. Om Eftermiddagen iagttoges det første rindende Vand, paa Diskos Høiland saae man de mørke Klipper titte frem af Sneen, og Bugten renfedes for Driviis. I denne Maaned indtraadte den regelmæssige Nattefrost, hvorfor den fortrinsviis egner sig til Landreiser.

Den 3die Juni faldt der første Gang Regn, og den 5te plukkedes paa Disko den første Blomst, Saxifraga oppositifolia. Den [illegible]de og 10de begyndte Soldug, Pile og Potentiller at blomstre, derpaa faldt der atter Snee, der blev liggende i flere Dage. Den 27de og 28de var Nattefrosten saa stærk, at Isen paa Vandpytterne næsten kunde

bære; paa en Reise, som Rink foretog sig til Upernavik, faldt der Snee den 15de Juli.

Den 13de August saaes den første Riimfrost paa Prøvens Ø, og man var i Tvivl, om Sommeren allerede var forbi eller om den endnu var ivente. Fra nu af vexlede orkanagtige Storme med mildt Veirlig, indtil endelig Thermometret den 3die Oktober sank under 0°, og saaledes ophørte denne ublide Sommer, der desværre ikke er sjelden i Nordgrønland.

Rink har ligeledes givet os en Skildring af en god Sommer, som han oplevede i Omenak i 1850:

Efter en lang Vinter og et koldt Foraar fulgte pludselig en varm og stadig Sommer. Allerede den 22de Mai fandtes overalt paa Fastlandet de samme Planter i Blomst, der ved Godhavn i forrige Aar først den 5te Juli havde udfoldet sig. Midt i Maaneden stode de fleste Planter i Blomst, og samtidig viste Myggene sig i utrolig Mængde. I den første Halvdeel af Juni stod Thermometret i Skygge paa + 5° — + 9°, i Solen om Middagen steg det endogsaa til + 34°. Den 28de Juni stod det i Christianshaab paa 14° i Skyggen, — den høieste Skyggevarme, som Rink oplevede i Nordgrønland. Den gode Sommer yttrede sin Virkning i en overordentlig Rigdom paa Bær. Øst for Diskobugten vare Krætlingerne (Empetrum) saa fulde af Frugter, at de lignede Druer, og hele Jordbunden var sort af dem. Blaabærrene, der trænge til noget gunstigere Betingelser for at modnes, vare af udmærket Størrelse og Sødhed; ogsaa Tyttebær fandtes i temmelig stor Mængde ved Sydost-Bugten. I Christianshaabs og Jakobshavns Distrikter samledes disse forskjellige Bær i tøndeviis til Vinterbrug.

Skjøndt den kolde og stenede Jordbund i Nordgrønland kun til en vis Grad er istand til at bidrage til Beboernes Ernæring og Beklædning, saa udvikler der sig dog paa gunstige Steder en forbausende rig Alpevegetation, der bedækker Jorden med et tykt Lag af lave Buskvæxter, Mos og Halvgræs. Man falder i Forundring over det livlige, med talrige Blomster besatte Grønsvær, der overalt udvikler sig mellem de fremragende

Partier af den brune Klippebund. Krækling og Blaabær, Pile og lave, krybende Dvergbirke fremtræde i saadan Masse, at de give den Reisende Brændsel i tilstrækkelig Mængde.

Grønlands mineralske Skatte have i den nyeste Tid tiltrukket sig Spekulanternes Opmærksomhed og love at give denne fjerne Kyst en Betydning, som den aldrig vilde kunde faae ved sine Robbeskind og sine tørrede Fisk.

I Aaret 1850 blev der udsendt en Undersøgelses-Expedition, hvem det lykkedes at finde fortræffelig Graphit (ved Omenak), righoldige Kobbererts er (ved Nunarsoak) og sølvholdige Blyertser (ved Arksuk, 61° 20). De sidste ere blevne bearbeidede siden 1854, og da de levere 45 Untser Sølv paa een Tønde Erts, saa love de Aktionærerne et godt Udbytte. En endnu større Betydning vilde Kryolithen kunne faae, der ogsaa forekommer ved Arksuk, hvis det lykkes Chemikerne at fremstille Metallet Aluminium paa billig Maade. Kryolithen, der ikke blot ved sit Udseende, men ogsaa ved sin lette Smeltelighed minder om Iis, bestaaer nemlig af Aluminium, Natrium og Fluor og er maaskee det eneste Mineral, af hvilket hiint i mange Henseender brugbare, men hidtil endnu altfor dyre Metal kan vindes i reen Tilstand.

Otte og tyvende Kapitel.

Island*).

Gjennemskaaret af utallige Fjorde og Bugter rager Island op af Nordhavet. Paa mange Steder naae de klippefulde Kyster en Høide af 2000 Fod; kun i Syd strækker sig et smalt, af vulkansk Sand dannet, fladt Kystland mellem

*) Ved Bearbeidelsen af dette og følgende Kapitler har Overs. anseet det for rigtigt, ikke strængt at følge Originalen, og har derfor tilladt sig at benytte flere danske Værker, der omhandle det samme Stof, som: Erslevs den danske Stat; Landt: Beskrivelse over Færøerne; N. M. Petersen: Fortællinger om Islændernes Færd, Sørensen: Bemærkninger om Færøerne, og fl.

Havet og Høilandet. Overalt paa Øen øiner man isbedækkede Bjerge, uhyre Gletschermasser og størknede Lavastrømme; overalt træffer man Spor af frygtelige Jordskjælv og ødelæggende Omvæltninger. Intetsteds paa hele Kloden har den underjordiske Ild givet sig tilkjende efter en saa storartet Maalestok som her. Intetsteds finde vi saa mange Modsætninger samlede som her; midt i evig Snee og Iis træffe vi paa uhyre Vulkaner, der udsende glødende Lava og Aske; koghede Kilder, iskolde Elve vexle rundt omkring i Landet; det er som om Nordens Iis og Sydens Ild havde valgt dette Land til sin Kampplads.

Baade ved sin Natur, ved sit Folk og ved sin Historie er det et af de interessanteste Lande, vi kjende. Det besidder Alt, hvad der er istand til at fængsle Digteren, Kunstneren, Geologen, Historikeren; kun den, der maaler Alt med Nyttens Maalestok, der vurderer et Land efter dets Produktionsevne, vil ringeagte dette Land, der ikke frembringer Korn eller Skov, men som for Størstedelen bestaaer af Lavaørkener, Isbræer, Moradser og Heder.

De islandske Isbræer bedække i det Mindste et Fladerum af 200 Kvadratmile, altsaa ⅕ af hele Øen. De opstaae kun der, hvor udstrakte Bjergmasser naae op i Sneeregionen, i en Høide af henved 4000 Fod; men fra denne Høide synke de ned i de dybere Regioner, ja selv næsten heelt ned til Havet. I den hele nordlige Halvdeel af Øen, hvor Bjergene ere langt lavere, gives der næsten ingen Gletschere; de største ligge i den sydøstlige Deel, i den Egn, hvor i de sidste Aarhundreder de frygteligste vulkanske Udbrud have fundet Sted.

Ligesom Islands Isbræer langt overgaae Alpernes i Størrelse, saaledes synes ogsaa Etnas Lavastromme smaa og ubetydelige, naar vi sammenligne dem med Islands. Saaledes strækker der sig fra Skaldebreid af paa begge Sider af Thingvallavatn en 20 Mile lang og indtil 5 Mile bred Lavamasse heelt ud til Kap Reikjanæs, og Lavastrækninger af endnu større Omfang fremtræde i mange andre Egne, især inde i Landet, saaledes mellem Myvatn og Klofajökul. Dog

er det især Trapdannelsen, Produkt af en ældre geologisk Tids Vulkaner, der ved sin store Udbredelse giver det islandske Landskab sin øde, ørkenlignende Charakteer. Den findes især paa Øst- og Vestlandet, medens den nyere Lava hyppigst fremtræder i et bredt Bælte, der gjennemskjærer Øen fra Sydvest til Nordost. Trapdannelsen optræder under meget forskjellige Former; den kan enten være lagdeelt og danner da ligesom uhyre Trappetrin, leirede ovenpaa hinanden, eller den kan være uslentet og ligner da Lavastrømme, der hidrøre fra de nyere Vulkaner, eller den bestaaer af sønderrevne og knuste Brokker, der danne store med Gruus opfyldte Flader; endelig viser den sig ogsaa som Basalt i Form af Kæmpemure og mægtige Fjeldvægge, hvoraf enkelte ligne Pyramider, Obelisker, Bygninger, eller som ret udviklet Støttebasalt. Alle disse ældre vulkanske Masser ligne hverandre i flere Henseender; en mørk, sort eller bruunlig Tone gaaer igjen hos dem alle, og de ere i høi Grad ufrugtbare; lidt Lyng, nogle Halvgræsser eller lavere Planter, det er Alt, hvad de bære af Planter, og de gjøre derfor, uagtet deres ofte storartede Former, et nedtrykkende Indtryk paa Beskueren.

De nyere vulkanske Dannelser, Lavastrømmene og Askemasserne hidrøre fra den uhyre Mængde virksomme Vulkaner, som Øen besidder. Den meest bekjendte af disse er Hekla (4956), da den ligger saa nær ved den bedst befolkede Deel af Øen. Langs med hele den sydlige Kyst findes en Mængde andre, saaledes Østerjökul (5432′), Kötlugiajökul, Skaptarjökul, Øræfajökul (6241′), Islands høieste Punkt. Denne sidste er kun et enkelt Punkt i et heelt System af Vulkaner; thi Egnen deromkring er aldeles opfyldt med Kratere, og deres ødelæggende Udbrud sees bedst af de uhyre Strækninger, der ere opfyldte med Lava, Pimpsteen, Sand og Aske. Ved Myvatn paa Nordlandet findes ikke mindre end 30 Kratere, af hvilke de bekjendteste ere Tröllladyngjur, Leirhnykr og Herdebreid, hvilken sidste har frembragt en af de største Lavastrømme i Verden, der har et Fladeindhold af 50 □-Mile, og altsaa er ligesaa stor som Fyen.

Ikke blot ved de vulkanske Udbrud give den underjordiske Ilds Virkninger sig tilkjende; paa ikke mindre paafaldende Maade vise de sig ved de utallige varme og hede Kilder, der paa hundrede forskjellige Steder risle frem ved Foden af Bjergene. Nogle af dem flyde roligt og jævnt og benyttes ofte af Islænderne til Vadsk og Badning, andre derimod udmærke sig ved deres regelmæssige og periodiske Udbrud. Blandt disse ere Geiser og Strokkr de mærkeligste; og de maae henføres til de største Natursærsyn, som vor Jord frembyder.

Ved Foden af Laugafjæll paa en henved 2 Mile bred Slette ligger den store Geisers Kildesystem. Den brede Dal er beklædt med et tæt Tæppe af yppigt Grønsvær, gjennem hvilket flere Floder bugte sig frem. Allerede i lang Afstand seer man Skyer af de hede Dampe og kraftige Røgstøtter hvirvle op fra Jorden; de komme fra mange hede Kilder, der i et Antal af over 40 bedække et Areal af omtrent 40 Tønder Land. Paa ethvert andet Sted vilde selv den mindste af dem fængsle vor Opmærksomhed, men her vende vi os snart til den største af dem alle, den store Geiser. I Tidens Løb har denne Jordens mægtigste Springkilde af sit kiselholdige Vand affat en 30 Fod høi Eruptionskegle af Tuf; paa denne findes et henved 60 Fod bredt Bækken, i hvis Midte vi see et 7—9 Alen bredt Brøndrør. Dette er henved 70 Fod dybt, men det er sandsynligt, at det derfra videre forgrener sig. Sidevæggen er glat poleret og saa haard, at det ikke er muligt med Hammeren at slaae den istykker. Sædvanlig finder man Bækkenet fyldt med krystalklart Vand, der har en Temperatur af 68° R. og har Afløb mod Øst. Derpaa lyder en underjordisk Torden, Jorden ryster, Vandet i Bækkenet koger over, store Dampbobler stige op af Røret, der springe, naar de naae Overfladen og slynge det kogende Vand flere Fod op i Veiret. Derpaa indtræder der atter Ro, de tætte Dampskyer viftes bort af Vinden. Disse mindre Explosioner gjentage sig een eller flere Dage med en Times eller 20—30 Minuters Mellemrum. Førend det egentlige Udbrud lyder et stærkere

Drøn, Vandet i Bækkenet slaaer høit i Veiret, i Midten hæve sig mægtige Dampbobler, og derpaa skyder en 80—100 Fod høi Vandstraale frem, hvorpaa følger en anden og en tredie endnu høiere. Større og mindre Straaler udbrede sig nu til alle Sider, uhyre Dampskyer vælte sig over hinanden og skjule Toppen af Straalen; derpaa endnu et Stød, et dumpt Drøn fra Dybet, hvorpaa følger en spids, smal Straale, der overgaaer alle andre (sædvanlig lidt over 90, undertiden over 150 Fod høi), og det Hele er forbi som et Drømmebillede. Det før med Vand fyldte Bækken ligger nu tørt, og skuer man over Randen ned i Røret, saa seer man med Forundring 6 Fod derfra Vandet staae ganske roligt og stille som i en sædvanlig Brønd. 30—40 Minutter efter begynder det igjen at stige, og efter nogle Timer er Bækkenet atter fuldt til Randen. Snart melder sig den underjordiske Torden paany, og saaledes gjentager Phænomenet sig regelmæssigt Aar ud Aar ind.

400 Fod fra Geiser ligger den store Strokkr; den er langt mindre og har ikke dannet sig nogen Eruptionskegle. Ved Randen er den 7 Fod i Gjennemsnit, men i en Dybde af 24 Fod kun 1 Fod; dens Rør har mere Form af en Tragt, og Dybden er ikke større end 40 Fod. Dens Vand er næsten bestandig i Kog, og Udbruddene ere hyppigere end ved Geiser; skjøndt Straalerne maaskee overgaae Geisers i Høide (120—150 Fod), saa ere dog Alle enige om at sætte denne høiest, fordi dens Vandmasse er meget større. Ved Strokkr er der den Mærkelighed, at man altid, selv om den er i Ro, kan nøde den til Udbrud ved at kaste Stene eller Grønsvær ned i dens Rør. Vandet i disse Springkilder er uden Lugt eller ubehagelig Smag; det indeholder noget Kogsalt, Glaubersalt, kulsurt Natron og Kiseljord.

Da Øen er saa overordentlig rig paa vulkanske Phænomener, skulde man ledes til at antage, at den besad en stor Rigdom af mineralske, om ikke metalliske Stoffer. Dette er imidlertid ikke Tilfældet. Paa flere Steder findes der rigtignok Lag af Bruunkul eller Surturbrand; men de

ere for ubetydelige eller have en altfor afsides og utilgjængelig Beliggenhed, til at de skulde kunne faae nogen industriel Betydning. Selv Svovl findes her kun i ringe Mængde. I Aaret 1839 forsøgte man atter at sætte Solfataren ved Krisuvik i Drivt; men Foretagendet vilde ikke forrente sig. Transportomkostningerne vare for store, ligesom ogsaa Svovlet var for ureent og for sparsomt fordeelt i Jordbunden. Men om ogsaa de brændende Bjerge ved Krisuvik (Brennisteinamur) ikke kunne levere Svovlet i tilstrækkelig Mængde, saa høre de dog til de største Naturmærkværdigheder paa Øen. Hele Bjergskraaningen er indhyllet i tætte Dampe, der bestandig vælte frem af Jorden. Jordbunden er paa mange Steder saa blød, at man ved hvert Skridt maa frygte for at bryde igjennem den tynde Svovlskorpe eller synke ned i det bløde Leer, der i det Hele taget har en Varme af henved 80° R. Ved Foden af Bjerget findes et stort Bækken, 15 Fod i Gjennemsnit, fyldt med kogende Dynd; den sorte Masse er i bestandig Bevægelse og sprøiter ofte 10—15 Fod iveiret. Husaviks Svovlkilder ere langt rigere end Krisuviks; de levere aarlig indtil 600 Centner, hvilket dog er for Intet at regne i Sammenligning med Siciliens, der aarlig producere mere end en Million Centner.

Fra den store Høislette midt paa Øen udspringer en stor Mængde Elve og Aaer; de, der strømme mod Syd, ere i Regelen de korteste; thi her ligge Gletscherne, fra hvilke de komme, i ringe Afstand fra Havet. Derimod udmærke de sig ved deres store Brede, overordentlige Vandmasse og voldsomme Strøm. Ikke sjelden rive de tunge Klippeblokke med sig, og paa visse Aarstider er det aldeles umuligt eller i alt Fald meget farligt at sætte over dem. De betydeligste Floder ere i Syd Thiorsaa og Hvitaa, der ere ligesaa brede som Rhinen ved Cölln, i Nord Skalfandefliot og Jökulsaa, store, rivende Floder af 20—30 Miles Længde; i Øst den ved sin Brede og Vandmængde udmærkede Lagarfliot.

Havstrømningerne have betydelig Indflydelse paa Øens Klima. Syd- og Vestkysten, der berøres af Golfstrømmen, er

altid fri for Iis og har en temmelig mild Temperatur, medens den kolde Strøm, der i sydvestlig Retning flyder fra Spidsberg til Jan Mayen og Island, bevirker, at Nord- og Østkysten næsten hvert Aar omleires af Driviis, der ofte først forsvinder i Juli. Efter 16 Aars Jagttagelser er Luftens Middelvarme ved Reikjavik 3° 6 R., Vandets 4° 3; ved Nordkysten derimod (Akureyre ved Øfjord) er den kun + 0° 46, hvilken alligevel, naar Hensyn tages til den høie Bredegrad, maa ansees for usædvanlig høi. Medens Vinteren i Forhold til den nordlige Bredegrad er temmelig mild, er Sommeren derimod saa meget koldere. Dens Middelvarme er ved Reikjavik ikke mere end 9½° R.; ofte stiger Thermometret hele Sommeren igjennem ikke over 12°, og det er overordentlig sjeldent, at det naaer til 20°; ved Nordkysten falder der ofte Snee selv midt om Sommeren. Under saadanne Omstændigheder maa Korndyrkningen blive meget ubetydelig; det er kun sjeldent, at Bygget bliver modent, ja ofte vil ikke engang Græsset trives paa Nord- og Nordvestkysten, naar Drivisen bliver liggende til ud paa Sommeren.

Tillige udmærker Klimaet sig ved en stor Ustadighed: hele Sommeren igjennem vexler Regn med Solskin; stille Veir er meget sjelden, det blæser næsten bestandigt, og ofte stormer det med en hos os ukjendt Voldsomhed, der kan sætte den Reisendes Liv i største Fare. Den 8de Juni oplevede Sartorius v. Waltershausen en saadan skrækkelig Storm ved Hvalfjord ved Thyrill. Allerede om Morgenen, da de Reisende forlode Reynivellir, blæste der en heftig Vind, der efterhaanden steg, indtil de kort før Middag naaede en Bjergryg, der skiller Svinadal fra Hvalfjord. Her begyndte Stormen at rase paa en Maade, der næsten ikke lod sig beskrive; det stærke Lufttryk var nær ved at betage dem Veiret, og de havde Vanskelighed ved at trænge frem mod den. Deres Stilling blev i høi Grad betænkelig, da de fortsatte Veien til Botnsdal nedad den steile Bjergskrænt. Stormen blæste fra Sydost med en saadan Magt, at En af dem blev kastet af Hesten, og at de hvert Øieblik truedes med at slynges ned i

Afgrunden. Imedens den brusede hen ad Fjorden, forvandlede dennes Overflade sig til en Støvsky, der som en fiin Regn førtes op til en Høide af 2000 Fod. Endnu besværligere blive den Slags Storme, naar de ledsages af Regn, Hagl, tætte Taager eller Støvskyer. Navnlig Heklas Omegn er udsat for saadanne Støvstorme, der indhylle Luften i en saa tæt Taage, at man ikke kan see 3 Skridt for sig og ofte ikke engang kan aabne Øinene.

Fra en saadan Sommer kan man omtrent slutte sig til Veirforholdene om Vinteren. I Slutningen af September eller Begyndelsen af Oktober pleier Vinteren at falde ind. Den begynder med mørkt, stormfuldt Veirlig, der snart opløser sig i et tykt, uigjennemtrængeligt Sneefog. Da blive Reiserne over Bjergpassene særdeles farlige; Veien pleier da at betegnes ved pyramidedannede Steenhobe, Varder, og hist og her findes smaa Huse eller Hytter til Ly for Mennesker og Dyr. I 5 til 6 Maaneder, i Nordlandet indtil 8 Maaneder, bedækkes nu Alt, ligefra Bjergtoppen til Strandbredden, af et tykt Sneelag, fra hvilket man ikke seer Andet rage frem, end sorte, med graae Lichener bedækkede Klipper. I det Indre af Landet finder man da intet andet Dyr end Rensdyret, medens store Skarer af Søfugle i de korte og taagefulde Dage omsværme Kysten. Med Nattens Frembrud begynder Nordlyset at overtrække den stjerneklare Himmelhvælving med sine farvede og sittrende Straalebundter.

I ældre Tider var Island bevoxet med Skov, saa at Huse og Skibe bleve byggede af indenlandsk Træ — nu er det, som bekjendt, anderledes. Rønnebærtræet er det Træ, der naaer den største Høide (indtil 20 Fod); hist og her findes Krat af 10 Fod høie Birketræer. Grunden til Træernes Forsvinden kan ikke ligge i Klimaet og den nordlige Beliggenhed, men maa søges hos selve Indbyggerne, der ikke have forstaaet at behandle Skoven paa en fornuftig Maade, men have hugget ned for Fode, uden at sørge for ny Opvæxt.

Medens den uvenlige og fugtige Sommer i saa høi Grad er skadelig for Korndyrkningen, er den derimod saameget mere gavnlig for Græsvæxten; i mange Egne findes der et saa yppigt Grønsvær, som man neppe vil finde Mage til selv i England. Omtrent en Trediedeel af Jordbunden er skikket til Græsning, medens de to andre Trediedele optages af Jökler, Lava, Moser og Heder. Det er mærkeligt nok, at der er saa liden Forskjel i Vegetationsforholdene i Nord- og Sydlandet, skjøndt Forskjellen i Klima er fremtrædende nok; om ogsaa Foraaret falder senere i Nord og Høsten tidligere, saa er dog Græsvæxten ligesaa yppig, Dyrkning af Kartofler og Haveurter ligesaa udbredt som i Syd- og Vestlandet, selv Rønnebærtræet trives f. Ex. ved Akureyre meget bedre end i Nærheden af Reykjavik. Denne Kjendsgjerning, der ikke kan drages i Tvivl, synes at maatte tilskrives lokale Aarsager, maaskee Vindforhold og maaskee ogsaa den noget større industrielle Dygtighed, som findes hos Beboerne af Nordlandet.

Det er et ikke ringe Antal Planter, og det som oftest Planter, der i andre Lande foragteligt trædes under Fødder, som hos Islænderen staae høit i Ære og benyttes paa mangfoldig Maade. Kornene af Marehalm (Elymus arenarius) benyttes til Brød; paa samme Maade benyttes ogsaa islandsk Mos saavelsom en Art Skedeknæ (Polygonum Bistorta). Krækling og Hyldebær blandes hyppig i Mælken. Stængelen og Roden af Angeliken (Angelica archangelica) spises raae med frisk Smør; kogt og tilberedt spises Silene acaulis, Oxyria reneformis, Gaase-Potentil og Kochleare. De tørrede Blade af Dryas octopetala benyttes til Thee. Som Farveplanter benyttes Alpe-Ulvefod, islandsk Mos (Cetraria islandica) og Meelbærriis (Arbutus Uva ursi). Frøulden af visse Arter af Dvergpiil bruges som Charpi, Bladene anvendes til at garve med, af Træet udkoges der Blæk, idet det blandes med jernholdigt Leer. Bidende Ranunkel (Ranunculus acris) bruges til Trækplaster, skarp Steenurt (Sedum acre) som Brækmiddel.

Af Tangarterne anvendes mange til Kvægfoder, flere, f. Ex. Laminaria saccharina, spises ogsaa af Mennesker.

Men af alle Planter er der ingen, der ere saa nyttige som Græsarterne. De islandske Enge og Græsmarker blive sædvanlig overladte til sig selv; der bliver hverken pløiet eller saaet; man er i Regelen tilfreds med, hvad Naturen frembringer af sig selv. Der er ingen Tvivl om, at Udbyttet vilde stige betydeligt, naar Jorden blev behandlet paa fornuftig Maade, især naar man sørgede for at bortlede overflødigt Vand. Kvægavl er da ogsaa den vigtigste Næringsvei, og Islændernes Rigdom bestaaer derfor især i Heste, Køer og Faar.

Af Hornkvæget spiller Faaret den vigtigste Rolle; i 1849 holdtes ikke mindre end 614,000 Stykker, men dette Antal maa ved de sidste Aars Ulykker have aftaget i en forfærdelig Grad, og det vil vel vare endeel Aar, inden Tabet atter bliver oprettet. Den Pleie, som Dyrene nyde, er kun ringe. Om Sommeren drives de op paa Fjeldgræsgangene, om Vinteren komme de kun om Natten i Huus, men drives hver Dag ud, og naar Sneen ligger dybt paa Græsgangene, saa maa den skaffes bort, forat de kunne naae Græsset. Ulden klippes ikke af, men bliver siddende paa, indtil den kan trækkes af i et heelt sammenhængende Stykke. Ulden forarbeides paa forskjellig Maade; der udføres aarlig 200,000 Par Strømper og 300,000 Par Handsker; af raa Uld udføres 34,000 Sk℔. Af mindre Vigtighed er Hornkvæget; dets Antal udgjorde i 1849 kun 20,000 Stkr. Det er navnlig Mælken og Huden, som benyttes, Kjødet spises derimod kun sjeldent. Af Heste gives der 38,000 Stkr.; de ere meget smaa, men kraftige og udholdende, og benyttes baade som Ride- og Lastdyr. Den Sikkerhed, hvormed de passere de farlige Veie og de stride Elve, er beundringsværdig. Ogsaa paa disses Pleie bliver der kun anvendt liden Omhu; de maae selv søge deres Føde, og om Vinteren bukke derfor mange under for Kulden og det ublide Veirlig.

Af vilde Pattedyr besidder Island kun faa: Polarræven (Canis lagopus) og den saakaldte blaae Ræv (Canis fuliginosus), den islandske Muus, Huusmusen og Rotten, samt Isbjørnen. Denne sidste er dog ikke egentlig indenlandsk; kun engang imellem kommer den til Kysten med Drivisen fra Spidsberg og Jan Mayen, og det varer ikke længe, inden den maa bide i Græsset; thi den forfølges ivrigt paa Grund af de Nederlag, den anretter blandt Faarehjordene.

Af Landfugle besidder Island kun faa Arter, af hvilke de vigtigste ere Jagtfalken, Rypen, to Arter Drosler, Vipstjerten, 3 Arter Ravne. Derimod findes der mange Arter Strandfugle, der omsværme Klipperne og Skjærene i Millionviis og opfylde Luften med hæse Skrig. Havet er opfyldt med en tallos Mængde Fiske, der ere af største Betydning for Beboerne. De Arter, der fanges, ere især Kabliau, Langer og Haakalshaier, der alle ere meget store Fisk.

Ni og tyvende Kapitel.

Island.

(Fortsættelse).

De ældste Efterretninger om Island skyldes en irlandsk Munk. Ifølge disse seilede christne Munke og Eneboere fra Skotland til Færøerne. Derpaa fortsatte de deres Seilads videre og opdagede saaledes i Aaret 725 Island, hvor de nedsatte sig paa Øen Papö og paa Papyle eller Landstrækningen om Kirkeby paa Sydkysten. Disse Navne vise, at Beboerne vare Paper eller Munke. Her fandt man og senere ved Landets Bebyggelse irske Bøger, Klokker, Krumstave og slige Ting,

der vidnede om, at der havde været Christne. Nordboernes Opdagelse af Landet skete tilfældigt.

Omtrent ved Aaret 860 vilde en Mand fra Sjælland, ved Navn Gardar, hente sig en Arv paa Syderøerne, men blev i Pentlandsstrædet overfalden af en Storm og drev ud i Havet. Efter længe at være tumlet omkring, landede han ved den østlige Side af Island ved Østre=Horn. Han var den første, der omseilede hele Øen, som han kaldte Gardars Holm. Den sikkre Bugt, i hvilken han overvintrede, bærer endnu Navnet Husavik, Bugten med Huset. Gardar vendte derpaa hjem, kom til Norge og gav en tiltrækkende Beskrivelse af Landet. En Viking fra Norge, Nadod, synes ogsaa at have kjendt Landet. Paa Veien til Færøerne var han af Stormen dreven ud af sin Kurs og landede paa Østsiden ved Reidar=fjeld. Af Forsigtighed, eller maaskee for at plyndre, tog han Vaaben og Mandskab med; men intetsteds fandt han Spor af Mennesker. Nadod blev paa Kysten til Efteraaret og gav den Navnet Sneeland.

Da det var bleven bekjendt i Norge, at der i Vesten laa et stort og godt Land, besluttede en Viking, Floke Vilgerdesen, at nedsætte sig der. Som Veivisere medtog han tre Ravne. Efter at have blotet og helliget Ravnene seilede han til Shet=land og Færøerne, og vovede sig saa ud i det vide Hav. Da lod han den første Ravn løs. Den fløi over Bagstavnen til=bage mod Land; deraf kunde han skjønne, at der intet Land var paa den anden Side. Den næste, der løslodes, fløi op, men vendte saa tilbage til Skibet, til Beviis paa, at der ikke var andet end Vand rundt om Skibet; den tredie derimod fløi frem over Forstavnen til den Kant, hvor man siden fandt Landet. Da Floke løb ind i en bred Bugt, paa hvis venstre Side det prægtige Snefjællsjökull hæver sig, sagde en af hans Ledsagere, Faxe, at dette maatte være et stort Land, og her faldt store Vande. Bugten fik derfor Navn efter ham og hedder endnu Faxefjord. Lokkede af rige Fiskedræt, byggede de sig Hytter ved Kysten, men forsømte at høste Hø til

Vinterbrug, saa at det medtagne Kvæg omkom af Sult. To Aar efter vendte Floke hjem til Norge, hvor han dadlede Landet meget, men hans Ledsagere roste det. Han kaldte det Island.

Kort Tid efter gave de politiske Uroligheder i Norge Anledning til Islands Bebyggelse. Hovedaarsagen var nemlig Harald Haarfagers Erobringer; han drog fra den ene Ende af Landet til den anden, afsatte og forjog Smaakongerne og tilegnede sig alt frit Jordegods. Men de stolte Jarler vilde ikke godvilligt bøie sig under Aaget; de vilde hellere opsøge sig et nyt Fædreland, end adlyde den forhadte Harald. Den største Deel af dem søgte nu over til Island, hvor der var Land nok, Fiskeri og Græsgange nok, og hvor de fremfor Alt kunde have fuldkommen Frihed. To Fostbrødre fra Fjordefylke i Norge aabnede Udvandrertoget 874. Da de nærmede sig til den islandske Kyst, kastede Ingolf sine Høisædesstøtter (Huusguder, der vare opstillede ved Siden af Huusbondens Høisæde) overbord og gjorde Løfte, at han vilde nedsætte sig der, hvor de dreve iland. Først flere Aar efter fandt han dem ved Reikjavik; han forlod da sin forrige Bolig ved Ingolfshövde, drog over Heden og nedsatte sig her. Han tilegnede sig hele den sydvestlige Deel af Landet lige op til Hvalfjord og Öxeraa. Dette var den første Landnamsmand eller den første, som tog fast Bopæl i Landet, og han blev derved den navnkundigste af alle Nybyggere. Efterhaanden fulgte flere og flere norske Familier efter ham, især fra Helgeland, Trondhjem, Nordenfjeld og Nummedalen, og allerede ved Aaret 920 var hele den beboelige Deel af Øen besat og taget i Besiddelse. Men der herskede Krig og Ufred blandt de mange uafhængige og trodsige Jarler og Høvdinger; for at faae Ende paa denne lovløse Tilstand, der var saa ødelæggende for det Heles Vel, sendtes Ulfliot, en 60 Aar gammel, viis og forfaren Mand, over til Norge og opholdt sig tre Aar hos Lavmanden Thorleif den Spage, for at lade sig undervise i Lov og Ret. I Aaret 988 vendte han tilbage med en Lovbog,

Ulfliotsloven, der blev antaget af hele Folkeforsamlingen. De vare meget simple. Retten skulde holdes paa idet saakaldte Althing paa Thingvalla ved Øxeraa i Sønderlandet. Til Thinget henlagdes en Jordlod, paa hvilken Thingmændene, naar de samledes, opreiste deres Boder. Til Thingmænd valgtes de forstandigste og lovkyndigste Mænd i Landet, og i Spidsen for dem stod Lovsigemanden, som han kaldtes, fordi han skulde forkynde Lovene, eller gjentage dem for Folket, at de kunde bevares i Hukommelsen; han var da ogsaa Formand for Lavretten eller Landets Regjering. Senere blev Landet deelt i Fjerdinger og i hver Fjerding henlagdes 3 Thing, undtagen i Nordfjerdingen, hvor der blev 4, da Indbyggerne der ikke paa anden Maade kunde enes. Paa Althinget indsattes 4 forskjellige Overretter, Fjerdingsretter, der dømte hver i sin Fjerdings Sager. Nogen Tid efter, 1004, besluttede man endelig efter den lovkyndige Njals Forslag at oprette en femte, en høieste Ret, Femterdommen, som bestod af 48 Medlemmer, til hvilken Sager fra de andre Retter kunde appelleres. Selve Rettergangen var iøvrigt meget indviklet og gav ofte Anledning til Strid.

Denne Forfatning vedligeholdt sig uforandret i 2 Aarhundreder og overleveredes fra den ene Slægt til den anden; men Islænderne gjorde sig ingen Samvittighed af at krænke Lovene, saa ofte de dreves dertil af Egennytte og Hævngjerrighed. Der var ingen stærk udøvende Magt, der kunde fremtvinge Agtelse for Lovens Ord; ofte udbrød der blodige Feider, selv i Rettens egen Forsamling, og Althingets Beslutninger haanedes ustraffet af de mægtige Familiehøvdinger.

Christendommen blev først offentlig forkyndt ved Aaret 972. En Mand, Kodran, paa Gaarden Gilaa i Vatnsdalen havde en Søn, Thorvald, der er bekjendt under Navnet Vidførle eller den Vidtbereiste. Denne seilede til Danmark, drog i Viking med Svend Tveskjæg, kom senere til Saxland, hvor han blev døbt af en Biskop Frederik, hvem han fik til at følge sig til Island, for der at forkynde Christendommen.

Den første Vinter opholdt de sig paa Gilaa, og Thorvald vilde overtale sin Fader til at lade sig christne, men den gamle Hedning satte større Lid til en Steen, hvori hans Fædres Skytsgud boede, end til den ubekjendte Gud. Ligesaa lidt Held havde de paa andre Steder i Landet; enkelte omvendte sig rigtignok, bevægede deels ved Thorvalds Ord, deels ved Biskoppens Mirakler; men det gik for langsomt for den fyrige Thorvald, der altid greb til Sværdet, naar Ordet ikke hjalp, og ved den mindste Modsigelse og Spot optændtes til Vrede. To islandske Barder forfattede en Smædesang over ham, hvorfor han slog dem ihjel. En anden Gang hørte han, at en af hans Fjender gjorde sig lystig over hans Prædiken; han søgte ham op og dræbte ham. Biskoppen maatte tilsidst vige for Modstanden og Efterstræbelserne og vendte tilbage til Saxland. Hos Thorvald vaagnede atter Lysten til at see fjerne Lande; han bereiste Grækenland og Syrien, besøgte Konstantinopel og Jerusalem. Endelig grundede han et Kloster i Rusland og døde der i Ry for Hellighed.

Efter ham kom Thangbrand, udsendt af Olaf Trygveson, til Island som Missionær, en stærk og voldsom Mand, der kunde svinge Sværdet ligesaa godt som Bispestaven og derfor ikke var uskikket til at skaffe Troen Indgang hos de krigerske Høvdinger. I Sommeren 997 landede han paa Østlandet, hvor han modtoges af Hal paa Sida. Dagen før Mikkelsdag begyndte de Christne allerede at holde Helligdag om Eftermiddagen, hvorfor Hal spurgte, hvi de Intet toge sig for. Thangbrand forklarede ham Aarsagen, at det Dagen efter var Erkeengelen Michaels Høitid, at denne Engel var sat til at modtage de christne Afdødes Sjæle, og fortalte ham adskilligt mere om Englene. „Den maa være vældig," sagde Hal, „som saadanne Engle tjene," og lod sine Folk bivaane Gudstjenesten, at de kunde see de christne Mænds Adfærd. Alle syntes Godt om det Nye, de her saae og hørte, Klokkeklangen, Røgelsen, de prægtige Klæder o. s. v. Næste Aar ved Paasketid lod Hal sig døbe med hele sit Huus. I Begyndelsen havde Thangbrand nogen Fremgang; han døbte endeel ansete Mænd og

paa Althinget forkyndte han med Fynd Guds Ærinde, saa at mange Mænd paa Sønderlandet christnedes. Men alligevel fandt han haardnakket Modstand og fremkaldte den ogsaa ved sin voldsomme Adfærd. Paa sine Reiser om i Landet dræbte han den ene Mand efter den anden, fordi de digtede Smædesange om ham eller nægtede ham Levnetsmidler, og forfægtede saaledes sin Sag baade med Haand og Mund. Men anklaget for Drab paa Althinget, maatte han efter omtrent 3 Aars Ophold vende tilbage til Norge 999.

I hans Sted begave sig nu to andre christne Islændere til deres Ø for at forsøge ved mildere Midler at indføre Christendommen. Ikke Faa vare allerede døbte, men Landet var deelt i to Partier, og der var truende Fare for, at Sagen vilde blive afgjort ved Sværdet. Paa Althinget gik det uroligt til; men endelig enedes man om, at Sagen skulde afgjøres fredeligt. Hal fra Sida betalte Lovmanden, Thorgeir, et halvt Hundrede i Sølv, for at han, skjøndt Hedning, skulde forkynde de Love, der med Hensyn til Troen skulde gjælde baade for Hedninger og Christne. Det var et vanskeligt Hverv. Da Alle vare gaaede til deres Boder, lagde Thorgeir sig ned i sin, bredte et Skind over sit Hoved, for ikke at forstyrres i sine Tanker, og blev saaledes liggende 1 Dag og 2 Nætter. Derpaa begave alle Mænd sig til Lovbjerget, hvor han forestillede dem, hvor misligt det var, om Landet ikke herefter skulde have een Lov gjældende for Alle, at Følgen vilde blive, at Landet ødtes. Han stillede sin Tale saaledes, at begge Parter ansaae ham for deres, saa at Alle lovede ubrødeligt at holde de Love, han i den Henseende vilde give. Han forkyndte da som Lov: at Alle skulde lade sig døbe og troe paa een Gud; derimod skulde den gamle Skik at udsætte Børn og spise Hestekjød endnu staae i Kraft; den, som ikke vilde lade sig døbe, kunde have Lov til at offre til Guderne, men hemmeligt; opdagedes det, da kunde og skulde han forlade Landet.

Efter endeel Modsigelse antoges Loven; alle Thingmændene lode sig døbe, da de rede hjem fra Thinget.

Det varede endnu nogen Tid, inden Christendommen ret befæstedes; derpaa udviklede sig en ny Glandsperiode af aandelig Udvikling, der naaede sin høieste Blomstring i det 12te Aarhundrede. De klassiske Studier dreves med Iver, og lærde Islændere reiste til Tydskland og Frankrig for at studere ved Kölns og Paris's Høiskoler. De islandske Barder vare berømte i hele Norden; de besøgte Hofferne i England, Irland, Sverrig, Danmark og Norge og modtoges overalt med de største Hædersbeviisninger og rige Foræringer, thi det smigrede Kongerne, at see deres Roes forherliget af begeistrede Sangere. Tilligemed Digtekonsten blomstrede ogsaa Historien; der dannede sig en Skole af Historikere, som intet andet Land i Europa kan opvise Magen til.

De islandske Historieskrivere bleve hele det skandinaviske Nordens Annalister; hellerikke deres eget Lands Historie blev forglemt af dem, men enhver Begivenhed, der tildrog sig paa deres Ø, optegnedes omhyggeligt.

Blandt de mange fortræffelige Mænd, der dengang vare en Pryd for den islandske Litteratur, omtale vi her nogle enkelte: Sæmund Frode, hvem man tilskriver den ældre Edda, den overordentlig vigtige Samling af de ældste eddiske Sange, hvilken endnu haves, og hvis Mage intet andet nordeuropæisk Folk kan opvise; ligeledes forfattede han, 70 Aar gammel, de norske Kongers Historie fra Harald Haarfager til Magnus den Gode, hvoraf vi dog ikke have andet tilbage, end et senere af en anden Mand forfattet og fortsat Udtog paa Vers. Fremdeles nævne vi Are Frode, der blev Forfatter af Islændingabog, som indeholdt Islands Opdagelse og Historie fra de ældste Tider til hans egne Dage. Men Skriftet er desværre forgaaet, og hvad vi have tilbage, er kun et Udtog, skjøndt særdeles vigtigt for de nordiske Rigers Historie og Tidsregning.

Endelig den mærkeligste af dem Alle: Snorra Sturlasøn. Denne store Mand blev født 1178 paa Gaarden Hvam i Dalesyssel, hvor hans Fader, Sturla Thortsen, boede. Derfra kom han i Huset hos Sæmund Frodes Sønnesøn, Jon

Loptsen, en af de viseste og rigeste Mænd i Landet, og havde her den bedste Leilighed til at tilfredsstille sin tidlige Lyst til historisk Granskning og Skjaldskab. Stor Udsigt til fremtidig Magt og Rigdom havde han ikke, men det lykkedes ham ved et rigt Giftermaal at lægge Grunden til sin senere saa store Rigdom og Anseelse, og han blev den næstrigeste Mand paa Øen. Han besad tilsidst 6 store Hovedgaarde, kunde ride til Althinget med et Følge af 8—900 Mand og kunde stille en endnu større Hær i Marken. Han boede paa Gaarden Reikholt i Borgefjordssyssel, som han indrettede paa det Prægtigste. Her samlede han og lod opskrive Digte og ældre Sagaer som Grundlag for et af Nordens vigtigste historiske Skrifter, hans Heimskringla eller de norske Kongers Historie; ligeledes samlede han her den yngre Edda, der indeholder mythologiske Fortællinger og vigtige Bidrag til Skjaldekunsten. 1213 blev han Lovmand over Island, men var ogsaa som Stormand og Skjald berømt udenlands. Snorres sidste Leveaar formørkedes ved Familiestrid. Hans Fætter Sturle forjog ham fra Reikholt og nødte ham til at flygte til Norge. Her tog han Skule Jarls Parti mod Kongen, indvikledes i hans Fald og maatte vende tilbage til Island, hvor nye Ulykker ventede ham. Hans Datter havde ægtet Gissur Thorvaldsen, og da hun lod sig skille fra sin Mand, forlangte denne hendes Medgift, som Snorre vægrede sig ved at udbetale. Gissur svor at hævne sig. Med 70 Mand kom han til Reikholt Natten efter St. Mauricius Dag, 22de September 1241, og opbrød Snorres Sovestue; men Snorre mærkede Uraad og skjulte sig ved en Præsts Hjælp i en Kjælder. Gissur udspurgte Præsten, hvor Snorre var, men han nægtede at vide det, indtil den underfundige Gissur forestillede ham, at naar han ikke blev funden, kunde intet Forlig komme istand. Da man saaledes havde faaet hans Skjul at vide, gik fem af de Sammensvorne derind. En af dem raabte til den anden, at han skulde hugge Snorre ned, men denne raabte: „Hug ikke!" — „Hug!" gjentog hiin, hvorpaa den anden gav Snorre et dødeligt Saar. Saaledes døde Snorre, 63 Aar gammel.

Om hans Charakteer kunne Meningerne være deelte; om hans Dygtighed som Historiker og Skjald, om hans Indsigter i det latinske og græske Sprog, i Mathematik og Mechanik vidner hele hans Samtid og for en stor Deel hans uforgængelige Værker.

Efter Snorres Død fornyedes Stormændenes Feider paa Island; Landet ødelagde sig selv i Partistridigheder. Den norske Konge, som bestandig havde Øens Underkastelse for Øie, blandede sig i disse, og trætte af evige Kampe, besluttede Islænderne i Aaret 1261 at offre deres Selvstændighed for Freden; det var dog kun de tre Fjerdinger, som dennegang underkastede sig, men 3 Aar efter fulgte ogsaa Østlandet de andres Exempel. Fra nu af var Island forenet med Norge, med hvilket det i Aaret 1387 gik over til Danmark. Ingen Feudalkrige, ingen Familiekampe forstyrrede mere den fredelige Ro, men desto mere ødelæggende vare vulkanske Udbrud, Hungersnød og Pest. Neppe kan noget Land i Europa opvise en saadan Række af Ulykkesaar som den, der her følger:

1300. Vulkansk Udbrud.
1306. Øen omringes af Iis, intet Fiskeri, ingen Græsvæxt, Indbyggerne omkomme i tusindviis.
1308. Jordskjælv.
1311. Vulkansk Udbrud.
1339. dito og Jordskjælv.
1341 — 1346 — 50 — 57 — 60 — 62 — 90. Vulkansk Udbrud.
1402. Ved den sorte Pest omkomme to Trediedele af Indbyggerne.
1419 — 1423. Kysterne plyndres af engelske Sørøvere.
1490. Epidemier.
1582 — 83. Vulkanske Udbrud.
1616. Algierske Sørøvere.
1695. Driviis.
1707. En Fjerdepart af Indbyggerne doer af smitsom Sygdom.

1716 — 17 — 20. Vulkanske Udbrud.

1753. Hungersnød.

1755 — 66. Vulkanske Udbred.

1783. Frygteligt Udbrud af Skaptarjökull. Vinteren havde været meget mild; Aaret begyndte under de heldigste Forvarsler, Sommeren begyndte allerede i Mai, og Kvæghjordene vare i ønskeligst Velgaaende. Men nu indfandt sig truende Tegn; en let Dunst, der svævede over Jordens Overflade, foruroligede dem, der kjendte Traditionerne fra Fortiden. Nogle Dage efter fulgte et forfærdeligt Jordskjælv. Endnu den 8de Juni var Himlen klar, men Kl. 9 om Aftenen reiste der sig i Nord en Røgstøtte, der efterhaanden udbredte sig over hele Syslet og bedækkede Landet med en Askeregn. Den paafølgende Morgen standsedes Støvskyen af en stærk Søndenvind, men hele Dagen igjennem hørte man en underjordisk Bragen og fra Norden af en anden Lyd, der lignede en Flods Brusen.

Den 10de Juni steg Skaptafloden betydelig; men den 11te var den aldeles tør, og den følgende Dag væltede en Ildstrøm sig gjennem Flodsengen, der oversvømmede Bredden vidt og bredt. Den flydende Lava fortsatte sin Vei gjennem Dalene, opslugende den ene Bondegaard efter den anden, indtil den endelig stødte paa en ældre Lavamasse, der dog ikke formaaede at standse den, men tvertimod ved sin Smeltning forøgede Strømmens Magt. I over en Maaned udspyede Krateret daglig friske Lavamasser, der oversvømmede uhyre Strækninger af græsklædte Enge. Strømmen foer ofte saa hurtig frem, at Beboerne neppe fik Tid til at frelse det Mindste. Hidindtil havde Ødelæggelsen indskrænket sig til Vestsiden; men i Julimaaned fandt der nye Lavaudbrud Sted imod Øst, der varede i endnu længere Tid end de forrige, og som gjentoge sig i 1784. Selv de mere bortfjernede Egne, der gik fri for Lavastrømmen, lede frygteligt af Asken.

Laxene døde, kvalte eller forgivne af den glødende Aske, der af Vinden dreves hen over Floderne og Søerne, ja selv

paa Havet hindredes Fiskeriet af Røg og Taage. Svovldunsterne ødelagde Græsvæxten, og Kvæget døde af Fodermangel, medens den tunge, ildelugtende Atmosphære frembragte en morderisk Sygdom blandt Befolkningen. Hovedet, Halsen og Lemmerne svulmede op; Knoglerne syntes at udvide sig; frygtelige Krampetilfælde tvang den Syge til de sælsomste Stillinger; Tandkjødet løsnede sig, og Tungen gik i Forraadnelse. Denne skrækkelige Sygdom udbrød i Aaret 1784 og forekom ogsaa hos Dyrene med lignende Symptomer. I de mere afsides liggende Gaarde bortdøde hele Familier. De, som forskaanedes, havde neppe Kraft til at jorde Ligene.

Foruden Naturens Vrede tyngede ogsaa Handelsmonopolet med sin hele Tyngde paa Øen. De danske Konger betragtede den som en Privateiendom, som de bortforpagtede til den Høistbydende. I det 16de Aarhundrede havde Hansestæderne den Forrettighed, at oprette Magasiner ved de islandske Havne; men da deres Havesyge overskred alle Grændser, jog Christian den Fjerde dem ud af Landet og overdrog Handelsprivilegiet til et dansk Selskab for den usle Sum af 16 Rdlr. for hver Havn. I Aaret 1662 dannede der sig et nyt Selskab, der svarede en aarlig Afgift af 4000 Rdlr. Senere bortforpagtedes hver enkelt Havn til den Høistbydende, hvilken forbedrede Methode skaffede Statskassen en aarlig Indtægt af 16,000 Rdlr., der senere steg til 22—23,000.

Den paa Island efter det sidst omtalte Udbrud herskende store Elendighed havde idetmindste den gode Følge, at Monopolet hævedes, saa at det fra nu af stod enhver dansk Kjøbmand frit for at handle paa Island; men først i 1855 faldt de sidste Skranker, saa at det nu ogsaa er tilladt fremmede Kjøbmænd at besøge de islandske Havne og tilbytte sig islandske Varer. Man tør derfor haabe, at Frihandelen efterhaanden vil læge de nu Aarhundreder gamle Saar; dog hører der endnu meget til, at Øen kan naae den Velstand, hvori den befandt sig i Uafhængighedstiden. Dengang gaves der mange rige og mægtige Familier paa Island, nu vel ikke en

eneste; dengang havde det næsten 100,000 Indbyggere, nu neppe 60,000.

Tredivte Kapitel.

Island.

(Fortsættelse).

Til de interessanteste Punkter paa Island, som ingen Reisende undlader at besøge, hører uimodsigeligt Skalholt, Øens gamle Hovedstad, samt det minderige Thingvalla.

Skalholt kunde man fordum kalde det nordiske Athen, Sædet for en aandelig Kultur, der i den daværende mørke Middelalder neppe fandt sin Lige i det sydlige Europa. Det var Sædet for en Biskop, og her grundlagdes ogsaa Øens Hovedskole. Her levede store Talere, Historikere og Skjalde: Isleif, Nordens ældste Historieskriver; Gissur, der i Begyndelsen af det 12te Aarhundrede besøgte alle europæiske Lande og talede alle deres Sprog; Philologen Thorlak og Finnur Johnson, den lærde Forfatter af den islandske Kirkes Historie. Domkirken i Skalholt var vidt og bredt berømt for sin Størrelse og Skjønhed. Dengang gav Bispen Fester, til hvilke han lod indbyde 800 Personer, der alle fik Foræringer ved Afskeden. I Aaret 1100 blev der ved Skolen givet Underviisning i Latin, Grammatik, Skjaldskab og Musik, mere end man dengang kunde sige om mange store europæiske Stæder. Af denne Skalholts tidligere Glands er der nu Intet tilbage uden Mindet; Skolen og Bispesædet er gaaet ind, den gamle Kirke er forsvunden, og erstattet af en lille Træbygning, hvori der holdes Gudstjenesten een Gang hver Maaned; og alle Stedets Indbyggere finde Plads i en eneste

Bondehytte. Kun Kirkegaarden minder om Fortidens Glands; den er anlagt efter en større Maalestok end Kirken og Hytten. Ved Siden af den ligge Ruinerne af den gamle Skole, og Bondehytten er opført paa det samme Sted, hvor før Bispeboligen laa.

Ved Bredderne af Floden Öxeraa, der hvor denne strømmer ud i Thingvallasø, i en kjedelformig Fordybning, der er omgiven af sorte, steile Bjerge, ligger det Sted, hvor den islandske Nation i Fortiden holdt sine aarlige Folkeforsamlinger. Thingvallas Omegn er romantisk, men de nøgne og mørke Klipper og Lavamasser gjøre et uhyggeligt Indtryk paa Beskueren. Vandet i Søen er klart og reent, den er 10 engelske Mile lang og 3—7 bred. Bjergene ved den sydlige Ende ere særdeles maleriske, og Dampen, der bestandig vælter frem af de nærliggende hede Kilder, gjør Sit til at give hele Egnen sit høitidelige Præg. Her findes kun Lidet, som kan vække Mindet om Fortiden; den lille Bygning, hvor Althingmændene fordum opholdt sig, er styrtet sammen, og da Forsamlingen pleiede at opføre sine Telte ved Strømmen, saa vil man forgjæves søge efter imponerende Ruiner.

Reikjavik, Øens nuværende Hovedstad, er bleven Arving til begge, baade Skalholt og Thingvalla. I Begyndelsen af dette Aarhundrede blev den Sædet for Landets øverste Domstol, og i 1797 forenedes Bispedømmerne Holum og Skalholt til eet, der fik sit Sæde i Reikjavik. Ogsaa den lærde Skole, der først blev forlagt til Bessestad, befinder sig nu i den opblomstrende Stad. Den er en uanseelig lille By; Husene ere af Træ og ligge langs med Stranden, ved Foden af en lang, lav Høi; paa en Bakke vestfor Byen rager Lægens Huus og Øens eneste Vindmølle frem; fra den østlige Ende har man en storartet Udsigt over Havet og Bjergene; foran ligger den brede Faxefjord, besaaet med grønne Smaaøer, og i Baggrunden dukker det mægtige Sneefjælsjökul frem. For 70 Aar siden var R. en ussel Fiskerby, nu har den 1200 Indbyggere, og Frihandelen lover den en endnu bedre

Fremtid. Den har en fortræffelig Rhed og rige Fiskebanker i Nærheden, hvorved de danske Kjøbmænd foranledigedes til der at opføre deres Magasiner. I Maimaaned ankomme Skibene med de fremmede Varer, i August seile de atter bort med de tilbyttede Landsprodukter; om Vinteren maa det derfor være kjedsommeligt og sørgeligt nok i Reikjavik; i mange Maaneder lader intet Skib sig see, man er aldeles afskaaren fra Verden, men Glæden er derfor ogsaa saameget større, naar der atter kommer Liv og Røre paa Rheden. Byens Glandsperiode falder dog først i Julimaaned ved det aarlige Marked, der hidlokker Fiskerne og Bønderne fra alle Kanter af Landet.

Næsten enhver Islænder er baade Fisker og Landmand; thi der gives kun faa saa rige og velhavende Bønder, at de kunne leve af deres Jord og Kvæg alene. Det faste Land er for fattigt paa Produkter til at skaffe Befolkningen tilstrækkelig Føde hele Aaret igjennem; men Havet med dets uudtømmelige Fiskerigdom bøder da paa Mangelen af Korn og Kartofler. Sommeren er saa kort og Vinteren saa lang, og man kan deraf indsee, hvor ondt Islænderen har ved at samle tilstrækkeligt Forraad til Vinteren. For at friste Livet, er han nødt til at opbyde alle sine Kræfter, og Søen er da hans store og sikkre Hjælpekilde.

I den mørke og stormfulde Februarmaaned, naar Solen kun skinner et Par Timer, sætte Nordlandets og Østlandets Beboere sig i Bevægelse og vandre mod de sydlige og vestlige Kyster. De mere Velhavende sende deres Tjenestetyende, ja Mange drage selv med og medtage et lille Forraad af Smør, røget Faarekjød og Klæder af Faarepels. Før den gudfrygtige Islænder tiltræder sin Reise, aftager han sin Hat, holder den for Ansigtet og fremsiger en for saadanne Leiligheder foreskreven Bøn. Og der er ingen Tvivl om, at den kommer fra Hjertet; thi han har nu en Tid ivente, hvor han meget ofte vil trænge til Hjælp fra oven.

I hver Hytte, han besøger underveis, er han velkommen, og det er sjeldent, at der affordres nogensomhelst Betaling;

thi den gamle skandinaviske Gjæstfrihed har intetsteds mere hjemme end paa Island. Mange maae reise 30—40 Mile midt i Snee og Mørke, inden de naae den Plads, som de have udseet til deres Fiskerstation, og naar der ikke iforveien er gjort Aftale med Eieren af en Baad, saa bliver der snart sluttet en Kontrakt paa Betingelser, der ere fastsatte ved Skik og Brug. Fisketiden varer fra Februar til Mai. Alle de, som høre til een Baad, beboe som oftest en og samme Hytte. Naar alle Forberedelser ere tilendebragte, saa begynder en lang Periode af Møie og Savn. I Mørke, udsatte for en gjennemtrængende Kulde, søge disse stakkels Mennesker paa Søen Midlerne til at ernære deres Familier i den paafølgende Vinter. Naar Baaden støder fra Land, tager Styrmanden sin Hat af og fremsiger en Bøn. De blive som oftest 8—12 Timer i Søen og nyde i hele denne Tid ikke Andet end suur Mælk. Er Veiret stormfuldt, saa fordrive de hyppigt Tiden med Bryden og andre Legemsøvelser.

I Begyndelsen af Maimaaned drage Fiskerne atter hjem; Fiskene, der til denne Tid endnu ikke ere ganske tørre, lades tilbage under Opsyn af en af de der Boende. Midt i Juni, naar Hestene efter den lange Vinterfaste atter have samlet Kræfter, afhentes Fiskene og blive enten bragte hjem eller førte til den nærmeste Handelsplads for at sælges. Det største Marked finder Sted i Reikjavik, dog gives der langs med Kysten endnu mange andre Smaapladser, hvor danske Kjøbmænd have nedsat sig, der vente paa deres Kunders Ankomst. De betydeligste af disse ere Hafnafjord, Eiarbacki, Berufjord, Vapnafjord og Budenstad.

Den vigtigste Fisk for Handelen er Kabliauen, der især forekommer talrigt i de vestlige Bugter. Før Nyfoundlands Opdagelse pleiede derfor Englænderne at fange den ved Islands Kyst; allerede under Jakob I. udrustedes der saaledes i dette Øiemed ikke mindre end 150 Skibe.

Kabliauen spises i Regelen ikke af Islænderne; de foretrække Kulleren, eller nødes maaskee til at tage tiltakke med

den, da Kjøbmanden ikke tager imod Andet end Kabliau. Kulleren forkommer ogsaa i stor Mængde, fanges samtidig med og paa samme Maade som Kabliauen og opnaaer ofte en betydelig Størrelse. Ogsaa Sild fanges i stor Mængde ved Nordkysten; i Juni og Juli vise de sig i uhyre Stimer, naar Drivisen er tøet eller svømmet bort. Ogsaa Haakalshaien fanges, især for Oliens og Hudens Skyld; især ved de nordlige og nordvestlige Kyster er den Gjenstand for regelmæssig Fangst. De fanges paa Krog, der fastgjøres ved Jernkjeder. Huden anvendes til Skotøi; Kjødet røges og spises almindelig.

Det Udbytte, som Islænderne faae af Kabliaufiskeriet er meget stort, og Mange tjene i den korte Tid Saameget, at de kunne leve deraf hele Aaret igjennem. For at give et Begreb om Havets Rigdom paa Fisk, ville vi anføre, at man ved Vestmanø paa een Dag, der dog ikke var af de heldigste, med 18 Baade har fanget over 25,000 store Fisk, og det ikke med Garn, men med Snører, hvormed enhver Fisk blev trukken op fra 20 Favnes Dybde. Udbyttet i Fisketiden for hver Mand regnes ogsaa, naar Fangsten er heldig, at udgjøre 1000—1200 store Fisk. Og det er ikke blot Islænderne, der fiske her; aarlig færdes 150 franske og hollandske Skibe paa Bankerne og vende rigt belæssede tilbage. Da Havets Rigdom er saa stor, vil man let indsee, at Befolkningen langt fra staaer i Forhold dertil; i Regelen er der derfor Mangel paa Arbeidskræfter, og det indbringende Haakalsfiskeri, der fordrer store Baade og mere Omhu end den sædvanlige Fangst, staaer derfor ogsaa meget tilbage.

Naar Bonden er kommen hjem fra Markedet, begynder hans vigtigste Forretning, Høsletten. Til Græsdyrkningen knytter hele hans Vee og Vel sig. Omkring hans Gaard findes et indhegnet Stykke Jord, der omhyggeligt renses for Stene og gjødes. De fjernere Enge og Udmarker derimod behandles ikke med denne Omhu og give derfor langt fra saa kraftigt Græs. Uhyre Strækninger af Mose- og Sumpgrund vilde godt kunne vindes for Dyrkningen, men deels mangler

den tilstrækkelige Arbeidskraft, deels Pengemidler; ogsaa inde i Fjeldene findes Græsgange, hvorhen Heste og Kvæg drives om Sommeren. Høsletten varer til ind i September og tager Alle i Beslag, Unge og Gamle, Mænd og Kvinder. Maaden, hvorpaa der høstes, er høist ufuldkommen; Græsset afskjæres med en kort Krumkniv og transporteres paa Heste. Arbeidet gaaer derfor kun langsomt fra Haanden, saameget mere, som Markerne ere tæt bedækkede med Tuer. Det er derfor glædeligt, at Islænderne i den senere Tid have begyndt at udjævne Tuer, ligesom ogsaa Ploven af og til tages i Brug. Dog vil det endnu vare længe, inden saadanne Forbedringer faae almindelig Udbredelse; thi Islænderen hænger fremfor Alt ved det Gamle. Høet er fortrinsviis bestemt til Køerne, og det er kun ved meget strengt Veir, at Faar og Heste faae lidt deraf at smage.

Saasnart Høet er bragt i Huus, holder Bonden Høstfest. Den bestaaer af et Aftensmaaltid, hvis vigtigste Ret er en Suppe af Meel og Mælk, samt Faarekjød; og skjøndt den alvorlige og tause Islænder maaskee af alle Folk besidder mindst Sands for Dands og Musik, saa udmærker denne Høitid sig alligevel ved en Munterhed, der mangengang er et Udtryk for en høiere indre Lykke, end Sydlænderens lydelige Jubel.

Med Høhøsten ophører Arbeidet udenfor Huset. Snart bedækkes Bjerg og Dal, Eng og Mose af dyb Snee, Solens Besøg blive kortere og kortere, Vinterstormen tuder, og i hele Maaneder maa Islænderen holde sig inde i sin beskedne Hytte.

Med ringe Forskjel i Størrelse, ere alle Boliger byggede efter den samme Plan. Alle Værelser omgives af en halvfemte Fod høi og sex Fod tyk Udvæg af Steen og Græstørv. Paa den ene Side, sædvanlig mod Syd, er der flere, som oftest rødmalede, Døre til de forskjellige Huusrum, selve Beboelsesleiligheden, Smedien, Mælkestuen, Kostalden. Fra Hoveddøren kommer man ind i en lang, smal, mørk Gang, hvorfra man til begge Sider har Indgang til Stuerne, der

ere adskilte fra hinanden ved tykke Skillevægge af Torv; enhver af disse har sit eget Tag, hvor Lyset kommer ind gjennem et Stykke Glas eller Hud, der knap er 4—5 Tommer i Gjennemsnit. Gulvet bestaaer af stampet Jord, Ildstedet af over hverandre lagte Stene. Til Brændsel bruges Tørv, tørret Komøg eller Tang, saavelsom tørrede Fiskebeen. Røgen gaaer ud af en Aabning i Taget. Alt dette bidrager til at frembringe den væmmelige Stank, der kommer En imøde i et islandsk Huus. Møblementet er saa simpelt som muligt og bestaaer hos de Fattigere kun af Sengesteder og en Træhylde til Bøger og andre Smaating; hos de Rigere findes ogsaa et Bord, nogle Træstole, men aldrig Speil eller lignende Luxussager.

De islandske Huse ere altsaa høist elendige, lave og fugtige, smudsige fra Øverst til Nederst, opfyldte med fæle Uddunstninger, og det er sikkert derfor ogsaa dem, der ere Skyld i de mange og skrækkelige Epidemier, der hærje Befolkningen. Kun høist sjeldent træffer man Huse af Tømmer og med Kakkelovne, og da navnlig kun i Egne, hvor der findes meget Drivtømmer, og paa Handelspladserne.

Af noget bedre Art ere Kirkerne; de ere nemlig byggede af Træ, enkelte endog af Steen, som Domkirken i Holar, Islands smukkeste Kirke; dog ere ogsaa disse som oftest høist usle og smaa.

I intet christeligt Land, uden maaskee i Lapland, er Geistligheden saa fattig som paa Island; men i intet er dens Indflydelse mere velsignelsesrig, thi i intet andet er den i den Grad voxet sammen med Folket, og intetsteds besørges Sjælesørgerembedet mere samvittighedsfuldt. Det maa ogsaa tilskrives Geistligheden, at Almuen fra gammel Tid har bevaret den Sands for Læsning og for ædlere Nydelser, der endnu udmærker den.

I hele Island gives der kun een offentlig Skole, i Reikjavik, men alligevel er Elementarunderviisningen intetsteds saa udbredt som her. Opdragelsen og Underviisning i Hjemmet

erstatter Savnet af Skoler, som Folkets Fattigdom og Landets spredte Bebyggelse ikke tillader at oprette.

Moderen lærer sine Børn at læse og skrive, og Huusfaderen søger at berige dem med nyttige Kundskaber og oplærer dem i Christendom. I dette deres Arbeide understøttes de af Præsten, der under sine Besøg ikke undlader at examinere Børnene og raadslaaer med Forældrene om den bedste Maade at bringe dem videre. I det Hele taget kan man ikke tænke sig noget Folk, der bedre forstaaer at benytte Tiden end Islænderne. Træder man om Vinteren ind i deres Hytte, træffer man Alle i Arbeide. Konerne og Pigerne spinde og strikke; Mændene og Drengene ere ifærd med at udbedre eller forfærdige Fiskeredskaber eller andet Huusgeraad. Ved Lampen sidder En med en Bog og oplæser en eller anden gammel Saga. Ofte fremsiges enkelte Digte eller hele Sagaer udenad; ja der gives vandrende Fortællere, der drage fra Gaard til Gaard og saaledes finde deres Underhold. Paa denne Maade bevares Mindet om de store Forfædre hos deres Efterkommere, og Snorre Sturlason, Sæmund Frode, Erik Rauda o. s. v. fylde endnu altid Islænderens Hjerte med en levende Følelse af patriotisk Stolthed og Selvtilfredshed.

Naar vi allerede hos den menige Mand træffe paa en saa mærkelig Smag for Læsning, saa lader der sig vente endnu mere hos de Dannede og mere Begavede. Mærkelig er især deres Kundskaber i de gamle Sprog og den klassiske Litteratur. Dette er noget af det Første, der vækker den Fremmedes Opmærksomhed, naar han kommer til Øen; han seer Mennesker, hvis Boliger synes at vidne om en Tilstand, der ikke fjerner sig langt fra Barbari, Mennesker, der savne enhver finere Livsnydelse, der maae underkaste sig det strengeste Arbeide for at skaffe Brød til sig og Sine; og selv blandt dem finder han en nøie og grundig Kundskab til Oldtidens klassiske Værker, en efter de reneste græske og romerske Mønstre dannet Smag og Modtagelighed for alle de Skjønheder, som disse Mønstre besidde. De lærde Islændere betjene sig endnu meget ofte af det latinske Sprog i deres Skrifter.

Ogsaa Studiet af de levende Sprog er meget udbredt, saameget, som man kan vente det af det indskrænkede Samkvem, de have med andre Lande. Hele den høiere Klasse er fuldkommen fortrolig med det danske Sprog; Mange forstaae Tydsk, og i den senere Tid har man lagt sig meget efter Engelsk. Blandt de nyere skandinaviske Sprog, der have udviklet sig af det for 1000 Aar siden i hele Norden udbredte oldnordiske Sprog, har intet bevaret sig saa reent og uforandret som det islandske. I Havnepladserne er det vel bleven noget blandet med danske Ord og Udtryk, men i det Indre af Landet tales det endnu som i Oldtiden, og paa hele Øen gives der Ingen, for hvem de gamle Skrifter ikke ere fuldkommen forstaaelige. Det er indlysende, at der hos et Folk, hvor der læses saameget, maa være stor Efterspørgsel efter Bøger. For fattige til bestandig at berige deres lille Samling ved Kjøbet af nye Bøger, hjælpe de hverandre ved Laan; naar Bonden om Søndagen gaaer i Kirke, tager han nogle af sine Bøger med, laaner dem ud til Naboen og vælger da paa sin Side blandt de Skatte, som denne har taget med.

En almindelig Velgjerning for de videbegjærlige Øboere er det i 1821 af Prof. Rafn stiftede Bibliothek i Reikjavik. Det tilhører hele Island, thi hele Landet bidrager til dets Berigelse. Den danske Regjering lod samle Underskrifter, og Penge og Bøger skjænkedes af Private; ligesom ogsaa Regjeringen aarlig tilsender det de bedste af de i Kjøbenhavn trykte Bøger. Fortiden bestaaer det af 12,000 Bind, der opbevares under Kirkens Tag. Eengang om Ugen er det aabent, og da udlaanes Bøgerne maaneds-, ja selv aarsviis, til de fjerneste Distrikter.

Et andet betydeligt Befordringsmiddel for Dannelsen er det i 1816 oprettede islandske Litteraturselskab. Det har sit Sæde i Kjøbenhavn og Reikjavik, og har det Øiemed at udbrede Smag og Sands for Litteratur ved Udgivelsen af nyttige Bøger i Landssproget. Foruden 200 Daler fra Regjeringen har det ingen anden Indtægt end Medlemmernes Bidrag, men med disse ubestemte Indtægter har det alligevel

afholdt Omkostningerne ved Trykningen af særdeles mange nyttige Skrifter.

Det første Bogtrykkeri oprettedes allerede i Aaret 1530 og opslog sit Sæde i Holum under Biskop John Arnesons Auspicier, der vilde benytte den nye Kunst som Middel til Forøgelsen af sin Indflydelse. Senere blev det forlagt til Skalholt, vandrede derfra til Holum, hvorfra det flyttedes til den lille Ø Vidø ved Reikjavik. I Aaret 1848 trykkedes her 17 Værker — sikkerligen et betydeligt litterært Kontingent for ikke meget mere end 60,000 Mennesker. Paa Øen udgives der tre Aviser, af hvilke den ene udgaaer eengang om Ugen, de to andre hveranden Uge.

Til Islænderens Fortrin hører ogsaa hans Tilfredshed, Sagtmodighed og Gjæstfrihed. Forbrydelser forekomme høist sjelden, Tyveri er næsten ubekjendt, Mord uhørt. Trods sine store physiske Anstrengelser, trods de Farer, der hyppig ledsage hans Levemaade, naaer Islænderen ikke sjelden en høi Alder. Alligevel er den aarlige Tilvæxt i Befolkningen meget ringere end i Danmark, skjøndt Fruentimmernes Frugtbarhed er meget større. Dette finder sin Forklaring i de mange Uaar og Epidemier, som overgaae Landet. Der gives neppe noget Land i Europa, hvor disse herske saa frygteligt som her, og medens Øen er fri for mange Sygdomme, der ere almindelige i det øvrige Europa, som Koldfeber, Kjertelsyge og Svindsot, saa har den andre Sygdomsformer, der optræde paa en særegen Maade. Saaledes den islandske Leversyge, der angriber hvert 7de Menneske, ja der gives Egne, hvor i hver Familie 2—3 Individer ere plagede af den; ligeledes er Mundklemme en Sygdom, der angriber og bortriver en stor Mængde Børn, især paa Vestmanø og den ligeoverfor liggende Deel af Island. En tredie Sygdom er Spedalskheden, der dog nu langtfra ikke er saa almindelig som tidligere. Denne frygtelige Sygdom, der ogsaa forekommer blandt de norske Fiskere, i Grønland, Lapland, paa Færøerne, kort sagt, overalt, hvor der hersker en lignende Levemaade, begynder med, at Hænderne, Fødderne og undertiden andre Dele af

Legemet svulme op. Huden bliver glindsende og blaaagtig. Haarene falde af, Sandseevnerne svækkes eller tabes aldeles. Der vise sig Bylder paa Arme, Been og paa Ansigtet, der miste hvert menneskeligt Udtryk. Heftige Smerter indstille sig i alle Ledemod, et skrækkeligt Udslet udbreder sig over hele Kroppen, hvilket tilsidst forvandler sig til aabne Saar, der nødvendig medføre Døden. Lykkeligviis ere de Angrebne mere en Gjenstand for Medlidenhed end for Afsky, da man ikke anseer Sygdommen for smitsom. Nogle af de meest hjælpeløse af disse Ulykkelige forpleies i tre smaa Hospitaler, der underholdes paa offentlig Bekostning.

Medens disse Sygdomme have deres Interesse, fordi de ere eiendommelige, ere Epidemierne af Vigtighed, fordi de forekomme saa hyppigt og rase i en uhyre Grad. Fra 1306—1846 har man optegnet Beretninger om 134 Epidemier, deels Typhus, Influenza, Mæslinger og Børnekopper. I 1707 bortrev den sidste Sygdom ikke mindre end 18,000 Mennesker af 50,000. Dertil komme de Uaar, der gjerne følge efter Epidemierne, som Følge af, at der ikke er Folk nok til Høbjergningen. Fra 1750 indtil Nutiden skal der saaledes deels ved Epidemier, deels ved Uaar være bortreven 50,000 Mennesker, eller ligesaamange som Befolkningens Middeltal i denne Aarrække. Dette til Forklaring af Befolkningens ringe Tilvæxt.

Eet og tredivte Kapitel.

Færøerne.

„Den 28de Juni 1839“, fortæller Marmier, „saae vi store Fjeldmasser som et mægtigt Bolværk stige op af Havet;

det var en af de Øer, som danne Færøernes Gruppe. I Nord dukkede enkeltstaaende Fjelde og Bjerge frem af den lysegraae Taage, deels med bølgeformige Kontourer, deels med sneebedækkede Toppe ragende steilt op mod Himlen. Intetsteds var der noget Træ eller nogen Vegetation at see, det var nøgne Klipper som paa Island, hist og her indskaarne af dybe Fjorde eller adskilte fra hinanden ved snævre Stræder. De graae Dunststriber, der som et Sørgeslør hang ned ad Bjergene eller tilslørede deres Tinder, det stormende Hav, der ombruste Fjeldenes Fod: Alt bidrog til at give disse Øer en trist og sælsom Physiognomi. Overalt saae vi os om efter et Kirkespir, efter en menneskelig Bolig, uden at vi kunde finde dem; thi der gives kun smaa, spredte Hytter, der skjule sig mellem Klipperne, og som ere saa lave, at man ikke bliver dem vaer, før man staaer tæt ved dem."

Gruppen bestaaer af 22 Øer, med et Fladeindhold af 23 Qvadratmile; de strække sig i en Længde af 15 Mile fra Syd til Nord. Overalt ere de dybt indskaarne af Havet ved talrige Fjorde og Havarme, der ofte ere saa smalle, at man kan raabe fra den ene Kyst til den anden. Havet er af den største Betydning, ikke blot for Klimaet, men ogsaa for Beboernes Erhverv og som Kommunikationsmiddel. Det fryser aldrig til og afgiver en Mængde ypperlige Havne. Strømningsforholdene i de smalle Sunde mellem Øerne ere af høist indviklet Natur og Retning, idet de ere afhængige af Ebbe og Flod; men grundigt kjendte, som de ere det af de dristige Øboere, benyttes de af dem, naar de ville roe ud, idet den ene Strøm fører dem ud, den anden tilbage til deres Hjem.

Hele Øgruppen er et Bjergland; det hæver sig med steile, ofte lodrette Kyster op af Havet. Dog er Høiden ikke betydelig; de høieste Bjerge naae ikke høiere end til 2400—2700 Fod. Det er derfor især deres Steilhed, der gjør, at de tage sig mægtigere ud, end de i Virkeligheden ere det. I det Hele danner Landet en jævnt bølgende Høislette, ligesom Norge, men som i mange Retninger gjennemskjæres af Dale og

Kløfter, og paa hvilken der da hæve sig spidse, skarpe Toppe eller skraae Masser med lige afskaarne Flader. Affaldene mod Havet og Dalene have flere saakaldte Hamre, det er temmelig horizontale Lag af faste, ud af Bjerget fremstaaende eller fremhængende, nøgne Klippemasser, ovenpaa hvilke der findes en skraa Flade bedækket med lidt Jord og Græs. Af saadanne temmelig regelmæssige Terrasser finder man langs Kysten 2—4 og flere oven paa hinanden, og de finde deres Forklaring i de færøiske Bjerges særegne Sammensætning. Disse bestaae nemlig af afvexlende Lag af blød Trapsandsteen og haard Porphyr; ved Regnvandet og Luften forvittrer lidt efter lidt Trapstenen, og den overliggende Porphyr taber sin Understøttelse og styrter ned, idet den danner uhyre Ruiner ved Foden af Bjerget.

Dalene spille kun en ringe Rolle, da de kun ere smalle Furer i Bjerglandet, men have dog stor Betydning. Ere de dybe og gaae under Vandspeilet, saa vise de sig som Fjorde og Sunde; naae de derimod ikke til Havfladen, da afgive de Øernes eneste Beboelsespladser og tjene som Veie fra den ene Side af Øen til den anden.

Paa nogle Øer, Syderø, Møgenæs, Vaagø, forekommer Basalt. Ved Frodebo paa Syderø danne Basaltstøtterne en heel Hvælving. De paa Møgenæs ere endog saa smukke, at man har sammenlignet dem med den berømte Fingalshule paa Staffa.

Trods de maleriske Former, som Landet frembyder, trods det meget Storartede og Vilde, som Beskueren overalt vil finde, hvad enten han omseiler de steile, af forfærdelige Brændinger omkrandsede Kyster, eller han fra Dalene af begiver sig tilfjelds, saa har dog hele Landet en høist trist og nedtrykkende Charakteer; der mangler Liv i Landskabet, der mangler Træer, Plantevæxt og navnlig Mennesker. Overalt seer man nøgne Klipper, løsrevne Steenblokke, bruun Lyng og Morads. Kun faa og spredte ere de beboede Pladser, og ogsaa de see fattige og usle ud; dem træffer man kun i Dalene, navnlig i de bredeste Fjorddale, hvor der har dannet sig et

tyndt Lag af Muldjord, som er istand til at dyrkes. Nærmest omkring Huset ligger Indmarken, der bærer lidt Sæd, Kartofler og Roer; fra den stiger man til Udmarken med sine Hamre og sit Græs, hvor Kvæget gaaer frit omkring.

Færøernes Klima er et fuldkomment Øklima, og skjøndt Middelvarmen, $7\frac{5}{10}°$, ikke er høiere end hos os, saa er det dog egentlig langt mildere. Den varme Golfstrøm yttrer ogsaa her sin Indflydelse, og i ingen Maaned af Aaret er Middelvarmen under 0°; paa den anden Side er derimod Sommeren i høieste Grad fugtig og kølig, thi den varmeste Maaned har kun en Middeltemperatur af 13°, altsaa som September hos os. Paa de lavere Steder ligger Sneen sjelden længere end nogle Dage om Vinteren, derimod kan det ogsaa ofte midt om Sommeren indtræffe, at man maa fyre i Kakkelovnen. Dertil komme Vindforholdene, der ogsaa bidrage til det i høieste Grad ustadige Veir, der betegner Landet.

Man har udskreget Færøerne for et taaget og derfor usundt Land. Det Første er for en Deel sandt, men det Andet er det derfor ikke; thi den færøiske Taage er aldrig stinkende og kvælende, saaledes som ofte i Danmark; den er alene fugtig og undertiden saltagtig. Dertil er den hverken saa besværlig eller saa vedvarende, som man almindelig troer. Man har paa Færøerne tre Benævnelser paa Taagen efter den Region, den indtager: Skadda kaldes den, naar den ligger som en hvid Sky oppe ved Toppen af Fjeldene; denne fører gjerne Vind med sig; Pollamjørkje er den, som ligger saa dybt ned paa Fjeldene, at Toppene rage op over Taagen. Disse to Slags Taage naae ikke ned i Dalene, og ere altsaa der ikke til Besvær, kun da, naar man skal tilfjelds, hindres man af Pollamjørkje, fordi man ikke i dette kan see ret langt omkring sig. Mørkje er Benævnelsen paa den Taage, der naaer ned i Dalene og bedækker Havet. Den kan være meget besværlig, gjør Veien vildsom for den Reisende, hindrer Fjeldgangen til Faarenes Røgt og standser Fiskeriet, idet den skjuler Fjeldtoppene, som tjene til Sømærker. Men lykkeligviis ind-

træffer den ikke meget oftere, end i Danmark, og varer sjelden længere end et Par Dage.

Vindene spille en alvorlig Rolle mellem de færøiske Fjelde. De fare ned fra Fjeldene paa Havet, hvirvle dets Overflade op til Skyerne og feie Vandet som Støv henad Fjordene; de kunne omvælte uhyre Stene og rulle dem med sig som Boldte; de rive store Klippemasser løs fra Hamrene og afskrælle Græstørven. Fjeldstormene kunne være frygtelige for de Reisende, der, naar de høre deres Buldren mellem Fjeldene, saa rask som mulig maae stige af Hesten og kaste sig paa Jorden, for ikke at stødes omkuld eller feies bort. Kort førend et stærkt Vindstød kommer, foraarsager den sammenpressede Luft en Knagen og Bragen i Huset, som om det skulde styrte ind; men naar selve Vindstødet kommer, har det ofte allerede tabt sin Magt, saa at Huset staaer urokket efter Anfaldet; men undertiden kan Anfaldet være saa stærkt, at det omstyrter Huset eller rive Taget af. Den Storm, der kommer fra Havet af, er som oftest ikke saa voldsom som hiin; kun naar den presses ind i de snevre Fjorde og Stræder, opnaaer den ofte en Styrke, der kommer Fjeldstormens lig.

Sommeren varer kun kort, men det blide, skjøndt ustadige Foraarsveir indfinder sig desto tidligere og giver ligesom en Erstatning for den hastig bortilende Sommer. Med Oktober indfinder sig stormfuldt Veirlig, men den alvorlige Vinter med Hagel, Frost og Snee begynder sjelden førend i November, dog vil man ofte finde denne Maaned saa blid, at Hornkvæget kan gaae ude, ja endog til 8—14 Dage før Juul.

At disse Veirforhold maae yttre en stor Indflydelse paa Vegetationen, er let at indsee. Hvad nu for det Første Korndyrkningen angaaer, saa er Bygget den eneste Kornsort, som kan trives, men dog kun paa de nederste Hamre. I en Høide af over 200 Fod modnes det ikke, kun paa Møgenæs gaaer det til 410 Fod. Den korte og ofte kolde Sommer bevirker alligevel, at Bygget undertiden ikke vil modnes. Ribs og Stikkelsbær modnes næsten aldrig; Erter, Gulerødder,

Kartofler og Roer derimod trives godt. At hverken Klimaet eller Jordbundens Beskaffenhed egner sig til Skovdyrkning, er bekjendt nok; selv Røn og Piil trives ikke, naar de naae op over det beskyttende Dige. Derimod er Klimaet her ligesom paa Island overmaade gavnligt for Græsvæxten. Græsset er friskt og saftigt, og hele Aaret igjennem finde Faarene tilstrækkelig Næring, tilmed da Vinteren er saa mild, at de kunne gaae ude.

Et saadant Klima, saadanne Jordbundsforhold, en Beliggenhed, saa fjern fra et større Fastland, kunne naturligviis ikke være gunstige for Planteverdenens Udvikling. Denne er derfor meget fattig; neppe 300 høiere Plantearter ere hidtil fundne paa Færøerne, og ikke en eneste af dem er eiendommelig for Landet; det er næsten alle Planter, der have en stor geographisk Udbredelse, og som altsaa ikke i høi Grad ere afhængige af klimatiske Virkninger. For en stor Deel findes de ogsaa udbredte over hele Mellemeuropa, endeel af dem ere Fjeldplanter, der forekomme paa den skandinaviske Halvø, paa Shetlandsøerne, Island og i Mellemeuropa. Det er her væsentlig de samme Planter, som hos os i Danmark, der give Egnen sin Charakteer. Saaledes kunne vi exempelviis nævne følgende: Fuglegræs, Veibred, Gaaseurt, Tusindfryd, Følhov, Tjæreblomst, forskjellige Arter Ærenpriis, Kjær-, Naale- og Kogleax, Rottehale og Rævehale, Bunkegræs, Rapgræs, Faaresvingel o. s. v. De smukkeste og mærkeligste af de paa Øerne forekommende Arter ere Fjeldplanterne, som træffes, naar man har naaet en Høide af 1000 Fod; saaledes Königia islandica, Alchemilla alpina, den smukke rødblomstrede Azalea procumbens, Angelica Archangelica (en stor og prægtig Skjærmplante, hvis saftige Stængel spises i oplagt Mælk med Sukker), Sibbaldia procumbens, den graabladede Lyng, flere meget smukke Stenbrækarter (Saxifraga stellaris, nivalis og oppositifolia) og mange flere. Noget egentligt Fremtrædende i Vegetationsforholdene finder man ikke paa Færøerne, det skulde da være Mangelen af Skov; thi der forekommer ikke et eneste vildt voxende Træ, og enkelte

plantede Rønnebær- og Pilebuske naae ikke en større Høide end 3—4 Alen.

Gaae vi over til Dyreriget, da er det naturligt, at der ogsaa her maa møde os en stor Fattigdom; dog dette gjælder kun Landformerne. Færøerne besidde ikke et eneste indenlandsk Landpattedyr; de almindelige Huusdyr, saavelsom Rotten og Musen, ere indførte. Havet derimod er desto rigere, dog ikke saameget paa Arter, som paa Individer; det samme gjælder om Forholdet mellem Ferskvands- og Saltvandsfiske, saavelsom mellem Land- og Vandfugle. Flere af de sidste fremtræde med en saa uhyre Masse af Individer, at de faae den største Betydning for Beboerne. De Steder, hvor de især forekomme i stor Mængde, kaldes Fuglebjerge; det er de lodrette Forbjerge, hvis mangfoldige Hylder og Huller ere besatte med utallige Lomvier, blandede med Alker. I dem have vel ogsaa de travle og altid urolige Røtter taget Plads, medens Lunden med sit store riflede Næb staaer nysgjerrig og seer sig om i en Tue ved Døren til sin Hule. Dog ere Røtten og Lunden ikke en nødvendig Bestanddeel af et Fuglebjerg, om de end kunne findes der; thi til et Fuglebjerg høre egentlig kun Lomvien og Alken. Bjergene, hvor Lomvien, Alken og Røtten bygge, vende alle mod Vestsiden af Landet; thi paa denne Side afgiver Landet de fleste lodrette Klippevægge, ligesom ogsaa de mod Vest vendende Skrænter ere varmere, da de beskinnes af Middags- og Eftermiddagssolen. Lunden er derimod ikke saa kuldskjær som Lomvien; kan den boe tørt inden Døre, saa tager den tiltakke, hvorsomhelst dens Dør vender ud, mod Øst eller Vest, Nord eller Syd. Den bygger heller ikke i den lodrette Klippevæg, paa dennes nøgne Hylde, som Lomvien og Alken, men enten i Urer eller i store Steen-, Gruus- og Muldbynger ved Bjergenes Fod. De nævnte Arter ere de hyppigste og for Fuglefangsten vigtigste Arter, de andre, som f. Ex. Skarven og Teisten, ere forsvindende Størrelser. Et Fuglebjerg, seet paa en smuk Sommerdag, er et imponerende og interessant Skue; men interessantere, om end ængsteligere, er det at see Mændene fange Fugl i Bjerget,

hvad enten man seer det fra Baad eller man staaer over Bjerget og seer ovenfra ned ad den lodrette Klippe. Til ingen Beskjæftigelse hører der sikkerlig mere Mod og Kraft; og den Aandsnærværelse, som Færingen under denne lægger for Dagen, maa i høi Grad opvække vor Beundring. Han lader sig hidse ned ad den lodrette Klippevæg, 70—100 Favne, ja stundom endnu længere. Forat Linen ikke skal genere, har han flettede Remme om Laarene, saa han sidder som i en Stol. Tegn til dem, som hidse ham ned, giver han med Haand og Arm, forsaavidt han kan sees ovenfra, ellers ved Raab. Saalænge Manden er i Linen, er han sikker, skjøndt han svæver mellem Himmel og Hav; men han veed, at Linen er sikker, og lider paa, at de, som hidse ham ned, holde fast. Hvad han frygter for er, at Touget kan rive Stene løs, som da ville falde paa ham; derfor søger han ogsaa under Nedfarten at rense Bjerget for de løse Stykker. Naar 4—8 Mænd ere komne ned i „Lundelandet", bereder man sig til et længere Ophold der, i en Uge og længer; man haaber paa godt Veir; thi man maa ligge ude om Natten; høist kan man faae en Hule eller stor Steen til Ly, ja, det er ofte saa steilt og brat, at man maa binde sig fast om Natten, for ikke i Søvne at glide ud af Leiet. Er Veiret blevet gunstigt, begynder Arbeidet; man vandrer omkring paa Fjeldets skarpe Kant, fanger Fuglene og kaster dem ned i Baadene, eller naar Søen gaaer for høit, lader man dem hidse op i Knipper. Paa denne Maade kan en Mand ofte fange 3—4000 Fugle i nogle faa Timer.

At Fuglefangsten maa være farlig, er indlysende, den kræver derfor ogsaa aarlig sine Offre. Men den er fordeelagtig. Paa Viderø kan man i gode Aar fange indtil 40,000 Lunder; paa Skuø, der tæller 70 Indbyggere, har man i de bedste Aar fanget henved 17,000 Lomvier og 10,000 Lunder, i 1858 endog 16,000 Lunder.

Det vigtigste Søpattedyr er uimodsigeligt Grindhvalen, og hvad der giver den saa stor Betydning er det, at den altid forekommer i Flokke, fra 100—1000 Stykker. En

eneste Grindefangst kan have en Værdi fra 1000—14,000 Rdlr., og det er derfor ikke at undres over, at dette Dyr maa spille en stor Rolle i Færingens Liv. Kommer der Bud om, at der er seet en Grindeflok, kommer derfor Alt i Bevægelse, Unge og Gamle ile til Stranden for at deeltage i Slagteriet, der begynder, naar Baadene have drevet Flokken paa Land. De saarede Grinder sætte med saa stor Fart fremad, at en stor Deel af dem løbe mod Land, saa at de ved den tilbageströmmende Sø komme til at ligge paa det Tørre, hvorpaa Alle som Rasende styrte sig over dem og overskjære Nakken paa hver Hval, de kunne faae fat paa. Søen bliver rød af Blod, og de Hvaler, der ikke ere blevne saarede, blive i den Grad forvildede, at de, hvis de komme ud af det farvede Vand, atter søge tilbage dertil og saaledes blive et Offer for deres Forvildelse. — Hvor stor en Indtægtskilde denne Fangst afgiver, sees af de nøiagtige Optegnelser, som man har over Antallet af de dræbte Dyr fra Aaret 1827 til nu; i denne Tid udgjorde det i Gjennemsnit 1200 Stykker om Aaret, og i et enkelt Aar udgjorde det endog over 3000 Stykker.

Ligesom paa Island, saaledes er ogsaa paa Færøerne Faareavlen den vigtigste Indtægtskilde, medens Agerbruget baade paa Grund af Klimaet og Jordbundsforholdene maa staae paa et ringe Standpunkt. Antallet af Faar kan anslaaes til 80,000 Stykker, eller over 8 for hvert Menneske; aarlig slagtes der 30—40,000 Lam, Faar og Veder. Færingens hele timelige Vel beroer derfor paa, om Faareavlen lykkes eller mislykkes. Faarene gaae ude baade Vinter og Sommer; i gode Vintere kunne de nok holde det ud; men er Vinteren haard og langvarig, og falder der megen Snee, da maae de arme Dyr døie meget Ondt. Mange døe af Sult, mange af Kulde, og ofte hænder det, at hele Flokke tage Feil af Veien og styrte ud over Klippeskrænterne ned i Havet. Undertiden, som i Vinteren 1815—16, ere 30,000 af disse Dyr omkomne, og lignende Ulykker have siden gjentaget sig flere Gange. Ulden afklippes ikke, men bliver siddende paa, indtil den løs=

ner sig af sig selv og sidder paa Kroppen som en sammenhængende Klædning, der da med Lethed kan aftages næsten heel og holden.

Ogsaa Fiskene maae yde Færingen deres Tribut, dog giver Fiskeriet langt fra saa stort Udbytte, som det burde og som man kunde vente det af Havets Fiskerigdom. Forresten er han en fortrinlig Sømand og styrer sin aabne Baad med stor Sikkerhed og Dristighed, hvad enten han bruger Seil eller Aare. Baaden er det vigtigste Kommunikationsmiddel, de Reisende skydses med Baad, og selv Ligene maae som oftest paa Baad føres til Kirkegaarden.

De færøiske Boliger ere byggede af Fyrretræ med indvendig og udvendig Beklædning. Tidligere — og tildeels ogsaa nufortiden — byggedes Væggene af Steen og Grønsvær. I Nutiden benytter man ogsaa Steenvæg med Kalk, enten med indvendigt Træpaneel, eller uden dette, især til Røgstuen. Taget, som bestaaer af almindeligt Sparreværk, tækkes med Birkebark eller Halm; udenpaa lægges Græstørv, forat Stormen ikke skal rive Taget af. Røgstuen er et Værelse uden Loft, med Ildsted til Madlavning og med Køier paa Siderne; Røgen gaaer ud af et Hul i Taget, og kun sjeldent er det forsynet med Vindue og Skorsteen over Arnen. De tidligere Skildringer af de med Røg og usunde Dunster opfyldte færøiske Boliger synes ikke mere saa ganske at svare til de nuværende Forhold, og Kulturen har ogsaa her som andetsteds begyndt at yttre sin gavnlige Indflydelse. Færingen benytter Røgstuen som Arbeidsværelse og som Kjøkken; da den er uden Loft, har den den Fordeel, at alle Uddunstninger stige op under Taget. Desuden have de større Huse, foruden et større Værelse og Gjæstekammer, et eller flere Rum med Loft og Brædegulv samt Kakkelovn, deels til Sovekammer, deels til Arbeidsværelse for Familien. Selv den Fattigste har foruden Røgstuen et lille Kammer, forsynet med Brædegulv.

Et Land som Færøerne kan ikke være noget Fabrikland; dette ligger tildeels i Landets Natur, tildeels deri, at ingen af Landets Frembringelser tidligere kunde afsættes uden gjennem

Monopolhandelen. Derimod kan ikke nægtes, at Huusfliden bidrager meget til Landets Velvære. I ethvert større Huus og i ikke faa af de mindre findes Væve til Forarbeidning af uldne Varer. Fruentimrene væve og strikke, Mændene spinde; i hver Bygd findes en Mand, som kan arbeide i Jern, og i hvert Huus findes der En eller Anden, der kan forfærdige eller istandsætte de Trækar og Redskaber, som bruges i Bedriften. Som Haandværk maa endnu nævnes Baadebyggeriet.

Færingerne give os i det Hele Billedet af et arbeidsomt, redeligt og gudsfrygtigt Folk. De elske deres Fædreland høit, i de lange Vinteraftener hører man i hvert Huus Fortællinger om Fædrenes Bedrifter, ligesom paa Island; dog er han ikke i den Grad som Islænderen gaaet op i sit eget Land, at han skulde kaste Vrag paa det Fremmede. Omgangen med de danske Embedsmænd og Præster har ikke kunnet Andet end virke gavnligt for Oplysningen, især gjælder dette de Sidste; Religionens Tjenere staae høit hos dem, og den hos Øboere rodfæstede Religiøsitet maa ogsaa i høi Grad virke gavnligt paa Forholdet. Alle, der have besøgt Landet, ere ogsaa enige om at fremhæve den inderlige Fromhed, der fremlyser af hele deres Færd.

KORT
til
Det høie Norden
af
Dr. G. Hartwig
Nord Pol
HUDSONS BAY
BAFFINS BAY
SPITZBERGEN
Island
Jan Mayen
Scoresby Sund
Nord See
Ost See
RUSSLAND
Kaspische Meer
Das Schwarze Meer
MEER von OCHOTSK
BEHRINGS MEER
Aleutische Inseln
MONGOLEI
MANDSCHUREI
LABRADOR
Polen
Kirgis

